
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00629255 1

ILIRSKA

ČITANKA

ZA

GORNJE GIMNAZIJE.

Knjiga pèrva,

sadèržavajuća izglede iz hèrvatske literature od pèrvoga njezina početka do godine 1835.

(Cěna joj 1 for. 49 kr.)

U BEČU.

Troškom c. kr. ravnateljstva naklade školskih knjigah.

1856.

Uvod

od

Prof. Antuna Mažuranića.

Slavenska literatura Hèrvatah dvovèrstna je, jedna glagolska, a druga strogo narodna iliti upravo hèrvatska.

Početak glagolske literature nije točno poznat: nu je sasvim istini spodobno, da je ona, ako ne prije, a ono barem već s pèrvim početkom kèrstjanstva nastala u našem narodu. Knjige cèrkvene na slavensku službu Božju po rimskom obredu spadajuće, biahu već od najstarijih vremenah pisane ovim jezikom, a takve su još i danas osobito u onih městih, gdě se je čista slavenska služba Božja sačuvala. Jezik pako glagolski jest u svojem temelju, bez ikoje unutèrnje iliti slovnične razluke onaj isti, koi se i kod iztočne cèrkve Slavenah, van što s cirilskim pismom, nahodi, ter je poznat pod imenom sad slavenskoga, sad staro-slavenskoga, a sad opet cèrkveno-slavenskoga jezika. Mora se ništa ne manje priznati, da je u raznih izdanjih cèrkvenih knjigah više manje poměšan s pučkim hèrvatskim, dapače trudom Karamana i s ruskim jezikom onako, kako se to i u iztočne cèrkve knjigah opažuje.

No budući da su izgledi iz glagolske literature izključeni iz ove čitanke, ter za porabu gornje gimnazije napose tiskani: mislimo, da netrěba u ovoj knjizi duže o njoj govoriti.

Uzporeda uz glagolicu obstoji već od davnih vremenah i sasvim narodna hèrvatska literatura, i to ili glagolskimi, ili cirilskimi *) ili pak latinskimi slovi: ali početak

---

*) Od stare hèrvatske literature ima dosta mnogo knjigah pisanih cirilskimi slovi, kao su: Petra Kanisija kratka azbukvica i kratak kèrštjanski i katoličanski nauk, u Ternavi, 1697., pak onda tako tiskane knjige

ove još je mučnije opreděliti negoli gore napomenute glagolske. Poznato je ravno, da su Hèrvati već u davnoj starini za svoje najviše dèržavne i cèrkvene poslove bili primili ili tudji jezik latinski, ili pak tudje narěčje glagolsko: nu sasvim se tim dá misliti, da ne samo prije nego još ni poslije toga nisu mogli biti bez pismene porabe svoga pučkoga jezika; ali se iz one najstarije dobe do danas ništa još nije našlo. Najstariji dakle spomenici jezika hèrvatskoga, koji su se do sad iznašli, jesu: 1) Kronika hèrvatska iz XII. stolětja; 2) Zakon vinodolski od 1280; 3) Razvod istrijanski od 1325; 4) Razvod medjah od Mošćenicah i Kožlaka od 1395. K tomu se još iz ove dobe, t. j. iz XII. do XV. stolětja nalazi podobar broj raznih listinah, zakonah, statutah, poveljah, ugovorah, darovnih pisamah, nadpisah na grobih, cèrkvah i drugih, osobito javnih zgradah, i t. d. — Poznato je pako, da već od starih vrěmenah obstoji običaj, da se osobito u onih cèrkvah, gdě je latinska služba Božja uvedena, čita evangelje pučkim jezikom: ali se ni tomu nezna početak. Kašić napominje (1640), da je pèrvi takov narodni evangelistar izdao něki Andriulić, ali ništa neveli kada. Izza toga izdao je »Evangelja i Epistole« za sve nedělje i svetkovine franciškan Bèrnardin Splitjanin (de Spalato), u Mletcih, gotskimi slovi 1495.

Iz XV. stolětja nalaze se od nepoznatih spisateljah u rukopisih: 1) dvě drame u versih, t. j. o »duši osudjenoj« i o »sudnjem danu« pak onda život sv. Ivana Kèrstitelja, sve troje u jednom komadu; 2) Život sv. Katarine od Aleksandrije gotskimi slovi na lěpoj pargameni: oboje u g. I. Kukuljevića. Iz neizvěstne pako dobe ima »Život Aleksandra Macedonskoga« bosansko-cirilskimi pisaćimi slovi *).

---

fratarah bosanskih: Divkovića, Margitića, Posilovića itd., kako i rukopisne, kao Život Aleksandra Macedonskoga.

*) Za ovaj poslednji rukopis, nalazeći se u knjižnici g. dra. Gaja, něki mi-

Najstariji poznati nam hèrvatski pěsnik jest Marko Marulić, Splitjanin, čověk svètski, vèrlo učen i slavan pisac latinski onoga vrěmena, rodjen 1450; a umró 5. Sěčnja 1524. Od njega se nahodi izvan mnogih latinskih dělah „Historia sv. Judite u versih harvaski složena," spisana 1501. a tiskana 1521. Za Marulićem slědili su pěsnici Vlaho Dèržić Dubrovčanin (rodjen 1464), Lucić Hvaranin (rodj. okolo 1470), pak Vetranić (rodjen 1482), Gjore Dèržić (rodj. okolo 1490), Šiško Minčetić (okolo 1500), Dimitri (1549) Dubrovčani; onda Hektorović Hvaranin (umro 1560) Ranjina (tiskao knjigu 1563), Marin Dèržić (1580), Dinko Zlatarić (umro 1608) Dubrovčani. Jezik u ovih pèrvih pèsnikah bio je krepčiji, narodniji i pravilniji: ali poněšto već po sebi tvèrd, a još većma poradi neblagoglasnih rimah, koje biahu nesrećno odabrali. Noviji su se trudili, da ga po izgledu talijanskoga blagoglasnijim i gladjim učine, ali tim su se sve većma udaljivali od naravnoga jezika. Pèrvi početak u tom, misli se, da je učinio Čubranović u svojoj Jegjupci, koja budući se obćinstvu mnogo dopala, slědili su ga pozniji pěsnici sve više. A kad je najposlè jedan od njegovih slěditeljah, Gundulić stariji (umro 1638), hèrvatsko pěsničtvo na najviši vèrhunac podigo, potrudio se je svaki, koi željaše više dopasti se, da stavi svu pomnju na blagoglasje verasah. Ali pomni na izvanjsku lèpotu i ugladjenost versa, padahu sve više u protivnu pogrèšku, da im bijaše jezik sve manje naravan, a dělo sve većma lišeno duha i prave unutèrnje pěsničke lěpote. To bude uzrok, što po smèrti Gundulića poče padati naše pěsničtvo; jer ga potonji pěsnici: oba Palmotića Jon i Jakov, četiri Bunića, Ivan stariji i mladji pak Nikola i Saro,

sle da je iz XIII. stolětja. Želěti je, da izkusni i věšti razsuditelji iznajdu, iz kojega je věka.

Ivanišević Bračanin, Vladislav Minčetić, Kanavelić Korčulanin, Vitezović Senjanin, Vitaljić Višanin, Gundulić mladji i drugi, koji su onoga stolětja slědili, ni s najvećim naporom nemogoše na istoj visini uzdèržati. Nije manjkalo do duše još ni poslije onakvih pěsnikah, koji su se volěli dèržati starih, kao n. p. ban Zrinjski, Baraković Zadranin i t. d.; ali ovi, premda su s jedne strane možebiti još i pretekli svoje učitelje u pogrěškah, nemogoše s druge strane dostići njihovih krěpostih, ter tako malenu stekoše slavu.

Tako nam je pěsničtvo sto godištah padalo, dok se nije upro Gjorgjić (umro 1737), da ga svojim jakim umom opet do Gundulićeve visine podigne. I zaista je mnogo učinio u tom, ali neimaše više ni jednoga onako jakim duhom nadarena pomoćnika. Bilo je ništa ne manje i poslije u Dubrovniku pěsnikah od cěne, dapače gděkoi i izvèrstan u svojoj struci, kao što biahu Gledjević, Ferić, Betondići, Bruere, Higja, Sorkočević, Salatić i drugi: ali se ni jedan od njih ni s daleka neprimače Gjorgjiću, kamo li da Gunduliću. Kad na koncu XVIII. stolětja poče tako iznemagati duh pěsnički u Dubrovniku, koi bijaše sve od pèrvoga maha, kad se primi u kolo narodnih naših pěsnikah, kolovodja bio, ukažu se u unutèrnjoj od mora udaljenoj zemlji někoji domorodni umovi, koji se primiše, da ožive izdišuće pěsničtvo hèrvatsko. To biahu obojica Relkovićah iz Svinjara, Kanižlić Požežanin, Vid Došen i Kèrmpotić Ličani, Katančić Valpovljanin i drugi. Ali ovo ukazanje bijaše vèrlo kratkotrajno, jer se po njihovoj smèrti opet izgubi. Toliko budi rečeno o pěsničtvu.

Razrěšen pako govor iliti proza bijaše u svem narodu u obće premalo obradjivana, a najmanje upravo ondě, gdě je pěsničtvo najvećma cvalo, t. j. u Dubrovniku. Dubrovčani služili su se jezikom hèrvatskim samo u poseb-

nih, domaćih i seoskih poslovih, ter zato gojahu narodno pěsničtvo, kao stvar od razkoše, samo za ugodnu zabavu i razgovor u svojih obiteljskih kruzih: a štogod je ikoliko udaralo u kakvu ozbiljnost, bilo ono u obćih njihovih skupnovladnih, sudbenih ili posebnih poslovih, kao takodjer u stvarih na kakvu mu drago znanost spadajućih, u svem onom služili su latinskim i talijanskim jezikom. To je uzrok, što (osim gděkoje molitvene knjižiće, gděkoga života svetacah i propovědih) nisu ni imali nikakve proze, ter zato su uvěk ostali početnici u prozi. Što su pak drugi manje nastojali na pěsničtvo, to su od prošastih 200 godinah više u prozi radili i naprědovali, tako da neima gotovo starije znanosti, o kojoj nije barem po gděkoja knjiga pisana hèrvatskim jezikom. Mora se ništa ne manje priznati, da se najbolja proza nalazi u starijih životih svetacah iz XV. i XVI. stolětja, pak propovědi iz XVII. i XVIII. stolětja, odakle takodjer ima priměrah navedenih u ovoj čitanci.

Buduć pako da je naša najstaria, nam poznata literatura pronikla u krajih ležećih uzduž malone sve sěvoroiztočne strane mora jadranskoga, t. j. medju Tèrstom i rěkom Bojanom, gdě se, kako je poznato, s malom iznimkom čakavsko narěčje govori, tako je sasvim naravno, da je sva najstaria literatura hèrvatska na čakavskom narěčju sagradjena, odakle je malo po malo do duše na štokavsko narěčje preměštena i u njem odgojila se; ali je vazda sačuvala dosta tragah svoje pèrve otačbine. Ova je okolnost bila od dobrotvornih poslědicah za svu našu literaturu; jer kako je primorsko narěčje bogatije u rěčih nego li narěčja udaljena od mora, tako su sve one rěči, koje u unutarnjoj zemlji manjkaju, pale na obćenu korist svega naroda. Ali budući Primorci u neposrednom dotaknutju s

izobraženijom Italiom, naučili su se več od davna jezik talianski, ter su iz njega cèrpili i svoju izobraženost, i š njom i talianske običaje, i način mišljenja i govorenja, koji se s naravnim našim jezikom uvěk neslažu. Da su primorski pisci takve protunaravne i neugodne italizme i neznajući u svoju književnost prenosili, to će svaki sasvim naravno najti. Ali kako su primorski pisci grěšili po uplivu talianskom, tako su drugi u unutarnjoj zemlji, na turstvo naviknuti, turske rěči uvodili na štetu jezika.

Na hèrvatsku književnost spada još na někoi način i literatura one grane našega naroda, koja u današnjoj gradjanskoj Hèrvatskoj stanuje, i to u županijah Zagrebačkoj, Varaždinskoj i něgdašnjoj Križevačkoj, a to ne samo radi političnoga saveza i naravske blizine narěčja, nego još većma zato, što je ta grana već od poslědnjih 100 godinah svoje izvorno Slovensko ime, koje se izključivo u svih njezinih starih piscih, (kao su: Pergošić, Vramec, Habdelić, Bělostěnec i t. d.) nalazi, s Hèrvatskim imenom zaměnila. Zato imam ovdě i o toj literaturi štogod kazati. Ako je istina, što mnogi pisci literarnih historiah pišu, da je pěsničtvo i svezan slog najobičniji početak svake literature, drugi pako i viši stupanj da je proza: tako se mora priznati, da su pisci ove grane našega naroda mnogo praktičnoga talenta pokazali, kad su onaj pèrvi, u namišljenih lěpotah nalazeći se stupanj malo ne svi preskočili, pak se odmah latili proze kao potrebitije za gradjanski život. Pèrva knjiga pisana slovenskim narěčjem, vladajućim u pomenutih županiah, jest prevod Verböcieva Tripartita, t. j. ugarskih gradjanskih zakonah, tiskana u Nedelišću 1574; druga je Vramec kronika od 1575; tretja je Ratkaj, od 1640 historičnoga sadèržaja i t. d. Pisci ovoga narěčja napisali su podobar broj, pak gděkoji i vèrlo ogromnih knjigah, spa-

dajućih na věru, pobožnost i cěli život kèrštjanski, zatim na zakone, historiu, računstvo, lěčničtvo, poljodělstvo i t. d. Što se tiče pravilnosti i čistoće jezika ove literature, najveći je vèrhunac dostigla u evangelistaru biskupa Petretića (1651), pak onda u Habdelićevih knjigah (1674).

Kako su pisci ove grane dvakrat jurve ukazali se ljudi praktični, i uprečac primajući ono, o čem su uvěreni, da je za njihov puk najkoristnije, t. j. kad su odmah u pèrvom početku město pěsamah i verasah, počeli pisati prozom, pak opet poslije, kad su svoje ne dosta po zakonih štitjeno Slovensko ime proměnili na Hèrvatsko: tako opet u najnovije doba dadoše rědki priměr mudrosti, kad su, ponajviše potaknutjem dra. Ljudevita Gaja, ostavivši svoje prirodjeno kajkavsko narěčje, svojevoljno još i čisti hèrvatski jezik za svoju književnu porabu primili. Da bude naš narod i prije u svih svojih granah ovako postupao, doista bi danas naša književnost na mnogo višem stupnju stojala!

Sèrblji od starijih vrěmenah nemaju nikakve narodne literature, buduć da su pisali samo cèrkveno-slavenskim jezikom. Najslavniji pisac medju njimi jest historik Raić (umro 1801.), koi se glede jezika može prispodobiti s Hèrvatom biskupom Kožičićem od god. 1530, s onom jedinom opazkom, da dočim je Kožičić glagolski jezik měšao s pučkim hèrvatskim, měšao ga je Raić s ruskim: Pèrvi od Sèrbaljah pokušao je Obradović (umro 1811), da piše, koliko je umio, narodnim hèrvatskim jezikom. Od onoga doba trajala je medju Sèrblji dugo vrěmena borba, kako treba da se piše: nu sada već napokon i oni, i to najvećma dělovanjem Vuka Stefanovića obćenito priznaju načelo, da se ima pisati narodnim jezikom, ter su počeli spoznavati, da je sva prava hèrvatska literatura ujedno i njihova, samo

što ju oni svojim imenom Sèrbskom nazivaju. Ovo je doista velik korak u naprědku razvijanja domaće književnosti; tim bo se načinom već može predviditi u duhu, da će dojti jednom vrěme, kad će ove dvě grane jednu jednoliku i krepku literaturu imati moći.

U ovom I. svezku Čitanke uzeti su priměri iz sve starije književnosti do god. 1835; a izgledi iz nove literature dojti će u II. svezak.

Svi članci iz prastare proze uzeti su neproměnjeni ili cěli ili barem po jedan odsěk do zvězdice; a što je dalje, izpravljeno je na pravilnije. U člancih poetičkih zadèržano je **i** u město **ě** samo do str. 113.

Najposlě imam kazati, da su ovu čitanku po nalogu visokoga c. k. Ministarstva za Nauke i Bogoštovje po priměru Subbotićeve složili trojica učiteljah akademičke gimnazije zagrebačke, t. j. **A. Mažuranić, Adolfo Weber i Matia Mesić.**

Kronika hèrvatska.

Ova kronika biaše izvorno napisana „hèrvatskim” oli glagoljskim pismom, nu do nas dodje samo u prepisu s latinskimi pismeni. Vèštaci misle, da je sastavljena u XII. vèku. Vrědnost joj je dosta velika za jezikoslovca, nu historik će ju samo velikim oprezom upotrèbiti, i onda će u njoj po koje lěpo zèrnce naći.

I ostà kraljem Zvonimir, koji počteni kralj poče crikve veoma štovati i ljubiti, i poče dobre pomagati, a progoniti zale. I bi od svih dobrih poljubljen, a od zalih nenavidjen, jere nemogaše zla viditi. I tako nebiše on za Hèrvate, zašto oni neće biti dobrotom dobiti, dà bolji su pod strahom.

I za dobroga kralja Zvonimira biše vesela sva zemlja, jere biše puna i urešena svakoga dobra, i gradovi puni srebra i zlata. I nebojaše se ubogi, da ga izjede bogati, i nejaki, da mu vazme jaki, ni sluga, da mu učini nepravo gospodin. Jere kralj svih braniaše, zašto ni sám prezpravdeno neposidaše, tako ni inim nedadiše. I tako veliko bogatstvo biše, tako u zagorju, kako u primorju, biše za pravdenoga kralja Zvonimira. I biše puna zemlja svakoga blaga, i biše veće vridna ureha na ženah i mladih ljudih, i na konjih, nere inada sve imanje. I zemlja Zvonimirova biše obilna svakom razkošom, ni se nikoga bojaše, ni im nitkore mogaše nauditi, razmi gnjiv gospodina Boga, koji dojde svèrhu ostatka njih, kako pismo govori: Otci zobaše kiselo grožđje, a sinovom zubi utèrnuše.

Po oni način i u to vrime zgodi se, da cesar rimski s voljom svetoga otca pape poslà posle i listove ovako k dostojnomu kralju Zvonimiru, proseći i moleći kako draga brata, i meu kralji kèrstjanskimi kralja počtovanoga: „Oto

te molimo i prosimo, da skupiš k sebi svu gospodu zemlje tebi podložne, i svih od vridnosti. I kada bude skupšćina, da pročtiš meu svimi ovi drugi list, koga s tvojim listom šalje se, od strane naše, gospodstvu vašemu, moleći, kada pročté, da odgovore, i da dadu nam na znanje volju svoju i odlučenje, ko učine vitezi i baruni s voljom gospodstva tvoga.« I tako dobri i sveti kralj Zvonimir prijamši listove od pape i cesara, zapovidi po sve kraljestvo svoje, da bude skupšćina zakonom; u peti crikvah u Kosovi da svaki bude do dan dvadeset i pet. I prišatše vrime da pride množtvo veliko, i legoše vojske i narediše straže. I kada dojde dan, da učini slavni i dobri kralj Zvonimir otvoriti listove pape i cesara velikoga grada Rima, s voljom svetoga otca pape, koji kazahu: Brata našega Zvonimira molimo s vlasnici i pukom zemlje i kraljestva njegova, da bi hotil odlučiti s nami biti, zajedno s pomoćju ine gospode kèrstjanske, koji onake listove imaju od nas, i oni da odluče volju njih, i da nam dadu na znanje, jesu li k volji našoj pristali, ča jest s dopušćenjem božjim i sina njegova, koji jest porojen od dive Marie, i muku i kèrv prolio na drivo križa, i na njem umoren. . . I tako s dopušćenjem njegovim, i s pomoćju u njega virujućih, jesmo odlučili osloboditi mista, koja je za ljubav našu okèrvavio, i gdi je pridao duh otcu, kroz muku i trud i greb, u kom bi položeno prislavno tilo njegovo. I to čuvši Bogom prokleti i nevirni Hèrvati . . nedaše ni listove dočtiti, i skočiše, ne samo da bi pristali na dostojnu molbu svetoga otca pape i cesara rimskoga, da sveta mista iz ruk poganskih izmu i oslobode, dà, oni Bogom kleti počeše kričati i vikati na svetoga kralja, tužeći se i vapijući jednim glasom, kako na Isukèrsta Židove: »da on išće izvesti njih iz domov njih, i žene i ditce njih, i s papom ter cesarom odtimati mista, gdi je Bog propet i gdi je greb njegov. A što je nam zato!«

Zakon Vinodolski.

Ovaj je zakon sastavljen g. 1280, dakle je osim „Pravde Ruske” najstarije sabranje zakonah slavenskih pisanih u narodnom slavenskom jeziku. Za nas je osobito u tom obziru veoma važan, što je sastavljen u hèrvatskom narodnom jeziku. Pismo mu je glagoljsko. Pèrvi put je tiskan u „Kolu” po nastojanju prof. Mažuranića.

§. 53. I jošće ako bi pokazal kriva pristava ki koga ili svedoka, neimij nijednú pravdú zato od sada naprid pojti suprot ukazujućemu ili suprot svedokom, ni nijedan za njega. I ako ki imel bi pristava ili svedoka za krivoga i obeća se pokazati po svedocih, a oni svedoci nisu njemu spravni ili se neskladaju, kako je on ukazal: on suprotiv njim odsele naprid neimij nijednú pravdú suprot pojti. Volja ako je niki svedok pomaknjen za niku rič pred dvorom, a niká od stran otela bi pojti suprot svomu svedočastvu, a oni svedoče, kako je obećal pokazati: od sada naprid suprot nijednomu od svedokov tih neimij nijednu pravdu pomaknuti svedoki, volja zato neimozi s nijednoj riči suprotiv pojti ili niki ini zatu pritču: volja za njegovo svedočastvo njemu nemozi utaknuti suprotiv od nijednomu.

§. 76. I jošće, ako pravda zgodi se v dvori, ali pred dvorom nikomu se podvigne od kih ljudi kih godi od koga iminja, to je od vinograda, volja od zemlje, volja od kuće ili od vèrta, volja od koga godi pošišiona, a on reče, da je kupil on pošišion od nikoga človika, koga ima onde imenovati, volja reče, da mu je dan pošišion, volja darovan, volja založen, volja za dušu smjeno, i ima od toga svedoke onde žive, ké zakon potribuje, jesu njemu ti svedoci verovani: ako li nima živih svedoki na to, tèr pokaže mèrtvimi svedoki, govoreć onim živućim, da je to bilo pred onimi svedoki (to je) učinjeno: oni svedoki jesu verovani, da nišće manje ima priseći po zakonu grada pred onimi svedoki, pred kimi to je bilo, kako je zgora rečeno;

i od te pravde nima se veće naprid brižiti, na pače poši-
šion ta slobodno i mirno uživaj tere dèrži.

Razvod Istrianski.

Ovaj prevažni spomenik hèrvatskoga pismenstva imamo u glagoljskom prepisu od g. 1546: nu on je sastavljen g. 1325, pače u njem se spominju listine spadajuće u jedanaesto i dvanaesto stolětje. — Razvod je natiskan u „Arkivu" iz rukopisa gdna Gaja.

III. I bivši v jutro poli maši sedoše v cimiteri svetoga Petra, jedni pod smokvu črnicu, a jedni pod brest, i tuda gdn knez preda vsu tu gospodu listi Petru Slovenaninu z Gračišća na nega slobočćinu, ku mu dà, i svećaše gdn knez i gdn markez, i vsa gospoda i deželani. I tako idoše, a pred nimi starci z Gole Gorice i s Krbun naprid, i dosti drugeh dobreh ljudi z drugeh mest, ki znajahu pravdu i razvodi i termini meju nimi, kuda su najprvo s Cerovlani. I pridoše na Kožal breg, i ondi pride župan i vas komun s Ceroval, i tu se pregovarahu cića nikeh rubeži od Cerovlan, rekoše jedna i druga stran, da je ondi pravi nih termen od kunfini, i tako ondi obrediše, da ima pri tom ostati, kako je od stareh prišlo.

I od tu gdn Menart naprida jezdeći, i starci kažući, i pravi list v ruci noseći čtući ga, ki biše pisan na razvodeh prveh na let Božih 1170, v koim se udržahu zapisani vsi razvodi i termini od kunfini Gole Gorice i Krbun.

Od tu idoše s toga brega zdolu na Vidam svetoga Petra, odtu na veli Grič, i tako ravno zdolu pod breg svetoga Kociana, i na Vrogrin mnel, v kom naidoše stara zlamenja. Od tu idoše po stareh zlamenjah, i tako na oreh Pazarov.

I tu pride župan Vid z Gračišća, i vas komun š nim, i tako rekoše, da je pravo šasto meju nimi dan, i da jeju onuda meju nimi pravi termini i razvodi od kunfini, i tako se je od nih starich vazda tako obdržalo, a meju Gologoričani i Krbunci ni nijednoga termena od razvod, nego su

tako pasli v tom zavode jedni do drugeh, kako vse jedni susedi, vinu braneći prepoved na zvanihi, da vinu Gologoričani nisu smeli pasti prez dopušćenja Krbunac v Goretin, zač je vazda Krbunski bil. . . I tako vsa ta gospoda potvrdiše, i da se ima tako i napred obdržat, kako je od stareh prišlo.

Aleksander Veliki.

Ova je čèrtica izvadjena iz rukopisa, koji nam medju ostalimi knjigami za porabu ustupi g. Ljudevit Gaj. Za pisca se ovoga rukopisa nezna, ali je jamačno, da je prevod iz gèrčkoga jezika. Po oblicih jezičnih, po slogu, i po sadèržaju vidi se, da mora biti vèrlo star; něki misle da iz četèrnaestoga věka. Buduć da se odlikuje osobitom pravilnoštju formah, nije se ništa proměnilo, osim gděšto pravopis i znaci pisanja, kojih u njemnikako neima.

Am'vis ka Aleksendru došad, sve kazaše, što mu bieše Darie poručio. Aleksendar, pokimav glavom, reče: o carstvu miera nie, carstvo bo gora velika jest i visoka veomi, i voiskami ukriepleno biva božom pomoćiju toliko, koliko se nemože izreći; kada čoviek uzlieze na nu, nemože sliesti pogledaje na lepotu i na urehu ne. Aleksendru u tu noć prorok Eremijaa javi se sa aspiarhieromi eruzalemsciemi, i nemu tako rekoše: bržai sinu Aleksendre! sam sebe poklisara učini, i Darija cara shodi, i indjiisku vidi ku na te vodi, i ako Darie tamo tebe pozna s pomoćiju velikoga Boga sabaota imamo te izvesti.

Ustav Aleksander oda sna, Potolomeju i Pilonu poče kazati san svoj, i napokon njim reče: Ako smèrt meni zgodi se, sva zemaljna carstva sebi razdělite maćedoniski sat sa bluditi. Oni s plačem dèržahu njega, govoreći: Ako toj misliš učiniti, tadaj nam svěm reci glave izodsěcat mačem svojem. On im odgovori: Ako promisalju božjemu drago bude mene ubiti, svi me ubraniti nemožete, ako li njemu drago bude sablusti me, sve me persičke ruke ubiti nemogu. I sa plačem velikěm rastaše se. Aleksander kako po-

klisar otidje ka Dariju caru, i knjigu utvèrdjenu ponese, i svite persičke, i svèrhu svitah plašt penčički, na glavi klobuk maćedoniski sa aspidovèmi rozmi i zlatèm pelatmi. Darij veliko vuhovstvo učini djavolsku (skom) hitrost (i), da čudan poklisaru Aleksandrovu ukaže se. I takoj Aleksander ulèze, i knjigu ovu Dariju dade, i ove rèči njemu reče: Aleksander car carem, persičkomu caru mnom poruča knjigu ovu; pročtiv, bèrzo mi drugu odpiš. I tu Darij sèdjaše na pristolju, okolo njega licah mnogo běše učinjeno, i njemu kako Bogu sa svěćami stojahu, i sva polača od zlata čista učinjena bèše, stuopovi tezi polače od zlata s mnogocènèm kamenjem urešeni, i četiri kameni (a) u četiri nugle (ugle) tezi polače město luča svètjahu u noći. I knjigu Aleksandrovu primi, i čudjaše se Aleksandrovu kriznaću i klobuku, i knjigu veoma (taki?) reče pročisti. I Persijanin poče čisti, koji mnijaše knjigu maćedonisku. Knjiga govoreći tako: Aleksander, car carem, sin Filipa cara i Olimbijade carice, i svemu světu gospodin višnjega promisalju. Znaš li, caru Dariju, kada danak otcu momu uzimaše, i kada on umrě, ostavi na prèstolju svojemu, ponudi me ti tvojèm zlěm i lakomèm načinom mene od carstva moga odagnati, i inoga meni cara postaviti, i mene od baštjinske zemlje hotě odagnati, i ovu veliku nepravdu vidè Bog sabaot, koji svaka vidi i svèh sèrdac (ah) pomišljenja mèrami pravěmi smèri. I ti mene mlada zapovèdaše dovesti, a ja u mužtvu došao jesam k tebi. Kako ti svemu momu hotèše se nazvati, tako ja svemu tvomu nazvah se, nu ja nijesam nemilostiv, kako se tebi mni; prelomi svoju gèrdinu neprelomnu, i pad pokloni se meni, i gospoduj Persom i zemljom (am); ako li ti nije drago Persom gospodovati, pizmator ti jesi. Persom i inih na zaklanje dovesti hoćeš od maćedonskěh mačah, i budi gotov, jere gredu k tebi svesèrdo. Do pet danah na Sinarskoj rèci stati se imamo. Tu knjigu Darij pročtiv, obazrèv se k vlastelom, reče: Nadaše li se tko od vas od Maćedonije takoj podizi? Aleksander tu stojeći reče: Nijedno čudo nije, ako Maćedonjani svètom obladaju, zašto su svesèrdi i mudri, i mili i hrabri veoma, vojska nepometna.

Persijanin nèki tuj stojeći Aleksandru reče: Zašto toliko oštro sionu caru odgovaraš? On mu reče: Siona cara voljan poklisar i vèran sluga sumnje neima. I Darij k njemu reče: Budi na večeri, dokle ka Aleksandru knjigu pišu (em). I tada Darij sède na večeri svojimi vlasteli; Aleksander sède na poklisarskom mèstu; i njemu postaviše jesti; i kada njemu načeše služiti, tada Aleksander zlatu čašu izpiv, vèrže ju u njedra. Tada sluga kaza Dariju. Darij reče u drugu čašu služit; i tu izpiv, vèrže ju u njedra. Jedan tu od vlastelah Darijevih reče Aleksandru: Netrebuje na carskom stolu sèdeći tako činiti. On njemu reče: U gospodina moga Aleksandra cara takovi zakon poklisaru, pèrvu čašu i drugu kad izpije, da i k sebi uzme čašu. I oni se tomu počudiše i rekoše: Taj zakon dobar jest i počten.

Kandakrus, kojega běše Darij někada poslao gospodovati u Maćedoniji, s večere ustav, ka Dariju pristupi i reče: Da znaš, care Darije, jere danaske svi bozi tvoju istino volju izvèršiše. On reče: Kako? I on mu reče: Ovi maćedonski poklisar jest sam sobom Aleksander, sin Pilipov. Darij, napuniv se radosti, reče: Ako ovo jest istina, to sam svemu svètu car, i to čest tiho obrati se k meni, nu tomu nevèruju (em), sve bo glave neobèšaju se o jednom kolcu. Kandakrus reče: Ako to nebude istina, sve časti od tebe ulišu se, i da si mačem svojèm glavu moju odsěkao.

Aleksander domisli se o tomu, i tako predje uhvatjenja. U tobocu iskaše pèrstena (en), koji u Troji gradu běše uzeo Kleopante (i) edjupatske (oj) carice (i), i kada na ruku ti pèrsten stavljaše, tada nitko njega nevidjaše ni u dne ni u noći. I na pèrst postavi, hoteć izpitati Darijevo maloduštvo. Darij njemu reče: Prilična mi te kažu k Aleksandru, čovèče. Aleksander k njemu reče: Veliki caru Dariju, istinu rekao jesi, Aleksandar car veliku ljubav ima k meni, jere sam prikladan k njemu. Mnokrat poklone se meni, Aleksandra mneći.

I tako Darij u razmisao ulèze, i nereče njega uhva-

titi. Tèrpezu nogom rinu, sam u ložnicu svoju podje, věćati hotěše, kako bi njega uhvatili, svěću odnesoše. On s vlasteli njegověmi u tmi osta, i svuče (sa) sebe mnogocěni kèrznać i maćedonski klobuk, i pèrsten vuhovni na pèrst postavi, i na vrata gradu otidje, i čašu zlatu izam iz njedar (ah) vrataru dade, i reče: Uzmi ovu čašu, i dèrži; car me u vojsku poslao straže naredit, i drugomu vrataru drugu čašu dade, i takodje reče: Uzmi ovu čašu i dèrži; Darij bo car poslao me je u vojsku, vojevodu dozvati, da straže moćno utvèrdi. I tako otvori njemu vrata, i bèrzo izlèze iz grada, i usěde na velikoga konja, i na Sirasku rěku jednako svètom dodje, i nadje da se zamèrzla, i predje na onu stranu. I tu njega čakahu Antioh i Pilon i mili njegov Antigon, i njim pověda še sve, što mu se je u Persiji dogodilo.

Darij u ložnicu ulěze, i k sebi dozva dva vlastela, i k njim reče: Da znate, jere poklisar maćedonski sam on jest Pilipov sin Aleksander. I oni njemu rekoše: Ako je toj istina, toj bozi persički smilovaše se na nas. Darij car reče Kandakrusu i Krisu, lidinskomu caru, Aleksandra uhvatit.

Oni svèće velike noseći, u velikoj kući njega iskahu, i nenadjoše, nego ka vratarom potekoše, i vratarev (e) za njega uprašahu. Vratari kazovahu: U ovi čas ova dva zlata suda ostavi u nas, a tako reče: Car me poslao u vojsku, vojevodu dozvati, da straže moćno utvèrdi.

Kandakrus i Kris vuhovstvo Aleksandrovo viděv, tri sto dobro-konjikov (ah) sobom uzamši, i sami na bèrze konje usèdav, Aleksandra načeše tèrati. I na Sinarsku rèku u sunči iztok dotekoše, i nju nadjoše, a ona se odmèrzla. Aleksandra s one strane vidèše. Aleksander njih vidèv, reče: Zašto tèrate, koga nemožete stignuti? neznate li, jere ni Sinarska rèka nemože maćedonscèh konj (ah) uzdèržati; nu vratite se opet k caru vašemu Dariju, i tako mu recite: Na časti tvojoj zahvalamo, i da ti je na znanje, ove dni sa svom mojom vojskom na Sinarskoj rèci na brègu stati se imamo. I to rekav Aleksander, u svoju vojsku

otidje, a oni ka Dariju vratiše se, i Dariju kazaše: Rěka Arsicka takova běše, svaku se noć primèrzovaše i svaki dan odmèrzovaše.

Darij car vuhovstvo Aleksandrovo viděv, grozno proplakav, reče: Viděste li kolicěm vuhovstvom primami nas Pilipov sin, zemlju našu uzam i carstvo naše uzam. O nevoljna i neustavna česti! kako slatko čověku u pèrvinu javljaš se, a napokon ljutja zmijinega jada! I to rekav i veoma ljuto proplakav ka Poru, velikomu indijskomu caru, knjigu pisa, silan bo běše car i prijatelj Dariju caru. Knjiga njegova tako govoraše: U bozěh bogu, carem caru, Poru, indijskomu caru Darij, car persički, nevoljni i zločesti i tužni u člověcěh, koji se někada s bogom takmljah, a sada jedan husar silu moju oblomi, i sve strane moje zemlje do Babilona k svojoj zapadnoj priloži, i njega Persi neznajući, ubojaše se, i njemu protivit nemogoše, i dvaš nas razbi; da molimo se tvomu velikomu gospodstvu, izruči nas od ljutěh. Maćedonjani da se š njime tretjom biju, ili da ih ubiju (em), ili da oni mene ubiju.

Tu Por knjigu primi, i pročtiše pred njim, i glavom pokimav, reče: Nije na zemlji radosti, gdi se neprimėsi žalosti, ili slava, koja nepogiba; i tu reče: Uzmite četiri sto tisuć (ah) vojske konjičke, i pohodite ka Dariju na pomoć. Aleksandra k meni živa dovedite, jere me je želja vidět toga dětića, jere mi ga kažu mudra i smisaona. Ako li poběgne, těrajte ga, nemojte ga se ostati preko svega světa.

I kada te vojske dodjoše ka Dariju, i obeseli se Darij i reče: Ili je Dariju na ovom boju carstvo osloboditi ili zaginuti. I diže se (sa) svom vojskom i s Indijani na Aleksandra. I kada se vojske sagledaše, i bi Aleksander u velikoj sumnji i reče Maćedonjanom: Bratjo moja i družino! Ono vidite Darija cara, gdě na nas Indijane vede; da nemojte se posumnit, ubiti ih hoćemo, jere š njimi cara njih (ova) nije; tko mnoge ubija, mnoge časti dostojan jest; podjite bez sumnjenja na Darija cara, uzamši i prizvavši na pomoć ime velikoga Boga Sabaota.

I kada se sastaše dvě vojske, tu bi vidět žalosno vidjenje; bi ta sěča od sjutra do noći; kèrv běše do konjscěh vlasac (ah). Toga veće Indijani i Persi nemogući tèrpět, běžati načeše, i Maćedonijani těrati. Darij bèžeći s velicěm plačem govoraše: O nevoljni Dariju! s Bogom se takmljah, a ni čovèku nebih dostojan. Kandakrus izazvav dva bližnja njegova vlasteličića, pojam mače, jedan s jedne strane, a drugi s druge, Darija probodoše, i s konja urvaše, i leže pod konjscěma nogami u prahu.

Aleksander jahajući putem ka Persom s Maćedonskěm pukom, Darij Aleksandra viděv, i podignuo glavu iz praha, kliknu Aleksandru govoreći: Umilosèrdi se nam ti Aleksandre, digni tělo moje iz praha izpod konjscěh nogah nijesi, bo ti nemilostiv kako i Persijani. Aleksander umilosèrdi se na Darija cara, i bèrzo skoči s konja, i diže Darija iz praha, i učini od kopja nosila, i postavi ga na nosila, i postupi pod njim trikrat, i primiše njega Maćedonjani, i postaviše ga na zlatu kolesnicu, i reče Aleksander: To ti poslužih care Dariju, i ako živ budeš, i veće od ovoga vidiš.

I tuj Darija cara odvezoše u Persipole u svoj (njegov) u stòni grad. I tu Aleksander sěde na prestolju cara Darija, i pristupiše Persi s Maćedonjani, i pokloniše se njemu, i rekoše: Mnoga ti lěta, caru Aleksandre, maćedonski caru, i persički gospodine. I tuj reče car Darij dovesti kćer Roksandu i caricu svoju. I kada ih vidě car, i prenemože se i proplaka. Roksandu, kćer svoju, uzamav za ruku, i željno ka sèrdcu pritište i kano reče: O duše i sèrce i mili světe očijuh mojěh, ljubima kćeri moja Roksando, ovo tebi muža, koga se nenadah, od Maćedonije dovedoh, ne mojěm hotjenjem, nu božèm savèršenjem; njega Bog Persom cara postavi i svemu našemu gospodstvu i imanju.

Aleksander s prestolja stav i Roksandu za ruku uzam, (sa) sobom na prestolju posadi, i vènac zlati (sa) svoje glave snimi, i na glavu nje (nu) postavi. Za tim veliki car Darij umrě.

Tada i Aleksander sa svèmi silami i vojskami svojèmi provodi njega sa častju do groba. Kandakrusa i Arzvirana

reče ih Aleksander dozvati, i k njim reče: Zašto ubiste gospodina svoga, koji vam je dobro učinio? to li vi nećete tudjanina ubit? Oni njemu rekoše: Smèrt njegova Persom tebe učini gospodina. Aleksander njih reče obèsiti, i reče: Proklet da je, tko dèrži gospodskoga ubojicu i gradskoga izdavaoca. I to rek Aleksander, i u grad došav, s Roksandom věnča se.

Legenda
o svetoj Katarini děvici.

Ova legenda biaše pisana za někdašnji manastir sv. Katarine u Zadru: sada ju čuva g. Kukuljević. Pisana je gotičkim pismom na koži. Sudeć po jeziku i izvanjskih znakovih spada ona u XV. věk.

Cesarajući Maxentij Rimski Cesar, sin Maximiliana Augusta, koj s Deoklecianom Cesarom mnoge Karstjane poklal i pogubil biše, vere karstjanske cića v gradu Alexandrinskomu strašne i žestoke zapovidi učini, i položi po svih daržavah i rusazi Cesarastva svoga, zapovidajući svim, ki v gospostvu njegovu pribivaju, da tako bogati, kako ubozi imaju dojti v tempal Boga njihova, i toti prikazati Bogu onomu izvaršita posvetilišća. I tako na ta nečistiva i nepodobna dilovanja poče tolikoje zvati i nukati verne Karstjane, nikoga laskanji i obitanji, a nikoga ljutimi i strahotnimi pritnjami mučenja nače goniti i silovati na takova zogm rečena prikazališća i posvetilišća. . .

A rečenom gradu Aleksandrinskomu biše nika divojčica imenom Katarina, Koste kralja kći, ka imiše osamnadeste lit od porojenja svojega, divica izvàršitom i jedinom lipostju narešena, da mnogo veće ukripljena kripustju vere svete. Bi ova pomnjom zgoru rečenoga Otca njeje svakoga nauka knjižnoga urehom izvaršitom urešena, a navlastito sedmimi nauci liberalskimi ili slobodnimi naučena. Pribivajući dakle ona v polači otca svoga, ki jure iz

svita ovoga na drugo stanje priminul biše, iz hrama ili templa onoga, u kom ta posvetilišća činjahu se doprišc do njeje ušiu razlici glasi i blekanja živine, zuci trubalj . . i veselja, ka se činjahu; ali karstjane tužniki meu njimi bihu, stahu plačući i uzdišući, gdi cića velike ljutosti poganske (nesmihu) pripovidati ime Isukarstovo. Tomu ona začudivši se, postavši v žensko sarce mušku sminost, združena nikoliko slugama, znamenjem križa usta i parsi zlamenavši ulize v tempal, v kom Cesar, i sve poganov mnoštvo idolom posvetilišća činjahu, i pristupiv bliže smina i kripka, sta prid Cesara, i obrativ se k nikojim Cesarovim slugam reče: Za dobro i korist Cesarovu ulizoh v tempal ov, da mu rečem stvari, ke mu prudile budu. Sluge to slišavši, navistiše Cesaru. A on zapovida da k njemu pristupi, i dopusti njoj slobodno, da reče sve ča hoće. Ona tada stavši prid vrata templa, razlicimi knjižnoga nauka pokazovanji ili argumenti mnoga Cesarom prigovaranja imala jest. Napokom povrativši se k općenomu priprosćomu slovu ovako reče: Tebi navlastito i osobojno kako človiku naučenu i mudru i visokomu Cesarastva stanju položenomu, tanko i knjižno govorila jesam. A sada priprosće svim ovim slišajućim i razumiućim govoriti hoću. Nu mi reci o Cesare, s koga uzroka, s ke li potribe skupil i sabral jesi zaman toliku množ ljudi, da se ludosti i tašćini poklanjaju, i da himbenosti idolskoj služe, i da odagnavši i pogardivši jednoga i istinoga Boga Stvoritelja, oke stvari poju, i počitaju pesni djavolu paklenomu. Jedan jest Bog svemu Stvoritelj, a ni veće Bogov, jedan u svemu uzrok i naređitelj, koji kako on sve stvori stvoril jest, tako ih mogujstvom i silom svojom vlada, uzdarža i nareduje...

Priloži jošće blažena sveta Katarina Maxentiu ove riči govoreći: Tí o Cesare čudom razgledaš ov tempal toli plemenitim sazidanjem sazidam meštriom človičaskom, čudeći se od velike urese i naredbe njegove, ka sva hote biti kako no prah prid lice vitra. Ali ti ja dim, počudi se od nebes, od zemlje, i od svakih ka u njih jesu. Čudi se od urešenja nebeskoga, od sunca, od miseca, od zvizd;

čudi se od poslušenja njihova, i kako od početka svita do konca dan i noć teku ka zapadu i vraćaju se ka istoku, nikadare neutrude se i neskončajut se, i kada ova prosudil i procinil budeš, upitaj i nauči se, tko jest sazidatelj i stvoritelj, i kako poznal budeš u istinu njega gospodina, i da nemoreš najti drugoga njemu takmena, njega štuj, njemu se klanjaj, njega slavi, i zapovij sam sebi i svim podložnikom tvojim (da ga štuju). On jest Bog Bogov, . . ki videći, da djavlim potaknutjem svit pogibal jest, ako bi on ne poslal siña svoga, gospodina našega Isukarsta, ki bi začet od Duha sveta, rojen od Marie Divice, Bog i človik, mukom križa i karvju svojom precinom vas svit prosvitlil jest, i svih verujućih v njega na nebeska kraljestva dovel jest. Da ako ti pravo ova virovati, i onomu klanjati se budeš, on hoće napraviti sve sgrišenje i krivice tvoje, i privesti tebe na nebeska vičnja veselja. .

Začudivši se i zasnitivši se August Cesar, nemore takovim njeje besidam odgovoriti. Samo napokom ovako joj reče: Dopusti o ženo, dopusti nam da prikažemo i svaršimo ova posvetilišća, paka na pridloženo govorenje povratiti se hoćemo. I ova budući rekal, zapovidi, da nju v polaču privesti imaju, čudeći se od velike njeje mudrosti, da vele veće za čudo razgliedajući izvaršitu diku njeje liposti. . Ka privedena budući. . Cesar njoj ovako reče: Slišalismo tvoje slatko naučeno govorenje i začudismo se o tvojoj mudrosti, a jer v posvetilišću Bogov pomnju imahomo, nemogosmo razumiti svaka, koja ti rekla jesi. Zato sada najpria nam, ki te uprašamo, reci, tko jesi ti, ko li je plemen i rod tvoj, i koim se imenom ozivaš. Na to sveta Katarina ovako Cesaru odgovorila jest. Jere nisam od nizoka roda i plemena, tako da moje plemenstvo kriti se nemože, ne oholosti cića, da radi ljubavi umiljenstva dim ti, ispovidam moj rod i moj plemen. Jere ja jesam Katarina, kći Koste kralja, koja premda u razkoši rojena i zgojena i premda naucimi slobodnimi naučena jesam, ništar manje budući ja poznala, da sva ova tašća, neprudna i za stignuti radosti nebeske nevredna i mlohava jesu, sama

ter da nose sobom tašću i pogibnu slavu svita, toga cića pogardih i prezrih sva ova i pridružih se ka gospodinu našemu Isukarstu, ki po proroku govori, zgubiti će mudrost mudri, razabrajućih odvarći hoću. I v Evangelju govori: Tkogodire ostaviti bude dom, ili otca, ili mater, ili sestre cića mene, sto krat veće priati, i život vičnji uzdaržati i uživati hoće. . . Zatim prigovarajući se s njom, i on odgovarajući na ona, ka sveta Katarina njemu pridlagaše, mudrosti njeje odstati nemore, i napokom gardobno smućem, neimiući ča učiniti, odluči sazvati svi knjižnici i mudroljubci vridni, da njihovimi mudro govorenji nju pridobudu, obitajući veliki i pricini dari onim, ki pobiju nje govorenje.

* * *

Pokupi se dakle pedeset vele naučenih mužih, koji su se pripravili, da se s njom pričaju i prigovaraju. Ali děvica božja, razmišljajući kako se ima s njimi nositi i braniti, eto objavi joj se angjeo gospodnji govoreći: Nestaraj se službenice Isukèrstova, niti se boj umèteljstva onih mudroljubacah, jerbo je Isukèrst prava i istina mudrost; on će ti dati krěpost i punost uměnja, i privesti ćeš ih na put istine. In blažena dèvica, ukrěpivši svoje sèrce, smiono nadskočì te mudre i knjižnike, i s njimi se o kèrštjanskoj věri pričajuć i pregovarajuć (sve ih nadjačà, tako da su i sami stali govoriti): Jaoh nam tužnim i nevoljnim, koji smo se usudili svetoj dèvici zvèrno i bezumno protiviti se. Pridite dakle i umiljeno podložimo njoj duše naše, i po njenu savětu i nauku moći ćemo izbèći oganj věčni. Bèrzo dakle k njoj prišavši, padoše ničice govoreći: sagrěšismo, nepravedno učinismo, jerbo smo se usilovali protiviti se tvojim svetim rèčim i naukom. . Slišavši to sveta Katarina, službenica božja, sèrdačno Bogu zahvali, i obrativši se k njim, reče: nemojte se strašiti, pripravljeno bo vam je cesarstvo nebesko; vèrujte, da je Isukèrst, sin božji, od mèrtvih uskèrsnuo, i da sèdi na nebesih v desnu otca. Ove rèči slišavši ti mudroljubci ili filosofi ganuše se u sèrdcu i znamenovavši se znamenjem svetoga križa u on njim pripav-

ni oganj dobrovoljno ulězoše. Nu onaj istiniti Bog, koji je tri mladića od ognjene peći Nabukodonozoreve obranio i izbavio, on isti obrani i ovih pedeset muževah, i nedopusti, da ih oganj uvrědi. . Poslě toga cesar, obrativši sve sile i moći svoje proti svetoj Katarini, najprije laskanjem i dragovanjem počè ju izkušavati, (a poslě ju dadè na muke); nu službenica Isukèrstova, veseleći se rad tih mukah, hvalu uzdavaše Bogu.

Marko Marulić

rodjen u Splitu 1450, a umró 5. Sěčnja 1524. Bio je vèrlo učen i premda světski čověk, pisao je mnogo pobožnih knjigah u latinskom jeziku. Misli se, da je i hèrvatski pisao više stvarih u versih: ali se dosada za izvěstno zna samo za Juditu, da je njegovo dèlo, u VI knjigah izpěvano. God. 1501 posvetio je Juditu popu Dujmu Balistriću, primiceru Splitskomu, a u posvetnom listu veli: „Ovu historiu svedoh u versih po običaju naših začinjavać.“ Odatle se vidi, da je on znao za više drugih, izstarijih i njegova vèka hèrvatskih pèsnikah.

Iz Judite knjiga I.

Dike ter hvaljenja presvetoj Juditi
 Smina nje stvorenja hoću govoriti.
 Zato ću moliti, Bože, tvoju svitlost,
 Nehtij mi kratiti u tom punu milost.
Ti s' on, ki dà kripost svakomu dilu nje,
 I nje kipu lipost s poštenjem čistinje.
 Ti poni sad mene tako jur napravi,
 Jazik da pomene, ča misal pripravi.
Udahni duh pravi u m'ni ljubav tvoja,
 Da sobom netravi veće pamet moja,
 Bludeći ozoja s družbom starih poét,
 Boge štovà koja, kimi svit biše spet.
Da Ti s' nada sve svet, istini Bože moj,
 Ti daješ sladko pét, vernim si Ti pokoj:
 A ne skup trikrat troj diviějega kola,
 Pridavši još u broj s citarom Apolla.

Uzdvignu od zdola glas moj k nebu gori,
Gdi tvoja pristolja štuju svetih zbori,
Da der u tvem dvori bude ti uslišan,
Dokoli zgovori od Judite pisan.
Grad veli Egbatan sazida i sredi
Kralj hvale pohvalan Arfoksat od Medi.
Pokol jur pogledi, da vlada narodom
Preza svake zledi, kih podbi pod sobom:
Mnjaše, da ni robom ni moćju od ljudí
Ni plemenitim rodom na svět mu vèrste ní.
Da pozna po sebi, jer slava človika
Najveća ká se di, neslove do vika.
Da kakono rika bèrzo mimo hodi:
Tako svaka dika s vrěmenom odhodi;
I koga uzvodi u višin' oholast,
Tezemu se zgodi, da pade u propast.
Kí, poni toku vlast i silu imiše,
Zgubi svoj glas i čast, kada ga razbiše.
I ki ga dobiše, jure potom toga
Jer se oholiše, izgubiše mnoga.
Pored da je Boga Nabukodonozor
Mnjaše se dilj toga, nimaše bo razbor.
Jer skupiv mnogi zbor polag Eufrata
Rozvivši svoj šator pobi Arfaksata.
S veseljem u vrata nimuska ulize
Goneći na jata sužnje u želize.
Malo ih ubiže, mnogo ih zagubi,
Na puni sve biše blaga kó urubi.
Viteze poljubi, svakoga darova,
Od koga našal bi, hrabro da se hèrva.
Paka barune zvà, ter sede meju njimi
Otvoriv usta svá govori prid svimi:
Ja vami hrabrimi sve sebi podložih,
Čagodir očimi mojima obazrih.
Slavan se učinih, ter štovan visoko,
I glas dilih mojih prostri se široko.

Sada jure poko nitkore nestoji
U zemaljsko oko, ki me se neboji,
Poslat ću, da koji s nami mejaš ima,
Zapovidi moji podložan prijima.
Ugodno bi svima, svi ga pohvališe,
Razum, moć s ričima do neba uzniše.
Posle odpravište, ki naglo hodeći
Mejaše objizdiše, gradove proseći
Zapověd noseći Nabuk'donozora
Gospodstvo hoteći vekšega prostora.
Ni gradi ni hora nepokloniše se,
I s tim kad bi zora k kralju vratiše se.
On tomu čudej se pomuca nikoko,
A paka sèrdej se jà pritit žestoko
Govoreći tako, da će svih zgubiti,
Ki nehtěše, kako on reče, včiniti.
I pričà vapiti: Poznati ćeš ča sam,
Toj će hèrlo biti, Karmele i Liban.
Cedar pridavši k vam, Damask s Ciliciom
I svu rěku Jordan sa svom Galilejom;
Jošće s Samariom Jerozolimski stan,
I s Etiopiom dobro će biti znan,
Ča more doma i van oblast i jakost má,
I koli sam silan s mojom dèržavom ja.
Za tim ni malo sta, priseže prèstoljem,
Kó se sve zlatom sja, ter dragim kamenjem,
I svakim znamenjem kraljevske razblude,
Da to s izpunjenjem skoro skoro bude.
O koliko blude, ki kažu došastna,
Bez razbora sude, kakono izza sna;
Človik bo to nezna, ako neočituje
Njemu, ki svaka zna, i svud gospoduje.
Kralj tako jiduje, sunce světla lica
Na zapad minuje za more skri nica:
Noć jure podtica, da narod, živine,
Človik, zvěr i ptica pustiv tég počine.

Sam ov do istine pripun rogobore
  Ležeć na perine usnuti nemore.
  Ojme! moj nebore, gospodstvo ča t' prudi?
  Nebdi sad nitkore, tebe misal trudi.
Kakono kad bludi sobom simo tamo
  Bisan pas meju ljudi, pojti neumi kamo,
  Ner se vèrti samo, ter ujisti preži,
  Onamo ovamo ciri se i reži:
Tako t' ov, ki leži misleći sa svima
  Ničtare neteži, a pokoja nima;
  Glavom svuda kima i sobom privraća,
  Pozažme očima, da san se odvraća.
Jere se navraća pečal, ká ga čèrti,
  Ter skupost prihadja svc hteći odèrti,
  Sve joj daje požriti, ča želi od svita
  I neće do smèrti nigdare bit sita.
Još iz dna izvita nebiše sva zora,
  Ni rosa sa cvěta opala, da gora
  Biljaše jur zgora visoko vèrhami,
  A struja od mora mišaše iskrami.
Jure noć s tminami doli pala biše,
  Da još dan zrakami uzišal nebiše,
  Kada se skupiše věćnici v Tomori;
  Jer ih kralj zoviše, kim tako govori:
U svem mojem dvori sluge najverniji,
  I na svakom zbori u svem razumniji
  I meni miliji, znajte, da misal má
  Vele me grize i jí, doklam nevidim ja,
Da svaka města, ká na svět gospoduju,
  Podložna budu, i da svi mene uzštuju.
  Zato odlučuju sa svimi imět rat,
  Ki se neobituju, poda mnom da će stat.

Šiško Minčetić.

Nazvan takodjer Vlahović, rodjen u Dubrovniku g. 1475., a umró 1524. — Pisao je 1) Razlike pěsni ljuvene, kojih ima 365; 2) Elegiah knjige III. od kojih I. knjiga ima pěsamah 48; II. 47, a III. 50. Od ove III. knjige sadèržava poslědnjih nèkoliko pěsamah uzdahe k Isusu na križu. Sve još u rukopisu. Minčetića hvale Dinko Zlatarić na str. 93, Dinko Ranjina u posvetnom listu i u epigramih 162 — 167; Marin Dèržić u prologu Tirrene. Svi jednodušno svědoče, da on i Gjore Dèržić tako su prosvètlili pěsničtvo hèrvatsko, da se obojica moraju smatrati kao vodje i učitelji hèrvatskoga pěsničtva u Dubrovniku.

I.

Iz razlikih pěsamah.

333.

Ljubica pripros cvit, nu lipo zač vonja
  Ni' vitez taj na svit, kî neće sît s konja,
  Da nje bus utèrgne i stavi za klobuk
  I u tûl još vèrgne, gdi stoji stril i lûk.
Lipi su još dubi, lip rode cvit i lis,
  Nu se toj sve zgubi, zač u njih ni' miris
  Ter taki cvit niče, da ga svi poplešu,
  A cvitak ljubice u venčac da vežu.

II.

Iz Elegijah, knjige III.

41.

Sladki moj Isuse, smirno te ja molim,
  Daj mi plač i suze, zled moju da bolim,
  Koja vid zaslěpi od moga života,
  A zatoj pokrěpi tvoja me dobrota.
Ter meni daj razum, ter meni dopust moć,
  Ter meni ukaž' drum, kako ću k tebi doć,
  Kako ću doć k tebi, prislavni moj Bože,
  Ar to steć po sebi život moj nemože.

Zašto sam vas grěšnik, zašto sam vas zloban,
Za kû stvar zvat čovik nie sam si podoban
Ter kako jur krivac, koi sam zal dosti
Teku ja na živac od věčne sladosti.
Neka se napiju, gdi se već nežedni,
A zatoj vapiju bez izma sve mê dni.
Pomiluj, pomili, pomiluj, Bože moj!
Pakljenoj ter sili u vlas me dat nemoj.

Hanibal Lucić.

Lucić biaše vlastelin hvarski. Nemože se izvèstno kazati, kad je rodjen, ni kada je umró. Sudeć po njegovu dèlu pisaše od prilike god. 1500 — 1525. Od njega imamo 1) pèsni ljubezne, 2) dramu Robinju, 3) različne pèsni pohvalne, a sve to izdadè pèrvi put na svět sin mu Antun g. 1556. — Jezik Lucićev jest obično primorsko ili čakavsko narèčje onoga vrèmena na otoku hvarskom, premda ima i gdèkoju rèč iz štokavskoga narèčja. Izuzimam nèkoliko talijanskih i turskih rèčih, naći ćeš u Luciću dobar jezik i něšto ostarèlih rěčih i formah.

I.

Robinja.

Drama u jedinom aktu.

1.

Iz skazanja drugoga.

Robinja.

Znaj, da bih ja mnila Bogu sagrišiti,
Moja ti sva dila nehteć izdrišiti,
Videć te, s voljom od sèrca da misliš,
Kako se nevoljom mojom produmisliš.
A znati neišću, tko si, ni od koga,
Ni prosim da višću činiš me od toga.
Da, pravo za reći, po tom što besidiš,
Tèrgovca nič veći meni se ti vidiš.

Tko hoć si, dobra čest svaka te sadruži
  Za ono, što bolest moja ti dotuži.
S dobitkom svi tèrzi tvoji izajdite,
  Tvé želje u bèrzi pune se najdite.
Ako te ká čeka, Bog daj, da ne kasno
  Ljuba te dočeka pošteno i častno.
Srića ti se plećma ovako nesvèrni,
  Neg svojim to većma krilom te ogèrni.
Bog će odvratiti platjom ti ne malom,
  A ja ti platiti nemogu neg hvalom,
Već ako u platju i ove primeš sad
  Beside, ké tratju prošenja tvoga rad.
Jer ti ću pečali moje doskazati,
  Ali t' mi dat ali pomoć mi nedati,
Bud da se nadiju u sèrcu mojemu,
  Da ti prí dodiju neg sgodim u temu.
Rih ti, da otac moj busiom poginù,
  I pèrva bí mi to šiba, ká me šinu,
Kú jošće zaliho mlada neoćutih,
  Koliko da tiho šine me po skutih.
Jere otca radi meni kralj tu šćetu
  I bratu naknadì malu još ditetu.
Najpèrvo mi brata obilno obdarì,
  I činì bogata spenzom i timari,
I htì, da ga druže otčevi dvorane,
  Lipo da mu služe, konje da mu hrane.
Jošće ga štovati većma se obita,
  Da će banovati, kad dodje na lita.
A meni sto selah zapisà, i reče:
  »Rasti mi vesela; kad vrime doteče,
Na ti moju viru, njom ti se obićú,
  Ja da ti namiru česmenitu srićú.«
Za tim udovicu majku mi požalì
  S suzami na licu, ter joj se zahvalì
Kažući me rukom, veleći: »Utišaj,
  Ter ovom jabukom diči se i nišaj,

I vèrhu nje stražu imaj pomnja tvoja,
 Jer ju imam dražu neg da bi kći moja.
Ja ću te činiti bit majku veselu
 I tuge zabiti, ké t' biše doselu.«
Od tad je gojila majka me Jelena
 Kakono bosila kiticu zelena.
Zimi stêć u gradu u zlatjene hiže,
 A litom na hladu, gdi slavić biljiže.
Pri tihom Dunaju, tamo gdino Sava
 Rike se shadjaju zajedno i Drava.
Tu biše gizdavi perivoj tere gaj,
 Vidiv ga ti, pravi rekal bi da je raj.
Najveće ugodno biše mi tu stanje,
 Prostrano, slobodno i mirno šetanje;
Tu ti me na čride dvorkinje dvorahu,
 I moje beside pomnjivo zorahu;
Tu moje sve dilo razbirati biše
 Rumeno i bilo cvitje, kó miriše;
I perle, koje su od broja, nizati,
 I nakitiv resu zlatu podstrizati;
I sterat svilicu po bilomu platnu,
 Umišujuć žicu srebèrnu i zlatnu.
Nesrićo, ká svega dobra me izbavì,
 Na što mi od njega spomenu ostavì?
Evo se već bolju smišljajuć pèrvanju
 Slast, nego nevolju tèrpeći sadanju,
I ova toliko zled mi je gorčia,
 Razkoša koliko sladja mi bì pria.
Neznah, ča je briga, neznah, ča su trudi,
 Toliko me niga majčina razbludì.
A sad se svak čudi, da nisam saspila,
 Toliko utrudi družba me nemila.
U veselom zdravju veselo svud hodjah,
 Na mehku uzglavju pokojno pokojah:
Sada za uzglavje kamen je studeni,
 Mislite, kó zdravje može bit u meni?

Sladkom i obilnom hranjah se ja pićom,
I sa zlatom svilnom rešah se odićom:
A sada premine dan mi se kadgodi,
Po zakon živine, o travi ter vòdi.
Sad naga i bosa sila m' je da hodju
Jutrom kad je rosa, i obdan po znoju.
Jer vridne mé svite, má mladost ké nosì,
Sve mi su raznite od zlih martolosi',
Pustinjom kí hode, ter zimnu i gladnu
Vezanu me vode u ruhu pretamnu.
Ter kad mi godá se broditi se rikom
I doli poda se pozriti ponikom:
Umiru od srama, od jada umiram,
Ni mogu ti sama, da na se poziram,
Videći gdi vlase zlate sam iztèrgla,
I gèrdo niza se pustivši razvèrgla,
Videći u strahu lica problidila,
Kakono u prahu jabuka prezrila.
Ja bih jih gèrdila rukom mojom sada,
I sebi zadila gorku smèrt od jada:
Da 'vo je uzicom stegnuta nazadu,
Ter mi pred tužicom uteći nedadu.
I živem po sili prek moga hotinja,
Gdi mi smèrt omili cić gorka živinja.
O, neka zabudem muku i trud tóki,
Čin' Bože, da budem on kamen žestoki,
O kíno sèrdito more se razbija,
A on stanovito stêći se nesvija:
O me se razbiju gorčina sa tugom,
I svak čas prispiju jedna mi za drugom.
Da 'vo stanoviti moći mi bit nebì,
Jak tanci toj kiti, ká stane o sebi.
Evo mi zahodi na stranu besida,
Jere ju zavodi bol, ká joj zasida.
Da neka opeta tamo se povrati,
Od gdi ju ta kleta bolizan uvrati.

Sginuvši Vlasko ban (to bì ime momu
  Otcu), ne vele dán izadje po tomu,
Da svoje počaše krajine prostirat
  A stiskati naše Turci, i nas tirat,
I sela robiti, davši jim svak pleće,
  Jer se ozubiti neima tko veće.
Ter tada biše čut svuda po rusagu
  Vlaskovo ime slut, umínje i snagu.
Veljahu: Sva hvalo, Vlasko, nam sginù ti,
  I nam je do malo za tobom sginuti;
Jer kada ti padè, nam se stanovito
  U rukah prepadè mač i kopje vito.
Veljaše svak tako, svak staše uhiljen:
  Da ne svim jednako strah biše razdiljen;
Jer oni, kí bihu od kraja daleče,
  Pogibil nemnihu da do njih doteče.
Kakono tko nima pomnju, nì se svidi,
  Dokli pred očima svoje zlo nevidi.
I ja ti se šćeti ovoj nenadijah,
  Koja mi doleti, ajme, kad nemnijah.
Običaj biše moj izhodit u šetnju,
  Za neka minu znoj i vrućinu lètnju,
Kud no se prelipi perivoj prostire,
  I vodicom kripi bistrom, ká izvire.
Tu svakom gizdavom dvorkinje gizdave
  Iskahu zabavom, kako me zabave.
Plešuć po travici, pisance spivajuć,
  Poreda s slavici glasom izvijajuć.
Jedan dan tu site razlicih igara',
  Sunce trakov kite nadvisiv od sgara,
Voću pod granami padosmo sve skupa,
  Nemneć, da za nami nesrića postupa,
Ká me kako ljuti taj želet za mnom stav
  Mišljaše tisnuti dolika stèrmoglav.
Cemu je govorit inako, ni mniti
  Ono, što ima bit, neg da će li biti?

Pod sincom oriha, voda gdi se toči,
   Sanka mi noć tiha napade na oči,
I nebih duboka još sanka zaspala,
   Da me je žestoka bojazan zapala.
Jer mi se učini, očito da vidju,
   Vuci po planini kon mene da viju.
Ter kako košuta, od staze do staze
   Verih se stran puta, da me nezapaze.
A oni skupiše hitro se po slidu,
   Ter me obstupiše od zadu i spridu.
Ja zada ni sprida nemoguć postupit,
   Sva žuta i blida iz glasa jah upit.
Čuvši me stekoše k meni se sve moje
   Dvorke i rekoše: Što je to gospoje?
Što si prominila lišca? što uzdišeš?
   Kí si san vidila? jedva dušom dišeš!
Tu sanka odustah sva puna bojazni,
   Misleći tere stah, koje su to skazni.
Ja tako misleći kakono vazeta,
   Izteče vèrveći ta gusa prokleta,
Ter nas obistrani, i ká čú da viče,
   Ali ju izranì, ali ju posiče.
Od sablje pogibè nesrićna Margita,
   Jer tu do potribe biše glasovita.
Smišljati nemogu, kako mi nje glava
   Tu padè pred nogu brez trupa kèrvava.
Prem tada iz glasa htiše se da vapim,
   Za ujid od pasa' netèrpit, kú tèrpim.
Da bi mi na povrat, glasom bi vapila,
   I glavu tere vrat sama jim klonila.
A tad me dobi strah od smèrti te zale,
   U posluh tere stah i ja i ostale.
Tu nas izvezaše, za tim u planinu
   Bijuć odagnaše kakono živinu.
Pria bih našla broj noćju na vedrini
   Svim zvizdam, neg mojoj poslidnjoj gorčini

Púste sam sve strane protekla i luge,
  Vepri gdi se hrane, i zviri te druge.
Obajdoh sve gore, brodih se prek sto rík,
  Nigdi mi nitkore nedodje pomoćnik.
A gdi su, mimo dvor koji mi hodjahu,
  I noćju pod prozor pisance pojahu?
Pisance, u kojih veljahu, da sam ja
  Kruna i dika njih, i sunce kó jim sja.
Neka t' njim tašćinu svaku govoriti,
  Za bolje vašćinu moći nam stvoriti.
Ajme, ča mi prudi, nesrićo prehuda,
  Jer mi nenaudì njih hitrost zloćuda.
Pokolu, prezala nesrićo, u oblast
  Gorim si podala mene i moju čast?

2.

Iz skazanja tretjega.

V l a s t e l i n.

Bio je do sega doba der od vika
  Običaj ovega grada Dubrovnika,
I sad je, kadgodi poglaviti koji
  Čovik ga prohodi, al u njem postoji,
Njegovu došastju vazda se radovat,
  I hvalom i častju svakom ga darovat.
Na kú stvar odlučen budući ja danas,
  Smućen sam i mučen u mojoj misli vas;
Jer mi se, znam, hoće svèršno vas hvaliti,
  A neznam, kako će moći se to sbiti,
Mojega jezika budući moć mala,
  A vaša velika i kripost i hvala.
Da vòlju, a ne rič, hotijte vi mìrit,
  I, ako malo nič reku, nezamirit:
Vas svit Derenčina, tvojega još dida,
  I hrabra i smina u pisnih povida;

Tih biše u svìtu, smin i bèrz na dilo,
To mu je po svitu slavan glas ponilo.
On mnokrat odvrati svojih od pogube,
I Turke polati, jàk sokol golube.
U svojoj Turkom smèrt nošaše desnici,
U zubih kako hèrt zecà pred lovnici.
Dopokon kada se najde pri skončini
Vitez, stotima se vitežki zaminì.
Zato ga do danas tekal je i teći
Vazda će pošten glas visoko leteći.
Ne manje sadi ti, govore, da si smin,
Da pravo mladjan ti zoveš se Derenčin.
Da se sić i bosti tebi je brez muke,
Da dila hrabrosti idu ti od ruke.
Gospoja pak ova lipa i gizdava
Da je kći Vlaskova, lasno se poznava.
Lišce joj nekrije, jer bi reć da živa
(Meni se tač mnije) otca prikaživa.
Nje otca ja vidih mlada golobrada,
Pri vašem kralju bih poklisar onada.
Biše bèrz i skočan, spametan i snažan,
I svakomu, počan od kralja, udražan.
Vidil sam, gdi slomì ujedno savezav
Pet kopjih, tako mi daj, Bože, da sam zdrav.
I ove pak opet gledale su oči,
On konjih priko pet mašiv se gdi skoči.
Uz konja bèrzega upored gdi tiče,
I vola gdi svega napoli presiče.
Gdi se š njim boreći, ni vitez, ni junak
Nemore neleći, toliko biše jak.
A dida joj banom znamo, Majer-Blaža,
On biše kèrštjanom zašćita i straža.
On Turke s načinom izagnà iz Pulje,
Bivši jur Latinom smoklo do košulje.
Bio je tu s nami, vitar ga ustaví,
Kada se s vojskami prik mora preplaví.

I našega sbora živi su još nici,
  Koji mu sgovora bili su dilnici.
Uzrasta, kí vele, bio je visoka,
  Besidé veselé, razuma duboka,
Lipa svitla oka, opašaja mala,
  Razpleća široka, a hoda pristala.
Da što ću zalazit tamo nerazložno,
  Odkle pak izgazit nebi mu uzmožno?
Dila vaših didi, i otác, i vaju
  Mojoj se besidi izreći nedáju.
Nemogu ja mnoge hvale vaše péti,
  Koji sam uboge riči i pameti.
Govor ću uztegnut i stisnut u manje,
  Tere se potegnut na misto pèrvanje.
Naša su začula gospoda, kako je
  Jadom tebe trula nesrića, gospoje,
Kako si uzicé turačke dopala,
  I dugo suzice u njoj prolivala;
Kako se po tragu zaletì pak ovi
  Sokol, da te dragu lovinu ulovi;
Kako te iznašad hitro je izkupil,
  I s tobom izašad ovdika dostupil,
I tako zaslužil i tóko dostojal,
  Da te je sadružil, i za svoju pojal.
Diči se tim pirom grad ovi, da znate,
  Koliko da mirom mirle mu pozlate.
I toga za zlamen, koja godir snaga
  Njegovih jest ramen, sva vam se podlaga.
Vam je zaveliti, a njemu poslovat,
  Zato veseliti htijte i pirovat.
I dare sad ove, budi nebogate,
  Prim' te od njegove volje obilate.
Cim, dodje do vaju s vlasteli svojimi
  Poglavica naju, koji je nad svimi.

D e r e n č i n.

Zalihom jer hvalom slaviš nas i štuješ,
  Obezom ne malom mene obezuješ.
I ova danica moja i gospoja,
  (Neka znaš) dužnica naziva se tvoja.
I listo Bog da dá Budima dostupit,
  Hoćemo daj tada duga se odkupit.
Meu to hvala ti predrago, premilo,
  Dokli vrime dati moć bude na dilo.
A tvojoj gospodi da zahvalim, vide,
  Pamet nenahodi dostojne beside.
Samo jim reci, znam, gospodo, prik mire:
  Milošća prima nam vaša se prostire.

K n e z.

Voljah, da bi vaša milost prohodila
  Mista ova naša drugoga cić dila,
Nego cić opake nesriće, ká činì
  Da svitle dan zrake lice vam prominì.
Nu budi kako hoć veseli mi smo sad,
  Da vam se sgódà doć, gospodo, u naš grad.
Gdi 'vo smo svi radi, da vam se minuta
  Sva tuga osladì i žalost preljuta.
A najliše tebi, gospoje neučna,
  Nositi na sebi brimena tak mučna.
Samo se tim bolju, sèrce se tim stidi,
  Da naša moć volju nemore da slidi.

D e r e n č i n.

Već neg se podoba, već neg smo pitali,
  Skupa i osoba vi nas ste čitali,
Zato bud velika tebi, kneže, hvala,
  I vam, Dubrovnika gospodo ostala.

II.

Iz pisma Jeronimu Martinčiću.

Da drugo ovo zlo, od koga hoću reć,
  Blizu je dolizlo, bliže se neće već;
Jer trudno može sam čitovat uteći,
  Susidu jure hram tko vidi goreći.
Zatvoren tamo tja nečuješ u kutu,
  Mornarom kako ja koji sam na putu,
Kako je prikrila Rodiotski otok
  Čudna moć i sila, kú podà vas iztok.
Zato ću da t' povi má pisan niki dil
  Od toga, što novi glas nam je povidil.
Pet krat je tisuć sto ljudih car sakupil,
  Nevoljno to misto s kími je podstupil.
Tolik broj brez mire virovat tko more?
  Da li su od vire ljudi, kí govore?
Od onih diliše, ké timar blagovat
  I kíh odlučiše vojnikom poslovat.
Ostali nezvani kupom se svi palju,
  Razlika pogani' mista kíhno šalju;
Ter pravé, raja dil svaki će dobiti,
  Zemlje samo badil u obrov da hiti.
Poganstvu zaisto svemu u iztoku
  Preslavno to misto sèlo jest u oku.
Jer tèrge, ké brodi k Carigradu vode,
  Čestokrat nahodi gusarin iz Rode,
Jer nitkor nemore od poganske ruke
  Ono tisno móre broditi brez muke,
Komu ime ona divica satvorì
  S zlatoga ká ovna pustiv se oborì.
K tomu brez prestanja u kopno zahode,
  Robja ter imanja razlika izvode.
Tim ti se oholit budu Rodioti,
  A Turci odolit nemogu sramoti.

Zato se nečudi, takova cić posla
  Da je množ od ljudi' brez broja tu došla.
Četar sta i veći broj galij ter navi'
  Jest, u kíh brodeći vojska se preplavì.
Čudna je stvar listo slušati načine
  I sprave zaisto, koje se tu čine,
Najpri su s vojskami podaleče stali,
  Gdino jih puškami nebi dohitali.
Odonde ter počan, zemlju, kú kopaju,
  Preda se meću van, a za trud nehaju,
Tako, da zemlje prah nije tu ostao,
  Kí jim nij' po rukah tisuć krat propao.
U kój stvari takov način su dèržali,
  Da goru na obrov zemlje su dognali,
Goru dim, s ké odsgar mogu sa višine
  Viditi svaku stvar, u gradu kú čine.
Virovat sad onoj moreš, ča činjahu
  Žiganti, kada boj s bozi bit htijahu,
Kí goru sèrditi vèrh gore kladihu,
  Po kojih uziti na nebo hotihu.
Tom ti se od grada gorom zastupaju,
  Kí svak čas od tuda mortari lupaju,
Tako da ni nova kuća jest ni stara,
  Kój nisu pokrova raztukli od sgara.
Mnoge su još vele tu puške, ké zjaju
  Prostrano, ké, vele, da svitom stresaju.
Ter stinu najveću sa desna i liva
  Iz sebe van meću, ká zid razoriva.
Manjih je tolika množ, da nij' ostalo
  Kuće ni zvonika, kí mila ni malo.
Zatime jest paka trideset hiljada'
  Ostalih pušaka', kíh svaku dopada
Nje puškar, opravno vazda kí ju nosi,
  I hita upravno, kamo se kad prosi;
Tako da nekloni glavu izza miri',
  Tko neće, čas oni da zube ociri,

Janjičarih sila, i spahij još diu,
   Kojih gvozdja cila do podplat odiu,
Kíno se naprida većekrat makoše
   Tako, da vèrh zida stige utakoše.
Nemoj mnit, kí riju, opraviv listo toj,
   Što ti sgor besidju, da stoje u pokoj.
Mnozi su, kí nasut obrov bi hotili,
   Neka bi ravan put ka gradu imili;
Kojim je dilati nevolja to dilo,
   Kopji bo ter bati gone jih nemilo.
Mnozi su pak od njih, tja doli duboke
   Kí dubu na pospih jame ter potoke,
Pod mire da došad oganj tu zaduše,
   Kakono Biograd jeda jih razruše.
Zatvoren jer oganj (tako se govori),
   Da goru staviš nanj gvozdenu, obori.
S drugu stran gradjani nemisli da leže,
   I stojeć zamani da ništor neteže.
Kanune, šćopite, spingarde svedj meću,
   Turske mantelite kojimi razmeću.
I kími još tuku onih, kí naliplju
   Da zemljom, kú vuku, obrove nasiplju.
Ter ono, što s potom i kèrvju navèrgnu,
   U grad oni po tom po rupah uvèrgnu.
Zatim što razore puške i razzidju,
   Opet malo gore slože i sazidju.
Drivjem, zemljom, kalom, stinjem, kó svak nosi,
   I stvarju ostalom, kako se gdi prosi.
Časa nepraznuju s večera ni s jutra,
   Neg se zadubljuju i oni iz nutra,
Gdino se pak staju sa Turci, kíno rih
   Da jame kopaju protiv njim na pospih:
Tu jih unebljušiv ognjem, kí priprave,
   I prahom zadušiv pod zemljom ostave.
Veliku, di, pomoć sužnji, ké imaju,
   Rabeći dan i noć, u tom jim podaju.

Ni dica zaludu neside ni žene,
   Da u svakom trudu mužem su takmene.
Čudesa sva, koja silan car tu tvori,
   Nemore rič moja da jih izgovori.
Pomisli, kí svudi dobivat je učan,
   Trateć prah i ljudi' zamań, je l'mučan?
Zato, di, da ima svèršenu odluku,
   Pri stanje sa svima izgubit iz ruku',
Negoli nepodrit ta grad i razsuti,
   Kí želi prem požrit, kako zmaj preljuti.
Ako se izmota taj konac, kí vuče,
   Sèrce iz života kèrštjanstvu izvuče:
Ako l' Bog nepusti, neg mu taj izkine
   Zalogaj iz usti' prí neg ga pozine:
Veću slavu stokrat Rodi će dati joj
   Neg kolos, kí porat prekročil biše njoj.

III.

Pěsma Milici Jeronima Koriolanovića.

Evo se sve trudi má pamet gospoje,
   I nauk svoj budí i znanje sve svoje,
U pisan da složi kriposti i dike,
   Ké narav umnoží u tebi razlike,
S poklonom pak da ti tu pisan prikaže,
   I bude svak znati, da nepsí ni laže.
Za trud samo prosi, da t' se nerazžali
   Na taj dar, kí t'nosi na konac ne zali,
Koji je vridnji (znaj), neg stanje bogato
   I dragi kamen taj, i čisto to zlato.
Zlato i drag kami mogu razamčati,
   Da ga već nij' s nami, gusari ter tati,
I oganj i more, i nesrića druga,
   I zato nemore tèrpiti do duga:
Da hvala, kú višće pisnivac izpiše,
   Po vičnje godištje žive, neizdiše.

Slava se poštene Penelope čita,
  I lipost Jelene po sve strane svita,
I hrabrost Akila, i razum Ulisa,
  Jer slavna njih dila Homero izpisà.
Tako ja nestojim misalju, neg litam
  Svak čas, i nastojim, da tebe počitam,
Da se svim očiti onim, kí nevide,
  Koli si svèršna ti, neka t' pozavide;
I da ime tvoje ponesu k nebu der
  I novi, gospoje, da budem tvoj Homer.
Nu sam misli oko zasinil ja moje
  I kriposti tóko zagledav se tvoje:
Srida je prolitja, široko jest polje,
  Zeleni i cvitja u njem je dovolje.
A čudna nut čuda! nevim se prijati,
  Ni počat odkuda krunu ti svijati.
Nu od strane svake ta tèrzan gizdava
  Taj miris i take sladkosti podava,
Da će bit iztočne svitlosti sva puna,
  Odkle se hoć počne svijati ta kruna.
Pèrva te, znam, hvala čeka od plemena,
  Komu od počala nima se spomena,
Komu slavno ime neće se zabiti
  Ni onda, kad vrime počne jur nebiti.
Pria će, dim, konac dojti od vrimena,
  Vašega neg zvonac nezvonit imena.
Od tuda bo mnozi izadjoše ljudi
  Vridni, napol bozi, i nebeske ćudi.
To vas svit poznava, a on grad najliše,
  Kí svitu bì glava i sad je najviše.
Gdi tvoj stric, premudri Lauš, malo pria,
  Nego ga smèrt udrì, cèrljen klobuk prija.
Zeleni po tomu klobuk smo vidili,
  Gdi glavu drugomu stricu ti pokrili;
I gdi pred njegov sag, kako gospodina,
  Zadar grad i rusag pada na kolina.

A Koriolana tvoga se jest dida,
  Slava neskončana mašila naprida
Toliko, da veće nitkor od Trogira,
  Tekuć za njom, neće moć da ju nazira.
Vridan bi zaisto za pero i za mač,
  Nevim ti ja čisto vridniji reći zač.
Jer pisma od toga jednako nam kažu,
  Ká pisà on mnoga, i ká nam nelažu.
Po kojih Mučenig Petar se uznaša,
  Bnetački kíno stig po moru pronašà,
I Bnetke uzvišì, i slavom ogradì,
  I na njih najviši prestol se posadì.
Da što ću tvojega od otca da reku,
  Dobrota kojega slove na daleku?
Slavan samo zato bit more, jer tebe
  Prečisto nam zlato podal je iz sebe;
Koja, iz visoke jak gore vodica
  Ká vre, pak široke poljane protica,
Pri kój se zelenì travica ta mlada
  I javor zeleni, s koga list nespada,
Ponavljaš rodu čás visoko leteću,
  To vridnju svaki čas, to dražu, to veću.
Jer pomnju svèršeću i način taj dèržiš,
  Kím kako na plećù pošten stan uzdèržiš.
I eto brajen mlad i sestre te male
  Sirote nisu sad za majkom ostale,
Pokli jim ostà ti, ne to sestra listo
  Da mila još mati na majčino misto;
Ká činiš, da riju težaci, da sade,
  Da oru, da siju, da zlu travu vade;
Potok da se kopa i voda navadja
  Cić suše, potopa, kako se gdi sgadja.
I da se pak kupi, ča po sve godištje
  Obilno je župi nemanjkajuć ništje;
Cim štovani pojdu mili tere drazi,
  Kadano dni dojdu čestiti i blazi,

I řeku svi brašna siti i veseli:
„Ovi stan do kasna višnji Bog veseli.“
Ká činiš tőko je u kući noć i dan,
Da zaman nestoje ni vuna da ni lan;
Čim sestre u njih stan odpravljaš bogate,
Diverke pak izvan darivaš i svate;
Čim platju odnose dvorkinje te mile,
Od tebe kadno se dodvoriv oddile,
I pojdu za srićom, kú jim Bog odsudi,
Uresne odićom i dobrimi ćudi,
I pune kriposna svakoga nauka,
Kí mogu dat krosna, i jagla, i ruka.
Taj nauk dobroti tvojoj i vridnosti
Božica dat hotì Palas od mudrosti.
Kú stvar da bi mogla Arahne viditi,
Tebi bi nemogla nepozaviditi.
I ja mnju, da inu pri toj bí zabila
Žalost i vašćinu, koju je imila,
Kadno se zarica, da joj nij' takmena
Tkanjem ta božica mudra i poštena.
A ona paukom činì ju da hodi,
I pridnjim naukom tanko da uvodí.
Da ti si gospoja već neg sve ostale,
Umića jer tvoja, usta te nehvale.
Nu slava li glasa sama i povida,
Gospoje, svim da si gospojam naprida,
I praví, da zlato i srebro s svilicom,
Kad se stavi na to tvá ruka s'iglicom,
Mogu nam očito staviti pred oči,
Štogod jim skrovito tvá misal potoči:
Al nebo, gdi odsvud pobjeno zvizdami
Ják obal caklen sud vèrti se nad nami,
Tim sunce otide, i opet bude doć,
Da nam je na čride sada dan sada noć;
Aliti pak niže, gdi vitar oblačce
Sgoni i podviže krijući sunašce;

Koji sgon i stiska mnogokrat uzroči,
  Da gèrmí, da triská, i da nas dažmoči;
Al zemlju gdi paše valovito móre,
  A mimo medjaše li pojti nemore;
Aliti na sridi gdi ona pod nama
  Stanovita sidi tišćeć sebe sama;
Ali gdi dubravu zelen list odiva,
  I gora gdi glavu gori uzvišiva,
I gdi ju ogèrne snig, pak s bukom tókom
  Niza nju posèrne vodica potokom.
A pod njom visoko rika se nadima
  Tekuć u široko more, kó ju prima;
Ali gdi se diče cvitjem i travicom
  Polja, kad iztiče sunce za zoricom;
Gdi po njih košute ígraju skačući,
  I gdi zviri ljute slide jih tekući:
Sve to a brez muke, i sve što bi htila,
  Hitrost tvoje ruke jaglom bi stvorila.
Tako da s lisicom pravi bi zec predal,
  Vezena iglicom hèrta da bi gledal,
Došla bi leteći na zlatan klas ptica,
  Da je zrilo mneći žito ili pšenica;
Još bi se mamila divojka gizdava
  Ružicom, i mnila, da je ruža prava.
Nemore na svitu nitkor da procini,
  Ko li darovitu Palas te učinì,
Koja ti darovà, još ovo da umiš
  Štiti, i do slova šteći da razumiš;
I da si knjižnia od žén, ké su dosli,
  I ké biše pria, i ké će bit posli;
Dopokon vèrh svega zarokom zaprití,
  Da se nitkor tvoga poštenja nehiti,
Za da si onako poštena i čista,
  Gospoje, prem kako božica ta ista.
I Diana k tomu podpisa bilig svoj,
  I reče svakomu: »Tako ću da je toj.«

Zato nitkor nepsi, ni vuhli, ni lovi
  Tvoju čast, jer ga psi razdriše njegovi.
Al će kod orlovi' glavnih vezan stati,
  Jatru, ká se novi, kí mu će kusati.
Malo da hiteći negriših dar oni
  Najlipší, najveći, kí t' Venus pokloní:
Venus od ljubavi majka i božica,
  Kojuno svak slavi, h kój se svak utica.
Jer joj sin brezočni striljajuć podklada
  Vas narod iztočni s onim od zapada.
Koji kad te vidì i čù slast od raja,
  U sladkoj besidi, ká ti se poradja,
Vazè luk i napè, i odkriv tulicu,
  Izabrà pak zapè zlaćenu strilicu,
I reče: »Strilica ova će tvoriti
  Da budeš Milica mú majku dvoriti.«
To rekši stril pusti, a ti se pomisti,
  I strilu propusti, i rečè: »Nečisti,
Nečisti i zali ditiću, što t' se mni?
  Otidi k pečali, otidi, da te nij!«
On se pozasrami, a sám li pohita,
  Opeta strilami hteći da se hita.
Majka mu s daleče hèrvanju tu vidi,
  Ter hèrlo doteče, i sinu besidi;
Reče: »Ma sestrica, Palas, mi govori,
  Da ova vílica u nje dvoru dvori.
Zato zadivati nehtij nje čistoću,
  Ni se š njom hèrvati, jere i ja hoću,
Slobodna i prosta za sada da projde
  I čestita dosta od mene da pojde;
Sve moje milosti polag nje da side,
  Moj smih i radosti vazda da ju slide:
Mana da se cèrpa, kad usta otvori,
  Biser da prosipa, kada rič govori;
Kada li bude pét, tkogodi tu bude,
  Da stane kako svet, i da se zabude,

Svak da se opoji nje gèrlom medenim
  Jak slavja, kí stoji za lugom zelenim.“
Gospoje, po vas ov vik nebi izkazal
  Od božic, od bogov, tko t' je ča prikazal;
Jer njih sbor bogati sve dike od raja
  Tebi dà, ké dati druzim se nehaja.
Blažen, tko te sliša, blažen tko te vidi,
  Srića ti ga niša, tko s tobom besidi:
A pie i blaguje na nebeskom stolu,
  Tkogodir te čuje, da poješ u kolu.
I ja ću po svaki put reći da sam blag,
  Ako ti ovaki moj sgovor bude drag,
Koji ne za ino sada ti ja šalju,
  Neg da te istino i pravo pohvalju.
Hvalih te i odsad hvalit ću dan i noć,
  Ne koliko sam rad, da kóka bude moć.
Višnji Bog meu to život nam produži,
  A tebi već zato, što mu već zasluži.

Šimun Kožičić.

Biskup Modruški, rodom iz Zadra, a umró u Zadru 1536. Pisao je g. 1530. „Žitija rimskih arhijerejov i cesarov,“ tiskano u Rěci 1531 glagolskimi slovi.

Konstantin.

Konstantin najposlědnji cesar necesarastvova dlgo. Carigrad bo, najvekši grad vsega istoka, pokle stal biše let 1191, vazet bisi ot nečistih Turak leto gospodnje 1453. na 29. Maja, ki dan nijedan rod sramote ili lotrie nepomanka; nijedan razbor nebisi časti ni spola ni zrasta: ljubodejania ubojstvom pridaše, ubojstva že ljubodejanijem. Crikve razorene, svetih moći psom i svinam vrženi sut. Vojini nosiše po vsej vojski glavu Konstantina cesara na

kopje nabodši za špot. Krst, Spasitel naš, prigvožen biši sopet od nih na križ. I vsa ona ponovlena sut, jaže stvoriše nemu zdavna Ijudejski narod i vojini. — Grad 3 dni stužen i plěnen. Čtogodi biše kralevskago roda, ili poklano je ot Otomanov jim povelěnijem, ili shraneno je pohoti poběditela. Sije pametno je, da grad sa sazidan je ot Konstantina Velikago, sina Jelène; i vazet jest pod Konstantinom, iže ime mater togoje iměne, na leto 1191. od sazidania jego, jegda predstojaše crikvi Mikula V. rimski arhijerej; Friderik cesarastvovaše na Nimceh. Kraljevali sut Paleologi let okolu 200.

* * *

A kad spomenusmo Turke malo prije, recimo u kratko, tko su i odkuda pridoše, i koimi vojskami uzrastoše stvari njihove. Turci jednim dělom susědi su hvalinskomu moru, koji Aziu potrěše i istok, i stari obitavatelji su gore Kaukaza, u onoj strani, koja gleda na sěver; drugim dělom su medju tatarskimi narodi i unačke kèrvi, koji su po tom narečeni Ugri. Odaklegod su, pripověda se, da im je malen bio početak. Sada je okolo 720 lětah, da ostavivši otčinsku zemlju, najpèrvo iztèrčanje učiniše u Persiu, a ovu sada zovu Maršu. Živio je poslě ovaj narod něgda srěćno a něgda nesrěćno radi neuredjenosti, koja bila je mnogokrat medju njimi, tja do uspomene dostojne vojnice francezke, o kojoj je rečeno, da su bili často pobijeni i jošće velike česti gospodstva lišeni. Dokle Otoman, pred ovim Solimanom deseti, posili se staru slavu toga naroda povèrnuti. Ovaj od tamna města i težačkih roditeljah rodjen krěpostju velikom sabrav vojsku poče obnašati tursko oružje ne manje trudljiv za svoga naroda ljude negoli za naše. Uze tada kaštel jedan, koga svojim imenom Otomana nareče. Ovaj bèše daleko od Prusie (iliti Burse) k Trapezuntu, glavi onoga carstva, 6 danah puta. Tečaša tada lèto Spasitelja našega 1300 pod Bonifaciem VIII., na svèršetku carstva Mihovila Paleologa i početku Andronika sinovca mu, koje vrěme Albert cesarastvovaše na Němcih. Ter po-

čanši Otoman tako, u 28 lětah, što je vladao, podbi veliku čest Bitinie, a ne malo gradovah pri Cèrnom Moru položenih. Za njim slědio je sin mu Orkan, kojega stvari tako su uzrasle, dok su se Gèrci prepirali medju sobom, da im uze Prusiu i prebrodi u Europu dozvan od Gèrkah. Uze Karamanu ne malu čest gospodstva, kojega kćer biaše sebi uzeo za ženu, nevěrnost mu stvorivši i sina mu ubivši. Ovaj po 22. lětu Murata sina naslědnika ostavi, koi zvan od Paleologa cara odèrža pobědu nad Bugari i nad cesarovim bratom, koi je š njim rat vodio. Pozvan zatim europskim bogatstvom, pod izlikom, da će cesarove neprijatelje kazniti, Galipolje podsěde. To biaše lěta 1363. Ne mnogo po tom ušad u Sèrbsku zemlju i u Bugarsku, Drinopolje uzamši velikim pobojem razbi naših. Lazar, Sèrbski despot, ostavši mèrtav u boju. Ubi po tom Miloš Kobilić Murata cara na osvetu smèrti Lazara despota gospodina svoga. Pokle carstvova lětah 23, ostavi dva sina: Pazaita i Solimana. Pazait ubiv brata, da bi se naplatio za otčinu smèrt, pobi Marka Kraljevića bugarskoga načelnika i ubi. Podbi po tom poda se veliku čest Bugarske zemlje. Ne zadovoljan tim tèrča u Bosnu, Hèrvatsku zemlju i v Slovinsku. Leža pod Carigradom 8 lětah, i uzeo bi ga već bio lahko, nego se zboja došastja Ugarah i Francezah, koje srete pri Nikopolju, i pameti dostojnim bojem pobědi, ubivši ili uhvativši veću čest francezkih vojnikah, medju pèrvimi Ivana hercega Burgundije, i Žigmunda kralja ugarskoga tada razbi, koi bi bio uhvatjen od Turakah, da nije u mletačku vojsku utekao, nad kojom kapitan tada biaše Tomaš Mucenig. Vrativ se zatim pun ufanja k Carigradu, pokle već biaše ležao pod njim 2 lěta, ganut strašnimi glasi Tamburlana Tatara, koi s bezkonačnim množtvom biaše udario na turačke grade, uzdiže se protiva njemu car, i sastaše se pri gori Zvezdi, na medji Galacie i Bitinie u Natolii. Pobijeno je u tom boju na dvě sto tisućah Turakah, ter Pazait car živ pridè u ruke neprijatelja svojega, kojega zlatnimi verigami okovana vodjaše za sobom Tamburlan posvuda. Bèše taj turački rasap lěta 1397

u vrěme Bonifacia IX. rimskoga arhijereja. Ima Pazait dva sina: Orkana i Mehmeta. Budući Orkan prie dviuh godinah ubijen, naslědi svoga brata Mehmet, sam uzamši carstvo. Koi uzamši tursku zemlju, dèdinsko kraljestvo u Azii po smèrti Tamburlanovoj, namuči zatim razboji i plěnjenjem Bugare i Morovlahe. Drinopolje uzam položi ondě kraljevski prestol. Umèrvši ovaj poslě 17 lětah, Murat, sin njegov, kraljestvo prime, sědeći Ivan XXIII. na Petrovu stolu. Ovaj slavu stariih ne samo dostignu, nego i preteče. Pèrvi njegov rat běše proti Sèrbskomu despotu, kojemu uze Skopiu i Novi Pazar. Po dugom ležanju uhvati mu dva sina, i oslěpi je. Uzè zatim sebi za ženu njihovu sestru, povrativši im Novi Pazar radi toga prijateljstva. Tèrča čestokrat na Morovlahe, Ugre i Němce. Obèrnuv se po tom na Arbaniju, silom uze Kroju, i jošte Mletčanom Salonić. Umrě ovoga rata Franjo Kontarin, mletačkih husarah poglavar, babe moje, t. j. otčine matere rodjeni brat, mlogo izvèrstan i poglavit. Pobijen bi zatim Murat jednom od Ugarah velikim porazom, ter izprosi od njih mir za 10 godištah. Opet ratom napaden od Ugarah s dopuštenjem Eugenia pape IV. protiva miru i věri, koja biaše zadata medju njimi. Poběđi Ugre dvakrat. U jednom boju pogiboše Ladislav kralj poljski i Julian Cezarin kardinal, papin legat pri Varni. U drugom pobjen je pri Basili Ivan Hunjadski, i pobjeno bi ne malo ugarske gospode, više drobne vojske, koja bi pobijena da nitko neuteče. Nestav mnogo, podbi poda se Moreju, koja se razmirenjem bratarskim biaše podigla. Ide po tom u Aziu kaludjerski život slědiv, Mehmetu sinu skèrb gospodstva izručiv pod prigledanjem Čeli-paše. Ne mnogo po tom povèrnu se opet na gospodstvo, i pojde s velikom vojskom na Arbaniu, koja se malo ne sva odvèrgla biaše nastojanjem Skanderbega. Ubivši zaman nèkoliko mèsecih Kroju, umrè od žalosti, kraljevavši lètah 34. Sin njegov Mehmet dvoje carstvo podvèrgne, Carigradsko i Trapezuntsko preko Cèrnoga Mora, i 12 kraljevinah uze nam. Uze jošte 200 gradovah, koji kèrstjansku vèru dèržahu. Medju onimi uze Mletkom Negropont

otok silnom rukom, a Škutar mu se da. Kaffu grad na Cèrnom Moru po sili uze. Rod otok zaman pokusi uzeti, vojsku uvede u Italiu. Otrant uzam umrě lěto 1471. dan 3. Svibnja. Tada Pazait premogši Zeliaba, mladjega brata, i prognavši ga, sam primi carstvo. Koi pokle uze silom kaštele něke u Morovlaškoj zemlji, izvede po tom vojsku na Soldana u Egipat, od kojega pobijeni čestokrat Turci, smiriše se na koncu, i medju sobom učiniše savez, lěta 1492. Spraviv po tom velike vojske po kopnu i po moru, pojde protiva živućim na Cèrnih Gorah, i oblada stranu onu slobodnih ljudih tja do onoga dneva, i turskomu robovanju podbi. Na sedmo lěto po tom velike vojske spraviv, njimi po kopnu i po moru sam svojom glavom ide i uze Mletkom Modun i Lepant; Korun mu se preda lěta 1500 dan 14. Kolovoza měseca. Uze malo po tom i Drač. Uzbojaše se i u Friulu, budući Turci mèrzko tèrli zemlju onu s velikom škodom i sramotom kèrstjanskom. Prognan bi po tom Pazait od Selima sina, pokle careva lětah 30. Umrě Selim po osmom lětu, Solimana sina ostaviv, koi i sada žive. Ove dvojice stvari i děla, budući velika, i mnogi živemo jošte, koji smo je viděli i slišali, netrěba popisati: pišite ini za nami. Dosta je to za sada. Reći ćemo od sebe, kako bi prestavljeno zapadnje rimsko carstvo na Franceze.

Mavro Vetranić.

Mavro Vetranić, priimenkom Čavčić, sin Dominika Vetranića i Tomke Turčinovice, gradjanah dubrovačkih, rodi se g. 1482. Budući još mlad stupi u red sv. Benedikta na otoku Mlětu, gdě se je na svakovèrstne nauke i na hèrvatsko pěsničtvo stavio. Radi svoga izglednoga ponašanja i duboke znanosti bí izabran za dosmèrtnoga opata. Kašnje ostavi zbog někih razmiricah dostojanstvo opata, pak odluči živěti još većma samotno, nego mu je zakon benediktinski nalagao, ter otide na otok sv. Andrije, i ondě probavi ponajviše sam samcat 20 godinah. Tu pisaše hèrvatske pěsme i razsmatraše tèčaj zvězdah. Preminù dne 15. sěčnja 1576. u

93. godini. — Od mnogih njegovih dělah napominju dubrovački pisci, da se nalaze još slědeća: 1. **Hekuba**, tragedija, prevedena iz gèrčkoga; 2. **Posvetilište Abramovo**, drama; 3. **Uzkèrsnutje Isusovo**, drama; 4. **Čista Susana**, drama; 5. **Putnik**; 6. **Remeta**; 7. **Pěsni razlike** u VI knjigah. Još svědoče něki, da je u poslědnje doba svoga života pisao: **Pěsan o postanku Dubrovnika**.

I.

Iz Remete.

Otok svetoga Andrije.

Stan'te zviri, stan'te tice,
I ostali boži stvore,
Navlaš ribe pliskavice,
Ké plovete sinje more.

Obrah dvore za pokoru,
Gdi nije čuti razgovora,
Da se s draziem razgovoru
U pučini sinja mora.

Za polače obrah spile,
Gdi su stine i litice,
Gdi su hridi i gomile,
Kuda laze gušterice.

Srid gomile kamenite
Samo rastu do dva busa
Od travice zlamenite,
Ká se zove medna rusa.

To su moji slavni stani,
Tetivika gdě se plete,
I gdi cèrni s' mora vrani
Oko mene svuda lete.

Gèrličice nije čuti
Oko mene ni golubka,
Zač ga sokó podlabuti,
Kad ga čuje da zaguka.

I tičice nij' čut ine,
Jer kad pridje k meni koja,
Od sokola taj pogine,
I ostavi perja svoja.
Nu galebak dodje bili,
Ter lupare kljunom para,
Na markjenti pak se krili,
Kako da me razgovara.
Drača mi je za ružicu,
A koštrana za tratorak,
I kopriva za ljubicu,
Za naranču suh javorak!
Lovor mi je za lemune,
Troskot mi je za bosiljak,
A česvina za četrune,
Koja smeće zelen listak!
Navlaš lěti na vrućini
Gorko sunce kad sve spraši,
Jer nij' cvětka ni zeleni,
Dokle daždič zemlju skvasi.
Do korenka jer sve sahne;
Još je tuga vele hudna,
Da dušica tu izdahne,
Gdi se pije voda mutna. . . .
Nu kad pridje primalitje,
Ter zemljicu daždič skvasi,
Sva zelenja i sve cvitje,
Sve iz zemlje nadvor lazi.
I opet se sve objavi,
Priko lita što prisiše,
Ter se moj duh oporavi,
Divje cvitje gdě miriše.
Oštra zima kad li pride,
Ter se nadne sinje more,
Valovi se svuda vide
Po pučini kako gore.

Ter su tuge, ter su jadi,
Gdě od Oštra i Garbina,
Kad se more s krajem svadi,
Vali jašu do vèrh stina'. . . . .
Još je tuga i nevolja,
Munja oči gdi zablišti,
I sve trepti do vèrh školja,
Kad zagèrmi i zatrišti.
Još je nika huda mraka,
I bolěsni i tužice,
Gdě otisnu iz oblaka'
Nad pučinom piavice!
Ter se more ognjem stvori,
I s valovim zakèrvavi,
Kako pako ter sve gori
Put otoka kad se pravi.
Nu ja tada Boga molju,
I u zvonce neko zvonim,
Ter tu tugu i nevolju
Ja od sebe tako gonim. . . . .

II.

Iz Hekube.

Iz čina petoga.

Polinesto, Hekuba, Agamemnon i Kor.

Pol. O Priame, dragi moj, Hekuba mila má,
Nemogu lice ovoj nepolit suzama,
Kada vas spomenem najliše, pravo dim,
U staros tužnu prem gdi tebe sad vidim,
Gdi vidim Troju grad, nemogu neevilit,
Po zemlji gdi sad kako gré ovi svit.
Napokon nemila tvé kćerce drage smèrt,
Koga nij' činila tej grozne suze tèrt?
Kako, jaoh, ništore nije kripko na sviti,
Ni da se gdi more ufanje staviti.

Ni se je ufati u što, tač vara nas,
Ni u dobra stavljati běguća našu vlas.
Taj někad uživa blaženstva i rados,
Sad suze proliva, druži ga sad žalos.
Čestit se može rît, ne koga svit ljubi;
Nu ki umie necvilit, kad dobra izgubi.
Čemu je taj rados, ké tko se izbavi,
Gorku mu svu žalos u sèrcu ostavi.
Zaman je tuj plakat i hudu čés zvati,
Gdi nemož' lika dat, a vrime sve krati.
Nemoj mî zažrîti, jer nisam prie došal
Ja tebe viditi i posle sve ošal,
U zemlji dalek tja takoj se sgodilo,
Ove dni bil sam ja, i čut mi bì snilo,
Kad sluga od strane tvoje mi navistì,
Da tebi na stane budem doli slisti.
Na nje rič nekèrzmav sve posle ostavih,
I on čas za ljubav, kú t' nosim, doći htih.
Hek. Polinesto, nemoj mi za zlo imati,
Nemogu obraz tvoj očima gledati.
Cestitu, blaženu ti me znaš někada,
Toliko sniženu gledaš me, jaoh, sada,
Sram me je ikoga pogledat u oči,
Proměna od moga obraza svidoči,
A ženska je ćud'nika, kad tugu kú pati,
Nemore čovika u oči gledati.
Pol. Ja u zlo ništore od tebe neprimam,
Ne činit što more, da sumnju kú imam;
Nu ako u čem ja mogu te poslužit,
Na službu moć moja sva da ti bude bit.
Hek. Želim ti něšto odkrit, otajna stvar, ka mnim,
Tebi će draga biti, sinovom i tvojim,
Poslat ćeš toga rad gdě tamo sve s strane
S oružjem tvoje sad viteze izbrane.
Pol. Podj'te svi tamo, ovdi sam domome,
Mi potrebu imamo s kraljicom ovome.

Uzdam se u tvoju, Hekubo, priazan,
Kako u glavu moju, i kako u moj stan.
Kraljevi, brata dva u sèrcu me imaju,
I gèrčka vojska sva, što sam ja, jer znaju.
Možeš mi sad rîti, ovdi ni'e nikoga:
Spravan sam služiti od bogatstva moga
Nevolji toj tvojoj i tuzi tvojoj toj,
Kako se prem dostoji, priazni tolikoj.
Hek. Pèrvo mi rec' ovoj, sve drugo ostaviv:
Sin Polidoro moj jedini je li živ?
Iz krila majke ove priatelju kí tebi,
A iz ruke ćajkove na uzdano pridan bì.
Pol. Živ je i zdrav, mir imaj, budi u to pokojna.
Hek. Moj dragi, rîč je taj svojih dilah dostojna.
Pol. Što drugo zatime tvá milos znat želi?
Hek. Spomena prid njime od majke svedj je li?
Pol. Sad htiše doć k tebi krijući na uzdano.
Hek. Čuvaš li, koje t' bì zlato s njim pridano?
Pol. Čuva se lipo toj, hrani se za njega
Hek. Hrani ga, i nemoj požudit tudjega.
Pol. Nikako, i što imam, kad bi mi uživat!
Hek. Znaš, što ću rîti vam, i što od vas hoću iskat?
Pol. Ja neznam, recite. Hek. Da sinka moga tim
Sèrcem vi ljubite, kojim ja vas ljubim.
Pol. Što je drugo toliko, što nam si htila rît?
Hek. Zlato vam veliko skroveno hoću odkrit.
Pol. To li hoć', da tvomu sinu ja navěstim?
Hek. E toli věrnomu prijatelju sve rît smim.
Pol. Děcu ovu da što hti zvat ovdi ovakoj?
Hek. Cieć ako bi umro ti, neka i oni znadu toj.
Pol. Taj razlog zao ni'e, dobro taj svit stoji.
Hek. Znaš, cèrkva sveta gdi 'e Minerve u Troji?
Pol. Zlato je cèrkvi u toj, nije li ki zlamen?
Hek. Nać ćeš tuj u njoj vèrh zemlje cèrn kamen.
Pol. Da što bi već htěla, hoć' li što drugo rît?
Hek. Zlato sam doněla, što ti ću dat hranit.

Pol. Jedȁ je pri tebi, ali s' to skrila gdi?
Hek. Skrila sam, da nebi našao tkogodi.
Pol. Gdi? jedà šatorih, u gèrčkih ali indě?
Hek. Stan je ovdi pose od svih ženah, to zlato gdi 'e.
Pol. Sumnjiti od koga sad ovdi meni ní?
Hek. Unutra nijednoga od Gèrkah, kralju, ní.
Ulizi, nij' sumnjit; jer Gèrci spravjaju
Odovle bèrže it, sam' vitar čekaju.
Zlato svo da t' pridam, pak vrime bit neće;
U tebe jer se uzdam samoga odveće.
Sinov mi neka ti, prijatelju naš pravi,
Budeš se vratiti, gdi nam sina ostavì.
Kor. Još nijesi, more bit, platio grihe tvé,
Nu nećeš veće cknit u jednoč platit sve.
U pèrsí, u more, kèrvniče, gdi pomoć
Nije ufat, da more odkud ti sada doć.
Budeš se izbavit zle duše ovi dan,
Život ćeš ostavit, koga nis' dostojan:
Jer pravda što ljubi, i Višnji ljube toj.
Tko vara, sam gubi prid sobom razlog svoj.
Da věra pogine, kojom je čovik lip:
Od svete istine svit bi ostó slip.
Nevira i huda lakomos tudjega
Nemore od súda uteći višnjega.
U zlu nij' uzdanja velika ni mala,
Sva su zla ufanja svèrh glave zlim pala.
Tako će ukazat višnji sud u tebi,
Tvóm zlobom naut dat svim ljudim pod nebi
Ženska će ruka tvoj zli život uzeti,
A pravda hoće toj i razlog svoj sveti.
Pol. Vajmeh, ja slip ostah, slip nevím kuda it,
Da li se ženam dah ovako ogèrdit?
Sem. Čuste li sestrice, kèrvnika zloga plač?
Pol. Jaoh, moja dičice, da li vas kolju tač?
Sem. Velika něka je stvar u nutra učinjena.
Pol. Neć' mi uteć nikadar, nakazni svih žena'!

Sve ću ovo oborit, budem te nać, zlice,
   Dicu mi hoć ubit, gdi si má desnice?
Sem. Uh, nut, gdi obtiče s oružjem, tužna ja,
   U tapat svud siče sestrice dà moja.
Kraljici da našoj budemo pomoći;
   Jer draga ovakoj nij' razlog nju oći.
Hek. Obori, nekrati, vèrz' po tleh stanom svim,
   Već sunce gledati očima neć' tvojim,
Ni budeš sinove već vidit tvé male,
   S razlogom žene ove ké ti su zaklale.
Sem. Jedà si dobila na stanu, gospó, tvom
   Kèrvnika nemila kóm lipom osvetom?
Hek. Sad ga ćeš viditi u tapat pipaje,
   Gdi će slip iziti kú od nas iskaje.
Dva sina njegova mèrtva ćeš još vidit,
   Od ženah družba ova ká mu je htěla ubit.
Kèrvnika nemila dostojnu osvetu,
   Eto sam vidila i pravde moć svetu.
Nu ovo na dvor gré u sèrdjbi oganj vas,
   Kèrv s očih slipih tré, s oružjem gré put nas,
Vèrlosti kèrvnika bolje se uklonit,
   S kim je moć velika simo ću s strane it.
Pol. Vajmeh meni, slip ovakoj
   Kudi da grém, vajmeh kudi?
Lizem, ni znam kud li ovoj
   Pipam tužan jak zvir svudi
   Po četveronože hode.
Da mi je koju uhvatiti,
   Da mi je koju magionicu
   Zubmi izjesti, svu razdriti,
   Da poznaju, što desnica
   Umie ova silna moja,
Koja ište, pipa sada
   Tej trojanske zle kèrvnice.
   Vaj nesrićan kada, kada
   Upasti će prokletica
   U mé nokte, kada vajmeh?

Kudi bižе, gdi se kriju?
Nemogu li dostignuti
Koju od njih ljutu zmiju,
Da kèrvnica ká oćuti,
Što je svakom igrom igrat.

Svitlo sunce, osvitliti
Da mi hoćeš slipi vid moj,
Kèrvave oči izličiti,
Da mi 'e nazrit svitli zrak tvoj,
Čim bih zlice dostignuo.

Da muč' muči, kradom ćutim
Od zlih ženah hod mučeći,
Vajmeh, neznam kud se putim,
Vrime opipom grem gubeći,
A tko slipu neće uteći?

Hoće li mi zlice ove
Pasti u ruke, da napitam
Njih zla mesa tej vukove;
Na osveti da jih pitam,
Što mi od dice učiniše.

Jaoh nesrićan kuda hodim,
Ostavivši sinke moje
Siripicam kletiem ovim
I bez straže i bez koje
U potrebu njih pomoći?

Ostavivši razjedjenim
Psicam vèrlim sinke drage,
Gladnim gorskim, vajmeh, i tím
Zlim vukovom janjce blage,
Nedostojnu zlim jestojsku.

Gdi da stanem, kudi tužan
Da obèrnem slipi stupaj?
Kako drivo u školj, u stan
U ovi udrih na plač i vaj
Zao stražanin dice moje!

Kor. Eto tužan mož' viditi,
Tvóm nevoljom i žalosti
Zlobnu kol' je grubo biti?
Ni tuj neće tvé gorkosti
Svèršit, za zlo gore čekaj.

Pol. O, o slavni vitezovi
Od Tracie vridna časti,
Ozov'te se na glas ovi,
Od oružja s kim su vlasti,
Bojnim kopjem kí slovite.

O, o vojske gèrčke, i vas
Prijatelje zovem sada.
O kraljevi, čujte moj glas,
O, o tekom, ako ikada,
Skoč'te, skoč'te na mú pomoć!

Vaj, čuje li tko mú viku,
Nitko li mi neće pomoć
U potrebu u veliku,
Je l' tko, jaoh, na mú pomoć?

Pogubiše žene mene,
Žene sužne razčiniše
Slavna kralja od Tracie,
Oslipiše, sinke ubiše,
Gluhu pomoć a on vapie.

Ni'e tko tužnu da se ozove,
Velika je moja tuga,
Na potrebi sad mi, jaoh, ní
Sèrčan prijatelj, virna sluga,
Da pomože tužnu meni,
Tužnu vèrhu svih pritužnih.

Gdi da sada svèrnem stupaj,
Kad je umèrla pomoć meni?
K višnjim gori svitli u raj,
Ali u propas k vičnoj seni:
Tvèrda zemlja, a raj visok!

Kor. Tko veća zla pati, neg more podniti,
Zao život kad skrati, svak mu ima prostiti.

III.

Iz Posvetilišta Abramova.

Skazanje pèrvo.

Govor pèrvi.

Poljana kod bèrda.

Bog i Abram.

Bog. Abrame, Abrame! Abr. Ovdi sam, Bože moj!
Bog. Učini, da za me primine sinak tvoj.
Posvet ga, da je moj, kako stvar najdražu
Na gori visokoj, gdi ti ja prikažu.
Abr. Ne samo, Bože, toj, što mi sad naredì;
Nu i s glavom život moj tebi se neštedi.
Spravno će biti sve, o višnja Ljubavi,
Božanstvo da se tvé u svemu proslavi.

Govor drugi.

Šatori.

Abram, Šišman pastir, dětić Abramov.

Abr. O sinci ljuveni, molim vas Boga rad,
Čin', da ste vi meni na posluh spravni sad.
Primotu i bisake spravite na prešu,
I potrebe svake, ké putom naležu.
Pobèrzo sve sprav'te, i meju sve ostalo
Kosora neostav'te ni želježce malo;
Jer nam je na put poć po božjoj ljubavi,
Neka se ova noć blaženstvom proslavi.
Ovi put priblažen jošte je moći reć
Po vas vik i amen, dokle svit bude teć,
A jedan se poteži, i hèrlo potrudi,
Izaka gdi leži ter tiho probudi.
Tiho ga probudi, da s nami putuje;
Nu se čuva', i bljudi, da Sara nečuje.
I od ovih svih stvarih ponešto na sviti,
Nemojte vi Sari najmanju rič riti.
Siš. Mi ti smo svi spravni, da s božjom ljubavi
Taj se put prislavni na volju opravi.

Govor tretji.

Šatori.

Abram i Sara,

koja iz šatora začula je naredbe Abramove i izlazi na vrata.

Abr. Nu podji ti Sara, ter dones' maher-moj,
Tuj visi ozgora o sosi ostèrvnoj.

(Sara donosi maher, Abram ga ogleda i slědi:)

Što ovo bit more, odkle li je kupjen?
Do sada ni'e gore prie bio iztupjen.

Nevalja jedan kus, izštetjen jur je vas,
  Dodajte, Sare, brus, neka ga jedan čas
Daj malo nabričim, da se njim kadgodi
  U vrime podičim, kad mi se prigodi.

(Sara iz šatora).

Vajmeh si je meni, šte ću ja za Boga?
  Nigdir ga, brižna, ní, kud ću sad neboga?
Abr. Vaj! tko ga zavèržè, vidj simo i tamo,
  Nadji ga najbèrže i dones' ovamo.
Sinoć je tuj ostao, o Sara, za vratí,
  Tko ga je zavèrgao, oh, da mu Bog plati!

(Sara donosi brus).

Vas sam stan obašla, tako me Bog shrani!
  Jedva ga sam našla pod strehom na plani.

Abram (oštreći obrezá se).

Vazmite oštrilo, ospremte ga tamo
  A nadjte ognjilo i dajte ga ovamo.

Sara (stavlja se u sumnju).

Kud sad misliš poć? Kudĕr se odpravljaš?
  Vidiš li mèrklu noć? Kako nas ostavljaš?
Nije prie nitkoči od naših nikada
  Putovó po noći prie zore do sada;
Jer nije ni časno, neg li je s prikora
  Po noći poć kasno iz mužkoga dvora.
Toli te stiskuje ki razlog i sili,
  Da se prie putuje, neg svane dan bili,
Molim te, učini, kako ti ja pravim,
  Do zore počini, čim brašno pripravim,
A pak se odili, ter s božjom ljubavi,
  Kóm zora zabili, na tvoj se put spravi.
Abr. Molim te za ljubav, sedlo mi daj, Sara,
  I uzmi i oglav, da sedlam tovara.
Sam ga ću sedlati, a vi svi zajedno
  Počnite spravljati prímotu naredno.

Brašance najliše, što u putu trebuje,
  Da ništar nelipše, dočim se putuje.
Ti Sare gospoje, molim te Boga rad,
  Podobno ako je, sliši me malo sad.
Nemari, jer je noć, bit nam će u družbi
  Višnji Bog na pomoć, komu smo na službi.
I ako je poć kamo, sjá mesec kako dan,
  Nebo je sve jasno, a put je kako dlan.
I od nas je svaki viš, ali dan, ali noć,
  Na konju, ali piš, tim putom vazda proć.
I put je ravan vas, zajti se nemore,
  Od glave što bi vlas do samo kraj gore,
Najt'ćemo još družbe, gdi putom prohodi,
  Tim sumnje i tužbe sasma se slobodi.
Jer da bi ti znala, na što grém ja sada,
  Sasma bi ostala vesela i rada.
Velmi se lje bolju, zašto me nespravljaš,
  Neg me tač priz volju putovat ustavljaš.
Nu te sad molim ja, ničiem se nebrini,
  Svu sumnju vèrzi tja, ter gojno počini,
I vladaj dvor i dom, kako znaš, naredno,
  Sutra ću bit s tobom prie podne zajedno.
Sara. Učini to za me, rec' pravo za milos,
  Koja te, Abrame, primaga usilos?
S tolikom naglosti putovat po mraku,
  A od zore světlosti neć' čekat ni zdraku?
Taj mi tvoj čini put, da, vajmeh, takmeno
  Probada stril priljut mé sèrce kameno,
Misleći u sebi . . sad neumim, što ću reć,
  Gdi nije moć pri tebi toliku milos steć.
Da mi bit nemore, da mi se smiluješ,
  Da čekaš do zore, da dnevi putuješ.
Kad bih ja mogla steć pri tebi tolik dar,
  Pravo bih mogla reć: Stekla sam slavnu stvar.
Prošenje a moje, što Sara tvá prosi,
  Od preše ti tvoje sve vihar raznosi.

Taj tvoja odprava nebogoj ter meni
  Velik trud zadava i nemir pakljeni:
Abrame dragi moj, tim stani vèrh tebe,
  Kako ja i dom tvoj ostaje bez tebe?
Gdi je kletva i vira i razlog gdi 'e pravi,
  I pèrva namira od virne ljubavi?
Od moje mladosti s tobom sam zajedno
  Do stare starosti živila pravedno.
Ni'esam se štedila vèrh svega već toga
  Dušu dat iz tila za tebe dragoga.
I u svem si ti meni na volju pogodio
  Jak otac ljuveni, odkle me s' posvojio.
A milos, kú t' prosim, što mi sad zabranì,
  Za ljubav, kú t' nosim, Abrame sèrčani.
Ter molbu sad moju poništa neć' čuti,
  Ni odluku tuj tvoju na milos prignuti;
A sad me nečuješ družicu nebogu,
  Neg s mrakom putuješ protiva razlogu.
Abr. Vazda sam poslušan višnjemu bio Bogu,
  I što mu sam dužan, poreć se nemogu.
I u vrime u svako ni'esam se uzmaknuo,
  Vratit mu tu tako, što sam se dèržan čuo.
Sad nesměm čekati danice ni zore,
  Ni mraka gledati, ni straha od gore.
Tiem sada putuju, i poć se nekratim,
  Što mu se kriv čuju, da mu tim povratim,
Ter hèrlim i prešim, Sara má družice,
  Da s gèrla odrěšim zavětne uzice;
Da miran u goju život moj provodim,
  Dušicu kad moju od duga slobodim.
A Izak putuje samnome jednaga,
  Da vidi i čuje, družice pridraga,
Skrušeno gdi toli s gorućom ljubavi
  Višnji se Bog moli i hvali i slavi.
Čujući svaki duh ter se će snebiti,
  Videći za posluh što će se sgoditi

Noćaska prie zore u slavnoj dubravi
  Na vèrhu od gore, gdě mi se Bog javi.
Zato te ja molju, počni nas opravljat,
  Nemoj me priz volju uzdèržat ni ustavljat.
Božja je volja toj i božje odluke,
  Komu se život moj pridava u ruke.
Sara. Pokli je to takoj, da s mrakom sad prešiš,
  Zavitni uzao tvoj da s gèrla odrišiš:
Digni ga i odriši, a za me nebogu
  Dušicu negriši, u svem bud prav Bogu,
Ter putuj, ter hodi, kudgodi misliš poć,
  Da te Bog provodi i dá ti dobru noć.
A ja ću neboga u trudu ostati,
  I u ruke od Boga moj život pridati.
Neka me on vlada stvoritelj izbrani,
  I sada i vazda oda zla sahrani!
Ti ć' noćas putovat, a u svem je poznati,
  Da ću ja tugovat i sitno ostati.
Prie zvizde danice ti ć' Boga moliti,
  A ja ću své lice suzama politi.
Na gori visokoj ti ć' Boga proslavit,
  A trudan život moj s tilom će s'razstavit.
Sad mi sèrce dava, da neće dobro bit,
  Ter me trud skončava, ki će me oznobit.
Jošte ću moliti: Vazmi dva junaka,
  A nemoj voditi sobome Izaka.
Neka je kod mene moj sinak ljuveni,
  Jer sèrce mé čezne, kad ga nij' pri meni,
I kad ga nevidim kod mene za mal čas,
  Sva venem i blidim, i stinem kako mraz.
Jerbo je to meni ditešce pridrago
  Razgovor ljuveni i moje sve blago.
To je mé uzglavje, toj su sve radosti
  Veselje i zdravlje mojojzi starosti.
To je naša, kako znaš, od očih zenica,
  I podpor i štap naš i ruka desnica.

Toj ti je naša čás, koja će po sviti
 Vikušti slavan glas leteći proniti.
Naša je to kruna i vènčac gizdavi
 Vridnosti sve puna i božje ljubavi:
Naša je to dika i krasno gizdanje,
 Kraljevska šibika, plemensko ufanje.
I s voljom od Boga ima steć tolik dar,
 Od plemena svoga stanovit da je stabar.
Ter će bit porod svoj, govoru ja tebi,
 Kakono zvizdah broj, koje su na nebi.
Sad se š njim odpravljaš po tamnoj mèrklosti,
 Ter me tač ostavljaš s velikom žalosti.
A je li pravo toj, da me tač ostavljaš,
 Prie roka život moj da s tilom razstavljaš?
A neka Bog sudi, ki hoće, vajmeh, tač,
 Da život moj trudi slideći grozni plač.

Život

svetoga Ivana, biskupa Trogirskoga.

(Iz rukopisa iz XVI. stolětja).

Ovaj život, spisan g. **1203**. po Treguanu arkižaknu Trogirskom, izdao je tiskom pèrvi u latinskom jeziku XVI. stolětja Ivan Statilić (Statileus), preposit Ursianski i tajni savětnik Ludovika kralja Ugarskoga; zatim ga je izdao s bilěžkami Ivan Lucij u Rimu 1657., a najposlě Farlat u svezku IV. str. 309. Sva trojica dèrže za istinu, da je Treguan latinski pisao. Nu ako se to i uzme za istinu, čudno je, da latinskoga rukopisa neima starijega, nego je hèrvatski, t. j. od XVI. stolětja. U hèrvatskom rukopisu imenovan je pisac ne T r e g u a n nego T r e y a n, što može biti pisarska pogrěška. A i to je čudno, da rečeni izdatelji ili nisu znali, ili nisu hotěli da znadu za hèrvatski rukopis, dočim Farlat ništanemanje i dva života istoga svetca u talianskom jeziku spisana rado napominje.

U vrime Kolomana kralja Ugarskoga budući jedan legat iz Rima poslan k Ugrom, i budući došal u Dalmaciu u Zadar, pridoše k njemu Trogirani moleći ga, da bi kroz njih zemlju proša, jere Trogir cića velike nesklade meu grajani staše na pogibel. Koi legat misleći sam meu sobom, da nemogaše bolji početak dati svomu posalstvu, nego meu grajani mir učiniti, usliša jih, i š njimi pojde u Trogir. U kó misto budući jest razumno posvistil stari nesklad meu grajani, u mir i u prijazan obèrnu. Tako steći u Trogir zgodi se, da biskup Trogirski umri. Po koj smèrti popovê i vas puk pojdoše k legatu vele ga moleći, da bi jim hotio providiti za pastira od onih, kojih biaše doveo u svoju družbu u Trogir. Koja rič vijaše mu se vele trudna učiniti ne samo da bihu od daleke zemlje, da jošće cića razlicih običaj i naravi od misti, i jošće neufaše se, da bi koi bil u njegovu službu, koi bi na to dobrovoljno prista. Napokon budući vele od njih moljen, spomenu se, da biše u njegovu družbu jedan jošće mlad redovnik, da ne lahke pameti, plemenit i dobro naučen, i dobrih običaj po ime Ivan, komu po ovi put nače govoriti: »Ní tebi, sinu dragi, otajno, koliko me moli puk ovoga grada, da bih od naše družbe ostavil nikojega za biskupa i za vladavca njihove crikve; i zač govori se, da glas od puka jest glas božji: vidi nam se, da je potribno zgoditi ovomu puku. Zato sada u kripost božju ufajući se pripravi se, da podneseš brime ovo i poštenje, zač nije drugi nijedan u našoj družbi tako dostojan, koga bismo mogli na to poštenje staviti.« — On te riči čuvši smuti se, jer kako biše golubinske puritadi, sramežljivo odgovori: »Ca je tebi, gospodine, i otče? Nigdar si našao, ča bi ti nedrago bilo u meni, zač mene svitueš, da podležem (pod) brime, koje pleća prijaka nemogla bi podnesti. — Da ako tebi, gospodine, nevidi se druga moja družba, s tvojim odpušćenjem hoću se pria opet odvratiti, odkuda sam s tobom došal, nego u ovom nikogar budu slišao.« Tako Ivan odgovarajući na svit legatov, i jošće govoreći, da bi pria svu muku podnesao, nego bi prijá podložiti se pod to brime biskupom biti. Izajde k pu-

ku legat, i po ovi način jà jim govoriti: »Bratjo i sinovi! bih odlučio vašim dostojnim i pravednim molbam ugoditi, koliko po Bogu mogah, da nisam mogal skončati, kako smo želili. Jest jedan u našoj družbi, kojega za velik njegov razum i za narešenje njegove običaji i u njegovu mladost vam željah ugoditi, da zač nemogu njega na to nagnati, jer ni mene neće slišati, ni vašoj volji pristati, po vaši volji provijte vi sami vašoj crikvi od nikoga muža, koi se dostoji, i na to pravedno i razumno mislite.« Toj slišavši puk vas i popovi ožalostiše se, bojeći se, da bi grad razrušen i prez pastira razlučeni, kad bi odašal legat, da bi na gore od pèrvanjih nedošli, i na to se upali, odkle se nebi mogli dvignuti: svi s jednom voljom odlučiše nediliti se od vrat legatovih pèrvo, nego bi od njega dostigli ono, što od njega pitahu. Kako razumi želju puka, i od vapijenja njegova opeta budući se smutio, jošće se obèrnu k tomu rečenomu mladiću, i jà mu po ovi put govoriti: »Sinu dragi, dobro znaš, i ja mnju, da si istinan, koliko dobro jest človiku, koi je nosio jaram od svoje mladosti, jere jaram gospodina Boga sladak jest podnesti, i brime njegovo jest lagahno; tako se šti u vangelju. Zato, brajene, imaš znati, da te hoće najti oblastBožja za vapijenje ovoga puka, da vratiš u ovom mistu gospodinu tvoji zaviti, i posvetjujući (žèrtvu) od hvaljenja, prikaži vičnjemu teoca od usti tvojih.« Napokon Ivan prista na riči legatove, i misleći da božanstvena odluka nemore se prevèrnuti, ovako odgovori: »Ako je providjeno ovako od Gospodina Boga, da se nemože inako učiniti, ja sam kuntent, listo da crikvi moja muka pruditi bude: budi volja Božja i tvoja, otče.« Zato vesel legat izajde k puku, i skaza mu, da je njegovo želinje izpunjeno. Jaše se popove i puk veseliti dajući hvalu Gospodinu Bogu i svetoj rimskoj crikvi, da su dostižni bili imati ovakoga biskupa. Zato s jednim hotinjem mole i prose, da, kako bi moglo pria biti, da bi se biskupom konsekral. Legat budući otišal na svoj put, Ivan biskup posveti se od Lovrinca Solinskoga arhibiskupa, i vrativši se u Trogir, bi prijat s veseljem od svega puka, i bi postavljen u

katedru biskupovu. Nedà se linosti kako mnozi budući našli uzrok, da bi se netrudili: a on brez pristanka po vas dan svoj život u žežinih, molitvah, nespanje i u almuštvo jà produžiti u vas svoj život; biše lip govornik i velike mudrosti, umiljen i u govorenju istinan i u sudu pravedan, i davaše Bogu ča je Božje: tašću slavu potrepaše, medju ljudmi obukovaše se u lipu i u plemenitu suknju, a na golo nošaše oštar cilicij. I po vas vik svoga života ní inako činil. U postelju svoje komore, koja od njegovih komornikov lipo (biaše) opravljana, nehaja se (leći) i izagnavši te svoje komornike dozoviaše otajno koga godir ubogoga i postavljaše ga na tu opravnu postelju, a on dugo bdeći obnoć na podu priležaše svèrh gole puti obložen u sparožinu.

* *
*

To tako dugo vrěme čineći zgodi se, da jedno godišće pristupajući jematva, gràd toliko potuče vinograde, da ništor nemogoše umastiti, nego malo grozdakah doma prinesoše. A biskupovi sluge, budući i oni po taj način tako malo grozdakah skupili, od kojih se nebi pó bačve napunilo, povidaše njemu, koliko malo grozdah od njegovih vinogradah běhu donesli; kojim on reče: »Moguć je gospodin Bog, koi po Mojsesu svojemu sluzi dà iz suha kamena svemu puku izraelskomu velike vode, i nam od malo grozdja more dati vele vina. Pojte, i što je dao Gospodin, komu služim, u njegovo moguće ime otočite.« A njegove sluge pojdoše, i učiniše kako jim běše zapovědio. I kako počeše otakati, toliko se vino proli, da od takove male bačve tri velike bačve napuniše se pune. Toliko se mnogo vina točaše. Koju stvar vidivši s velikim čudom povědaše biskupu blaženomu. Rekoše: »Čudna se je i strašna stvar zgodila: jur smo od toliko malo grozdja tri bačve napunili, i što je čudnije, vino bez prestanka teče.« Kojim slugam tiho odgovori: »Pomiluj vas gospodin Bog! Zašto milosèrdje božje obraćate u nenavidost? Ovo za istinu, što sada obilno tečaše, jurve je prestalo i od ovoga grěha. Da ne samo nam, da svemu ste puku sagrěšili.« A one sluge

svomu poslu odaslà. Kako im běše rekó, najdoše, vino da jur běše prestalo.

A u drugo vrěme brodeći po moru u Šibenik, i u ladjici, u kojoj běše sveti biskup, nošahu bačvu vina; i budué došli na Ploču, uzdignu se velik větar. I zašto je Ploča kako bi rekó odsěčena i prostèrla se u more, velekrat pokrije ju more, ona ladjica rečena k Ploči gonjena budući sa svom robom, koja se nošaše, potopiše se; od koje nesrěće jedni plivajući drugi na daskah kraja se běhu dobavili, i izplivaše. Sam biskup po valih od mora, kako da hodi po suhu bez nijedne pečali na kraj izlěze, i napokon po njegovoj zapovědi ladjica zdrava iz morske dubine sa svom robom, koju nošaše, izajde po taj način, da ni jedna kaplja vina nepomanjka.

U ono vrěme zgodi se, da Koloman kralj Ugarski k morskim stranam s velikom vojskom dojde, da podloži sebi kraljestvo Iliriciano, jur budući Hèrvate podložio. I zašto govoraše se, da je Zadar tvèrdji i mogućnii ostalih gradovah Dalmacie na zapadu, i tvèrdinom mista i veličinom puka junačkoga (koi grad govori se, da je něgda bio sazidan od Adria brata Italova), zato najpèrvo svu vojsku povede podanj. Koi grad nehteći se podložiti, obsěde ga s vojskom, i budući lumbarde i druge načine i sile, kojimi se gradi silom uzimaju, suprot njemu postavio oborivaše i zide i turnje gradske. Tako i gradjani, da obrane život, unutri činjahu sve priprave suprotiv neprijatelju. Svoju lumbardu, koju zvahu Tartaria, postaviše na Sinj. Da neznamo zgodi li se s Božjom voljom, da kameni u njih lumbardu postavljeni da se na utvèrdjenja i zide njihove vraćahu, jer se obraćahu. Zato smutjeni i zastrašeni po nijedan put inako nečekav se shraniti, nego ali umriti hèrvući se ali sramotno se predati. Koi budući u takih primislih naměri se sveti Ivan, Trogirski biskup, koi većekrat běše prošen, da bi medju kraljem i medju Zadrani učinio mir, i da bi medju njimi sve nesklade dignuo. Kada pride, svi se gradjani obeseliše, kako da bi imalo iz njega zdravje izlězti, i pojdoše bèrzo k njemu světujući ga, što imaju uči-

niti, i povědajući mu redom, što je do tada učinjeno. Koje gradjane sveti biskup tiho je utěsio: »Moji sinovi, nemojte se zlovoljiti ni bojati, zašto Gospodin je mene k vam poslao radi vašega zdravja. Pojdite bèrzo i opeta napravite svoju lumbardu, i opravivši povijte mi.« Oni bèrzo pojdoše na město, gdě kraljeva lumbarda toliko zida biaše razvèrgla, da jur neprijatelji vidjahu u grad, što se činjaše. Tako opravivši svoju lumbardu vele bèrzo, on čas povědaše biskupu, a on dotečc na město, i stojeći bez straha, gdě letjahu balote od lumbaradah, dignuvši k nebu ruke i kleknuvši na kolěna ovu reče molitvu Bogu svemogućemu: «Věčnji Bože, kojemu su svaka na světu podložna, ugledaj nas, i milostivo uslišaj molitvu sluge tvoga za zdravje puka ovoga tvojega grada, i za onoga gospodina, koi išće ovi grad obladati, kako jedan i drugi puk jedne je věre, tako da jedan gospodin obadvima vlada, po gospodinu našem Isusu Isukèrstu, koi s tobom pribiva i kraljuje u jedinstvu duha svetoga Bog po sve věka věkovah.« Dignuvši se s molitve zapovědi, da mu dadu jedan kamen, koi stavivši u praću reče: »Gospodine Bože Sabaote, uči ruke moje na boj i pèrste moje, ter koi upravi kamen iz praće Davidove suproć Filistru, upravi ga sada protiv neprijateljskoj lumbardi, koja nikomu zla neučinivši sva da se razpade na taj način, da se nikada nebude mogla na ino město postaviti, i da se nebude mogla ni druga na ono město naměstiti.« I ovo govoreći zapovědi, da tvèrdo potegnu sve konope, ter je izvanjska lumbarda tako udrena i razpala se, kako se je sveti biskup umolio, i nijedna na ono město nije se mogla naměstiti.

Videći kralj, da jur imaše malo ne u ruke grad dobiti, i da mu se omaknu, poče biti primišljen, što ima učiniti. Kralj se sramovaše ostaviti grad nedobivši ga, i još se sramovaše, što je došao s tolikom silom i vrěme izgubio bez ikakve koristi; i neimajući već nikakva ufanja, da dobije grad, proměni misal svoju, i obrati ju na zdraviji put, ter, kojih nemogaše dobiti silom, prime ih se dobrotom. I zato posla poklisara ka gradjanom s ovakovim po-

salstvom: „Ako je vam drago podložiti se kraljevoj milosti, hoću vas dèržati medju pèrvimi od mojega kraljestva, i vas i vaš grad, u kojem stojite: da znate, da ja volim dobrovoljne prijatelje imati nego silom zapovědati.“ Zato gradjani světovavši se s biskupom odmah se dobrovoljno podložiše kralju. Pitajući jih kralj, čijom pomoćju běhu se branili od njegove sile, a oni mu kazaše, da s pomoćju svetoga Ivana biskupa Trogirskoga běhu se obranili; i zapovědi kralj, da ga k njemu dovedu; i pita ga, zašto je toliko smio učiniti suprotiv sili kraljevoj? On mu odgovori tako: „Znaj, kralju, da je sve to činjeno radi tvoga zdravja i tvoje vojske, da budući ti kralj kèrstjanski, nebi se omazao kèrstjanskom kèrvju i tvoju vojsku. Tako budać oskvèrnut, kako se čověku nepristoji, da nebi dobio zao glas od nemilosèrdja, i s tim sèrčbu božju na se nagnao. Zato g. Bog iskao bi od tvoje ruke nedostojno prolitje kèrvi svojega puka: sada je učinjeno sve na tvoju volju, i sve je zdravo ostalo; milost Gospodinova s neba je providěla, da se i ovi puk tebi podloži, a ni tvoje ni tvojih slugah ruke čistom kèrvi oskvèrnute nenajdu.“ Začudi se kralj s njegove mudrosti, i razumiv kako je sveta života, pokloni mu se umiljano i reče: „Vidim da si od Boga poslan, i rěč Gospodinova jest istina u tvojih ustih: i zato, sveti otče, molim tvoju milost, da moliš kralja od kraljah, da nas u miru čuvajući, i naše kraljestvo na dobar put obraća, i po smèrti s obranimi svojimi da nam daruje kraljestvo věkověčno.“ Kralj ga poštova, i da mu mnoge darove, i š njim pojde k Šibeniku, gdi je cèrkva svetoga Mihovila Arkangela, koja vidi se, da je do ovoga vrěmena već bila sagradjena. U kojoj sveti biskup govoreći misu, golubica od sněga bělja (sam kralj videći) sěde na glavu svetoga biskupa, i dotle sědí, dokle se dospě misa, a poslě odleti k nebu, i nigdě se nevidě. Kralj to čudo videći vele se začudi, i povědi onim, koji uz njega stáhu i reče: „Za istinu nikada nisam slušao takovih čudesah, kako su oči moje danas viděle na ovom svetom čověku.“

Zatim kralj pojde u Trogir, i one darove, koje běhu

kralji Hèrvatski aliti gospoda Solinska darovali cèrkvi Trogirskoj, potvèrdi, davši na to liste za veće potvèrdjenje, i s dopušćenjem i blagoslovom svetoga biskupa otide. Neizajdoše mnoga godišća, kako se běše dělio taj kralj iz Trogira, tolika pečal najde svetoga biskupa, da mu se vidjaše, da mu se razpadaju sva uda njegova; i videći da se približa vrěme, da bude zvan od neba, zazvavši popove i puk, svim zajedno reče: „Bratjo i sinovi! Došla je bila volja Božja, da s vami do sada tudjanin živem: sada je prišlo vrěme, da život zemlji priporučim a dušu vratim stvoritelju. Sada, dragi, pomislite, koliko je mlohava, koliko mimohodna prilika ovoga světa, koi malo vrěmena kaže nam veselje, a u naprědak obećuje ufanje, pak ništar ino nečini, nego nenadno dojde smèrt, i kojih je zlo mamila, zlo jih čini poginuti. I tako se zbiva, da koi jučer kao cvět izide, danas je kao sěno usahó. Nestavljajte ufanja u světovna děla ili u slavu; jer kada čověk premine, ništa neće s sobom ponesti, niti će slava ovoga světa š njim pojti. Nagi smo izašli iz utrobe materine, i bez dvojbe ćemo se nagi vratiti, ništa nenoseći s sobom, nego ili krěposti ili grěhe: i štogod čověk posije, to će po smèrti požeti. I kako vam rekoh, Spasitelj života moga, gospodin Bog rači se zvati me s ovoga světa, radi kojega zvanja imam toliko veselje u pameti, koliko radostan izběgavam s ovoga světa, koi je pogibel. A vi, moji sinovi, pribivajte u miru, i g. Bog, otac mira i ljubavi, pribivat će s vami. Primite nauk, da se nerazsèrdi g. Bog, i da nezajdete s dobroga puta po mojoj smèrti. Světujte se medju sobom, da učinite drugoga biskupa, kojega život i nauk bude vam koristan. Moje tělo u zemlju shranite; jer će dojti vrěme, da će g. Bog po ovom plodu za grěhe pohoditi ovo město sa šibom sèrdca svoga, i oboriti će sve njegove zide, ter će se ovi měštani raztèrkani po drugih mèstih nemalo vrěmena klatiti, a po tom ovamo vrativši se opeta grad uzidati, koga će uzdèržati jakostju věčnom, koja će jih braniti vazda, da se nemogu dobiti.“ Ovo rekši, moli jih svih, da bi mu mir dali, i samo s dvěma dvorani osta, a ostalim

zapovědi čekati pred vrati. Tada sveti biskup dignuvši obedvě ruke k nebu, ovako uze napokon moliti gospodina Boga: »Gospodine Bože, na pomoć moju postavi se. Gospodine, hodi hèrlo, da me pomožeš, da me poglavica tamnosti neocèrni, ni sila morska požre: da otvori mi klapajuća vrata raskoše svoje, koju je obećao Isus, sin tvoj, onim, koi ljube ime tvoje blagoslovljeno u věke. Pastiru dobri, tebi priporučam ovčice, koje si bio pripravio meni u životu mojem; molim umiljeno tvoju milost za njih, da jih i sada učiniš prilične tvoje milosti, a po smèrti da jim daš dio tvoje slave. Shranitelju i odkupitelju světa, u tvoje ruke priporučam duh moj!« I ležeć na šparogi izdaše, ter gdě běše učinio blažen život, ondě vrati svoju dušu stvoritelju. A oni, koji běhu š njim ostali, plačem upiahu, i dojdoše svi gradjani plačući, i vas grad napuniše plača i vike, i nitkor se nemogaše uzdèržati, da grozno nesuzi: muži i žene svi se zajedno boljahu, i po svoj dèržavi oni vas dan stojahu u plaču i u žalosti opravljajući sveto tělo, da ga pokopaju po običaju kèrstjanskom. Tako ga najdoše puna modricah, da se od glave do petah u njem zdravja nenahadjaše. I tako se je našlo, kako su svědočili pravdeni svědoci, da biaše za života velekrat vidjen usrěd noći u moru, koje mu blizu běše, a da je ulazio sa žestokim bičem i velikom bolèzni pokoru čineći. Ukopaše ga u velikoj cèrkvi prama oltaru svetoga Kuzme i Domiana, kako běše još živ naredio, govoreći nad njim hymne cèrkovne i hvale mnoge. Na kojem grobu mnogi slěpi su progledali, a hromi ozdravili; — da se izpuni ono, što biaše po duhu svetom pripovědio.

Neprošadši mnoga lěta po njegovoj smèrti, grad od Saracinske ruke ne samo bi uzet, da jošće i razoren; a gradjani, koji se běhu shranili, ne malo vrěmena skitahu se po drugih městih. Neprojde vele vrěmena, da se imaše i grad sazidati, i slava svetoga biskupa umoliti, da on bude pomoćnik na to.

Andrija Čubranović.

Rodi se u Dubrovniku oko g. 1500. Premda je bio po svoj prilici iz zaměrna roda, ipak se lati rukotvorja, postadè zlatarom, ali zato prigèrli svojski i nauke, i slovinsko pěsničtvo, koje je svojom Jegjupkom i drugimi pěsmami obogatio.

I.

Iz Jegjupke.

Višnji Gospod, gospodične!
Čestitiem vas vincom kruni,
I želenje vaše izpuni,
Jer ste suncu sve prilične!

Od oníh smo, gospo, strana',
Odkle žarko sunce iztiče,
Kletva hoće, svit potiče,
Da ne imamo nigdir stana.

Niti smimo na jednom misti,
Božjom kletvom da stanemo,
Gdi noćimo, ne svanemo,
Jer nas pričnu cèrvi jisti.

Jur dva dila segaj svita
Izvilismo od tej strane,
Radi naše brišne hrane,
Jak cić medna pčela svita.

I primili gospo u putih,
Probijući strane i luge,
Mnoge brige, jad, i tuge,
Cića zviri tuj priljutih;

I cić guse, od kê riti
Ne dadu mi grozne suze,
Misleć' tužnoj! što mi uzè!
Spomena me čini mriti.

Imah sinke do četiri;
Svaki biše kako rusa!
Dančula mi odni gusa,
Kâ me u snu jošte tiri.

Prid kôm biguć, planin' hvojke,
Bile mi su brašno hode',
I poskupo hladne vode;
Ja trim dajuć čedom dojke!

S kijma k moru pripadosmo,
Za pribrodit sinje more,
Pri' ńer gusa dodje s' gore,
Brodaru se svi dadosmo:

I brodeći Alivera
Ištom ne bì vaj! na broju.
Iz korablje ljubi moju
Zani vihar od sivera!

A Elesa, moju diku,
Za prodidbu podah, tužna,
Lele! lele! veomi rušna!
Da ne osušu lica viku!

Samo meni moj Danio
Od četiri jest ostao,
Kako vidiš ubah mao,
Ali majci veoma mio!

Koga sa mnom gospo, obdari
I ljubavi tvê nadili,
Tako tebe Bog ne uhili
Od najdraže tvoje hari!

II.

Robinjice.

Robinjice mi smo mlade
  U sužanstvu ucviljene,
  U Dubrovnik prišle sade
  S našjem rodom razdilene.

Zato željno svieh molimo,
  Da budete mirno stati,
  Dokli žalos pobrojimo,
  Koju mlados naša pati.

Plemenita mi smo roda,
  Obě mlade sestrenice,
  Nu je htila naša zgoda,
  Da smo sada službenice.

Majka nas je plemenita
  U Armenii porodila,
  I bogata i čestita
  Pri gizdave odgojila.

Tamo nam je vazda bila
  U Armenii gizda svaka:
  Suho zlato, biser, svila,
  I koprena još pritanka.

Jaoh! posla nas naša majka
  S' jutra zorom kad podrani,
  Da beremo cvitja svaka
  Šetajući po poljani.

S' jutra zorom u prolitje,
  Neka vam je vajmeh znati!
  Mi počesmo svako cvitje
  Po livadi rosnoj brati;

Brasmo bosilj i ljubicu,
I od pelinka cvitje brasmo,
Trendofio i ružicu,
Pak livadom pošetasmo.

Ter nam sèrce uzdisaše,
Gdi livadom u prolitje
Po travici mirisaše
U sladosti rajsko cvitje!

Prie sunca ter u zoru
Po livadi takoj hode',
Oćutismo na javoru
Vèrh jezera bistre vode,

Gdi tih slavić biglisaše
Od veselja u ljubavi,
Jer danicu pripivaše,
Da bio danak još ne objavi!

Ter sidosmo počivati,
I počesmo od ljubavi,
Tihu slavju odpivati,
Kako vile u dubravi.

Nu se naša rados skrati,
Jer nam vajmeh! slatke pisni
Zla nesgoda sva obrati
U žalosti i bolizni.

Zač po glasu iz planine
Gusari nas oćutiše,
Ter potajno na ravnine
K nam nebozjem pristupiše!

I tužne nas uhvatiše,
Ter nam vajmeh! bile ruke
Naopako obratiše,
Da nam dadu veće muke;

I kliknusmo plačne u glase,
Da se čuje do nebesa',
Podiraje ruse vlase,
Kad nas gusa taj zaveza,

Ter su tuge, ter su jadi,
Gdi se nitki ne objavi
Hrabren vitez u livadi,
Da sužanstva nas izbavi.

I sve cvitje i travica,
U sužanstvu kad ostasmo,
Obrati se zemlji nica,
Kad mi grozno proplakasmo.

I sve ptice od čemera
Jadovito uzdisahu,
Gdi vinašce od bisera
S' glavice nam podirahu.

Ter bi mramor i živ kami
Rastavil se u sto dila',
Gdi polismo sva suzami
Naša tužna lica bila!

U sužanstvu toli plačne,
Gdi gusari nas vezahu,
Ter žestoke rane mačne
Sèrdašca nam probadahu;

I sada nas svudi vode
Zavezane i spućene,
Jak ovčice u povode,
Velmi plačne i trudjene;

Ter nam tuge zadavaju,
I veliku vajmeh! žalos,
Gdi za pinez prodavaju
Po pazaru našu mlados!

Grozne suze ter ronimo,
Toli plačne u žalosti,
Jeda tkoga priklonimo
I k ljubavi, i k milosti;

Jeda milos tko ne krati,
Ter se dobra zgoda zgodi,
Da gusarom sad nas plati,
I tužbe nas oslobodi!

A nitko se nehtě' najti,
Po svem svitu kud hodismo,
Da nas ovoj gusi plati;
Zaman suze ter ronismo.

Jer je tužba, jer je žalos,
U sužanstvu gdi tuguje
Boležljiva naša mlados,
A nitko ju ne odkupuje!

Tiem molimo milos vašu,
O gospodo Dubrovčani,
Odkupite mlados našu!
Tako da vas Bog sahrani. —

Ne štedite vaše blago,
Za nas tužne pokripiti,
Za što vam će vele drago,
Naša majka zahvaliti;

Za toj nam se umolite,
Tere prešno, tere hèrlo,
Od uzica' slobodite
Naše ruke, naše gèrlo!

Naša majka zač pridraga,
Neka vam je sada znati!
Neće štedit svoga blaga,
Za jedan dukat da sto vrati!

III.

Prelice.

Prelice smo, o gospoje,
Vunu pitat došle k Vami,
Da je date presti nami,
Ako meka jes u koje.

Vretena su duga od pedi,
Kâ imamo i debela,
Gladka nam su motovila,
Čim se lěpo predja uredi.

Za na svèrhu prie doći,
Pohitit se neće drugo,
Ne stojimo na njoj dugo,
Jer trudimo u dnī i u noći.

Na greben se najprie stavlja,
Jedno drugom vunu gladi,
Ter iz nutra meko vadi
Za osnovu vlas, kî valja,

Pak utaknu sved preslena,
Rat vretena vele hitra,
Njim vèrtimo prie vitra,
Časom budu da predena.

Za tiem uzam motovila,
Njim mičemo simo tamo,
I svu predju namotamo,
Koja bude kako svila.

Kad vidite naše dilo,
Nećete nas mnogo trudit,
I nas ćete same nudit,
Predjenje će bit vam milo.

Veće vuna da se ukaže,
O Vladike! što čekate?
Ne gledamo tojli plaće,
Neg' priazni steći vaše.

Petar Hektorević.

Rodi se u Starom-Gradu na otoku Hvarskom, g. 1487. od otca Marina, iz plemenite i starinske kuće. U kući svojih roditeljah dadè se na latinski i talijanski jezik. Vidivši ga otac veoma pomnjiva i bistra, naumi ga poslati u Italiju na više nauke; nu nemogaše izvesti svoje naměre rad ondašnjih bunah, pošalje ga ipak u Splět, koji je tada rad svojih učenih muževah na glasu bio. Tu se oprijatelji Petar s Markom Marulom, slavnim historikom, i s drugimi izvèrstnimi muževi, a umni mu se darovi tako razviju, da ga je sve pazilo i štovalo. Za malo otide u Dubrovnik, da se tu upoznade s njegovatelji hèrvatske književnosti, od kojih je umah u prijateljsko kolo primljen. Poslě se vrati u svoj rodni grad, gdě je i umro g. 1572. — Od njega nam ostadoše slědeća děla: 1. Dva lista o ilirskom stihotvorju, 2. Pěsni razlike, 3. Prevod Ovidijeve knjige: de remedio amoris, 4. Mnogo napisah i nadgrobnicah latinskih, 5. Jedna povelika talijanska knjiga; napokon 6. Ribanje i ribarsko prigovaranje.

Iz Ribanja.

Pèrvi dan.

Viteže naredni, Bertučeviću moj,
Svim ljubki i medni, ki znaju razum tvoj,
Koji nas svih brani u potribe naše,
I bez okvèrni hrani kako zlate čaše,
Koji nas svih kruni po mnoga zlamenja,
Kojim smo pripuni svakoga poštenja;
Najdoh čteć lipu stvar gdi mudri govore:
Bez izmine ništar duge stat nemore,
I mnoga trujanja, koja su opora.
Da budu skončanja ljudem do umora.

I da je stvar prudna, tko će ured nesahnut,
  Uzmaknuvši trudna težanja, oddahnut,
Ka škodu donose kipu i živinju
  I kriposti kose svisti i uminju.
I zato još pišu: za trudom daj pokoj,
  Tko neće na prišu skratiti život svoj.
Odlučih toga rad, minutih ovih dan',
  Puštavši sve nazad, kudgodi pojti van.
Zide ostavivši, meštre i težake,
  Brašno pripravivši, i potribe svake.
Videć se zapleten u stvari primile
  I čudno umeten povoljno brez sile.
Kih nisam nigdar sit, ni u san, ni bdeći,
  Mirnii moguć bit, manje se trudeći.
Na Tvèrdalju momu, koji me posvoji,
  Ki, pravim svakomu čudno me opoji.
Kim buduć savezan, kad njega napravljam,
  I grad i grajski stan velekrat ostavljam.
I sve prijatelje, (toli je on jaki),
  S njimi roditelje, i razgovor svaki.
Bud da ki ga vide, toli jim drag bude,
  Kad u njem poside, tomu se ne čude.
Negli budu pravit ni u tom grihote
  Svaka taj ostavit rad ove lipote.
U kom svaki trud moj toliko me slaja,
  Da mi sèrcu pokoj to veći poraja.
A sve ča se čini, na božju jest slavu,
  Na pomoć općini, meni na zabavu,
Na utihu mojih, koji će za mnom bit,
  Jer je pravo svojih pomagat i ljubit.
Li nehteć u meni skratit mudrih svita,
  Koji su hvaljeni po svit mnoga lita.
Premda se slab čuju, odlučih za tri dni,
  Da kudgod putuju, neka me doma ni'.
Ter za spunit želju, najdoh dva ribara,
  (Istinu ti velju), najbolja od Hvara.

Paskoja jednoga, dobra muža i prava,
  Nikolu drugoga, mlada i gizdava.
Jedan se Debelja, drugi Zet naziva,
  Kim je plav postelja, kad litnji lov biva,
I uho blazina, a kad žešći znoj
  Pitje dobra vina, sèrcu mir i pokoj.
Činih da plav sprave i arbor i jidro,
  I vesla da stave, i timun i sidro.
I mriže tankoga tega, ke padaju
  Ter do dna morskoga i putom plivaju.
I na to ubranu travu gorske paše
  Ličinom vezanu da se ribe straše.
Kopitnjak i osti, i luča zametaj,
  I kim će ribe bosti, večer, vozeć uz kraj.
Još Paskoj dovede sina za potribe
  Koji s njim prisede, da buca na ribe.
Svi ulizu u plav, veselo pri ploči,
  Maknuv se kako lav, Nikola van skoči.
Plesnuv se reče: nut, već slova nereče,
  Svivši dolami skut, te domom poteče.
Kako tko nespravi pinez' punu zdilu,
  Al nezna gdi stavi drugu rič i milu.
Nitkor nas nemnjaše, da je još u kući,
  Kad se jur vratjaše, veselo tekući.
Noseć skrabijicu, i s njom pobuk novi
  I staru mrižicu, kom ježine lovi.
Za tim tanke soli, ka se kupi liti,
  Ku trate na stoli ljudi plemeniti.
Paskoj mu reče: poj, kanjčenicu još daj,
  Rih ja: Dosti je toj, veće tud nepostaj.
Taj čas se diliše, tako se brodeći
  Junački upriše, put Kabla vozeći.
Došad u Zavalu, pèrvi lov počaše,
  Gdi velu, ni malu ribu ne ujaše.
Jer mrižu zadiše u pèrvo metanje
  Kom se utrudiše potezat zamanje.

Zatim popadoše kolac od kamika,
Mrižu provèrgoše spustiv ga dolika.
Kojim (nuti čuda) taj čas ju oddiše,
I sebe od truda bèrzo oslobodiše,
Pojdoše naprida opet ju spuštajuć,
Kud je ribam črida pobukom bucajuć.
Toj jutro nehtiše kopitnjak ni osti,
Mrižom bo loviše tuj ribe zadosti;
Obilno za svima, ča nebih ja mnio,
Da nisam očima mojimi vidio.
Jošte nakon toga jedno ju metaše
Vèrh Kabla samoga, gdi ino neujaše.
Negli uhitiše zubatca za sriću
Ki priličan biše jednomu teliću.
Koga ne izplitoše, kako ribe ine,
Negli ga ojdoše da tako počine.
Vide mi ga tada zgledat biše bilo,
Gdi je kako klada od pedlja mu rilo.
Vidit ga lěpota, čudih se u istinu,
Kako mriža umota toliku težinu.
Vitar se podvizat tada poče od zdola,
Val vala dostizat, i reče Nikola:
Nik. Pasko, neće nam dat smorac već loviti,
A vrěme je ručat, ča je meni mniti.
Nu jidro napravi, argulu izmi van,
I sve ino spravi, hodmo na drugu stran
Pojdosmo jidreći od bada onoga
Po moru puzeći put kraja drugoga.
Paš. Neka skratimo put, reče Paskoj, hodi,
Kad je vitar u skut, rečimo štogodi,
Štogodi najdimo, ne mučimo danas,
Čim obeselimo gospodara i nas.
Nik. Ja sam vazda spravan, njega veseliti,
I njemu pripravan, vas život služiti,
Nudire počmi ti, ki si razumnii
Uminjem, iliti od mene starii.

Paš. Možli se domislit, povi mi, jeda znaš,
Da pri hti razmislit, neg mi odgovor daš.
Nigdi se tužio vele biše jedan,
Da je čudnu imio nesriću na svoj stan,
Bogatac budući, pun svoga imanja,
Da u svojoj kući dopade skončanja.
Jer ga obstupili zlohotnici bihu,
Oružjem strašili, ko sobom imihu.
I da mu ujde van hiža kroz prozore,
On osta savezan, jer ujti nemore.
Što ti se sad vidi, može li biti toj
Istina, besidi, ali je laž ovoj?
Nik. Ako ti ja budu povidit toj što je,
Ča ćeš da dobudu, moj druže Paškoje?
Paš. Pehar muškatila znaj da ćeš dobiti
Slatka i sazrila kim ti ću služiti.
S voljom đim ovoga, ki nas s njim uzštuje,
Ki će bit vim s toga vesel, da te čuje.
Ja rekoh: ne jedan, da još mu dva daruj,
Ako ti po vas dan izreče pritač tuj.
Nik. O tome dobitju ja ću se minuti *)
I o tome pitju da sliš akoć čuti.
Znaš ko je bogatac pun blaga zadosti?
Oni ozubatac, komu ti neprosti.
Akoć znati, je li to, ča ti ja kazuju,
Pošad mu lustre sbroj, ke srebro minuju.
Ribam da je more dom, toj mož viditi,
Na suhu nemore nijedna živiti.
Ribam zlohotnici ki jih obstupaju,
Jesu svi lovnici, koji jih hitaju.
S koga riba gine oružje jest onoj
Pritnji i travine i pobuči tokoj.
Od prozori bud znam, oka su u mriži,
Ku kad iztegnu van, kroz nje more biži.

---

*) Minuti se, italizam „passarsi“ t. j. biti čim zadovoljan.

Kada ja poslušah tej stvari, u taj čas
   Začudivši se stah nemalo smutjen vas.
I rekoh: bratjo má, svaki vas uhvan stoj,
   Da vam sam ja svima obezan čuvši toj.
Odkle dojdoh na svit, i po njem putuju,
   Od sedamdeset lit daleč se nečuju.
Ka mi starost daše, i neznam odkuda,
   Prid mnom ne gataše nigdar se taj čuda.
Gatku izrečenu ja bolje na svit šaj
   Ni lipše odrišenu ne slišah, neg je taj.
Za tim dojidrismo s argulom u ruku,
   Kako sami htismo u najliplju luku.
Gdino je baština, ku sade i riju
   Otca tere sina vitezi obiju.
Došad, ugledasmo nepoznane gosti,
   Na plav jim poslasmo svakih rib'cah dosti.
Ki viditi bihu razumna govora
   Naredno idihu s pokrovom od zgora.
Oni zahvališe cić dara lovnoga,
   Ter se prem dilišе put Grada-Novoga,
I vaše težake lova nadilismo
   I š njimi junake, ke totu vidismo.
Rih ja: druzi mili, nahitasmo ribe,
   Ča smo pozabili svi naše potribe?
Vrime je blagovat ča se oblinismo,
   Hodmo se poštovat, kakono želismo.
Taj čas potekoše, ter oganj snitiše,
   Variše i pekoše kako sami htiše.
Tuj se pokripismo na volju brez priše,
   I pismo i jismo, koliko ki htiše,
Na onu tèrpezu kamenu, ka stoji,
   Gdino se vitezu takovu pristoji.
I kolke kon vode i sada postavi
   Toj svim, ki dohode i sebi pripravi.
Pod sincom pri kući svi se veseleći
   Oni potičući, a ja sam sideći.

Paškoj nas ponudi, jer siditi neće,
  Reče: dobri ljudi, biste li što veće?
Hoćete l' od mene oni prisnač veli,
  Al turtu, ku žene peku na padeli?
Al da vam jajnik tuj prinesem, recite,
  Nu se svaki poštuj, ter se veselite.
Vazmi svaki vaju, rih, bèrže ríbari
  Mišati nehaju s ribom mèrsne stvari.
Meni je ovoj dosti po nauku momu
  Nitkor vas neprosti tomu ni ovomu.
Sve je toj pečeno ne da se povrati,
  I na plav sneseno ner da se potrati.
Videć, da neću ja, ni oni nehtiše,
  Neg da za drugovja hrane odlučiše.
Nikola misleć stà, hoće l' reć al neće,
  Kakono nevista, ka želi od veće.
A već su njima neg tretom pitana,
  Da muža vazima li s pomnjom iskana.
Nikoko mučavši sam sebe izmori,
  A pak se ustavši istom progovori.
Svaki vas me zabi, zašto mi nedaste?
  Nu rec'te, kamo bi, ča mi obećaste?
Gdi mi je dobitje, ko s trudom misleći
  Najdoh, ali pitje, ko dobih jidreći?
Rih: Paško, poteci tri daj kakovi smo,
  Već riči ne reci, nehote sgrišismo.
Iz manjega suda počmi mu točiti,
  Veći hrani onuda, kud ćemo hoditi.
Dosti mi će jedan, neka znate, biti,
  Nisam toli žedan, da ću tri popiti.
A svakomu vaju kad jih natočite,
  Po jedan pridaju isto mi zgodite.
Učin'mo zdravicu ovde mi na staru,
  Rečmo počastnicu oba gospodaru.
Za njim ćeš ti meni, ja tebi ćajko moj,
  Do sad se ne kreni, dokle se spuni toj.

Tad Paškoj bèrzo je sam na plav potekal,
Govoreć: dobro je, budi, što si rekal,
Bèržo ti poteče, a bèržo se vrati,
Sve se zbudi, reče, i dug da se plati.

Miho Bunić Babulinović.

Ovaj vlastelin umre oko g. 1590. Ostavi po smèrti: 1. Jokastu, iz gèrčkoga prevedenu; 2. Ljubovne pěsne; 3. Prošastja razbludnjena vremena Miha Babulinovića.

Iz Jokaste.

Čin IV.

Blagi sklade, ki procvita
Gori u višnjih milo toli,
Iz božjega
Krila tega,
A za pokoj segaj svita
Posli side k nami doli;
Nebesa se tvôm vladaju
Moći pravo, i četiri
Bitja divna,
Tač protivna,
Meu sobom se ugadjaju,
Rat se svaka tobom miri.
I od tebe sva izlaze
Dobra, nami kâ se čine
Veseliti
Na sem sviti,
U kê viku ne ulaze,
Ti dokle si, zle gorčine.
Ti najpèrvo red postavi
Stanju od svita smetenomu,
I razdili
Ne po sili,
Neg' po pravdi i ljubavi,
Sve na mistu da je svomu.
Ti učini, svaka zvizda
U svom bitju mirna da je,
Koja prudi,
I kâ udi;
Ti jim način i red izda,
Da nam svitlos svaka daje;
Tobom nam se dan otvora,
Tobom sunce nam izhodi,
Koje resi
Svit s' nebesi,
Tekuć okol bez umora,
Kîme na svit sve se plodi.
Ti si uzrok, da nam tako
U početku od godišta
Da prolitje
Travu i cvitje,
Lito i jesen voće svako,
I zima nam prudi ista;
I razlike zviri od gore,
Ptice, ribe još tolike,
Medju sobom,
Samo tobom,
Zemlju, nebo, sinje more
Napunjaju tvoje slike;

K višnjojzi se tobom strani,
Umiljene dižu stvari,
Ti s' gdigodir,
Svud sladki mir
U pokoju sèrca hrani,
Rajski s tobom svi su dari;
Svak čas nove ti radosti
Mili sklade! napunjaš nas,
Ni nas smeta
Taj prokleta
Sila od hude tej žalosti,
Ni čujemo s tobom zó glas.
Napokon se tobom vlada
Grad s kraljestvom na svit svaki,
S tim zakonom,
S pravdom onom,
Ne pogine s kê nikada,
Neg' se zdèrži kripak, jaki.
Bez tebe bi zakon sveti
Naravi se vas smetao,
I najveći
Grad k nesreći,
I k zaludnjoj tojzi šteti
I s kraljestvom otišao.
Gdi nije tebe, s sinom mati,
Ni otac, ni brat s bratom viku,
Jak uz zmiju,
Jaoh! nesmiju
Čas ujedno postajati,
Zasve jer svoju vide sliku.
N' jedno dilo nij' pravedno,
Ni razložno vik bez tebe,
Za rit bolje,
Sve nevolje
Svedjer muče svit neredno,
I toj kuša grad od Thebe.
Čini mi se jur, da viju,
Gdi smetena vojska vèrvi,
S plačnim glasi'
I s uzdasi'
Svi do zvizda', gdi vapiju
I u suzah, i u kèrvi.
I gdi ohode mile stane
I neviste, i divice,
Naričući,
I plačući,
Gdi sve teku razkosane,
I od straha blide u licu.
Slišit mi se od svud čini
Tužne glase sve u jadu,
Ter zvati ću
Dobru sriću,
Kôm sam sebi smèrt učini
Menečeo smiljen gradu.
Nu da Bog dà i tezjeme
Da grad ovi ostat bude;
Tim se tebi,
Otče od nebi!
Molju, pomoz', kî mož' svieme
Da zlobe inieh ne naude.

Dinko Ranjina

rodjen je u Dubrovniku god. 1536. od vlastelske obitelji. Već u svom dětinstvu obljubi nauke, a u dvadesetoj godini dodje na glas kao dobar pěsnik. Nu otac ga htěde učiniti tèrgovcem, zato ga poslá u Messinu. On se pokori volji otčinoj i onda, kada ga je iz Messine u Fiorenciju odpravio. Nu Ranjina ostà i u tudjini vèran domaćim vilam, kojih je pomoći i u Italiji mnogo prekrasnih pěsamah spěvao. U tih pěsmah proslavi několiko svojih izvèrstnih suvrěmenicah (Liviu iz Messine, Rozu iz Fiorence, Cvětu Cucerićevu), i toliku si važnost stečè, da ga je veliki vojvoda Kuzman veoma obljubio, vitezom sv. Stěpana učinio, i mnogo putah na savětovanja u važnih poslovih pozivao. — Na poziv svojih domorodacah moradè ostaviti Italiju, koju je već svu bio obišao, i koja ga je blaženstvom plemenitih čuvstvah zaněla. Srětno doba nastajaše tada za Dubrovnik: on bijaše velecěnjen, moćan, imajući silnu i strahovitu pomorsku silu. U tako silnu dèržavu bi pozvan Ranjina, da joj bude upraviteljem. U dèržavnih poslovih pokazivaše toliko mudrosti i věštine, da su mu sedam putah pověrili vèrhovnu čast kneza. — Sve vrěme pako, što mu je preostajalo od dèržavnih i kućevnih poslovah, posvetjivao bi znanosti. — U mladjoj dobi pěvaše ljubav, a kašnje proslavljivaše krěpost i prijateljstvo, sastavljaše svete pěsni, a kadkad se davaše i na šaljine i posměšne. Osim izvornih tvorovah prevedè još iz latinskoga: Tibula, Propercija i Marcijala, a iz gèrčkoga: Filemona i Moska. Tiskom izdano dělo poznato je pod imenom: Pěsni razlike. Umrè god. 1607. u 71. godini svoga života.

1.
Oděljenje.

Pokli se odili
   Od mene dalečе, prijatelju moj mili,
   Vitri te i more svud zdravo nosili,
Boles, ká svis mi ubì,
   Sve bi rek, da veli: Stvar, koja se ljubi,
   Kada se oddili, polu se izgubi.
Vidju sad, da duša
   Na svitu ovomu ino vik nekuša
   Razmi jad, kím nas sluh smetno se zagluša.

Pravo ti sad velju
  Jer bez tvé priazni, priaznivi priatēlju,
  Malo se viku ja s druzima veselju.
Ti s' hrabren u boju,
  A na tvú vridnu svis ríti ove dostoju:
  Da s' velmi nadišal svim dušu svakoju.
Od sèrca hvaljena
  Od tvoga pri meni ostaje spomena,
  I stât će pri meni sve vike vremena.
Jer ljubav, kome svis
  Od mudrih veže se, na gèrlo moje jes
  Postavil', dobro znaj, neizdrišan prem tvèrd vez.

2.

Svĕtuje ljude, da veoma ne smagnu za zlatom.

Človiče umèrli, nečini, život tvoj
  Za zlatom da t' hèrli odveće tolikoj.
Zla žedja od zlata, ká mnozih zlo vara,
  Na saj svit nam vrata od slave zatvara.
Nje hudi zli poraz čime mi slidimo,
  Nam istim čini nas, da zlu čés želimo.
Rad njega vazdakrat, inako nescini,
  Na svitu zla se rat satvara i čini.
Vridnos, ká š njime jes, u ni'dnoj ni scini,
  Protivna zašto čés mnokrat ju promini.
Ter kad nas pak vrime životom razstavi,
  Sve naše tad ime u zabit postavi.
Tim tamni taj nemoj obćeni slidit drum,
  Nu svèrni stupaj svoj na slavni taj razum.
Ki ti će, znaj, svudi, tvé da su sve dike,
  U usteh čin't od ljudi' živiti sve vike.

3.

Jednomu, ki ništo neučini, a tudje sve huli.

Jadovni zleče moj, zavidos s kim bisni,
Za zle prem tolikoj nescini mé pisni,
Ak' u njih ní sada onieh sve riči,
Kim staro nekada vrime se tač diči:
„Svitlusto sunačce, rožice, diklice,
Ljuveno sèrdačce, grimizna svilice,
Zašto me tač virna ostavì moj venče,
Krunice biserna, moj zlatjen pèrstenče.“
U ova vrimena, moj hudi tamniče,
Druga sad imena naše pisni diče.
Jer jak lís u cvitju, tač nijedna na svit saj
U jednomu bitju netèrpi običaj.
Takodjer i riči, kime se jur nekad
Stara svijes diči, u scini nisu sad.
I ove sad ké veće jesu znaj scinjene,
S vrimenom bit neće od druzih primljene.
Razliki svit ovi, ki tèrpi svoju čés,
Sve veći i novi štogodi na njem jes.
Tim nehteć rug biti sviem spivcom na svit saj,
Kad što hoć' huliti, prí dobro razmišljaj.

4.

Vèrh srěće.

Gledaj, srićo, moga jada
Ja većekrat bit u boju,
Nu vik tako zledno u znoju
Neostah ranjen kako sada.

Veće putah putujući
Ih po daždu u zloj snazi:
Ma nigda me dаž neskvasi,
Kako sada doma idući.

Veće rikah piš prigazih,
I zla neimah u taj vas rok:
A sad što htih mao prit potok,
Na zlu mistu zlo se upazih.

Mnogo travu brah godišta'
Konju momu po livadi,
Todjer gdi se drača sadi,
I nigdar mi nebì ništa:

A sad svisti s nikom slipom,
Ubrat hteći jedan cvit ja,
Skrovno iz kruga zla me zmija
Peči u sèrce zlim nalipom.

Ja idjah kako dobri taj drug,
Ki nesumnji nigdi gdi je,
A nescinjah, da se zmije
Pod cvijetjem viju u krug.

I prie patih morske smeće,
I vik pèrs me nepoboli:
A sad što me mao val poli,
Stuži mi se prem zlo odveće.

Bez potrebe i u potrebi
Ja većekrat bez zazora
Plivah strašna čudna mora,
I vik sèrcu zled mi nebì:

A sad što se (čudne stvari)
U jedan lokanj spustih malo,
U ruke mi veomi zalo
I u noge gèrč udarì.

Igrah mnokrat ja s vilami
U pustoši vihrieh gora',
I u tem nečuh vik umora,
Jak taj mramor tvèrdi kami.

A što sad mal s jednom stoje
Skoknuh, tač me stavi u smeću,
Da za vele danah neću
Ćut u meni snage moje.

Mnogo vodah pih po sviti
Mutnih, i zdrav vazda jur bih:
A što bistre sad se napih,
Za sèrce me zlo ùhiti.

Mnokrat mene želja zanì
Liti loveć prôć daleče,
Nu me ovako vik neupeče,
Taj privrući zrak sunčani.

Patih muke, trude i jade,
I prí u nike dobre mé dni;
Nu vik, jao tužnu meni,
Trudnii neostah nego sade.

Mnokrat ruše brah kraj vode,
I nebi mi zlo nikade:
A što utèrgnuh jednu sade,
Zlo mi drača dlan probode.

Zatoj vele: Mnogiš satvar
U mao jedan čas stvori se,
Ká pak, viruj, nesgodi se
U vas čoeči život nigdar.

Čudne ti si, srićo, ćudi,
Čoeka gladiš dugo vrime,
A pak ga u čas jedan zlime
Jadom tvoja zled utrudi.

Nĕgda stoje kola tvoja
Pravo, a nĕgda doli sèrte,
Lie se u okolo vazda vèrte
U neredu bez pokoja.

Sad si blaga, sad sèrdita,
Sad u ledu, sad u cvitju,
Nekrepka si u tvom bitju
I u svem vazda prominita.

Puziva su i plaziva
Tvá blaženstva puna smeće,
Zato se uzdat neću veće
U obićanja tvá laživa.

5.

U hvalu pastirah,

kih život jes bolji, nego su svi ini životi od svita.

Blago vami, o pastiri,
Kí živete bez zlieh volja',
Gdi svedj teku pokraj polja
Tihe vode, bistri viri.

Nijedan vas se it nemori
Okó vratah zlieh gradjana',
Ni okó dvorna toga stana,
Gdi se pravda huda tvori.

Vam taj vèrli tere smini
Boj nedaje zle pokore,
Ni vas straši strašno more,
Kó smèrt mnozim prijat čini.

Čim se kí vas pićom štuje
Vi bez sumnje sladko jite,
Jer se viku nebojite,
Da tuj tkogod vas otruje.

Vas zavides neskončava,
Tudje blago da želite,
Jer se samo veselite
O tem, što vam zemlja dava.

Ni je manje Vami drago
  Grabit, trovat, klati i biti,
  Za po smèrti pak ostavit
  Ko neizmirno velje blago.

Medju vam' se neporadja,
  Ni mu date da romoni
  Nepravedni nesklad oni,
  Kí meu sobom bratju svadja.

Svaki od vas rado uživa,
  Za sve jer nisu vaši stani
  Tim mramorim sazidani,
  U kíh zled se svaka skriva.

Kad vam dodju koje prike,
  U ubožtvu se nebolite,
  Ni u bogatstvu oholite,
  Na jedan način živuć vike.

Iz vašega draga obora
  S jutra zorom onda, kada
  Izvedete pásti stada,
  Drag se iztok vam otvóra.

Ar pasuće sve po gori,
  Vam pastirka vaša mila
  Neda, da vam huda sila
  Od ljubavi vik zled stvori.

S kome hode po dubravi
  Neimav ni jedne vik bolizni,
  Vi spěvate sladke pisni
  U veselju i ljubavi.

Kad se dubje pak pomladi
  Došadši vam primalitje,
  Sve razlike trave i cvitje,
  Brat idete po livadi.

Kó za dobit mir željami
U vinačce postavite,
Pak njim čelo uresite
Vašim gorskim tim vilami.

Još pod sjncom od lovora
Vi na travi na zeleni,
Gdi vitrici sve studeni
Vitre, hladeć zemlju s gora.

Na romonu, kí slišate,
Bistre vode i studene,
U sne mile i žudjene
Oči vaše zatvarate.

Vami daju po dubravi
Stada vunu, žita njive,
Kim se čeljad činit žive
U veselju i ljubavi.

Za vas pčele na svit trude
Med berući po tom cvitu,
Kó je dano primalitu,
Da gojiti rosom bude.

Vi na volju vazda imate
Grude sira, masla, mlika,
Voća čudna i razlika,
Koja liti uživate.

Svako je vaše čudno dilo,
Znano lozje vi režete,
Koje mnokrat još penjete,
Na brijeste toj njih milo.

Na kóm rasteć u tišini
Sladki dava sok od vina,
Kim se sèrcu sva gorčina
Čudno sginut na svit čini.

Vaše čaše vi u slavi
  Gorskim cvitjem uresate,
  Kad zdravice napijate
  U drag biljeg od ljubavi.

I kad plandit ide stado,
  Gdi vitrici tihi hlade,
  Vi činite čudne tade
  Igre, za dan strajat rado.

Tere tako dobre volje
  U plandištu gdi igrate,
  Put biljega svi striljate,
  Ne bez plate, tko udri bolje.

A čim igre tej se traju
  Svi slavici, kí tuj stoju,
  Milim pisnim, koje poju,
  Vam razgovor vesel daju.

I kušavši rados velju
  Sa svim drazim tim željami
  Velmi milo jes tuj vami
  Trajat vrime u veselju.

Gledav zraci čime peku
  Uz dubrave tej zelene
  Bistre vode i studene
  Gdi romoneć sladko teku.

Kad li pake zamirite,
  Da je došla s snigom zima,
  S strelam, s mrežam i sa psima
  Svaka zvirja vi lovite.

Kad li rabeć trud prijate,
  Do biloga deri danka
  Slás tuj milu tiha sanka
  U pokoju uživate.

A mi, jaoh, vazda svudi
  Mi gradjani na svit samo
  Život zao prem imamo
  Vèrhu svieh inieh ljudi'.

Nigda nami dan neosvita,
  Ki nam neda sto zlieh tuga'!
  A vami je vik za druga
  Sve blaženstvo sega svita.

Pri nas jadah svih je sila,
  Nam nesreća sèrce kolje
  Kroz svoje tuge i nevolje,
  Koje na nas sve posila.

Od života sve tišine
  Sladke mile vami dvore:
  A nas jadi hudi more,
  Ter nam život mèrzit čine.

Taj imavši vi ćés velju
  Svim se može blažen riti,
  Tko uzbude svoj voditi
  Život s vami u veselju:

Ovdi stojeć, dobro znajte,
  Ja životu velmi vašem
  Sad zavidim, čime kažem
  Slás, kú svedjer vi kušate.

Poznav dobra, ká su pri vas,
  Mnozi jesu kralji bili,
  Kí su svoja ostavili
  Sva kraljevstva druzim u vlás,

Da jih budu gospoditi
  Sa sviem htenjem i željami,
  Za svoj život medju vami
  Moć veselo provoditi.

I taj život još činiše
Ondi dobri pèrvi ljudi,
Ki na svitu bez zle ćudi
Vas svoj vik provodiše.

Kada zemlja neorana
Sama na svit plod davaše,
A iz dubja sve med vraše,
Svud okolo sa svih strana'.

Jašuć gorom ká svud čaše,
Bivši život njih vidio,
Gospodičić jedan mio,
Čim prominit ćés iskaše,
Tuj pisancu sam pojaše.

6.

Maroju Mažibradiću.

Na znanje pridrago nastojat svak ima
Veće, neg na blago, kó sreća vazima.
Jer znanu nigda glas, još da umre, neumira,
Da nu se svaki čas to više prostira.
A bogat mogu rit još dobro nemine,
A on čas mu na svit saj spomena pogine.
Bogatac mnogo je bil, kih se sad meu naju,
Spomena sva sgubil, ter se već neznaju.
A vik će hvaljena bit, ino nemore,
Meu nami spomena od Šiška i Gjore.
Jer stvari kamene sve na svit lipsaju,
A samo spomene od mudrih ostaju.
Tim pustit taj nemoj put, mali kí vide,
Po kom si stupaj tvoj uputil da ide.
Zač ako svedjer taj budeš drum sliditi,
Krunu ćeš se vičnu znaj na čelo tvé sviti.
I ako se dostoja čas dobro činiti,
Pisma će vik tvoja na svitu živiti.

7.

Zavidniku.

Ako um tamni tvoj nescini mé pisni,
Ní čudo velje toj, zlotvore nesvisni;
Zašto rič kreposna nekoja govori:
Tko razum nepozna, časti mu netvori.

8.

Prava vrědnost.

Govori zao jezik što hoće ričima,
Čista se zlata vik tamna èrdja neprima.
A dub ki sve žile tvèrd ima u gori,
Nigda moć zle sile vitra ga neobori.
Biv čista tvoja čás ništa se nebrini,
Bez griha zao glas prikora nečini.
Neka t' pas hud vije vèrh dobra života,
Tko zdrav pèrs zavije, zdrava ga odmota.

9.

Hod' k meni.

Hod' k meni, u tihu tko moru dan i noć
Sve stoji, nemoguć k žudjenu kraju doć.
I hodi, tko vode na volju neima
Obilno da ugodi svim željam svojima.
I hadi, tko zimi vruć oganj ištući
Nemože da sebe studena zavrući;
Zač u ustih svud vitar ja nošu idući,
Sred očih voden vir, u sèrcu plano vrući.

10.

T u g a.

Cloviče, uzmi ti koga t' je od volje,
Svak scini veće své neg tudje nevolje.

Ma da svak sve tuge na misto jur jedno
  Donese, skupivši da stoje zajedno:
Znam da cić jer straha koje bi tuj imal
  Da tuge své s tudjim nebi se zamišal.
Taj bi čas svak iskal s načinim čudnima,
  Da se opet zavrati domome svojima.

11.

Kako duša pokoja ni u čem neima.

Život naš, ki na svit podložan jes sreći,
  Iz želje u želju sve grede hodeći.
Sad žudim jednu stvar, za drugom sad grem vruć,
  Nikako nać želju najzadnju nemoguć,
S novima sve mislim moreći mu pamet,
  Ká nevi u ničem mira nać ni uzet.
Tač na svit željami svèrhu dat nehteći,
  Umre se u željah svaki čas želeći.

12.

Na klizku putu lahko se pada.

Plav morska, svaki čas po moru koja gre,
  Istom je jedan dan val morski prождere.
Ovca, ká iz stada iz svoga izlazi,
  Bèrzo se vuk njome iz skrova zajazi.
Oda skla jedan sud, ki često putuje
  Na kladene studeni, bèrzo se jur skuje.
Ako tko gre bosonog, gdi drača sve nikne,
  Triba je napokon, oboden da vikne.
Sto hoću rít ovo, nehoću sad ríti
  Za s tuge nebiti komu god na sviti.

13.

Prijateljstvo.

Sto je dobra priazan, da mene tko pita,
 Rekal bih, nadhodi sve blago od svita;
Jer sebe neštedi ni ob dan ni ob noć,
 Gdi god zna da može prijatelju dat pomoć.
I kad se s nezgode koja zled upriči,
 U misto pomoći nedava on riči.
I viran biv vazda sèrčano tač ljubi,
 Da mnokrat i glavu za druga izgubi.
Blažen se može rít človik taj na sviti,
 Ki bude prijatelja takoga dobiti.

14.

Prijateljstvo.

Koli je vridna stvar, jedini moj Bože,
 Priazan, bez koje živit se nemože.
Slip nosi klinita, jer njemu nije moć
 Podana, da može po sebi igdi poć.
A klinit pak tomu, ki vida neima,
 Da dobro it može, kaže put očima.
Tim tomu ja velju, ki ovo štit bude,
 Da dobra prijatelja silit se dobude.

15.

Umèrlim govorenje.

O umèrli tamni ljudi,
 U što ufanje vi stavljate?
 Nevidite jer zlim bludi
 Segaj svita vas varate?

Nemojte se toli vele
U toj zlato vaše uzdati,
Jer sve ono, što oči žele,
Sve napokon vrime krati.

Život naš je sličan k sini,
Koja velmi bèrzò prodje,
Mnokrat človik kada scini
Počinuti, smèrt mu dodje.

I ako vrime sve ukrada,
I dni vaši malo stoje,
Nemo' da vas trud pripada
Za činiti dobro koje.

Jer se ovi bitak mao
Naš, da je drugo, reć neprima,
Nego jedan morski vao,
Ki vik s krajem mir neima.

Tim vi, svitu ki dvorite,
Čim vi je sunce na iztoči,
Blago vami, ako oči
Za vremena otvorite.

Marin Dàržić.

Dubrovčanin, umró 1580. Od njega se nalazi: 1) Tirena, drama; 2) Pěsni ljuvene; 3) Adona, drama; 4) Stanac, komedia u 1 činu, sve četvèro tiskano u Mletcih god. 1551. pak 1607. i 1630. Izvan toga, piše Dolci, da ima još u rukopisu od njega: 5) Abram, drama; 6) Porodjenje gospodnje, pastirska pěsan, i 7) Osam komediah u prozi.

Iz Stanca.

Stanac seljak ležeći noćju kod studenca u gradu, dojde k njemu Ivo na seljačku preobučen.

I. Dobra kob, junače, što si tu tako sam?
S. Zdrav, mili moj bratče, ovo ni sam neznam.

Sinoćka u ovi grad ulizoh čestiti,
U kom ni star ni mlad nehti me primiti
Na stan svoj, ter neznav kud se inud svèrnuti,
K vodi idoh ovdi uprav, da bih počinuti.
Studena vodica u misto prijatelja
Ter mi je družica, a kami postelja.
I meni t' nije spat, nego bdit, i javi
Danicu svitlu zvat, da bil dan objavi,
U noćnoj da tmasti zločinac ki mene
Nebude pokrasti kon vode studene.
Tèržak sam donio kozle i grudicu,
Od šta sam on čas mnio primiti aspricu
Ovdi tu takoj. Ma nu mi kaži sad,
Tko si ti, brate moj? jer ti sam veomi rad.
I. S Gacka sam tèrgovac, govedi tèrgujem,
Vrě mi pretio lonac, dužan se nečujem,
Putujem na suho, more mi drago nij,
Spim s uha na uho, zlo mi se i nesni.
U viru nedavam, jamac se nehitam,
Na vrat neprodavam, moje posle činim sam.
S. Čestit se kažeš ti i obrazom svitlim
I dobrom pameti, i tvojim tèrgom tim.
I. Nemirim ja gori nebeske visine,
Ni pamet má nori te morske dubine:
U sridu udaram, blaženi gdi idu,
Sam sebe nevaram hode u nevidu.
S. Ti s' niki razumnik, vidju ja brate moj,
Ja dosad n'jesam vik besidit čuo takoj.
I. Ako je ki razum i mudrost u meni,
Ta mudrost ni taj um od Gacka, brate, nij.
Ja pèrvo u ovi grad kad dodjoh čestiti,
Bih star a ne mlad, jàk sam sad viditi
S. Da to se s' pomladio?
I. Pomladio, brate moj;
Bradat sam i sid bio.
S. Koje je čudo toj?

I. U ovi grad jednome dodjoh na Ivanj dan,
I srećom mojome nenadjoh nigdi stan;
Ter k vodi tu sidoh, u ovoj prem dobi
Tu malo pojedoh, pak me sanak dobi.
I speći ja takoj, čuh, gdi se igraju
Te igre, brate moj, i pisni spivaju,
Da dušu moju tad obujmi veća slás,
Ner se izrít može ikad. Probudih se u taj čas,
I vidih kon vode tu, gdi s' ti, gdi vile
Tanačce izvode gizdave i mile.
Pruži se jedna od njih, hvati me za ruku
A druga lipša od svih pozlatnu jabuku
Pokloni tu meni, tretja reče: Hodi,
Pri vodi studeni ter nam kolo vodi.
Četvèrta: Pij, reče, ako budeš piti,
Noćas razum steče, kim ćeš slavan biti.
Napih se, brate moj, i jabuku primih,
I tanac pri ovoj vodi š njimi izvodih.
Prašah ih za ime: zvahu se, junače,
Imeni čudnime.
S. Spovij mi, moj bratče.
I. Jednojzi Perlica, drugojzi Kitica,
Tretjojzi Pavica, a Propumanica
Četvèrtoj biše ime. Ma biše Pavica
Banica nad svime, koja pengalica
S sobom me na dvore te vile vodiše
I mene do zore slastima pojiše.
Svukoh se od tada iz kože jak zmija,
Opade mi brada, idoše dlake tja.
A mlada kožica lešti se na meni
Kakono opnica, na kojoj pisma nij.
Ja ostah mlad, što mlad, — — —
S. Ah, čudah! kih sadà ovdi se naslušah
I sida m' je brada, a nečuh ja to, ah.
Koliko kon vode i ja znam, da vile
Tanačce izvode kakono snig bìle.

I ja sam nikada š njimi tance izvodio,
Ma sam bio svegj tada, kako sam i prie bio.
Čoek da se pomladi, čudo je velje toj.
I. Nije svakoj bradi to dano, brate moj.
Kako se zoveš ti.
S. Stanac se zovem ja,
Iz rike pijem, a ti? kaz'mi milost tvoja.
I. Zovem se Sedmimuž, prezime Duginos,
Na sebi kako spuž nosim dom, gdi sam gós.
S. Kú ti daše travu te vile, kaži mi.
I. Travu na ime bravu, ka ęti liti i zimi.
Njome se pomladih, liti i zimi radja,
Od travah oda svih ona je najsladja.
S. Gdi je se nahodi, umiš mi što ríti?
I. S utra pri ovoj vodi moć ju ćeš viditi.
Pèrva vil', kú upaziš, ima ju pri sebi.
Čin', noćas da nespiš, jer će doći k tebi.
S. Gdi bih se po srići i ja ovdi pomladio — —
I. Bogme ti ću reći, nebi pèrvi bio.
Nemoj se prepasti, ako bi te vile
Noćaska u tmasti iz vode izplile,
I htile s tobome tanačac izvodit,
Jer srećom tvojome mogao bi čestit bit.
S. Rekao t' sam, da i prie s vilam' sam obćio
I da strah me nije; niesam vik strašiv bio.
I. Virujem, a bogme s' prem junak viditi
S. Dano mi j' to s nebes.
I. Imaš li što piti?
S. Vodica je uza me.
I. Taj drivo i kami
Nosi, ta nije za me, i s Bogom ostani! (otide).

Stanac sam.

Ah vile, vilice, molju vas, Boga rad,
Vodene diklice, pridite ovdi sad.
Tudjinu da meni razgovorak date
Pri vodi studeni, veće nekèrzmajte.

Vašoj mi liposti nije slike na sviti
A sione kriposti tko će vaše izríti.
Možete od stara mlada učiniti,
A slavnjega dara nij' inoga na sviti.

Nikola Naljesković.

Rodi se od Stěpka Nale i Kate Radalje na početku **16**. věka, a umrè g. **1583**. Živiše tèrgovinom, oženi se, ali bí u tèrgovini i u ženitbi nesrěćan. — Slavni matematik, izdao je talijanski: Dialogo della sfera del mondo diviso in cinque giornate, Venezia, **1579**. Naški je napisao: **1**) Razlike pěsne; **2**) Ljubovne pěsne; **3**) Bogoljubne pěsne; **4**) Pěsne od maškarade; **5**) Sedam komedijah.

Razbludna vila.

Ja sam mlada i gizdava,
Jošte nisam ja vidila
Vilu, kôj bih zavidila,
Jer sam od svjeh vila' slava;
Ja sam mlada i gizdava.

Ja sam kruna od svjeh vila'
Sve se vile mnome diče,
Svud rumeno cvitje niče,
Gdi sam stupaj moj stavila,
Svakoga sam zamamila,
Tuj mi kripos ljubav dava;
Ja sam mlada i gizdava.

Moju mlados ja provodim
U veselju i radosti
S mojem drazjem, kû nahodim;
Jer s njegovom ja mladosti
U pokoju živem dosti,

Kako hoće ljubav prava;
Ja sam mlada i gizdava.

Zimi, liti i jeseni,
A najliše u prolitje,
Ina misel nije meni,
Neg' razliko brati cvitje,
Ter od njega pak vidit je
Urešena meni glava;
Ja sam mlada i gizdava.

Sabo Bobali Mišetić.

Od vlastelske kuće rodi se g. 1530. a umrè u 55. godini; pěvaše i talijanski i naški. U pèrvom jeziku izdadè 1) Rime amorose, pastorali e satiriche del magnifico Savino Bobali Sordo, gentilhuomo raguseo, Aldo 1589; a naški napisà 2) Jegjupku; 3) Razlike pěsni.

1.

Pěsma Maroju Mažibradiću.

Od hude nesrěće, tko je vik jaoh sužan,
Od svuda pun smeće, bolešljiv i tužan,
Nemiran dan i noć,
Ne ufav' vik pomoć;

Tkomu je plač hrana, a sèrce jadovno,
Sa svieh prem strana' sve jedom otrovno,
Što ć' drugo, da ti dà
Vik na dvor od jada?

Vaj! pokli ovakoj odluka bì meni,
Vaskolik život moj provodit pakljeni,
Cvileći noć i dan,
U javi i u san,

U trudu i suzah; i vidiv' jadovit,
Da moj plač i uzdah bez svèrhe ima bit,
I mojoj rani lik,
Da neću naći vík:

Zvati smèrt nemilu odlučih na moj glas,
Kâ ima tuj silu u sebi, i tuj vlas,
Svakoga na saj svit
Od truda izbavit.

Tim smèrti! gospoja od svita koja si,
Smili se na moje cvilenje s uzdasi',
Kôga plač s suzami,
Stopil bi tvèrd kami;

Ukaži smèrt tvoju, prikrati zlu boles,
I muku, vaj! moju, kâ me tak spela jes,
I toli kôm trudim,
Da tebe vik žudim.

Učini da veće na svitu od mene,
Ni od mé nesreće nij' u vik spomene,
Neg tužno da ime,
Pogine svud svime;

A makar sred pakla meni stan odluči,
Gdi je vik noć mèrkla, i gdi se vik muči,
I gdi svak umira,
Po sve dni bez mira;

Bit mi će manji trud gledaje', gdi druzi
Muče se odasvud, i stoje u tuzi,
Neimajuć pokoja,
Jakono tužan ja.

Nu kad me umoriš, vaj, smèrti, molim te,
Čin' da sve oboriš, i satreš krózi te,
Moć tvoja i slava,
Da se svud poznava.

Nemoći najgore, ké imaš, sve pusti,
  Da kolju, da more, da vas svit opusti,
  Da se trag čovika,
  Već nezna do vika;

Da nitko tuda nij', tko plakat i tužit
  Ne bude po sve dni, i k meni pridružit,
  I sa mnom vas vik svoj
  Prijati nepokoj.

Pak učin', da dodje oganj, sve da spèrži,
  I ništo ne odje, da se vik otraži,
  Ni vidi na svit' duh,
  Neg' samo kami suh;

Da more prisuši, i vode svakoje,
  Sve zviri izduši, u vodah kê stoje,
  Kamenje da tada
  Izpuca od jada;

Pak trešnja dnom gori da vode privèrne,
  Gradove obori i zemlju razvèrne,
  Da sunce na nebi,
  Problidi u sebi;

Da misec i zvizde od gorke žalosti
  Izgube sve gizde, potamne tamnosti,
  Da već dan ne svane,
  Ner tamnos ostane;

Da se sva nebesa prosidu, i svit vas,
  Duše i telesa sve pade u propas,
  Gdi oganj vik gori,
  I sve dni trud mori;

Da truda tad moga ja imam manji dil,
  Gledaje' svakoga, gdi pati muku, cvil,
  I sa mnom u pored,
  Gdi dili svaku zled;

Da tada svak boles pozna, i trud, i muku,
Nemir, jad, hudu čés, plač, suze, i buku,
I što je bit blažen,
I što je poražen.

2.

Bogu Baku.

O slavni naš Bako!
Ti s' blaženstvo naše svako,
Ti na sem sviti
Mož' ljudem činiti
Svedj vedro čelo,
Sèrce mirno i veselo,
Sladko, pridrago,
Milo i blago,
Da se cilo sada liva,
I da se spiva!
Da se igra, da se skače,
Poštovani veseljače;
Nu tebe gdi nije,
Nit' se uživa, nit' se smije,
Nisu tu pesni,
Ni sladke ljuvezni.

Frano Lukarić Burina.

Dubrovčanin, življaše oko god. 1590. Putujući u svojoj mladosti po tudjih zemljah nauči se tudje jezike, i pisaše latinski i talijanski. Od njegovih slavenskih pèsamah ostà nam: 1) Athamanta, tragedija, iz gèrčkoga; 2) Vèrni pastir, drama, iz talijanskoga.

Iz Athamante.

1.

Čin drugi.

O slavni životu, umèrli kî nikad!
Što, vajmeh, nije sad,
Na svitu živiše,
Kad hrana njim biše
Voda, mliko, i żelud, ne znajući ni grada,
Ni toga zakona, koji se zna sada;
I kada svoje dni
Bez straha vodjahu,
Od dubja u sini,
Na komu razlike ptičice pojahu,
Želeći od toga
Pokoja dragoga
Svakomu dat rados, kû one imahu.
Tko dobra tvoja taj ne čtuje, ni hvali!
Pokoliv obćeno i velik i mali
Toliku tuj tvoju razmišljav lipotu,
Diže sad i scini u svômu životu!

Ne biše u tebi skuposti viditi,
Kâ sada na sviti
Za zlato veliko
Može jur toliko
U ljudeh, kê vlada neznanje i slipos;
Ni prava da je toj, dèržaše ti lipos,
Nu dèrži i veli,
Kî hvaljen i cinjen od množtva bit želi;
Jer mista ne imahu želje tej u sebi,
Ni biše za zlu čés
Navidos, kâ sad jes
Meu ljudmi, kî ude druzima i sebi;
Ni sreća puziva razlučno davaše
Dobra, kâ u svomu kraljestvu imaše,
Ni biše jedan kralj, a drugi rob njemu,
Nu se svak kralj zvaše u bitju svojemu.

Nitkore jur tada ne biše, da slidi,
Kako se sad vidi,
Zaludne tej slave
Od svita, kê prave,
Da su čás i dika ljudskoga živěnja,
Najveće taj svitlos dragoga kamenja;
Sjaše neg' priprosti
Mid, u kôm nije sada nikakve liposti;
Ne biše nemira, ni druge zle volje,
Kê sada nemilo
Kroz hudo njih dilo
Truju svit, kì dobre navidi i kolje;
Ni sjahu polače mramorom zidane,
Ni bihu odiće biserom nizane,
Navlašto za gizdu i ures tej, koje
S prikori' nose sad Thebanske gospoje.

Ni ljudi hajahu toliko velik broj
Na službi na svojoj
Od puka imati,
Jak čine sada ti,
Kîno se ponose službome od ljudi',
Ljudskojzi toj časti,
U kôj sad imaju svitovne sve slasti;
Ter mirno svak u svomu živiše pokoju,
Nastojeć, privar njih
Da pada vèrhu tih
Zviri', kê vidiahu za službu za svoju,
Da jim se pristoje, neka onim uzdèrže
Život svoj, za koris obćenu kì dèrže
Ter loveć ptičice, i ribe od mora,
Ne imahu u svômu živenju prikora.

Svak sada u zlatu ugasit nastoji
Žedju, kâ već poji,
Što se već uzimlje,
Jer zlato nadimlje,

I diže čovika u misli nesvisne,
Čineći u njemu žudjenja da bisne,
Željeći cinjen bit,
I druge toga rad na svitu gospodit;
I što već žudi to gospodstvo od svita,
S kîm se zla imaju,
Kå mali poznaju,
To u njem napried već želja taj prolita,
A nezna nesrićan, jer tamna huda smèrt
U kratko svakoga na saj svit ima stèrt;
I nije skroven kraj, gdi neće ona doć,
Jer joj je Višnji zgar dà taku vlas i moć.

Eto sad odi kralja doniše našega,
Misli jaoh od tega
Gospostva prem trudna,
U kômu pričudna
Ufa se dobra nać, a nadje sve tuge,
Umèrli kê pate, i smeće još druge,
Kojim nije prilike.
Oda zla nije bil, nit će bit sve vike.
Što mu sad pomaga svitovna slava taj?
Što svitle haljine?
Kojim' ga častaše pošteno svaki kraj,
Ako se nahodi u sebi smeten vas,
Kako mu za grih svoj obeća višnja vlas,
Kå mu je stavila za vične zlotvore,
Ljubav, strah, sèrdjbu i bis, neka ga vik more.

2.

Čin tretji.

Sad pokli Bogovi
Hotiše s milosti na svitli grad ovi
Pogledat, dočim mrak od noći po sebi
Kaže nam svitli zrak od zvizda' na nebi,

Stavi se svak, svoje
Pisance da poje,
Hvaleći noć ovu,
Kû truda' našieh mir umèrli svi zovu.

I dalek od nas san
Da podje, gdi viku ni zora, ni bil dan
Ne sviće, neg' sine od vične tamnosti
Sve druže, u kîh nij' drugo, neg žalosti;
I kôm se sve hrane
Pakljene tej strane;
Neka tuj pribiva,
Čim lašnje svaki nas dobro toj pripiva.

Prika stvar nikoja!
Ne dodji k nam sada, ni strašna taj svoja
Lica nam sva kaži, nu ljubav sama ova,
Kâ sèrdjbu utaži od višnjeh Bogova':
Ljubav, kâ čini sad
Žalosan ovi grad,
Počinut da bude
Sried svoje najgore čésti, zle i hude.

Sve bižte sad od nas
Žalosti nemile, i daj nam moć i vlas
Apolo od pisni, neka nam sad milo
Hlepi duh, bisni za slavno toj dilo,
Kô nam je donila
Noć ova primila
Noć kû mi slaviti
Budemo, dokli zrak sunca zgar uzvisiti,

Eto jaoh biše
Donio bili dan sve, što nam činiše
Plakati, a sad noć dala nam ova jes,
Da bude k nami doć s veseljem dobra ćés,
Ćés, kâ nas slobodi,
Da se zlo nezgodi,

Od smèrti i glada,
S česa u svem veseli hodimo mi sada.

Sad posvetilište
Već Jove kako prie od dice ne ište,
Da nije sám službenik od pravde nemile;
A noć je trudna lik, u kôj se sve mile
Radosti nahode,
Na svitu kê plode
Veselja razlika,
Kâ čine bez tuge živiti čovika.

Zato mi sad veće
Slavimo noć ovu za milos, kâ neće,
Da nas dan već trudi, neg' da svak svoja ima
Veselja, kâ žudi svîm darim' dobrima.
Tako mi je dosti,
Za rit nje liposti,
Jezik naš ovi sam
Prizov'mo na pomoć, slavice jošte k nam.

Slavici od gore,
Najliše kî noćno pisance svê tvore,
Da budu slaviti i kad je prolitje,
I zimi, i liti veselo nje bitje;
Neka toj kad vidi,
Dan njojzi zavidi,
I dan ju isti taj
Upored slavici' proslavi na svit saj.

Eto i kralj naš slavni
Biše ob dan pun truda, a š njim truda ni',
Sad čeka sinove vèrh dobar' svih inih,
Na milos kê zove, i život sladki njih.
Sad nema već straha
Od puka priplaha,
Jer ga glad nemori.
Tim dila sva svoja veselo sad tvori.

O noći! tvê ime
U ustich od ljudi' da žive sve vrime.

Život
svete Katarine iz Sene.

Nezna se, tko je ovaj život iz latinskoga na hèrvatski jezik preveo; nu doba mu je poznata, u samom bo rukopisu stoji zabilježeno, da je pisan g. 1592. Rukopis ima g. Kukuljević.

Iz poglavja XVI.

Godistje od porojenja Gospodinova tisući tri sta sedandeset i peto. Grad Fiurenca, koji u običaju brojaše se meu osobite Gradove S. Matere crikve . . složi se s nepriatelji crikvenimi, za razrušenje sve oblasti i gospostva svitovnoga, koje ima crikva, na to pomnjivo nastojeći, česa cića zgodi se, da S. otac Papa, Gargur sedininadeste, koji u Gradu Avignunu u Franci tada s dvorom svojim pribivaše, u kratko vrime, četardeset gradov crikvenih, u kojih bihu Biskupi, kojim u svitovana Papa gospodovaše, izgubi u latinskoj strani, i kastille brez broja. Česa cića Papa Gargur sedininadeste strahovite procese učini protiva Fiorentinom, ne samo od proklestva i obustaljenja, da jošće varhu života i dobar Fiorentinskih. Da ako bi se gdigodir našli u kraljestvu od Fiorence, i ostalih stranah svita, budu uhićeni i vazeta jim svakolika dobra njihova od vladavac gradov, gdi bi se našli. Ovimi zli stisnuti silovani biše, da išću mir s Papom Gargurom s gara rečenim posridu onih, kojih znahu da su obični i drazi Papi. I kada razumiše, da ova sveta Divica Katarina, cića svoje svetosti, zadovoljno Papi biše ugodna, nastojaše da bi došla u Francu; k kojoj (kada grediše) pridoše nikolici od poglavic Griajskih, moleći da bi ona svojim kipom u Avignun pošla od s. Otca Pape od strane njegove, neka bi sarčbu, koju protiva njim začto biše omehčala, i mir meu njimi i njim nastoiala. Ona željom, od milošće potaknuta trudjenje jim svoje nezakrati; ufanje imajući u Gospodina, da će dilo ispuniti, uputi se, i mlohava tilom dodje u Avi-

niun, govori Papi, tumačeći ga fratar Rajmundo; ona bo govoraše općeni Toskanski jazik, koji Papa nerazumiaše, ter zato biše potriban tumač.

*

* *

Da dobrostivi papa, koji mir ljubljaše, dobrovoljno poslušà i milostivo odgovori: da je svim očito, kako mir s njimi hoću, i ovo taj mir stavljam a ruka tvoja, predraga kćerko; ti samo imaj preporučeno poštenje svete cèrkve. . . A děvica se vrati u Toskanu; i pokle je papa u Rim došao, učini k sebi dojti Rajmunda, i reče mu: Meni je pisano iz Fiorence, da ako Katarina iz Sene pojde u Fiorencu, imati ću mir s njimi. Tada mu ja odgovorih: Otče sveti! ne samo Katarina, da svi štogod nas je, pripravni smo za posluh svetosti vaše pojti i na muke. Reče mu papa: Neću da ti pojdeš, jerbo bi tebe zlo primili; nego ona, jerbo je ženska glava. . Ona dojde u Fiorenciju, gdě je od ljudih, věrnih Bogu i cèrkvi s nemalim poštenjem primljena; i govoraše s někimi dobrimi muževi, gradjani, světujući ih, da na nijedan način neostanu i nadalje u protivštini s papom, koji je pastir dušah njihovih, nego da se čim prije pomine s naměstnikom Isukèrstovim. Govoraše takodjer s vojvodami Gvelfovske strane, i reče im, ako su koji protivnici mira i sklada medju otcem i sinom, da su vrědni, da im se uzme svaka oblast gradska, jerbo se nemogu zvati vladaoci nego razčinitelji obćega dobra i grada istoga.

Dinko Zlatarić.

Rodjen u Dubrovniku okolo g. 1556. Svèršiv u Padovi krasnorěčne, pěsničke, mudroslovne, pravoslovne i lěkarske nauke, mladić od 23 godine posta ondě (g. 1579.) ravnatelj (rector magnificus) učilišta, koju čast nakon 6 godinah ostavi, ter baviv se někoje vrěme u Zagrebu i po drugih městih slobodne Hèrvatske proživi ostalo vrěme u Dubrovniku, gdě preminu okolo g. 1610. — Od njega se nalazi 1) Razlike pěsni; 2) Elektra od So-

fokla; 3) Ljubmir od Tassa; i 4) Piram i Tisba od Ovidija, sve tiskano u Zagrebu 1852. kod Fr. Župana.

I.

Iz pěsnih razlikih.

1.

Sve na svět prohodi, sve tèrpi domala;
  Na svèrhu dohodi svaka čast i hvala.
Nemože dugo stat ni lěpost ni mladost,
  Ima se poharat i zdravje i radost.
Stvar krěpka ovdě nij, tašta su sva děla,
  I bèrži naši dni od větra i strěla'.
Sve nas će ostavit: prijatelji, imanja,
  Da je naš vâs saj svět, gospodstva, vladanja.
Život se sve krade, i prije ga zgubimo,
  I prije ga dopade skončanje, neg mnimo.
Tad nam sva poginu mišljenja i sprave,
  I kažu taštinu světovne zabave.
Blažen, ki na vrěme stavlja se od toga,
  Ter sèrdcem čistime slědi put višnjega.
On tužna ovoga bitja se izbavlja,
  A blaga věčnoga na nebu dobavlja.

2.

Marinu Klašiću.

Daje mu světe, kako se u tèrgu vladat ima.

Čujem, da tvoju ćud odlučil jesi oć,
  I spravljaš tèrg i trud po světu iskat poć;
S puta se već vratit slědjena od ljudi',
  A drugim obratit, kim vèrvi puk ludi.
Znam, da to nij slěpost ni skupost, što činiš;
  Zač mnogo već krěpost neg blaga sva cěniš.
Kad zlato sve pri njoj nevrědno izhodi,
  Koliko platno toj, koje pauk izvodi.

Bogatac govori, da je sam blaženi:
  Lě ga strah zlo mori od smèrti po svc dni.
A puštam zla ina, gdě željam oholim
  Nestavlja načina dèržeć se kralj nad svim.
Pak netom premine, sve bude ostavit,
  Spomena još gine od njega sva na svět.
A mudrěh stupaje, tko slědi, dohita
  Naravi potaje i više prolita.
Nigdar mu nelipše radost, jer požude
  Razlogom pedipše, ter mirnu svěst bljude.
Smèrt čeka pun směnja, po kojoj k višnjim gre,
  Vazda mu ime sja, i nikad neumre.
Tim uprav nesudí, tko istom imanje
  Uzmnažat svegj žudi nehajuć za znanje.
Bog tebe nadari, da lasno razbiraš
  Od dobrěh zle stvari, i bolje obiraš;
Nu za sad ostavljaš drum slavne mudrosti,
  Da pěnez pripravljaš za mirne starosti.
Ostavljaš, dim, zasad, s odlukom opet prić,
  I po njem, ki prošad ponapręd budu, stić;
Jak putnik usnuv san od družbe ostane
  I buduć pospěšan, opet se š njom stane.
Zato ti ja hvalim té misli i spravu,
  I neće t' za nju, mnim, nitko dat zabavu.
Zač imat lěpo je (ki nezna to čověk?),
  Potrěbno sve što je za ovi kratki věk.
Budući zle muke i poraz usioni
  Drugim doć na ruke, od šta Bog ukloni.
Zato već otidi, nekèrzmaj, neg hodi,
  Srěća te svud slědi po kopnu i vodi.
I vesel k nam i zdrav s blagom se zavrati,
  Za stope nepristav od mudrěh iskati.
Ter sa mnom ljuvezni lěpe vil' pojući
  Potrajat u pěsni' lětni dan gorući,
Pri vodah studenih sred travnih livadah
  Gdě s vlasah zelenih od dubja sěn pada.

Da stanu pastiri i vile mučeći
  I ptice i zvěri pěsni té slišeći.
Može bit imena budu nam još prosjat,
  I po sva vremena u broju vrědnih stat.
S česa čast velika biti će svegj nami,
  I kad Dubrovnika nebude ni kami.
Ali se nezastoj od tvojih daleče
  Neg skoro doć nastoj, zač vrěme utěče.
Smèrtni rok prije dodje, neg mu se nadamo.
  U ništa ter podje, što činit spravljamo.
I na to var stavi, drug ti bud zèrcalo,
  A ljudskoj naravi dosta je i malo.
Bogatstva zaliha prie pokoj skratjuju
  Neg mirna i tiha bitja slast njeguju.
Medju to někih zled štetna ti nebila
  Kěh je rěč sladak med, a gorka žuč děla.
Jer kažu ljubit čás, a pak su prosjaci
  U kěh je cèrn obraz, a puni bisaci.
Istinom ona se rěč sada već prima:
  „Ima, tko neuzda se, tko uzda se, neima.“

3.

Hvali dobre odluke prijatelja.

Neka ti zao čověk gizda se u zlobi,
  Njegov je tužan věk, ljuta ga smèrt kobi.
Malo je sebi drag, a manje drugimi,
  Pravoga dobra nág s podhibam' svojimi.
Svěst bije š njime boj, zač ako uběgne
  Od ljudih, nij zato, da ga Bog nestigne.
Višnjega gnjěv hèrleć na hudih neide:
  Tiho gre, što ekni već, gorčiji sve pride,
I dá im taki cvil, da živi još mnokrat
  Okuse pakla děl, u kom će uvěk stát.

A zla se nijednoga neboji, ni gubi
  Věk mira, tko Boga boji se i ljubi.
Těm neka zlobnima zivět je u nesvěs,
  Još svaki njih ima probavljat uprav běs.
Uzrok zla i dobra sebi je svak na svět,
  Ter slavno ti obra pravednim drumom it,
Van koga radosti, kako san iztraju,
  Kratke su, i dosti zlu svèrhu imaju.
Ti slědeć pravi put bit ćeš drag, žudjen svud;
  Toli gdi budeš čut proć tebi govor lud,
Neboj se rěčih těh; znaš, zavist da gnjěvna
  Svegj reži na dobrih, a zlim nij protivna.
A plata velika dobrim je na nebi
  Kú svih moć jezika' izrekla věk nebi.
Od koje manji nij poraz taj, ki čeka
  U muci pakljeni zločinca čověka.

4.

Franu Jerkuliću.

Těši plačućega za izgubljenim bratom.

Ti tužiš, jer odje tvoj vrědni brat saj svět,
  Na svèrhu ki dodje, na kú svak ima prit.
Sve na svoj konac gre, ne postav čas jedan,
  Jak rěke u more tekući noć i dan.
Gradovi se ore i bèrda kamena,
  I svaka stire se světovna spomena;
Od kěh nam višnja vlás kad kratji věk stvori,
  Kad umre ki od nas, čemu se plač tvori?
Gori je stan věčni na nebu, gdi smèrt doć
  Nemože, i gdě dni nestiže mèrkla noć.
Tko život provodi pravedno na světi,
  Po smèrti odhodi u taj stan čestiti,
U kom sad prěbiva vesel brat dragi tvoj,
  I dobra uživa, kím se jur nezna broj.

Je da ti radosti njegove čine stát
  U gorkoj žalosti i uzdah podirat?
Ako li velika šteta, ká gradu bi,
  Gdě toli čověka hvaljena izgubi,
Čini ti neprestav žalosnu prěbivat:
  Ti imaš, dim, uprav zašto plač prolěvat;
Jer skoro neće bit u městu ovemu
  Sudac tak poglavit ni sličan čim njemu.
I razlog š njim sidè i pravda s neba k nam,
  I š njime uzide u višnji opet hram.

5.

Duši svojoj.

Dušo, već vidiš ti, kako se umire,
  I s kojom naglosti sve prěka smèrt stire;
I kako svaka slás pod nebom do mal hip
  Svèrć će se u poraz i čemer i nalip.
Cěć toga, čemu tak za stvari ti haješ,
  Kim sebi spravljaš plač i nemir zadaješ?
Věčno si stvorenje: pravo je da tebi
  Neumèrlo življenje omili od nebi.
Ostavi ufanja neizměrna tvoja taj,
  I tvoja uzdanja, ter se već nevaraj;
Ovdě t' nij věčni stan, imaš ga kí čas oć,
  Morda prie neg sij dan dostigne tamna noć.
Zač nitko reć uprav nemože na saj svět,
  Još sam ja mlad i zdrav, do sutra živ ću bit.
Zato se triš blažen može reć i slavan,
  Tko bude poražen od smèrti pripravan.

II.

Iz Ljubmira, skazanje 4., govor pèrvi.

Jela i Dubrovka.

Jela. Odnesao plah větar s priglasjem zlim, koje
  Proně se o tebi, svaki tvoj nepokoj

I nemir sadanji, i ki bi t' mogal doć!
Ti s' živa i zdrava, višnji Bog hvaljen bio;
A ja te za mèrtvu sad dèržah, jer Bělka
Tako mi čini znat očiti razsap tvoj.
Ah něma da běše, a tkogod drugi gluh!

Dubr. Istinom bila je velika poguba;
I ona dostojan uzrok je imala
Dèržat me za mèrtvu.

Jela. Nu nije imala
Dostojna uzroka drugim poć govorit.
A sad mi sve kaži, ká bi to poguba,
I po kí ti način od zla se slobodì.

Dubr. Ja vuka tireći po lugu stanih se
U pustoš najveću od gèrma i dubja
Toliko, da mu trag izgubih. I opet
Čěm ištem vratit se, odkuda běh došla,
Viděh ga i poznah po strěli, kóm njega
Běh mojom rukom ja kod uha udrila.
Viděh ga s mnogimi vukovi nad tělom
Od zvěri, kú běhu istom tad zaklali;
Nu dobro nemogoh razabrat, ká běše.
Ranjeni vuk, scěnju, poznà me, ter on čas
Izidè proć meni s kèrvavim' čeljusti.
Ja s harbom u ruci čekat ga stah směno:
(A ti znaš, uměm li ja ranit, i ikad
Obćim li učinit udarac zaludu).
I kad ga zaměrih toliko na blizu,
Da mi se učini lasno ga moć doseć,
Vèrgoh se proć njemu: ali bi sve mani;
Jer moja nesreća ali moj grěh čini
Da, njega što htějah, u jedan dub zgodih.
Tad s većom naglosti idjuše proć meni.
A ja ga vidivši tak blizu, da veće
Proceňih, da mi luk nemože dat pomoć,
A ino oružje neimajuć, utekoh.
Ja běžim, a on me neostavlja tireći.
Sad slišaj, ká mi se prigodi nesreća.

Jedan kraj koprene razvì se, kom běhu
Kose mi zavite, i větreć letjaše
Tak, da se za granu od duba zadède.
Ja čujem, da nèšto uzdèrži mene i ckni,
Ter za strah od smèrti s to većom silosti
To većma uzeh teć: a s druge lě strane
Grana mi zadèrži, i neće da pusti.
Najposlě osta mi koprena o grani,
I něšto vlasah š njom, ki mi se podrèše,
A zatim tolika krila strah pripe mi
Na noge běguće, da me on nestiže,
I zdrava izidoh luga van. Ter iduć
Na moj stan sretoh te smućenu odveće
I stah se ne malo čuditi, videći
Da se ti začudì, kad mene zamërì.
Jela. Ti, vajmeh! živa si, a drugi jur nijesu.
Dubr. Što praviš? jeda je tebi žao, da živem?
I tak mi zlo hoćeš?
Jela. Tvoj mi je život drag,
Ali mi drugih smèrt žestok trud zadava.
Dubr. Od čije smèrti to hoćeš reć?
Jala. Od smèrti
Tužnoga Ljubmira.
Dubr. Ah, kako je umro?
Jela. Kako? Ja nevèm reć, nit uměm još rěti,
Je li to istina: nu dèržim za istinu.
Dubr. Što mi ti govoriš? i što je bil uzrok
Od smèrti njegove, što scěniš?
Jela. Gorki glas od tvoje
Smèrti, ki on začu i nebog věrova,
Bit ga će usilil za žalost, da vazme
Nož ili tetivu, ili kú takvu stvar,
Kojom je prikratil nesrećne svoje dni.
Dubr. Tašta će sumnja bit od smèrti njegove
U tebi, jak tašta od moje smèrti bi;
Jer život svak bljude nada svu moć svoju.

III.

Iz poslanice na Miha Matufića, kojom mu je pèrvo izdanje svoga Ljubmira posvetio.

Dèržim za istinu, ako Vašemu gospodstvu dopušteno bude od svakdanjih posalah razvidět ovi mao dar, koi Vam u bilěg harnosti i spoznanja dobrih dělah, ká sam od Vas primio ne mala, prikazujem, da mi nećete razrěti, što ovu pastirsku pripovèst, budući mi izostalo vrěmena, izložih u odrěšen veras; nebudući skladanje (na koju su veće naučene uši neumětnih neg na romon Apollov i Muzah) našasto za ino neg cěć pěvanja. Izvan toga ako se u ovom imamo vladat (kako bez dvojbe imamo) zakoní, koje nam su s velikom svojom slavom ostavili mnogi ljudi u gèrčkom i rimskom jeziku; i neimajući mi octanarie, trimetre, senarie, ni mnoge ine vèrste verasah, koje su vlastite ovakvomu pěvanju: nedvojih uzet ovi naš veras odrěšen, koi ugadja se několiko s jambom, ter ih mi i neosětjajući se činimo u obćenom govorenju, kao što i o jambu Aristotel pripověda. I premda medju ostalimi krěpostmi ne malimi, kojimi je narešeno Vaše gospodstvo, imate onu zaměrnu, t. j. puno razumljenje i znanje razlikih jezikah: scěnim, da Vam neće što nedraži biti moj trud u ovom jeziku, nego u kom mu drago inom; pokle ne samo kako poman i ljubežljiv otac ljubite izvèrsnom ljubavi grad Dubrovnik, nad kím nemože se izrět koliko je Vaša milost pospěšna, da naprěduje u slavi, kojoj i dosle: da još svaka, koja su njegova, ljubite i scěnite.

IV.

Iz poslanice, kojom je svoje tiskom izdate prevode posvetio Jurju grofu Zrinjskomu, vojvodi ugarske vojske na Dunaju.

Ciro kralj (koga velika gospoda s razlogom dèrže za izgled života), kako s dvě poglavite vèrste oružja obćaše

predobivat tolike gradove, razbijati tolike vojske, i činit se gospodar od toliko razlikih dèržavah: tako jih još s velikom pomnjom i hitrosti kovaše i dèržaše svegj pripravne na svoju zapověd. Oružja běhu ljubav, koju svojim nošaše i věčni strah, u kojem dèržaše neprijatelje, kovana od svakčašnjega bdenja duše i těla, i od neizměrne i vele ljubežljive dobrote, koja běše vlastita njegovoj kraljevskoj naravi, i s kojom sam sebi skova i sgotovi toliko visoku sreću. Zato ja većekrat razmišljajući njegova velika děla, i zaměrajući one vrědnosti sèrdca njegova: vidim jih, gdè sad čudnim načinom sjaju u Vašem presvětlom Gospodstvu; i slišajući Vaša velika děla, uživam u sebi, što su toliko davne stope tako hèrlo slědjene od Vaših sadanjih stupajah. Radi toga budući mi u sèrdce ulězlo i veoma omililo ime Vašega presvětloga Gospodstva, ištem onimi puti, kojimi mogu, ukazat se, da nijesam nedostojan sluga Vaše vrědnosti, nego na koigod način dostojan milosti Vaše. S pèrva dakle gledam Vas, pak slazim na bitje svoje, ter čěm Vi u dělo postavljate Cirove krěposti, koje se najvećma kraljevskomu bitju pristoje: ja nemogu toliko visoko dosegnuti, niti mi se možebit podoba ufat, ugodno mi je barem neoddělit se od onoga, što se vidi, da je pristojno svakomu, koi nastoji podobnim načinom život svoj provesti; běžeći izpraznost i naslědujuć ono Vaše bdenje, ako ne u ratu, barem u stvarih od mira. O kom budući se zabavljav još od mladjih danah, a zabavljajući se i sada ako ne bez prestanka, barem koliko mi kućni poslovi dopuštaju: imao sam osobit običaj primati kojegod nasladjenje od pěsnih. Zato bivši ja tim nasladjenjem ganut (jest několiko godištah), i da obogatim ovi naš jezik kojom god stvari, koja je dostojna, da se čita, prenesoh pastirsku pripověst Tassovu, i dovedši ju na izvèrsnost, koliko mi onih nezrëlih lětah běše dopušteno, dah ju na světlo. Stavih se zatim s jednakom požudom učinit hèrvatsku Gèrkinju Elektru Sofoklovu, nastojeći, da se takodjer u broju našega skladanja bude čuti štogodi davnje, što ima u sebi štogod visoka i plemenita. — Imajući ova pisma izit ujedno zdru-

žena, hotio sam priložit jim onu světlost, koje sama po sebi neimaju, prikazavši jih Vašemu Gospodstvu. Ni me je od toga moglo ustavit, gdě znam, da sada Gospodstvo Vaše u zdravju čestitoga cesara Rudolfa II. nahodi se u tolikih bojnih spravah, s kojimi činite bez prestanka s velikim veseljem svega kèrstjanstva letět glas Vaše vrědnosti svuda po světu; ni gdě čujem, da sada s očitom silom, sad s junačkom mudrosti predobivate jakosti neprijateljske, i činite tašte njih prevare; sada gdě na sam glas Vašega došastja razpèršuju se sile neprijateljske i straže njihovih tvèrdjavah i gradovah, sve prestrašene, odlučuju se prije shranit predavši se, neg uzet branit se oružjem. Zašto ako toliko slavni trudi u naravnoj snazi Vašega Gospodstva neištu možebit vele duga pokoja: dosta da je potrěbno kadagod otèrti znoj i prah, i primiti kojegod olakšanje kakvim razgovorom naravi različne.

Ivan Gundulić

rodi se po svoj prilici u samostalnom Dubrovniku 8. sěčnja g. 1588. Otac mu bijaše Franjo, te se i on po dubrovačkom običaju prozva Ivan Franjin Gundulić. Za mater mu se nezna. Kako je svoje dětinstvo proživio, nenapominju mu životopisci. — Kano děčak dade se naš pěsnik po običaju onoga vrěmena na latinsko knjižtvo, osobito pako na tako zvana studia humaniora, a kasnije na filosofiju, na ona po svoj prilici pod o. Silvestrom Mužim, a na ovu valjda pod o. Ridolfom Ricasolim, jezuitami. — U dvadesetoj godini svoga života posveti se dèržavnim naukom, u kojih da se je osobito odlikovao, vidi se odatle, što je obnašao pèrvu dèržavnu čast, a ova se nepoděljivaše nego muževom temeljita pravoslovnoga znanja i svestrane razboritosti.

Oko godine 1610. stupi Gundulić na književno polje, i to u kolo ověnčanih pěsnikah, da zavèrne pěsničtvo na novu stazu. Premda je bio, kano što mu děla jasno govore, věšt i latinskomu i gèrčkomu pěsničtvu, i premda je točno poznavao děla cěle domaće prošlosti, nehtěde ipak da se za njimi povede, jer mu talijanski pěsnici tako omiliše, da je u svom pèrvom uzhitu preveo cěli Tassov: Gerusalemme liberata, slabu dramu: Filli i Sciro, od grofa Ubalda Bonarella, i još slabiju pěsmu: l'Amante timi-

do, od Jerolima Preta. — Tako ne samo prigèrli Gundulić talijanski način u mislih, već budući nježne ćudi i tanka ugladjena sluha, uvede lagahni osmerac ne samo u ozbiljnu dramu, nego i u uzvišenu epopeu. Glede na jezik nastojavaše naš pěsnik najviše da mu bude blagoglasan.

Naznačivši tako Gundulić novu stazu, prionu za ono, što je bilo onda u Dubrovniku najpotrèbitije. Bijaše naime ondě něko družtvo mladih pěsnikah, koji su drame ili izvorno pisali ili prevadjali, te su ih u ugladjenom već gradu igrali. Tu plemenitu vatru da još silnije potakne, prevadjaše Gundulić i sastavljaše nove igre, te ih i sam u družtvu odličnih mladićah igraše.

Zadovoljiv ovoj potrěbi, prevede Davidove psalme, to jest pokorne pěsni. Godinu danah, po tom (1620.) izdade u Mlětcih: Suze sina razmetnoga. Godine 1621. dade u Rimu tiskati pěsan o Bogu; zatim izdade pěsan u slavu Ferdinanda II. velikoga vojvode toskanskoga.

Ali najviše se proslavi naš pěsnik Osmanom, komu i savrěmenici i potomci neumèrlost prorekoše. Misleć, odakle da uzme za tu epopeu takovo gradivo, koje bi bilo ne samo prama uzvišenoj vèrsti pěsničtva, nego i shodno za proslavljenje slavenskoga naroda, a osobito ljubljenoga mu grada Dubrovnika, pade mu na um rat, koji se god. 1621. učini izmedju Poljakah i Turakah. Iz ovoga čina poče taki po Osmanovoj smèrti sastavljati svoje dělo, ali preprěčen dèržavnimi i obiteljnimi poslovi, i što je dělo imalo postati veliko, krasno i zanimivo, doče ga tek malo prije smèrti. Běše tek postigao 50. godinu života, kad se iznenada s bodca razboli, te se prestavi u gospodu 8. prosinca g. 1638. ostaviv krèpostnu ženu sa tri sina.

Gundulić napisa svoje dělo u 20 pěvanjah, ali 14. i 15. izgubi se, nezna se ni kako, ni gdě. Ovu nestašicu nadoknadi Ivan Mažuranić. — Osim navedenih napisà Gundulić ova děla:

a) izvorna.

1) Pěsanca o veličanstvu božjem.
2) Suze sina razmetnoga.
3) Ariadna.
4) Proserpina ugrabljena.
5) Dubravka.
6) Galatea.
7) Diana.
8) Armida.
9) Posvetilište ljuveno.
10) Cerere.
11) Kleopatra.
12) Adon.
13) Koraljka.
14) U slavu Ferdinanda II. velikoga vojvode od Toskane.
15) U smèrt Marie Kalandrice.
16) Osman.

b) prevedena.

1) Sedam pěsnih pokornih.
2) „Filida od Skira,“ iz talijanskoga.

3) „Ljubovnik sramežljiv" iz talijanskoga od Preta.
4) „Jerusolim oslobodjen" iz talijanskoga od Tassa.

I.

Iz Osmana.

1.

Pěvanje tretje.

Mraznoj zimi dodje svèrha
S premalětna jur dohoda;
Sněg s planinskih kopneć vèrha'
Sto uze goram, rěkam podà.
Na glas tihěh od větrica'
Běše ranit zora obikla
S věncem, ki joj svi ružica
U rajskieh poljih nikla,
Kad sunčana zraka plaha
Po nebu se pruži vedru,
A poklisar carski uzjahà
Zlatnom sabljom reseć bedru.
S lěpom družbom on se odpravi
S otmanskoga Carigrada
Put dèržavah, kěm' u slavi
Kralj poljački Šišman vlada.
Car mu prida u pohodu
S tvèrdom stražom od bojnika'
Bogdanskoga vojevodu,
Gašparova naměstnika,
Dim Gašpara Milostića,
Ki u hèrvatskom rodjen kraju,
Bi li znanje ali srěća,
Jur stolovà na Dunaju.
Nepoteži, nu ga těrà
Misó, da prije sklad se uzroči
Medju suncem od sěvera
I měsecom od iztoči.

Sada jedne, a sad druge
Konje jaše na proměnu,
Probijući strane i luge
Po ravnini, po kamenu.
U rumelska jezdi polja,
Opet Sèrbska naprěd slědi,
Gdě su od grada Drenopolja
Vèrh Marice rěke zidi.
Vèrh Marice rěke, koja
Mnokrat bèrzi těk ustaví,
Kad Orfeo kraj nje pojà
Drage pěsni od ljubavi.
Kažu Sèrblji i Bugari
Bistre vode sedam vrěla',
Koja probì i udarì
Na spěvanja svá vesela;
Spovědaju, vihri plasi
Da uzpregoše vèrle sile,
Slavni pěsnik kad se oglasì
Pod začinke svoje mile.
Još govore: jato od pticah
Slědeć dubja gnězda prinì,
Za od razlicěh čuti žicah
I od glasa sklad jedini.
Na skladanje, vele, medno
Kod pěvóca ljubovnika
Od razlicěh zvěri' u jedno
Kupljaše se množ velika.
„Od Orfea ovdě pèrvo,"
Neka u věke svak začinje,
„Ču zvěr, ptica, kami, dèrvo
Skladne i sladke bugarkinje."
Bugarin ih slavni ostavi
Slověnskomu svom' jeziku,
Děla od slave da u slavi
Bugare se u njih viku.

Těm u njih se još začina,
Što se u pěsan stavi od davna
Od Lesandra Sèrbljanina,
Vèrh svěh carah cara slavna.
U njih svud se vitez hvali,
Koga krunom kopje obdarì:
Stěpan, Uroš i ostali
Od Nemanjske kuće cari.
U njih žive slava obilna,
Kù Obilić steče mudri,
Kad handžarom cara silna
Na Kosovu smèrtno udrì.
Prosvětlit se je u njih hajó,
Kudgod světli sunce žarko,
Svilojević još Mihajo,
I Kraljević junak Marko.
U njih jošte vàs svět puni
Glas, i bojna děla slovu
Od Lauša, ki se krunì
U Budimu i Krakovu.
Glasi se u njih sréd naroda'
Od iztoka do zapada
Věra, gospodstvo i sloboda
Dubrovnika mirna grada.
U njih Janko Vojevoda
Visoko se je uzvisio,
Ki je obrana i sloboda
Od ugarske krune bio.
Svaka strana, ká je najdalja
Svako doba, svako vrěme
Matiaša sliša kralja
Nedobitno u njih ime.
U njih Gjurgja Skenderbega,
Satritelja turskěh sila',
Preko světa lete svega
Još vitežka bojna děla.

Na veliku u njih glasu
Šišman Bator jošte stoji,
Da otmanske vojske rasú,
Kěh nebrojni běhu broji.
U njih svakčas rastu u slavi
Svi poljački kralji izbrani:
Jageloni, Vladislavi,
Kazimiri i Šišmani.
O Šišmane, vedra kèrvi,
Kí od Leha i od Kraka
Tretji imenom, slavom pèrvi,
U kraljestvu si od Poljaka',
U njih i ti, o mogući
Poljski kralju, slavan jesi,
Da sěvernoj carskoj kući
Otè krunu, ká te resi;
Da otmanska težka sablja
Pod tvěm britkiem mačem puče,
Da svud tvoj konj, tvá korablja
Zemlji i moru posluh uče.
Nedobitan s toga uzroka
Carevat si světu sio,
Ako od zapada i od iztoka
Dva cara si predobio.
Jedan s čudem neizměrne
Tvé krěposti čěm zaměri,
Za ljubovce dà ti věrne
Dvě kraljice, carske kćeri;
Drugi, oholo ki pod nebi
Vèrh carah se svěh ponosi,
Samomu se klanja tebi,
S poklisarom mir ti prosi.
Nu je najveća tvoja slava,
Kruno vedra i čestita,
Što imaš sina Vladislava,
Ki na carstvo svitje od svita.

O preslavni kraljeviću,
Nedobitna tvoja děla
Ja bugareć slavan bit ću;
Tvoga imena ta je sila.
Ah, prem srěčnieh mojeh dana'!
Kí ću pokoj nać u trudu,
Ako u smèrti cara Osmana
Sréd tvé slave živět budu!
Ja po sebi neimam vlasti,
Ako milos tvá me ostavi:
Ti uzdèrži, za nepasti
Pod tvé krilo tko se stavì.
Siv sokole od sěvera,
Koi letiš sunca više,
Trěbuju mu tvoja pera,
Tko ište děla tvá da piše;
Zašto ne ja, da nu Orfeo,
Kad bi o tebi pěvat htěo,
Vele bi se prie smeo,
Nek bi izrekó stoti děo.
Na kraljestvo od kolěna
Od sto kraljah kralj te rodi,
Ki sěverna nebrojena
Město vlada i gospodi.
Kraljica je majka tvoja,
Cesarova sestra slavna,
Od sěverne kuće, koja
Cesaruje svět od davna.
Cesarovom kćeri obdari
I tvú mlados Višnji sgare:
Rodiše te kralji i cari,
I ti radjaj kralje i care.
Kruna od kèrstjan', ká je najdalja,
U rodu te blizu gleda,
Franačkoga imaš kralja
I španjskoga bratučeda,

Koga carstvu Indie sada
Nove světe more plodi,
Komu sunce sred zapada
Ni u noći nezahodi.
Moskovsko je knežtvo glavu
Pod tvé noge priklonilo,
Kad se boju u kèrvavu
Od tvé ruke predobilo.
Ti od sěvera sěver bèrži
Srěd Něstera i Dunaja
Hèrvà, tištì, slomì i skèršì
Ognjenoga ljuta zmaja.
Světlo sunce, sini, sini
U vedrinah od iztoka,
Těraj měsec k noćnoj tmini,
Dan da svane s tvoga oka.
Kraljeviću, živi, živi
Nedobitan do věk viká;
U pravednoj suprotivi
Dobi tvoga odmetnika.
Rasti, rasti Vladislave,
Svi narodi tvoj glas čuju,
I za jedne tvoje glave
Sto krunah ti odsad kuju.
Slědi, slědi tvá vlás mnoga
(Těsan joj je jur kraj ovi),
Preko mora ledenoga
Novoj Zemlji bit car novi.
Svemogućstvu tvomu, vidim,
Svět bit jedan neće dosta. —
Ali je vrěme, da put slidim,
Gdě poklisar carski ostà.
Jaše vezir i najbliže
Goru od sedam vrělah gleda:
K južnom kraju Vitoš diže
Vèrh u dubju niklu iz leda.

Kunovica gèrlo od světa
Ká verigom dugom veže,
I Planina Stara opeta
Prostire mu se i proteže.
Dno věčnoga leda i mraza,
Gdě su pukle ove gore,
Starěh dobah čeljad kazà.
Od oružja boga dvore.
Da se gvozden stan nahodi
Martu ovdě, bi na glasu;
Gvoždje miri, gvoždje podi,
Stupi i vrata od gvoždja su.
Těm još i sad, gdě se reče,
Da je od boja bog stanovó,
Gvozdena se ruda sěče,
Město je zvano Samokovo.
Provadiom jaše paka,
I na žalěh mora Cèrna,
Odkud svìtje danja zraka,
Běli mu se grad od Varna.
Pazi Varno na dalečе,
Gdě vojujúć jur junački
Smèrt Vladislav slavni steče,
Kralj ugarski i poljački.
Ali s vele boljom kobi
Sad Vladislav novi u slavi
Blizu Varna cara dobì
I u potěru s vojskom stavì.
Cěm s junacim, kěm je bio
Knez Hodkiević Karlo glava,
Svóm je rukom osvetio
Čás staroga Vladislava;
A Kozaci sèrnuć hèrli
Starěh štetah u zaměnu,
Požegli su i potèrli,
Pače smakli Varno u plěnu.

Nove razspe stara grada
Mimo hodeć paša žali,
I proć volji svojoj tada
Bojněh Kozak' vojske hvali.
Bugarska mu sela ostaju
S lěve strane, k desnoj Kúča,
Gdi se k morskom' stere kraju
Plodna i pitna svěm Dobruča.
U njoj težák mukom dugom
Od truda izdan věk neostà,
Jer što uzore za dan plugom,
S obćinom mu je hrane dosta.
Prostrana je zemlja toli,
Da tko gledà sěmo tamo,
Stalo mu se svud okoli
S poljem nebo vidi samo.
Dva krat ovdě zlatne pčele
U lěto se jedno roje,
I tolikrat ovce běle
Jagančiće kote svoje.
Iz Dobruče u Zagorje
Podunavjem paša slědi;
Lěpa města, drag prostor je,
Sve se puno selah vidi.
Kite zlatne i rumene
Vise o dubju voća zrěla,
Pod kěm traje dni ljuvene
Čeljad mirna i vesela.
Rojna ulišta, mlěčna stada,
Žitne njive svak uživa;
Nikopolje je od zapada,
Darstero, odkud sunce sěva.
Nikopolje, komu nije
Od sto okah most dalečе,
Rimski cesar ki prostrije,
Gdě najširji Dunaj teče.

Vrěme mrakom od zabiti
Care i carska krije imena,
Samo je světla věk na světi
Dělah umnožněh uspomena.
Čas poklisar neprestajà,
Nu pospěšno naprěd hodi
Uprav, rěke od Dunaja,
Na Ćeliah da je brodi.
Ćelie su grad někada
Glasovita bile imena,
Obilježja jedna sada
Naziru se iz kupěna';
Bogdanski u njih vojevoda
Stěpan caru odhèrva se;
Gdě visoćěh krov bi poda',
Sad na suncu stado pase.
Mru gradovi uzdignuti
Od kamena stanovita;
A od umèrle čověk puti
Žali, jer neima věčněh lěta'.
Ah ponosna naša ćudi!
I jest jošte, tko se vara,
I u životu tvèrd se sudi,
Videć, kami da se obara.
Poharana grada zidje
S desna ostaví Turčin kraja,
I uprěči put, da pridje
Prěko rěke od Dunaja,
Gdě zlamenja město hrani
Još i ostatke male něke
Od mostovah, koje lani
Car prostrije preko rěke;
Most bo oholi Dunaj neda
Vèrh své rěke dèržat bèrzne,
Neg samo oni, kí mu od leda
Stavi sěver, kí ga smèrzne.

Těm poklisar cara Osmana,
Kô u bogdanska polja ujahà,
Vidjenje mu kobněh stranah
Stupit nedà bez uzdaha;
Pače, sve što naprěd jaše,
Hudja žalos svedj ga trudi,
Kosti gole čěm plesaše
Od pobjenih turskěh ljudi'.
Sèrcu odolět moći neima,
Da od bolesti vás ne tèrne,
Pazeć silom pred očima
Turski razsap kud se obèrne.
Vidjè polje svěm široko,
Kó car prikrì vojskom prije
(Sokolovo sivo oko
Pregledat ga moćno nije),
Gdě na svaku diže stranu
Turskěh kostih gòre gori,
Gdě s pó světa množ sagnanu
Mač poljački na tle oborì.
Slědi težki put u jadu,
I ostaju mu na široku
Ugrovlasi u zapadu,
Cèrni Vali u iztoku.
Neustavlja se čas po putu
Turčin, paleć zemlju uzdasí,
Pače, za odkrit žalos ljutu,
U ovake se tužbe oglasi:
„Ah, davori! družbo mila,
Poznate li města kleta,
Gdě neizměrna naša sila
Minutoga padè lěta?“

2.

Iz petoga pěvanja.

Poljak Korevski vojevaše za slobodu Bogdanacah, ostavivši kod kuće na obranu svojih zemaljah věrenicu si Krunoslavu; nu pade u tursko robstvo po izdajstvu istih Bogdanacah.

Bèržji od toga nego ptica
Glas poletjè k onoj strani,
Gdě mu staše věrenica
Od krajinah na obrani;
Kažuć, robom kako uhiti
I izdà Turkom draga svoga
Čeljad, kú on sloboditi
Podjè od robstva turačkoga.
Začù mlada i protiva
Hudoj srěći sèrce utvèrdi,
S plemenita tere gnjěva
Prěti osvete, sebe gèrdi,
Jak lavica, kad srěd stěná
Laviće joj lovac digne,
U nesvěsti nesmiljena
Skačuć se ori, da ga stigne:
Tak na konju ona hèrlu
S kopjem leti, a neteče,
Stižuć tursku vojsku vèrlu
S drazěm svojem na daleče.
Nu kad poznà, što je začela,
Da izvèršit moć joj nije,
Sva bogdanska polja i sela
I požeže i odrije.
Pak slobodu bojnom srěćom
Věreniku svom' da vrati,
Podjè s poljskiem kraljevićom
Suproć caru vojevati.

I da steče to do skora
Što odluči u pameti,
Sama iztěca iz tabora'
I Osmanovoj glavi prěti;
Turskom kèrvi pute pláka,
U njih sile silom tiska,
U srěd vojske i junaka'
Na šatorěh cara iska;
S veličanstvom ponositěm
Zatěca ga i poziva,
S britkom sabljom, s kopjem vitěm
Da izide njoj protiva,
Vapeć: »Ako, jak te glase,
Dostojan si carstva tvoga,
Hod' napolje, i uza se
Vod' junaka Korevskoga;
Jer inako, kad odkriti
Tvoje nesměnstvo budeš sada,
Silom ti ga ugrabiti
Imam u srěd Carigrada.
Obećavam, predobita
Mojim robom kad te uhiću,
Gèrdeć blaga sva od světa,
Na njemu te proměnit ću.
To li budeš ti dobiti,
Suproć suhu ja ću zlatu
Njega i mene izměriti
Za naš odkup, za tvú platu.«
Začù mlad car od iztoči
Podunavsku zatočnicu,
I na konja taj čas skočì,
Vazam' kopje u desnicu;
Na bèrzoga konja, koji,
Čěm se na těk spravlja, veće
Na krilěh rek' bi stoji,
I da sada poletět će.

Pored š njime dvanaes paša'
Na hèrlieh se konjieh tište;
Poguba jih carska ustraša,
Odměnit ga svaki ište.
Sokolica ali mila
Ljubav svoju da zaštiti;
Sokolova pripè krila
Sunù se u těk strěloviti;
Ne preteče, neg preletì
Svěh ostalěh i zavikà:
„Od moje ćeš ruke umrěti,
Tkogod ti si od bojnika';
Nije potrěba, da car jedan
Na pozove tvé izlazi,
Ako poznam, da něs' vrědan
Odgovorit ni mój snazi.“
Prěte ovako děkle mlade,
I prilike take imaju,
Da se obě vojske tade
U jednu od njih upoznaju.
Dèrži vojska od Poljaka'
Za viteza Sokolicu;
A turačka za junaka
Korevskoga věrenicu.
Uzrastom je Krunoslava
Kano u gori vita jela,
Oružje joj ures dava,
Konj je pod njom bèrza strěla:
Glava, pèrsi i sve ostalo
Pod zlatom je zlato u njega,
U srěd čela neg što malo
Srebèrna mu stoj' biljega.
Na štitu joj ptica běše,
Ká se u ognjù pèrži sama,
Gleda u sunce, pismo piše:
„Mrem, za živět s tvoga plama.“

Sokolica od sokola
Bistru i hitru sliku ima,
Ponosita i ohola
Uzrastom je nada svima;
I konj pod njom sivi sokó
Sokolova nosi krila,
Sèrce oganj, plamen oko,
Sněg njegova dlaka je běla;
Na nje štitu zvěr je ona,
Proć měsecu jasnom' s nebi
Ká se klanja svěm priklona,
S pismom od sgar: „Samom' tebi.“
Car mladjahan s jedne strane
Lěpu svoju okom slědi,
I dobita da neostane,
Vehne, čezne, gasne, blědi.
Veli: „Nescěn', da se uputi
Tu bez mene, moja mila,
Ako uza se na boj ljuti
I mé sèrce sad si odnila.
Tko dobude tvú lěpotu,
Predobit će mene istoga,
O mé duše drag životu,
O carice sèrca moga.“
S druge strane stoji pun slave
Mlad kraljević světle srěće,
Put hrabrene i gizdave
Podunavke oči meće.
Čeka gledat od nje ruke
Čudna děla i velika,
Znajuć, da ona ima odluke
Těm slobodit věrenika.
Svaka je spravna u toliko
Zatočnica u vèrloći
Doć na bjenje veće prěko
I ukazat, ké je moći.

Polje ravno i široko
Srěd dvě vojske mèsto je njima,
A sunčano světlo oko
Svědočit jim jakos ima.
Tu s dva kraja vihra bèrži
Suproć konju konj se tište,
Obèma se kopje skèrši
U najpèrvo susrětište.
S obie strane hèrlo tada
Vitežka se sablja tèrže,
Plaho leti, jako pada,
Gdě je desnica snažna vèrže.
Vèrh oružja gvozdovita
Grádi udarac' težkěh se ore,
Skaču i lete iskre iz štita'
Běla oklopja plamom gore.
Nagli konji strělovito
Kud jih hitre ruke obèrću,
Sěmo tamo viju se u vitó,
S desna, s lěva svud nasèrću.
Jednu snagu jedno u doba,
U jednakoj sili od ruke
Ukazaše sèrca oba,
Ni medj njima bì razluke.
Tvèrdi štiti, cěli oklopi,
Još izranjen nije nitko,
Ničije kèrvi još nepopì
Jedne kaplje gvoždje britko.
Pune sèrdčbe i čemera
One u sebi buče time,
Jak na vihru od sěvera
Dubje u gori posrěd zime.
Na stremeni su obě stale,
I ako neizda sila mnoga,
Udarcem se jeděm hvale
Svèrhu donět bjenja toga.

Ali zamah jedno prěti,
A udarac drugo ukazà:
Kaciga jim s glave odleti
S jasnom tvèrdjom od obraza;
Zlato prosút pram razvezà,
Zasjaše oči, svanù lice,
Odkriše se dva viteza,
Dvě mladjahne děvojčice.
Jakno sunce izza oblaka
Dražje objavi své světlosti,
Izza oružja svìtju taka
Dva sunca ova od lěposti.
Bez uzdaha tko jih gleda,
Ter mu dano gorět nebì,
Ili stvoren vàs je od leda,
Ili sèrca neima u sebi.
Na svanutja neufana
Od lěpote izabrane
U obě vojske sa svěh strana'
Lete strěle, dažde rane.
Nova robja, nověh sluga'
Od svud vèrvi množ velika,
Pače u vojsci vojska je druga
Zaplěnjenieh ljubovnika'.
Lete oblaci od uzdaha',
Od pogledah vojske teku,
Svačija sèrca čeznu od straha,
Da obě mlade zla nesteku.
I toliko svak to haja,
Da na konjěh strělovitěh
Sunuše se s oba kraja
Dvě dubrave kopjah vitěh.
Sjaju sablje, daždé strěle,
Trublje trube, konji hèrže,
I pod silu s nagle sile
Děvički se boj razvèržè.

Razmeće se i zameće
Boj iz boja hudji i jači,
Strětaju se u srěd smeće
Kopja, štiti, sablje i mači.
Na oružne buke tade
Gora i polje strašno zamni;
Nu u to sunce sgar zapade,
I noć skrì svět u skut tamni.
Cèrna sěna put tabora'
Turke vratì i Poljake;
Ali srěd njih sjaše zora
S dvě bojnice lěpe i jake.
Na tabore Krunoslava
Vratjaše se; nu pod silu:
Što nevodi, trud joj dava,
Zatočnicu svú nemilu.
A to, jer scěni za istinu,
Proměnila na njoj da bi
Ljubav dragu i jedinu,
Kú joj huda srěća ugrabi.

3.

Pěvanje osmo.

Lěpota je od naravi
Dar čestiti, slavno blago,
Gdě se sabrà, skupi i stavi,
Sve što je ugodno, milo i drago;
Od světlosti višnje zràka,
Cvět od raja pun uresa,
Dobro, u kom su dobra svaka
Bistri izgled od nebesa';
Najizvèrsnje božje dělo,
U kóm světu raj se otvara,
Gdě je pram sunce, iztok čelo,
Zvězde oči, lice zora.

Od radosti i razbluda'
Skup izbrani, skladna měra,
Sladka od sèrca svěh požuda,
Mila od očih svěh zaměra.
Méd presladki, ki tko kuša,
Čemer mu se sladak čini,
Blizu i dalek od svěh duša'
Želja i pokoj drag jedini.
Nu moguća ova lěpos
S světlom kèrvi kad se sdruži,
Dva krat veću kaže krěpos,
Da je dvori svak i služi.
U velikoj tere slavi
Leti svuda glasovita,
I neznane puke travi
U najdaljěh stranah světa.
O cesarska kćeri izbrana
U porodu okrunjena,
Ti sva vedra, sva sunčana
S lěpote si i s plemena.
Rajski ures lica tvoga,
Ki moć izrět nije besědom,
Vladislava prie slavnoga
Zaniè glasom neg pogledom.
Těm on željeć, da bi stekó
Dragu milos pred tvěm licom,
Kraljicom te je svòm narekó,
I ljubljènom věrenicom.
Ali dočim nije daleče
Naměnjeni tvojoj srěći,
Iz sěvera ter ti izteče
Sunce běli dan noseći,
Tvá lěpota rajska prosti,
Mala ptica s tanke hvoje
Ako iztočnoj tvoj světlosti
Iz dubrave pěsni poje.

Kraljeviću věreniku
Veće iztočni car zavidi
Pleme i lěpos tvú veliku,
Neg svu dobit, s ké još blědi;
Steć bo može on na světu
Izgubljenu slavu u boju;
Nu lěpotu plemenitu
Ne věk naći kako tvoju.
Pod zvězdami tvoga uresa
Nije bilo, nit će biti:
Jedno je sunce vèrh nebesa',
Jedna je lěpos tvá na světi.
Otmanović těm zaludu
Poslo je iskat svuda sebi,
Da caricu naći budu,
O kraljice, sličnu tebi.
S tvojim drazěm natěcati
U svem se ište; ali neće
U ljubovcah on imati,
Neg u oružju bolje srěće.
Sila mu je da izgubi,
I inako moći nije,
Tako u lěpoj sada ljubi,
Kako u vèrlom boju prije.
Jur je došo Kizlar-aga
K Smederevu bělu gradu,
Za iznaći kćer Ljubdraga,
Sunčanicu lěpu i mladu.
Světla je ova děvojčica
Od kolěna despotskoga,
Vid žudjeni i zenica
Slěpa starca, ćaćka svoga.
Ki se unukah unuk zove
Gjurgja despota i Jerine,
Od kěh ime i sad slove
Niz slověnske pokrajine.

Zasve da su Turci hudi
Gospodstvo mu staro oteli,
Gospodske se kaže ćudi,
Plemenit se dělim veli.
Prut kraljevski, někad ki je
U rukah mu dědim bio,
Njemu je sada štap, na ki je
Težku staros naslonio.
Dèržave one, gdě někada
Vlas despotska sterala se,
Kratka mu je sad livada,
Vèrhu koje stado pase.
Straže mu su psi uzdani,
Krotke ovce puk podložni,
A pastiri i gorani
Prijatelji najuzmnožni.
Prěprosta mu je kućarica
Mramornoga měšte hrama,
A razkošna svěm ložnica
Trava uvehla, suha slama.
Šatori su izvezeni
Zelenoga dubja kitje,
Jestojska mu je sat medeni,
Voda i mlěko sladko pitje;
A od zlata čaše izbrane,
Sladka pitja u kěh stoje,
Ruke běle i sněžane
Milostive kćerce svoje.
Dobri ovako starac traje
Najpokonjih danah děo,
Kí od dvanaes sinova' je
Čestit otac něgda bio.
Ali njemu smèrt nemila
Kroz naměru hudu i prěku
Svěh je u bèrzo poplěnila,
Da neosuši lica věku.

Těm je on sada ostó veće
Jak obsěčen dub u gori,
Komu vihar s plahe smeće
Grane skèršì i oborì.
Vuk i Ljubdrag, kěh slovjaše
Glas s iztoka do zapada,
S puške ognjene mèrtvi ostaše
U podstupu Prage grada.
Gojko i Uroš srěd zasěda'
Od turske su sablje pali,
Kí su u ognju preko leda
Za cesara vojevali.
Mikleuša i Stěpana
More utopi na pučini,
A dopade smèrtna rana
Vladka od guse u planini.
Glavu izgubì Gèrgur svoju
S priateljskěh zlěh prěvara',
A u erdeljskom stignù boju
Smèrt Miloša i Lazara.
Janko i Lauš od svěh běhu
Samo ostali jošte živi
Za razgovor i utěhu
Ćaćku u težkoj suprotivi.
Ki svu ljubav složì i stavì
Od dvanaes u dva ova,
I kô oči dvě u glavi
I gledà jih i milovà.
Ali huda nad sve ine
Do bèrzo mu srěća uzroči,
Da mu ujedno zrak pogine
I od dva sina i od dvě oči.
Janka nemože uzdèržati,
Da se na boj neuputi,
U Bogdanskoj těm ga rati
Pogubiše Turci ljuti.

A Lauša u isto vrěme
Srětè prěka smèrt na domu,
Ki ćaćkovo zovuć ime
Umriè u rukah ćaćku istomu.
Tad toliko plakat uzè
Od dvanaes pobien strěla'
Tužni starac, da ga suze
Oslěpiše s grozna cvila,
I svèršio još bi u plaču
Dni kroz težke nepokoje,
Razgovora da nezačù
Od jedine kćerce svoje.
Sunčanica mlada i lěpa,
Od ké slovu svud krěposti,
Světlo ufanje ćaćka slěpa,
I štapak je u starosti.
Mile unuke on viditi
Želi od drage kćerce ove,
I u njih opet ponoviti
Sebe i mèrtve své sinove.
Ali je zaman da itko sada
Nje lěpotu dvori mnogu,
Zašto děvstvo ona mlada
Zavětovà višnjem' Bogu.
Mudri ćaćko s bilěg' veće
Pozna ovu nje odluku,
I što obljubit kćerca neće
Věrenika, ćuti muku.
Nu u sebi opet sudi,
Da od dětinstva plaha izhodi
Ta nje misó, s koje žudí,
Da dni tako sama vodi;
Těm neka u njoj od ljubavi
Probudi se časna želja,
On razlike igre stavi
Od radosti i veselja.

Od bugarskieh mlados sela'
Na igre se skupì ove,
I ljuvena i vesela
Sĕdiljkam'jih miliem' zove.
Lĕpe dĕve i gizdave,
I seljani mladi s njima
Na igre idu, i vèrh glave
Svak od cvĕtja vĕnac ima.
U tanac se svi hitaju,
Svi začinju sladke pĕsni,
I razlike igre igraju
U pokoju, i ljuvezni.
Vèrh livade mlad uz mlada
Sĕdi u cvĕtju razlikomu,
I rĕč s rĕčim hitro sklada
Na uho šaptom ovi onomu.
Natĕću se tu pastiri,
I ukazat svaki uživa,
Da skladnije dipli sviri,
I u sladji glas popĕva.
Zatĕcat se još netaže
Pastirice najmilije,
Ká začinje pĕsni draže
Ká li vĕnčac lĕpši vije.
Sĕdiljke ove skupio biše
Starac Ljubdrag na svom stanu
Jeda sèrce tvèrdo odviše
Od své kćerce one ganu,
Ter od mladĕh, kĕh ustrili
Slavna lĕpos nje velika,
Kigodi joj tu omili,
I obere ga vĕrenika.
Tad kon lĕpe Sunčanice
Na sĕdiljke sej ljuvene
Od svud mladci i mladice
Skupiše se nebrojene.

Ona mlada, zasve da je
Mučna u sèrcu cěća toga,
Poslušna se kazat haje
Zapovědim ćaćka svoga.
Sve najlěpše gube ime
Pred uresom nje uresa,
Jak pred suncem iztočnime
Jasne zvězde od nebesa'.
Ona zlatni pram od kosi'
Na větric je tih razplela,
A od razlika cvětja nosi
Věnčac vèrhu vedra čela.
U pogledu ljuvenomu
Razbludna joj sja danica,
A u rajskom licu svomu
Cavti trator i ružica.
Na ustěh joj od veselja
Rumena se ruža smije,
Koprenica sněga bělja
Bělje od sněga pèrsi krije.
Tako ona milo hodi,
I toliku světlos ima,
Da u jedno vrěme izvodi
Tančac stupom, dan očima.
Pače ćeneć da je zora,
Što su oči nje ljuvene,
Rumena se ruža otvora,
I razliko cvětje žene;
Bělěm' rukam' po livadi
S drugam' ga ona brat počinje;
Seljani se dižu mladi,
Kolo okolo njih začinje.
U srěd kola od svirali'
I od diplih na glas mio,
Da zabave sej pohvali,
Zače ovako mlad Radmio:

„Družbo lèpa i vesela
Od mladjanèh pastiríca',
Kiem srěd očih zora běla,
À sunašce sja srěd lica.
Pridružite u ljuvezni
S našěm' vaše skladne glase,
Da pojući sladke pěsni
Bitje ovo proslavja se.
Pojmo, pojmo, družbo draga,
Běži mlados, leti vrěme,
Od prolětja doba blaga
Uživajmo prije zime.
Nečekajte, světla prama
Zlato u srebro da se obrati,
Bez světlosti i bez plama
Lěpěh se očih pogled skrati.
Svaka od vas, lěpe moje,
U mladjahna svoja lěta
Želje izpunjaj sladke svoje,
Gèrli rados, ljubav hita'.
Čestitos je ovo živa,
Blaženstva su ovo prava,
Ovako se lěpa uživa
Mlados i nje dika i slava.
Sto se pita, da se ima,
Što se žudi, da se steče,
Što je lěpo blizu očima,
Da i od sèrca nije daleče;
Da dva mlada jedno žele
U životu stavljenomu,
I da vode dni vesele
Živuć jedan u drugomu.“
Radmio prestà, i taj čas se
S njim u tanac svi hitaju;
Dva začinju, a u sve glase
Skladno ostali odpěvaju.

U šapat se igra obrati,
Kô se u tancu dozačina,
Pak uzeše popěvati
Četir mlada seljanina.
Pèrvi poče, kô někada
Od Hèrcega od Stěpana
Ugrabì se ljubi mlada,
Ká mu sinu běše dana,
I kao ona jad i smeću
I ćutěla je i podněla,
Čěm na starcu svěm mèrzeću
Draga je mladca proměnila;
I kô paka ceća toga
Sin mu se je poturčio,
I iz gospodstva Hèrceg svoga
S děcom inom prognan bio.
Zapopěva drugi opeta,
Kô Biogradu pomoć podà
Prema silam Mahumeta
Ugrin Janko vojevoda,
I kako se izpod mira'
Grada toga car oholi
Ljuto ranjen tad iztira
Veće mèrtav, živ nego li.
Kô se iz grada Dubrovnika,
Kliče tretji, k Zadru uputi
Gjuragj despot, za na prěka
Zeta Ugre podignuti;
I od Sibinja kô ban slavni,
I ugarska sva gospoda
Tad ustaše na boj spravni,
Neka mu se pomoć poda;
I kô s vojskom iz Budima
Kralj Vladislav sam se odpravi.
Ter Murata s neizměrnima
Silam' razbi na Moravi.

A četvèrti kliknuo běše,
Kô ugarske skladne volje
Matiaša kralja uzpeše
Iz tamnice na prestolje;
I kô utrudjen kralj hrabreni
Hèrvuć vojske od Turaka',
Na kopju se često odměni
Od despota Vuka paka.
Bugarkinje jur prestale
I pěvanja běhu draga,
Kad smete igre sve ostale
Svojim dašastjem Kizlar-aga;
Sunčanicu lěpu i mladu
Ukazati da mu budu,
Pokli je iskà svud po gradu
Smederevu on zaludu.
Bèrži nego bèrza strěla
Odtole se s družbom děli,
Buduć čuo, da se u sela
Ljubdrag otac s njom preseli.
Tu je nadje u zabavi
Od veselěh sědiljaka',
I u pogledu nje objavi
Taj čas mu se sunčja zraka.
Pače bělěm danom svanu
Cèrnom agi noćno lice
Na lěpotu rajsku izbranu
Od sunčane Sunčanice.
Zapažene od svud vidi
U nju jednu svačje oči,
I cvět sunce gdě je slědi
Pored suncem od iztoči.
Ali cèrnac kô se ugleda,
Nezna od straha nitko gdě je;
Sěmo, tamo svak ureda
Hoće běžat, a neumije.

Sunčanica i s njom lèpa
Družba od straha i od srama
Cvètje iz skuta na tli sipa,
Ké za zlatnèh braše prama'.
Poniknute lèpe vile
Zamuknuše mramorkome,
Scěneć, da su tako skrile
Same sebe sěnom svome:
Od svuda su vèrhu lica
Vlase od kosah razpustile;
Ali izmedju zlatněh žica'
Sjahu jim većma oči mile.
Hitri hadum svěm objavi
Veseo pogled, sliku dragu;
Sprěd na pèrsi ruku stavi,
I u besědu kliče blagu:
„Družbo mila, dni čestite
Kí trajete srěd dubrave,
Uživajte i slědite
Lěpe igre i zabave.
Nitko neimaj strah, ni čezni,
Jer došastje moje neće
Razvèrć vaše tance i pěsni,
Ni donět vam gorke smeće;
Pače u družbu vašu, ká je
Mnoge srěće, mnoge česti,
Gdi u miru svak dni traje,
Ja ću za nać mir ulězti:
Těm gizdava družbo mlada,
Ovdi, gdě ste vi skupljeni,
Nebudi Vam mučno sada
Dat za malo město i meni.“
Kô izreče té besěde,
Gdě sěn velik dub prostira,
Sam bez družbe Turčin sěde
Srěd seljanah i pastira'.

Milostivo na staroga
Ljubdraga se pak obrati,
Tere poče ovako ga
Tvèrdėm' kletvam' uprašati:
„Ah! tako ti Bog s visíne
Vratio očim vid žudjeni,
Vrědni i dobri domaćine,
Pleme tvoje spovedj meni;
A po carsku slavnu glavu,
Tako nepó sabljom mojom,
Kad istinu skažeš pravu,
Neć' me uvrědit rěči tvojom.
Stari tvoji tko su bili?
Reč slobodno bez obzira:
Jesu li oni gospodili,
I iz gospodstva tko jih iztirà?"
Na ovo u sèrcu smutjen svomu,
Kliče starac pun žalosti:
„Spomenjivat nevoljnomu
Mučno je prednje čestitosti;
Jer kolěno plemenito
Od pomoći tomu nije,
Koga ubožtvo věkovito
Pod težkijem robstvom krije.
Nu gospodar taki kada
Zapověda blago i milo,
Pod zakletvu ter mi sada
Od očih se to stavilo,
Od ničesa neću prědat,
Sve ću kazat, nu, jaoh! bolje
Naricat ću, neg spovědat
Starěh mojih sve nevolje:
Diže se iskat u svomu dvoru
Lazar despot od Sèrbie,
Dva junaka po izboru
Da udá za njih kćeri dvě.

Lěpu i mladu Vukosavu
Dá Milošu Obiliću;
A ponosnu i gizdavu
Maru Vuku Brankoviću.
Od Mare se i od Vuka
Slavni despot Gjuragj rodì,
Vèrh raškoga svega puka
Nakon ujca ki gospodì.
Od Gjurgja se i od Jerine
Mare opet kći rodila,
Cěć lěpote nje jedine,
Kú obljubi carska sila;
Nu se od cara běhu silna
Obljubile većma tada
Plodne strane, města obilna,
Gdi s Jerinom despot vladà.
On na dvore kô njegove
Za caricu jim kćer odvede,
Poslà jim konje po sinove,
I primamì jih, da ga slěde.
Podiže se pak da steče
Pod oružjem njih dèržave,
I jedva despot živ uteče
Izpred sablje své kèrvave;
A Jerina iz běloga
Smedereva izagnana,
Za nać Gjurgja vojna svoga
Put ugarskieh podje strana'.
Ovake mu pak dà glase,
U Budimu kad ga srěte:
Tèrgaj, tèrgaj sěde vlase,
Tužni starče, s hude štete.
Gospodstvo ote, i izposěca
Tvoje vojske car ognjeni;
Gèrgur, Stěpan naša děca
Robovi su oslěpljeni.

Cuj, ké mi su sinci mili
Po jednomu sad glasniku
Plačnoj majci poručili
Trudne glase, sgodu prěku:

Sèrce će se tvé na pola
Razcěpiti, majko tužna:
Tvá dva sinka, dva sokola,
Dva slěpca su i dva sužna.

Ti po svakoj světa strani
Gledaš, majko, na dan bio;
Nama se je zrak sunčani
Mladjahnijem ugrabio.

Razlog běše: mi dvojica
Da smo štapak ćaćku i tebi!
S ćaćkom starcem ti starica
Da nas vodiš, sad je trěbi.

Ali slušaj svu nesgodu
I naš težki jad nemili:
S očima smo i slobodu
Sladku i dragu izgubili;

Carica nas, majko draga,
Sestra naša, kćerca tvoja,
Pred Muratom nepomagà,
Komu ljubi bit dostojà;

Pače i ona, vajmeh! ista
Da nam kuću izkorěpí,
Vèrlom caru na svět pristà;
Zajedno nas s njim oslěpì.

Nit joj ganù sèrce tada
Tvèrdje od stěne, vèrlje od zvěri
Ljubav od dva bratca mlada,
Hudu misó da netěri:

Zato, ako taj put slědiš
Ti, da (lěpe své gospoje
U Budimu kad razvidiš)
Dvě nevěste nadješ tvoje.

Kada budeš majko tamo
Medju ugarskěm' gospodjami,
Tužna majko, misli samo,
Ké ćeš hvale podat nami.

Jede rět ćeš: Imam živa
Ja dva sina, dva junaka,
U kěh stoji i prěbiva
Moga sèrca rados svaka?

Dva sina imam, moć ćeš rèti;
Nu dva slěpca, nu dva roba;
Oteše mi jih Turci kleti,
I sada mi jih dèrže oba.

S nesrěćnoga segaj glasa,
Ki mu podà plačna ljubi,
Starac despot pun poraza
Smèrtno ublědiè, rěč izgubì.

U žalosti i u bolesti
Stanovit se omramori,
Ali kô se pak razsvěsti,
Jedva ovako progovori:

Od kada smo izgubili
Dva ina dobra mi na světi,
Nastojmo se turskoj sili
Sužnji u staros neučiniti.

Věrna drugo, sa mnom hodi,
Put slavnoga Dubrovnika,
Gdě se gostu u slobodi
Dèrži věra svěm velika.

Ali Murat buduć slišó,
Gjuragj despot sa svěm blagom
U Dubrovnik da je otišó,
Slobodom se štitit dragom,

Prěšno odpravi poklisare
K Dubrovniku světlu gradu,
Knezu i věću šljući dare,
Da mu u ruke Gjurgja dadu;

Ili inako, on zaprěti,
U kèrvavu ljutu boju
Da će na njih grad podrěti
Carsku ognjenu sablju svoju;
Nu Dubrovnik srěd pokoja
Kí od slobode krunce steče,
S mita od zlata, s prětnje od boja
Od věre se neporeče,
Tako, da isti car oholi
Čudeći se tada kliče:
„Căć tvé věre krěpke toli
Věk ćeš živět, Dubrovniče!“
I tako se prem dogodi,
Još Dubrovnik s davnjom krunom
Stoji căć věre u slobodi
Medju lavom i drakunom.
„Ah! da bi uvěk jako sade
Živio miran i slobodan,
Dubrovniče běli grade,
Slavan světu, nebu ugodan.
Krune ugarske veći dio,
Svu bosansku kraljevinu,
I gdě je Hèrceg gospodio,
Vlas poda se turska ukinù;
Još srěd ustah ljuta zmaja,
I nokatah běsna lava
Okó tebe s oba kraja
Slověnska je sva dèržava.
Robovi su tvoji susědi,
Težke sile svěm gospode,
Tvé vladanje samo sědi
Na prěstolju od slobode.
U slobodnu gradu ovomu
Od zetověh tako ruka'
Sačuvà se despot, komu
Ja sam unuk od unuka;

I od našega svega traga
Nenahodi se nitko ini,
Razmi ova kćerca draga
Ka je razgovor moj jedini.«
Kô ćù ovo cèrnac, skide
Zlatnu mahramu izza pasa,
K Sunčanici ter otide,
I u način je blag prikazà,
Veleć: »Tvá je srěća sada
I velika i čestita,
Iztočnom' si caru lada,
O děvojko plemenita!«
Sunčanica tada svèrnù
Oči od srama i poniknù;
A svu ostalu družbu cèrnu
Cèrni hadum k sebi viknù;
Nu š njim nehteć da se děli
Děvojčica časna i lěpa,
Ugrabi je on po sili
Izsrěd skuta ćaćka slěpa.
Otet bi se mlada uzela
Strašnom cèrncu, ki je hvata,
Golubica jakno běla
Cèrnom' orlu iz nokata'.
Ali Ljubdrag u slěpilu
Tužni starac nad sve ine
Čuvši grabit kćercu milu,
Uhiti se za sědine,
S neufajuć, da je obrani,
Zaupi u glas pun žalosti:
»Na ovo li me, jaoh! dohranì
Težka i huda na starosti?
Da li dosta, srěćo huda,
Dědinstvo otet mé nebì ti
I od despotah slavněh svuda
Pastirim' nas učiniti?

I ljubljeněm sinovima,
Kí běhu očih mojih zenice,
Da moj život spravljat ima
I kolěvke i grobnice;
Nu me sada sasma ovako
Slěpa starca još pokosì,
Čěm se moje dobro svako,
Má jedina kćerca odnosi.
O má kćerce! nije te, nije!
Sunčanice kćerce mlada,
Tvoj sunčani ures gdě je?
Jaoh! tko mi te grabi sada?
Ozovi se, kćerce mila,
Vidj, koja me boles cěpa,
Ah! komu si ostavila
Ćaćka tvoga stara i slěpa?
Za ovo li, smèrti prěka,
Gluha mi se vazda kazà,
Má nesrěćna staros neka
Mre s hudjega svedj poraza.
Moja slěpa staros ova,
Ká mi u licu smèrt svědoči,
Bez gospodstva, bez sinova',
I bez drazěh, vajme! oči';
I bez tebe, sladko ufanje,
Kćerce mila, u kój meni
I sinovi su i vladanje,
I od očih vid žudjeni.«
Starac Ljubdrag tuži ovako;
Ali što mu to pomaga?
S kćercom mu se je veće odmakó
Podaleko cèrni aga.

4.

Pěvanje osamnaesto.

Zvězda lěpa i ljuvena
Běše obsjala nebo veće,
I razlikosti urešena
Zemlja svukla cèrne oděće;
U povojih zlatněh zora
Stopèrv rodjen dan iznesè:
A u sbor cěća dogovora
Nabunjeni skupiše se.
Starce od puka i velike
Postaviše sudce sěsti,
I od zakona razumnike,
Kí nadhode iněh svěstí.
Pitaše ověh: „Što zapada
Po zakonu, kad car išle
Iz carskoga prenět grada
Blago, zakone i sědište?
Što li ide caru, koji
Měšte robinj' u saraju
Tri ljubovce prave osvojì,
Da s njim pored svět vladaju?“
Zakonjaci odvět daše:
„To nikada nebì prije,
Car zakone stare naše
Kí potlača, to car nije.“
Čuše se istom odgovori,
Ké podaše znanci sědi;
A Daut se dižè gori,
Usrěd vojske da besědi.
On strahoće i vèrline
Začeo buduć u pameti,
Carstvo i svět da pogine,
Istom da se on osveti.

Misleć (čěm ga hudje gněve
Uspomene stare zledi),
Neprijatelj da nežive,
A zlo svako neka slědi:
Kô kad pukne grom, iz koga
S urnebesom trěsi udare,
Omraza i gněv sèrca svoga
Riga izdajstva i prevare.
Bez obzira sèrne, kuda
Nesvěsni ga běs potiče,
Iz pogleda sèrčna i huda
Mećuć oganj, vapeć kliče:
„Doklě ovako u mèrtvilu
Podnosit nam sudjeno je
Plěn obćeni, smèrt nemilu,
Bezzakonja, zlo svakoje?
Ustanite, što čekate,
O hrabreni vitezovi?
Vojevodu mene imate,
Svèrz'mo s gèrla jaram ovi.
Koga ištete veće světa?
Gdě glédate mam skupljeni?
Jedà doklě od děteta
Svi budemo posěčeni?
Od děteta, koji nije
Krěpak, ni bit može u sebi;
Kojim svaki větar vije,
Kí nepozna, što mu je trěbi;
Kí plahosti svóm se vlada,
Kí zakone po tlěh' meće,
Koj sluša zloběh sada
A od dobrěh světa neće.
Tri robinje, tri carice
Kí postavì na štó uza se,
I klanjajuć žensko lice
Rob pretvorí od cara se.

S lakomosti koj cěnu
Veću čini od pěnezah
Neg li za svu čás obćenu,
I živote svěh vitezah.
Koj od carah věk je bio,
Da vojnikom k staroj plati
Nov dar nije priložio,
Kad se s njimi s boja vrati?
Ah davori! slavni Otmane,
I vi silni cari ostali;
Sad viteze vidjte izbrane,
Kěh ste vašom děcom zvali.
Gdě jih děte s prěke želje
Bělodano kolje i davi
Vaše plešuć sve povelje,
Koje dèržà svak na glavi;
Ter jih samo s sobom vodi
Neka ginu posrěd boja,
Gladni u kopnu, žedni u vodi,
Goli u mrazu bez pokoja.
Ah, spomen' se svak, i žali
Lanjsku jesen: jao, kolici
Od lešk ěh su mačah pali
Turski pěšci i konjici.
Děte tašto, plaho i vèrlo
Kad pó světa skupì ujedno
I svój vojsci jedno gèrlo
Priklà i carstvu svóm' neredno;
Na očiuh kad svěm nami
(Ah! vidjenje strašno dosta!)
Turski měsec pod nogami
Kèrstjanskomu križu ostà.
Dèržave su opustile,
Krajine su bez bojnika';
Za sinovim majke cvile,
Kěh posěče sablja prěka.

I bez děce i bez hrane
Pali u staros otci ostaju,
A svud sestre neudane
Mèrtvu bratju naricaju.
Nevěste su udovice,
Plaču vojna i děvera;
Tko ni'e mèrtav dno tamnice
U verigah robstvo těra.
Od turačkěh cvět mladića,
Kěh Kozaci i još kolju,
Zvěrma i pticam leži pića
Na bogdanskom ravnu polju.
Bez ukopa těme sada
Tužni ostatak, gole kosti,
Větri nose, plešu stada,
Móre izmeće bez milosti.
Jer vojnica ona utečè,
Da je nesěku poljski mači,
Ište, da je on izsěče,
I porazi i potlači.
Ter kad ona tako izgine,
Da nje světlo město izskoči,
Cèrnce lupeže, Arapine
I gusare od iztoči.
Njih će učinit janjičare;
A spaholjan' město čeka
Ceselbaške graničare
I děvoje od Derbeka.
Ali inako nego svoja
Nepravedna začè sila,
Sablja vaša, sablja moja
Za svěh čás je odlučila.
Vi ste uzrok, što on izgubì,
Mlad, plah, nevěšt, bez razbora:
Uzrok je on sam, kí zagrubì,
A svěh nas je sad pokora,

Uzrok je i oni, kí prestupì
Plavom' caru kletvu i věru:
S toga vojska, ká se skupì,
Neprostrijè se pri Něst'ru.
Od tada nas svedj bič bije,
Zemlja je gladna, nebo u gněvu,
Iztočni oprět zmaj nesmije
Sěvernom' se orlu sivu.
Tursko ime jur od slave
Od pogèrde ostà světu,
Odkad sablju tamne glave
Pripasaše zlom' dětetu.
Ali on car pravi nije:
Car vaš, car moj Mustafa je;
Njemu kletvu dasmo prije,
Njega vojska obrala je.
Nu što velim? na sramotu
Vašu i moju Osman vlada,
A zatvoren u životu
Mustafa je tužan sada;
I ni'e koga da ustane,
Da slobodi, da ga izvede,
Da nam opet běo dan svane,
Čěm na carski stó svoj sěde.
Mustafu opet cara dobra,
Mustafu opet cara sveta
Bog i vojska koga obrà,
Stav'mo, a vèrz'mo tja děteta.
Slěd'me, slěd'me, družbo hèrla,
Slěd'me, tkogod živět haje:
Stoj nam sablja više gèrla;
Mustafa opet car naš da je.
Slědite me svi, slědite,
Hudi silnik da se iztěra:
Tlačte, dav'te, sěc'te, bijte
Tkogod nam se uzopira.

Nu što veće rěči služe,
Pred očima vidjte štetu:
Na oružje, na oružje,
Na oganj, na plěn, na osvetu.“
Tak na větra silna dmenje
Móre uzavri na valove:
Tako uzraste svač'je směnje
Na otrovne rěči ove.
Svak se uzbunì, svak razgněvì,
Postà žamor, pače sva se
Vojska užežè u plam živi
U strašive vapeć glase.
S golom sabljom u desnici
Svak za ljudskom kèrvi smagne,
Hèrlé naglo svikolici,
Da pr'je car se s stola izagne.
Daut jim je stao napreda:
Gdě on obratja, kud on ide,
Bez obzira i bez reda
Svi ga u skupu slědom slěde.
Tere oholo těkom skače,
Skokom plahi větar těra,
I nasèrtje na palače
Hrabrenoga Dilavera.
A to jer imà glase istine,
Kao mudri vezir oni,
Dok poplaha pèrva mine,
Izpred vojske tu se uklonì.
Dilaverov dvor posrědi
Medju lěpěm' ogradami
Na iznositu městu sědi,
Kô u pèrstenu dragi kami.
Ima ženski stan ponase
I razkošne perivoje,
I okolo sve to uza se
Jedan velik mir obstró je.

Jaki sobom ođa svudi
U obzidi se tvèrdoj kaže;
Nu još tvèrdji s množtva od ljudi',
Gdě ga obstiru jake straže.
Těm što dosle u okolo
Imà same běle mire,
Sad ga strašno i oholo
Gvozdje i oganj svega obstire.
Ovdě Daut najpr'je svèrnù
S nabunjenom vojskom svojom,
I nahripì i nasèrnù
S kèrvavěm ga hèrvat bojom,
Vapeć kletvom od své věre:
„Na sramotu Osmanovu
Danas ću ti, Dilavere,
Skučit glavu pod sablju ovu.
Krij se, gdě hoć, běži, hodi
U gore, u zemlju, u dno pakla;
Od smèrti se neoslobodì;
Junačka te ruka zaklà.“
U toliko vapaj vèrli
Od vitezah svěh se začù,
Svaki naprěd silom hèrli,
Vrata i mire valjat skaču.
Nu iz oblaka ljutěh strěla'
Sgar godina tište cèrna,
Gràda od stěnja pada sila
I od ognjeněh smèrtněh zèrna'.
Strěla' oblaci, gràdi ognjeni
Dižu se i od ozdal raste b'jenje;
Vèrhu glave štít pereni
Dèrži se od svěh; svak se penje.
Nu tko se ište pripet pèrvi
Pèrvi i pada, ali opeta
Nahripljuje vàs u kèrvi,
I smèrt silom svoju srěta.

Smioni Kurkut s Cèrnogorci
Skače, gdě zid nižji gleda;
Nu ga ognjeni težki udorci
Silno metju, gore ureda,
Cèrničanin Rizvan běsni
Sèrne i s njime Piva i Tara;
Nu mu su on čas puti těsni
Za uteć, stěnja gràd ga udara.
Strělah oblak vèrh Eleza
Čěm mu iz očih munja sěca,
Sdaždiè s kèrvi od viteza',
Na mir se uspět s kěm' zatěca.
Dukljanina još Murata,
I Abdiu krajičnika,
Čěm željezim sěku vrata,
Smeći ujedno zid velika;
A Gjafera i Selima,
Čěm su podrět prag napèrli,
Polì iz magle cèrna dima
Goruć katram, i sve izpèrli.
Veće pripet Ugrin Isa
Ušto na mir kročit ište,
Stèrmoglav se satarisa,
Dilaver ga slavni tište.
On s jednoga još zamaha
Za těm hèrve i potlača
Iz Odsinja Memiu plaha,
I Piraliu s njim iz Drača.
Věšto morski gusari ovi
Letjahu uz mir kô dvě ptice;
Nu jih udarac težkí ulovì,
Moždanim jim polì lice.
Těm u kèrvi stèrmo od sgora
Niz visinu se oreć onu,
Mnjahu umiruć, da sręd mora
U pučini sinjoj tonu.

S božje osude ovo isto
Svěm opacěm ljudim biva:
Na čas jim se smèrtni město
Od zločinstva prikaziva.
A Nehana Sèrblja, do uši'
Čěm tetivu luku oteže,
Ognjeněm ga klupkom buší,
I obraz mu vàs izžeže.
A Safera Arnauta
Hèrbom, kóm se on nanj meća,
Preko istoga sgodì puta,
Sprěd mu izidè šip proz pleća.
Sam je on mira jednu diljku
Od sto vitez' čuvat vrědan,
Pače niz nju u neviljku
Sto vitezah metje on jedan.
Silna vihra jačji i bèrži
Sěmo tamo skače i teče,
Hèrve, valja, lomi, kèrši
Noge, ruke, glave sěče.
Na odkrivenu bez zastave
Strah ga od strašne smèrti inje,
Ká mu svedj se okó glave
Sa svěh stranah vèrti i vije.
Pače ognjen je trěs viděti
U potopu dažda i gràda,
Razliko oružje ušto leti,
I oko njega od svud pada.
Tri krat vojska sva odmetna
Dodjè pod mir, i unj lupa,
I tolikrat opet štetna
Nazad podjè i ustupà.
Tako kad mn'ješ, kraj proždrět će
Val sèrditi mora sinja,
Razb'jen běži natrag veće,
I razlěva se i razčinja.

Nu jakno opet val uzrasti,
I vratja se proti kraju:
Tako odmetni istom vlastí
Svedj nasèrtju i ustupaju.
Nu Arbanasin Derviš u to
Spaholjanska glava prěka,
S golom sabljom prěteć ljuto,
Skoči naprěd i zavikà:
„Tko nije žena od junaka'
I svěh prikor i smetlište,
Slědi, gdě má ruka jaka
Put mu otvorit prostran ište.“
Ovo izrekši van izsmuca
Svěm veliku jednu gredu,
I na udarac nje da puca
Mir, navali s njom u jedu.
Snažno sèrce neima straha,
Na sramotu pače od smèrti
Usrěd kèrvi ruka plaha
Težkěm panjem lupa i vèrti.
Izboritěh množ viteza'
Na pomoć mu od svud teče,
Od svud se jèrva i poteza
Strašno dèrvo svak čas preče.
Nu u to od sgar stěna jaka
Alii glavu svu raztuče:
Hèrba Mehmeta, a Duraka
Sgodì puška, ká nanj pučè;
Resulju se čelo smečì,
Pèrsnuše oči Huseinu,
Bećir strělom prob'jen ječi,
Hridna Omera hrid prekinù.
Na Redžepa Kuk se obalì,
I iztište mu van utrobu;
U stěnju su mnozi ostali
Ukopani živi u grobu.

Jakno davnji dub u gori
Na godini zloj veomi,
Kad nanj vihar silu obori,
Ká mu grane svija i lomi,
Ter mu okolo na brěgove
Po tlěh leže listja i hvoje:
Tak s navale težke ove
Nahripljeni miri stoje.
U kèrvi i ognju svudě ljudi
Valjaju se na sve kraje,
I od mèrtacah oda svudi
Podigla se gomila je.
Těm se Derviš neprepada;
Nu s ostalěm' svěm' junacim
Mir lupajuć jačje, vlada
Obsěčeněm borom jacim.
Zid u dugo nepodnesè
Težke udarce, da nu od sgori
Razpuknù se i raztresè,
Těsan prohod ter otvori.
Smioni Derviš ne bez truda,
Man mu braneć protivnici,
Protištè se silom tuda
S golom sabljom u desnici.
Sèrnu za njim i ostali
Protisnut se po istom putu;
Nu opet nazad svi su pali,
Dio veći kroz smèrt ljutu.
Těm nebuduć več ni'ednoga,
Kóm' ga slědit ide od ruke,
On sam ostà, ni cěć toga
Čezne, ali svèrtje odluke;
Neprepadè, neg se tištè
Naprěd Turčin vèrloviti,
Tere žednu sablju ište
Ljudskom kèrvi napojiti.

Skače unutra, i čěm skuča
Pèrvi zamah, taka je sila,
Da razcěpà svega Uruča
Njim da pása u dva děla.
Preko obraza Kurta reže,
Memiu u pèrsi smèrtno lupa;
Bez glave Osman pred njim ležè,
Udrì u gèrkljan sprěd Jakupa.
Sarajevca Sulimana
Tištè i hvisnù preko vrata:
Ovi u malo běše dana'
Vele u tèrgu stekó zlata.
Neznà on, što je druga věra,
Neg dobitak, ki je iskó;
I sada se je uz vezira
Cěć koristi svoje pritiskó.
Car i paše sve što oblače,
Sve jim tèrgovac ovi prodà;
Prodavà i njih misli pače
Množěm kraljim, kěm bì uhoda:
Ali uhodstvo i imanje
S Dervišem mu bì zaludu:
Dobì u malo, a u manje
Sve sad sgubì kroz smèrt hudu.
Aga oholi pleše njega,
I opet ori zamah bèrzi,
I udarcem težkěm Bega
Ljuto sěče preko pèrsi'.
Bi ovi mladić lica mila
I pogleda sladka i draga:
Nu s vèrloćom svěm nemila
Sèrca, što mu to pomaga?
Jak se bistre i studene
Vode ures lěp zaměri,
U cvětiću proz zelene
Trave tekuć ká žuberi;

Nu ako je smute i splešu
Gnjusněm stupom drobna stada,
Gubi lěpos svu na prešu,
Vehne joj ures i opada:
Tako mladac, kómu zenù
Pr'je na licu cvět rumeni,
Vàs u kèrvi sad povenù,
Izgubì ures drag ljuveni.
Hèrcegovca Ibrahima
I Bošnjaka još Sinana,
Dva ljubljena pobratima,
S njega nadjè smèrtna rana.
Ovi razsap zli pazeći,
Kí činjaše Derviš vèrli,
Oba ujedno nanj prěteći
Nahripiše skladni i hèrli.
Britke sablje podrěše oni
U jedno isto vrěme tada;
Jednako su oba smioni,
I požuda jih jedna vlada.
Nu ako jim sèrca ujedno
Jur junačka priazan stučì,
S jačje sile sad neredno
Razlika jih smèrt razlučì.
Ori sablju on, i u gněvu
Ibrahimu desnu odsěče,
A Sinanu ruku lěvu
Scěpa i vàs štit u peče.
Za Ibrahima Sinan veće
Neg li za se sablju hrani;
A Ibrahim štit podmeće,
Sinana a ne sebe brani.
Tako život ovi onoga
Nad životom svojim haje,
I za učuvat drúga svoga,
Sebe voljno na smèrt daje.

Ali eto smèrtni udire
Veće udarac Ibrahima;
On se bolí, ne što umire,
Neg što ostavlja pobratima.
Nu ako tužan on pod silu
S pobratimom svojim se razstà,
I pobratim svú nemilu
Smèrt do bèrzo stižè i sastà.
Na njih mèrtvěh nepogleda,
Neg prohodi u vèrlini
Silni Turčin, i naprěda
Put kèrvavom sabljom čini.
Nu Dilaver, kako upazì,
Kô viteze své najbolje
Smèrtno bije i porazì,
Skoči, da se s njim pokolje.
Začù buku jur smioni;
Nu doć nehtě, dokle s pèrva
Dauta s vrata neukloni,
Ká mu on mnogo zaman hèrvà;
Pače rěč je, da tad ranu
Od vezira Daut primì,
I da zato stà na stranu
Od pèrvěh s najzadnjimi.
Vrědni junak vezir slavni
Bi razgněvjen veomi priko,
Da sám jedan njegov glavni
Neprijatelj smije toliko,
„Sad ćeš vidět (prěteć vika),
Odmetniče carski kleti,
Od careva naměstnika
Kô se carska věra sveti.“
Glas grom, sablja trěs ognjeni,
Silni je vihar ruka plaha,
Silni vezir i hrabreni
Kóm' smèrt prěti srěd zamaha.

Ali udarac težki tada
Běsni Derviš u štit prima:
Iskre metje tvèrda sgrada,
Sěva, i od munje sliku ima:
Škriplje, reži, pěni, priki
Čěm se čuje bit i korit;
Rěč zametje; nu veliki
Jed mu neda progovorit.
U obě ruke sablju hvati,
I vèrh glave je diže gori,
I da život njom prekrati
Dilaveru, silno je ori.
Hèrli vezir hitro ustupà,
Těm ga udarac zli nestignù,
Ki, čiem težko u tle lupa,
Odmetnika do tlěh prignù.
Ovi skače hrò naprěda,
I na vrat mu sablju nosi,
Vapijući, da se predá,
I da kajan milos prosi.
Ali on je s vrata odbija
Sabljom svojom, pak vapije
Naglo skačuć: „Čut ćeš, čija
Rěč i sablja veće smije.“
Dilaver mu opet jače
Drugi udarac hèrve od sgara:
Nu opet Derviš štit podmače,
I udren prěko, prěko udara.
Dugo b'jenje i kèrvavo
Medju njim' se ovdi ulaga;
Da protivnik nije zdravo,
Natěče se svač'ja snaga.
Neprijateljsku ruku gleda
Bistro oko; a što vidi
Oko bistro, ono ureda
Laki stupaj skokom slědi.

Svak čas na ovu, na onu stranu
Ruka štitom vèrti i vije,
Ter sva města pod obranu
Od razlicěh zasěd' krije.
Glavu ište, k nogam leti
Plahi zamah u prevari,
Sad nogama opet prěti,
A po glavi hèrlo udari.
Nu se u to sbuča i skupi
Od svud mnogi broj viteza',
Na Derviša svaki stupi,
Da ga ubije, svak poteza.
„Unj netič'te (vezir glasi),
Má ga sablja ubit ima.“
Pače da se neporazi,
Svač'je udarce u štit prima,
Tere glavna nepriatelja
Branitelj se on postavlja,
I slobodit sva je želja
Smèrti, tko mu smèrt pripravlja.
Ali Derviš videć veće,
Da je učinio, sve što je mogó,
I da iz ove ima smeće
Své razsutje izit mnogo;
Vèrteć sabljom u okolo
Svak čas nazad hitro uzmiče,
Proz oružje ter se golo
Protiskuje i protiče.
I kô tako veće izidè,
Gdě najnižji miri stoje,
Sgar niz tvèrde skoči zide,
I usèrnù medju svoje.
Dilaver se směnstvu čudi,
Pak vapije: „A! tako li
Na visinu stupit, hudi,
Padajući scěniš doli?“

Ljuto u sèrcu svóm se smutì,
I zavikà Derviš jako:
„„Za jačè se podignuti
Čás je i koris pasti ovako;
Nu ja tebe pala vidim
Za věk veće neustati,
Da se kriješ ne těm' zidim,
Neg pod zemljom da ideš stati.""
„Lažeš, carski odmetniče,
Da má věra puna slave,
Kóm se děla moja diče,
Svedj ti neće stat vèrh glave."
Vapi oholi: „„Sad ćeš vidit,
Što ja velim, je li istina.""
Dilavera hoće slědit
Preko mirah i visina';
Nu ga ustavlja Daut silom
„Uztèrpi se (veleć) malo,
Do skoro ćeš kazat dělom,
Či je gospodstvo veće je palo.
O má bratjo, o junaci,
Slědite me svi jedino:
Kad nam glava bude u šaci,
Pod nogami sve nam je ino;
I da to se sbude prije,
Ptica u kajpi zatvorena,
Penjimo se vidět, gdě je,
Negubimo man vrěmena."
Prestà, i odletě, da sve opali
U ognjena slici zmaja
Razbijati ter navali
Tvèrda vrata od saraja,
Naprěd k carskiem palačami
Leteć jakno poplavica,
Koja s sobom lěs i kami
Smuca, oreć se s vèrh litica'.

II.

Ariadna.

Polužalostno prikazanje u pet činjenjah.

1.

Činjenje pèrvo, skazanje drugo.

Tezeo, Ariadna, světnik i Skup bojnikah Tezeovih.

Skup. Ako u kraj rěke Izmena
Plemeniti glas prostira
Sladkoskladna gèrčka lira,
Neka budu pohvaljena
Herkulova slavna děla:
Sgoditi se věku neće,
Da će mučat grad Atene
Slavne dobiti i hrabrene,
S kěh sad světao i pun srěće
Kralj je dobri, ki ju vlada.
Pěvati će kufi běli,
Pěvati će vile od mora,
I one koje posrěd gora'
Vode o zori tančac mili
Pri kladencu u dubravi,
Ter će rěti, kô porazì
Nedobitan zlu nakazan,
I kô po njem bì ukazan
Put, po kom se smiono izlazi
Iz zahoda smetenoga.
Tezeo. Vitezi hrabreni, o družbo od truda
I od časti, ká meni u pomoć bì svuda,
Skoro će svanut dan, kad ćete doći vi
Na željni rodni stan, ponosni u slavi,
Gdě svaki čestit prem, zagèrlit vrat ima
Ljubovcam drazijem, sinovim milima,
Kú rados izbranu, kú ćemo ćutit slas,
Oružje na stranu kad stavi svaki nas,

Kad budem s vami ja pokojan viditi
Od rodněh oganjah dim k nebu hoditi!

Skup. Sladko je děcu svú, i sladko i milo
Ljubovcu gizdavu primiti u krilo;
Ali manja čás nebude
Ljudem, koji slavu ljube,
Za čás lěpu kad pogube
Podnosit se vide i trude.

Gdě nebesa najgněvnija,
Gdě svedj mora smutjena su,
Gdě u ledu i u mrazu
Val se s valom svedj razbijá,
Slědit ćemo volju tvoju.

Tezeo. Dosta smo podněli pogube i smeće,
Vrěme je, dom mili da vidi svak veće,
Da rados svak svoju uživa s ljubavi
U miru, u goju, u igrah, u slavi.

Světn. Umèrla krěpos, dím, bez snage ostaje,
Ako joj za trudim pokoj se nedaje.
Dobiti gèrde sve i sèrca gněve se,
Ako věnci od slave čela jim nerese.

Tezeo. Na lûku podjte vi, i pomnju budi vam
Od vojske, od plavi' ja ću ovdi ostat sám
Ter dočěm srèd mraka tmastu sěn studenu
Od zlatněh od zraka' strěljanja iždenu,
Drazěm ću pokojom srěd lěpe zeleni
S gizdavom vil' mojom razsladit sve mé dni.

Skup. Ah! blaženi i čestiti
Da bi svi sni vaši bili,
Ah! da s zorom danak běli
Oba bude probuditi
Samireněh u pokoju.
Što cknenjem od hoda ustavljamo odluku,
Kom světli vojvoda šlje nas svěh na luku?

Hod'mo, neka on njegovi
Svèrhu podá sladkoj želji,
Hod'mo veće, prijatelji,
Hod'mo veće, vitezovi!

2.

Činjenje drugo, skazanje tretje.

Pelinko i skup ribarah.

Pelinko. Nevoljnijem putnicima
Počinuti nije moći,
Svedj po tamnoj idu noći
Drage i tihe sne druzima
I pokoje smetajući.

Skup. Il na iztok sunce sine,
Ili u sinje more zadje,
Da od mislih pokoj nadje,
Ké mu u trudu stati čine,
Zaman ište, tkogod vlada.

Nu jur zvězde blěde ostaju,
Bělom rukom jasna zora
Od koralja vrata otvora,
Srěd iztoka koja sjaju
Čistěm zlatom narešena.

S k u p.

Zoro lěpa, zoro běla,
Zlatněm stupom nebo uresi,
Zrak objavi,
Dan donesi,
Hodi vedra, hod' vesela,
Ljubovnika starca ostavi.

Bog sunčani stavio je
Zlatnu uzdu svojim konjima,
Jur iz mora zrake svoje
Meće i k nebu put uzima,
Da sne izagnu tamne svěma,
Otvorene trepte oči,
Prostri, prostri zrak s iztoči,
U kom nam si dan doněla.

Zoro lěpa, zoro běla,
Zlatněm stupom nebo uresi,
Zrak objavi,
Dan donesi,
Hodi vedra, hod' vesela,
Ljubovnika starca ostavi.

Noć s měsecom i zvězdami
Skupiv tmastu svú koprenu
Drugo nebo svojim' igrami
Ide uresit noseć sěnu;
Cvět, na busu kije zelenu,
Sunce prosi, rosu pita,
Hodi draga hod' čestita,
Zemlja te se je uželěla.

Zoro lěpa, zoro běla,
Zlatněm stupom nebo uresi,
Zrak objavi,
Dan donesi
Hodi vedra, hod' vesela,
Ljubovnika starca ostavi.

Tih kladenac romoneći
Zove světlos dana draga,
Slavic perja svá čisteći
Vèrhu gnjezda pěsni slaga,
Na pèršanje hladka blaga
Sladko trepti vèrh od mora,
Tance vode vile od gora'
Reseć cvětjem vedra čela.

Zoro lěpa, zoro běla,
Zlatněm stupom nebo uresi,
Zrak objavi,
Dan donesi,
Hodi vedra, hod' vesela,
Ljubovnika starca ostavi.

III.

Dubravka.

1.

Činjenje pèrvo, skazanje drugo.

Radmio i ribar.

Ribar. Čestiti pastiru, ti pěvat podrani,
Jer vodiš u miru pokojan svoje dni;
Ufanja, jao, a má nesrěća nestěče
Poběguć iz doma tukuć se daleče.
Radm. Tkogod si, necvěli, ni tvojim' nesrěćam'
Kobi dan veseli, ki je srěćan svima nam;
Obćena sloboda vèrh svega najdraža,
Koju nam Bog podà, naš pokoj uzmnaža.
Nu ako si ti ribar, kô kaže vàs čin tvoj,
Koja te čini stvar k dubravi doć ovoj?
Ribar. Za shranit staros mú, i oddahnut bez sile
U gnjezdu sladkomu slobode premile.
Primorja naša sva u ništa sila sbì:
Dubrava sama ova vlada se po sebi.
Po njih svěh sèrdita zvěr tèrči i hèrži,
I stiže i hita i u noktěh svojih dèrži:
Ovdě čut zle zvěri, ni inoga glasa ní,
Neg što sam žuberi tih slavic na grani.
Tvèrda u nas nije kuća, da od sile prehude
Bludnika gorućа otcu kćer zabljude:
Ovdě nije sirote, kú sila potište,
Ni se boji sramote, tko ju sam neište.

Toliko je vladanje silno u nas, da se ti
Žena, děca, imanje nemože tvoje rěti.
U měsli je ovemu slobode čestit dar;
Svak sebi i svemu svomu je gospodar.
Razlog, pravda i měra sve mu je zlato u nas,
Prodava nanj věra, život se, duša i čás.
Duša i čás ovuda neide za platom,
Ní měre u suda pritežu pod zlatom:
Stvari u nas té nije, kóm voljan mož' se čut,
Kupovat trěbi je, ako hoć' oddahnut.
Vèrsta ovdě svakoja u časnoj zabavi
Srěd mirna pokoja veselo boravi:
Těm težko nam svime, i lele vèrh svega
Pod jarmom težkime gospodstva tudjega,
A blago svěm vami, ki ončas s poroda
Slobodni i sami sebi ste gospoda.
Da uzdèrži višnja vlás u bitju vas tomu!
A tko ište zlo na vas, zlo našo na domu.
Radm. Ti si doć mudro obró, prijatelju, pod sěni
Od města, gdě dobro gosti su primljeni;
Jer odkad najprije ničè ova dubrava,
I odkad se obstrije slobodněm plotom sva,
Věra u njoj krěpak stan nadjè i stečè,
S kom je svak slobodan od sile najpreče.
Těm, goste, kad srěća don'jè te prijatelja
U ovi dan, najveća kad nam su veselja,
Pastiri kad hode u skupu obćenu
Presladke slobode slaviti spomenu;
Najlěpši kad pastir s najlěpšom od vila'
Druži se, i na pir družba jim gre mila:
Tanci se hitaju i poju tu pěsni,
I igre igraju s razlike ljuvezni:
Těm slěd' me, prijatelju, jer bih ja uzeo
U obćenu veselju da si i ti veseo.

Ribar. Věran drug bit ću tvoj, jedà i ja u mom trudu
Drag pokoj u vašoj slobodi nać budu.

O Dubravo, slavna svima
U uresu slobodnomu,
Lěpa ti si mojim očima,
Draga ti si sèrcu momu.

U veseloj ovoj sěni
Od čestitěh tvojih granah
Provesti je milo meni
Dio najdraži mojih danah:

Těm razpinjam mrěže moje,
I u zavět věšam vèrše
Na zeleno dubje tvoje,
Po kom blazi větri pèrše.

2.

Skazanje sedmo.

Gorštak i Divjak, satiri.

Gorš. Tu li si, Divjače, kud jutros od mene
Krijući izmačè u gaje zelene?
Jeda te je sram, da puk směh tobom netvori,
Ter sám kô prebjen vuk skitaš se po gori?
Tajat je zaludu, česa nije moć skriti,
Po svač'jem ja sudu lěpši sam nego ti.
Divj. Lěpši ti nego ja? Tko je, tko ti veli,
Da je lěpša šoja neg golub preběli?
Ovaku tko drugu vidì igdě nakazan,
Pastirah po lugu nestraši na blagdan.
Gorš. Ti strašiš, a ja ne s gèrdoće nemile
Od ove strane pastire i vile.
Divj. Od ženah i od ljudih gonjen si svuda ti,
A moju svak žudi prijazan imati.
Gorš. Pače ká od ženah u svomu životu
Nije sva pečena kroz moju lěpotu;
A ljudem svěm sam drag, i zato pr'je sunca
Još jutros na dan blag zazvan sam za glunca.

Divj. Tebe su dozvali za glumca pastiri,
Ki neimaš svirali', ni kô se, znaš, sviri.
Gorš. Svirale evo mé, i ako ćeš za oklad
Sviriti sa mnome, uzmi i ti tvoju sad.
Divj. Svirale nesviri, ni u to dni gubi,
Neg s glave roge sdri, ter u nje zatrubi.
Gorš. A s měšnic' tvojijeh tih pisak razcěpi,
Ter odsad u taj měh nepuhaj, neg njim pij.
Divj. O zori kad moje dipli se oglase,
Tih slavic zapoje natěcat š njima se.
Gorš. Pod dubjem ja kada zasvirim u gaju,
Pastiri i stada s veseljem igraju.
Divj. Dubravka, ká je čás i ures svěh vila',
Pod diplih mojih glas tančac je vodila.
Gorš. Danica má pače, sunce, kim svitjem ja,
Pod ovu mú začè sviroku srěd dubja.
Divj. Podj, gorsko zvěrenje u gorah zagluša',
Neskladno svirenje da se ovdě nesluša.
Gorš. Vèrzi rěči i dava' razumět drugi put,
Svirimo oba dva, koga je bolje čut.
Divj. Počni ti najprije, natěcat, ki se hoć',
Ki od nas dobije, na pir će glumac poć.
I veća neka ti j' sramota i šteta,
Uzmimo pěvati upored opeta. (Ovdě svire.)
Gorš. Ni dipli, ni tvoj glas zadava strah meni,
Ja počeh on čas, ti me opet izměni.
Divj. Sada sam izusti, tko sviri bolje od nas;
Dobit si, i pusti od glumca meni čás.
Gorš. Ili ti je u volji, ili nije, stat ćeš tja,
Kô glumac najbolji dozvan sam na pir ja.
Divj. Tamo se it nemuči, jer kô tèrs razpukla
Svirala tvá zuči neskladna i mukla.
Gorš. A buče té tvoje měšnice kô spila
Po gorah, iz koje od větar' dme sila.
Divj. Ah, kada nećeš rog dignuti svèrh oči',
Podj, svinjo, u bèrlog, a ovdě nehroči.

Gorš. A ti, kad zamukó još n'jesi, potèrči,
Gubava žabo, u kó, a ovdě nekvèrči.
Divj. Zmijo ljuta, pregrizi otrovni jezik taj,
Boljem' se ponizi, a u nesvěs nerigaj.
Gorš. Rigaš ti zlobni jed, hudji svěh živina',
Ali opet upored hod' sa mnom začina'.
Divj. Nepěvaj ti, neg blej, koze ine gdě pasu,
S slavicem gorskim, ej, neskladaš se u glas.
Gorš. Ah nuti, u što ufa cèrni vran nesvěsni,
Da běloga on kufa dobit će u pěsni.
Divj. Rakle mi dvě dunje darovà iz nědri',
Da od očih světlěh nje popěvam zrak vedri.
Gorš. Kitu mi něki dan jabuk' dà Ljubica,
Da joj hvalim pram zlatan i ures od lica.

Divj. Kad moj sladki glas začina
Kako slavic, kí se izvija,
Nanj doteku iz planina'
Hoja, Lero, Dolerija.

Gorš. Kad moj jezik pěsni klikne
Kako staglić, ki žuberi,
Da me resi, cvětje nikne,
Da me čuju, teku zvěri.

Divj. Kukuljava ja dva gnjezda,
Kěh pět narav medno uči,
Hranim lěpoj, kój má zvězda
Za věčnu me slugu odluči.

Gorš. Svega ruda jaganjčića,
Dvě matere ki posisà,
Pasem dragoj, kój me srěća,
Da sam věčni rob, zapisà.

Divj. Rec', ká u gori zvěr prěbiva
Ljudske svěsti i spoznanja,
Ká se u bistroj vodi umiva
I měsecu čista klanja?

Gorš. Kaž' mi, ptica ono ká je,
Ká svój smèrti loži dèrva,
I iz ognja opet živa ustaje
Perja i krila stěčuć pèrva?

Divj. Sad poznat mož' uprav odluku tvù ludu,
Zašto se s lavom mrav zatěče zaludu.
Gorš. O žabo, s krěsovi podj kvèrči i krišti,
Moj je danas pir ovi, ti za se drugi išti. (Odè.)
Divj. Ovi uteče, ja znam, što ću:
On na piru glumac budi,
Ja za drugo tamo doć ću,
Kô mé sèrce većma žudi.

Danas městi u ovemu
S pastirim se vile staju,
I pastiru najlěpšemu
Vil' najlěpšu od svěh daju.

Nu pr'je toga u jezeru
Vile okupat sve se hode,
Svaka želeć da nju oberu,
I nevěstom danas vode.

Namislio sam těm oděće
Jednoj od njih skrovno uzeti,
I preobučen tako veće
Ja se vila lěpa rěti.

IV.

Suze sina razmetnoga.

Iz plača drugoga.

Ah, ni je život ljudski drugo,
Neg smutjeno jedno more,
Neg plav jedna, kú u dugo
Biju vali kako gore;

I srěd ověh netom tmina'
Čoek se rodì, mrět počina.
Běži, kud znaš; što hoć', čini;
Zapad i iztok vas obhodi,
I bezkrajnoj po pučini
Svět kružeći Indie brodi;
Krij se u jame gorskěh hridi':
Smèrt svuda te slědom slědi.
I ni je stvari, koja može
Uběgnuti toga suda;
U pokoju srěd razkoše
Stoj bez misli i bez truda;
Bran' se oružjem, zlato trati,
Nećeš joj se odhèrvati.
Smèrt negleda nič'je lice,
Jednako se od nje tlače
Siromaške kućarice
I kraljevske te palače;
Ona upored meće i valja
Stara i mlada, roba i kralja.
Vedre krune, težka rala
Jednom kosom ona slamá;
Lěpos, blago, snaga i hvala
Sve je pred njom na ognju slama:
Gluha i slěpa bez obzira,
Kud prohodi, sve satira.
Sgrade ohole, ké visěše
Někada se do nebesa',
Sad hèrvane po tlěh leže,
Gnjusněm stupom stado jih splesà:
A od unuk' se carskěh hrane
Kostih gore neukopane.
Slavne gospodje i kraljice,
Kěh lěposti još se hvale:
Zlatne kose, drago lice,
Ljuven pogled ké su imale,

Ah, vidj, što su u ovo doba:
Malo praha u dno groba.
  Gdě su mladci pregizdavi,
Plemeniti i bogati,
Kí cěnjahu něgda u slavi
Pored suncem uvěk sjati?
A što je od njih sad ostalo,
Neg li u zemlji zemlje malo?
  Gdě junaci, koji snagom
Lave hèrvaše i medvěde?
Gdě razumni s rěči blagom,
Kí daždjahu méd s besěde
Gospodeći sèrca umèrla?
Smèrt u pepeo sve je stèrla.
  Gdě oni, kí se od svěh ljudi'
Dobitnici oglasiše?
Gdě li uzmnožní, kěh požudi
Krug malahan vàs svět běše,
I ostali nebrojeni?
Svi su u laktu zemlje sbjeni.
  Gdě su iztočna carstva stara?
Gdě gospodstvo od Rimljana'?
Svi pod plugom, kěm svět hara,
Od vrěmena su uzorana:
Jest, tko něgda světom vladà,
A nezna mu se ime sada!
  Mru kraljevstva, mru gradovi,
I njih plemstvo trava krije;
A jer je umèrli život ovi,
Čoek u sèrcu miran nije;
A svaki dan vidi očito,
Da nije ništar věkovito.
  Vrěme hara stanac kami,
I žestoko gvozdje izjeda;
A hoćemo mí, da nami,
Kí smo od zemlje, svèrhe neda?

A ako život naš je sgledan,
Vás nije drugo, neg hip jedan.
Što je bilo, prošlo je veće;
Što ima biti, još nije toga;
A što je sada, za čas neće
Od prošastja ostat svoga:
Na hipu se vrěme vèrti,
Jedan hip je sve do smèrti.
Ah, da u što možeš rěti,
Da se uzdaš veće odi?
Jedà u vrěme? vrěme leti,
I u dohodu svom prohodi;
Sgledaj, gdě si; svidj se, tko si,
Ufaj, káj' se, moli, prosi.
Tko se rodi, svak umrijè,
I bi, kao ti, prije tebe;
Dà, kao njemu, i tebi je
Mèrtvu biti od potrěbe,
Da za tobom rode opeta
Novi narod, nova lěta.

V.

Prevedroj visini Ferdinanda II. velikoga kneza od Toskane.

P ě s a n.

Zaletì se strělovita
Na mučaněh kolih slava
Po najvećem dělu od světa
Slověnskijeh svěh dèržava',
I razsvanù iz vedrine
Nje obraza světla zora
S dubrovačke pokrajine
Do ledena mrazna mora.

Sto kraljevah gdě se čuje
Slověnsko ime slovit sada,
Kěh svět prostran razděljuje,
A obćeni jezik sklada:
Da najviših srěd nje kruna'
Visoka se kruna uměsti,
Ká gospodi slave puna
S mnogom srěćom, s mnogom česti,
Ter s razlike bude strane
Zemlja slavit bližnja i dalja
Velikoga od Toskane
Kneza imenom, dělim kralja.
Neka u način drag, naredan
Gdě slověnske slave slovu,
Iz pó světa jezik jedan
Klikne pěvat pěsan ovu:
„Ferdinando, kneže okrunjen
Nad najvišěm' knezovima,
Koga slavom svět napunjen
Saj od zemlje sunce ima.
Čuj, gdě slave tvoje glasí
Vàs slověnski narod haran,
Obljubio kojega si
Ti besědu blagodàran.
Od visoka i velika
Kolěna se rodio si,
Koga plemstva vedra dika
Čás neumèrle slave nosi.
Tvé kraljevske světle kuće
Blagodarnos sladka i mila
Sve krěposti poběguće
Na zemlji je ostavila:
U njoj sèrca plemenita
Pod visokom misli sdružà
Pomnja i ljubav věkovita
I od knjigah i od oružja.

Těm u mnogoj slavi i dici
Službe joj pèrvi od světa
I junaci i knjižnici,
I za straže i za svjeta;
Svi bo stari tvoji biše
Slavni u miru, silni u boju,
I do zvězdah uzvisiše
Čudněm' dělim kuću tvoju.
Jedan s krune tri na glavi
Raj na zemlji otvoraše,
U cèrljenoj u napravi
Oko čela drugi sjaše.
Něko u vojskah hrabren toli
Neprijatelje čěm potlača,
Rěke od ljudske kèrve proli
Trěskovita izpod mača.
Světlji od sunca něko iztěče,
Mudar svěstim, moguć rukom,
I od velika ime stečè,
I ostavì krunu unukom.
Ali kô čás neumèrlu
Tvoji dědi, slavom kitni,
U pošušnu boju vèrlu
Dobivahu nedobitni!
Vojske u moru svedj njihove
Zločincem su smèrtne bile,
I kraljestva i gradove
Turske žegle i palile:
Těm na konju tvoj děd skovà
Oružanu sebi sliku
Otetijeh od trěskova,
Carigradskom' nevěrniku.
Nu svěh jezik' sve beséde
Bèrzo bi se utrudile,
Kad bi vedre tvoje děde
I praděde brojit htěle.

Sa svěh stranah po plemenu
Sunce od sunac' ti iztečè;
Svak bo u dělu i imenu
Od tvojih se světó rečè!
U buljonskoj staroj kući
Mati se otca tvoga rodì,
U kěh Gofred sjà mogući,
Ki Jezusov grob slobodì.
I rodica tvá čestita,
Koje plemstvu slike nije,
Kraljica je glasovita
Od cesarske Austerije;
Slavni je cesar dundo tebi,
Ki više svěh krunah sědí;
A najveći svi pod nebi
Kralji od kèrstjan' bratučedi.
Ali na ké pute smione
Zajedril' je má plav mala,
Nebojeć se da utone
U pučini tvojih hvala'?
S nověm' zracim světlos stara
Preobraža sunce u te,
O kraljevah, o cesara'
Sinu, unuče i nepute!
Sve pohvale, ké govore,
Da u děděh tvojih sjaju,
Kako rěke sve u more
U samom se tebi staju.
Tebe svaka krěpos vísi,
Svjet se u tebe s mačem sdružà,
U oružju moguć ti si,
A glasovit bez oružja.
Mirah zidnja svěm visoka,
Vojske oklopjem svěm pobjene
Na trenutje tvoga oka
Stavit će se podložene.

Obećava slava sade
I od slave većma istina,
Da vàs saj svět da nepade
Podpèrla bi tva visina.
Tvóm' velikom' sèrcu toli
Podobno bi carstvo bilo,
Sve što žarko sunce okolí,
Kad bi ti se podložilo.
Nu bi i tada veći bio
Od cesarstva velikoga,
Toliko si se uzvisio
Vèrh svěh častih světa ovoga!
Ti previdiš sve pametim,
Znan, razborit, tih i stavan;
Starac svěstim, mladac lětim,
Visok mislim, dělim slavan.
Blagodarne tvé su ruke
Svjeti mudro temeljiti,
Sèrce uzmnožno, vrědne odluke,
Svi načini plemeniti;
Proz tvoj se obraz vedri vidi,
Kako proz cklo, sèrce čisto,
I u misli, i u besědi
Jedno imaš htěnje isto;
Ćud bez varke u istini,
I blagoća i dobrota
Od sèrcah te kraljem čini,
I cesarom od života;
Nesmetaš se ni jednom smećom
Ni te oholi čés velika,
Medju srěćom i nesrěćom
Jednaka je tvá prilika.
Čés je mnoga tvojih puka',
Što tvój kruni posluh daju;
Gdě svak ini satren huka,
Věk zlatni oni uživaju.

Ti u Livornu gradu hajà,
Strět po vodah gradje nove,
Da jim od světa sa svěh strana'
Samo na stan zlato plove.
U tvojih rukah pravda čista
Neugiba měre od suda:
Těm podložna tebi město
Stoje u miru bez zla huda.
Tudja imanja ti nestižeš,
Hteć svakomu da je svoje;
Jer kó dobri pastir strižeš,
A nedereš ovce tvoje.
Ali u tebi svedj jednako
Milosèrdje s pravdom slove;
Na pedepse stupaš lako,
Tečeš hèrlo na darove.
Tko je krěpostan, tko je vrědan
Ili u miru ili boju,
Za vàs život u čas jedan
Blagodarnos pozna tvoju.
Vèrh koristih svěh od světa
Ti svedj dèržiš nada svima
Slavu božju i razpeta
Isukèrsta pred očima:
Po vitežkoj zato sili
Iz korabljah svojih se uzè
Sinja mora sloboditi
Od turačke klete guse.
Jer dobitne tvoje plavi
Čěm po moru silne tèrče,
Pri sunčanoj tvojoj slavi
Iztočni se měsec smèrčè;
Pače u srěd Carigrada
Otmanović čezne i preda
Čěm se od vitez' tvojih sada
Junačtvo mu pripověda.

U isto doba pomoć jaku
Slješ cesaru, dundu tvomu,
Suproć kletu i opaku
Poluvěrstvu odmetnomu.

Tvoji junaci na sve strane
Nevěrnike hèrvu odmetne,
I cesarstvo němško brane
Od navale plahe i štetne.

Trogirska pripověst.

Ova pripověst biaše napisana za poučenje trogirskim duvnam. U njoj se pripověda, kako je něki redovnik, imenom Zelinić, svoju pustinju ostavio i u svèt se odpremio, da někoga nadje, tko bi ga naučio, kako će Boga savèršeno ljubiti. Put ga nanese k někim duvnam, i one ga upute k ljubavi božjoj, koja mu zatim pripověda, kako valja Boga ljubiti. Sve su osobe u pripověsti allegorične. Rukopis se nalazi u knjižnici gdna Kukuljevića, i može biti, da je s početka XVII. věka.

Vele se obeseli Zelinić, kad ugleda službenika, kí se zvaše ljubav iskarnjega, zač se nadiaše, da po njemu i njegovoj pomoći uzdaržati hoće ljubav Božju, kú on toliko željaše, da se biše dovolje trudio za najti ju, i jà vele grozno plakati i reče službeniku: Nemislite da plačen za drugo, da za veliku ljubav i radost, kú ćuti sarce moje za viditi Gospodara vašega, i kako vas ugledah, mni mi se gledati njega i prenda ga nepoznajem. Reče mu službenik: Otče, nehtite se plakati, stojte dobrovoljni, ja vas ću privesti g Gospodinu mómu; da jest potribno, da postojite ovde sa mnom, i vidite sve moje kondiciuni, i da se ljubimo meu sobon, zač inako nećete dostignuti ni najti milost prid obrazon Gospodina moga. Reče Zelinić, molju vas

povite mi, ka je vaša kondiciun, jer mi je vele ugodno vaše govorenje. Odgovori službenik i reče: Ako vi hoćete, da ja buden priatelj vaš, trib je, da okusite ovoga voća, kín se ja hraniu. Parvo voće zove se humiljeno misljenje, drugo humiljeno govorenje, a tretje humiljeno dilovanje. Ovin voćen ja se hraniu, kí san ljubav Iskarnjega, i ova voća izhode od zaručnika Majke humiljenstva, a on zove se sveta odluka, to jest, odlučiti pri svakomu pohudan i ponizan biti, i sciniti se rob i podložnik svakomu, i potomu hoćete okusiti voća nescinjenja svoga aliti sebe, a sciniti druzih, i ovo izhodi od humiljene misli, i od ovoga ploda čini se jedna stvar (to jest) humiljenstvo, tihost i uljudstvo, i postaviv se niki prah odzgora, to jest ritko govorenje, a kad govoriš, čin da je puno Ponizenja, Priprosti i Čistoće. I tako virujte mi, ako vi okusite ovoga privridnoga voća, priti ćete ne samo svaršen moj Priatelj, da lahko ćete ulisti i dostignuti priazan Gospodina moga. Bi vele ugodan nauk Zeliniću, ki mu davaše službenik, i reče mu: Pokle ste me kuntentali povidivši mi vašu kondiciun, molju vas, da pojdemo jur viditi Ljubav Božju, neka se svarši moje želenje. Odgovori službenik: Z dobre volje, da počekajte me ovdi, dokle pojden viditi, hoće li da ulizete s njin se razgovoriti.

*

* *

Čekajući Zelinić dobro dugo, dok se povrati službenik s milostju i dopuštjenjem, da ulěze unutar, promišljavaše sam u sebi svoje neplemeništvo, i koliko je nedostojan priti pred obraz ovako uzvišena i velika gospodina, kao što je ljubav božja. I u toj misli stojeći vidi dolaziti čověka prelěpa obraza, koji mu je rekao: Brajne, što tražite? Odgovori Zelinić: Gospodine, tražim ljubav božju; a on mu reče: ja sam onaj, za koga pitate. Kako je Zelinić razumio, da je on ljubav božja, udilj pade na zemlju. Tada ljubav božja ujà za ruku i diže od zemlje, a on plakaše od veselja tako, da nije mogao govoriti. Vidivši ga ljubav

božja, kruto ga jà milovati, i vele se čudjuša vidivši u njem toliku ljubav, koju je prama njoj nosio, i rečě mu: Za ljubav, koju prama meni nosite, ostavite plač, jer ja neću da se tako žalostite, niti da više tugujete; samo mi recite, tko vam je kazao, da sam ja ovdě. Iz ovoga govorenja primi Zelinić něšto směłosti, i počè govoriti ljubavi božjoj s mnogimi uzdasi i muklim glasom, i rečè: Gospodine moj, něki pastir, koji me je na početku ovoga putovanja susrěo i naputio, da ovaj put slědim, i da ću tako bez svake sumnje vas najti. Rečè ljubav božja: Kažite mi, koji je uzrok, da ste se toliko trudili, da mene najdete, i da me tako ljubite; morda zato, što ste razuměli, da ja ljubeznivo primam i činim bogate one, koji me služe, tako da zadovoljni i pokojni prěbivaju? Odgovori Zelinić: Ne gospodine moj! već vas ja ljubim rad osobite vaše dobrote, i što vodite svoje službenike, da žele Boga, koja je stvar veće dobro, nego ikoje drugo. Vele ugodna biaše božjoj ljubavi misao, koju je imao Zelinić, i rečè mu: Kažite mi, zašto stojite tako zamišljeni? Odgovori Zelinić većim poniženjem i poklonom: Gospodine! ja stojim misleći i vele se čudeći, jerbo vas vidim tako plemenita i puna krěposti i ljubavi; nu sve ovo vrěme, što sam se trudio rad vaše ljubavi, nedadoste mi ni jedan dan utěhe. Odgovori ljubav božja: Vi što kažete, i premda poznajete moju narav, znajte ipak, da ima mnogo takovih, koji scěne, da me imadu, a još me niti nepoznaju; a drugi scěne, da sam daleko od njih, premda su napunjeni milosti mojom. Zato ako hoće tko drugi k meni dojti, recite mu, da ide dobrovoljno: jer, ako se hoće k meni dojti, netreba daleko hoditi, niti toliko stranah obhoditi, niti knjigah privèrtati; nu samo ovim putem, kojim ste vi došli, neka dodje, i najti će me.

Matija Divković.

Reda sv. Franje iz Bosne; živio je u početku XVII. stolětja. Od njega se nalazi: 1) Nauk kèrstianski, u Mletcih 1611; 2) Život sv. Katarine, u versih; 3) Sto čudesah iliti znamenjah blažene i slavne Bogorodice, u Mletcih 1611; 4) Besěde svèrhu evangeljah neděljnih, ondě 1616. Sve tiskano bosansko-cirilskimi slovi.

Iz besědah, i to iz 25.

Od dviu fratará, koji se zvahu Date i Dati-ćese-vam vele lěpa prilika.

Běše jedan redovnik starěšinom u jednom manastiru. Ovi redovnik běše bogoljuban i vele milosèrdan svèrhu ubozěh i potrebitěh, ter zato běše i razpravitelje u svomu manastiru naredio i stavno milostive i milosèrdne, koji mu nerazkidahu volje nego li pomagahu u děla od milosèrdja, t. j. goste dočekivahu i primahu, oboge i potrěbne vele dobrovoljno gledahu. I koliko veće davahu i dočekivahu, i milosèrdje činjahu, toliko jim veće Bog svemogući blagosivljaše, i obiljem umnožaše dom i kuću njih. I běše u onomu manastiru jedan redovnik, koi mèržaše na ovo ovako dělo i činjenje. I kako umrě oní starěšina, koi děljaše i činjaše děla od milosèrdja, učiniše i staviše starěšinom onoga, koi na ovaka děla mèržaše. Oví, kako ulěze u starěšinstvo, taknut lakomostju i nemilosèrdjem, razpravitelje milostive i milosèrdne dignu, a one, koje znadiaše lakomne, naredi i stavi govoreći: Starěšina, koi je prěda mnom bio, bio je saviše prostrane ruke, i razsipao je nerazložito; i zato sam njegove razpravitelje digao, neka nerazsipaju. Da ovako imamo spenze i trate manastirske narediti, tratiti s razlogom i zašteděti, ako bi gràd pobio ili nerodilo, da onda imamo čěm uboge i potrěbne pomoći i ugledati. Ovakěmi rěči lěpěmi pokrivajući svoju lakomost odbì goste od manastira, i što se dobro činjaše ubozěm i potrěbněm, uztegnu i uzmače. I kako uztegnu děla od mi-

losèrdja, spenze i trate manastirske nemogoše biti napredčane, nego li jošće u malo vrěmena na takó ubožtvo dodje i spade manastir, da vele težko i mučno nahodjahu i popi malahno što izjesti, i jošće pod dugom stojeći. I tako se zgodi, da jedan dan dodje počten starac na vrata, i iska proseći od vratara, da bi ga primio na noćište. Koga vratar primi skrovito, i da mu potrěbe od prenoćišta. I reče mu vratar govoreći: Dobar čověče, nemoj se čuditi, da ti ovako slabo i nepomnjivo providjam i pripravljam; zašto je kuća vele uboga i potrěbita. A vidio sam u jedno vrěme stanje ovoga manastira takovo, jošte da biskup dohodjaše s velikim svesèrdjem, i s velikom i obilatom ljubavju primaše se. Odgovorivši oni starac gost reče vrataru: Dva su fratra iz ovoga manastira izagnana: i ako se oni opet nevrate u ovi manastir, nikad neće dobro stajati ni napredčan biti. Od ovije dviuh fratár jedan se zove Dajte, a drugi se zove Dati-će-se, i ovo rekši oní starac gost, izčeznu iz očiu vratarevěh. — Vratar ova imena pročěni, i otišadši skaza starěšini i ostalěm fratrom, kako běše čuo, vidio i razumio. I ovo čuvši i razuměvši opet počeše goste primati, i uboge i potrěbne ugledati, i tudě im Bog opet poče slati blagoslov kako i prije toga.

Ivan Vučić-Bunić.

Biaše rodjen iz obitelji Bunićah, koja nam je više znamenitih spisateljah dala. Napisà najprije: Mandalěnu pokornicu (tisk. 1630); zatim još više drugih stvarih, koje je nazvao Plandovanje.

Iz Mandalěne pokornice.

Iz cvěljenja tretjega.

Suze.

Suze srećne i čestite,
Ke skrušena duša lěva,
Ah drago ti izhodite
Iz sèrdašca boleŝljiva.

Poklě vi ste biser běli,
  Draži bisera iztočnoga,
  Koji samo Bogu omili,
  Koji samo zani Boga;
Vi ste vode, ké stvorene
  U početak kada jeste,
  Rukom božjom oděljene
  Vèrh nebesah stavljene ste.
Pače vi ste takve moći
  Oblěvanju u vašemu,
  Da k prěstolju směte doći
  K istom' Bogu mogućemu.
Vi ne samo nedunete
  Rajski oganj i žeravu,
  Nu većma ga razdišete
  Na nebesku ljubav pravu;
Vi ste, bistri viri od suza',
  Ljubko Boga predobili,
  I proštenje u Jezusa
  Mandalěni izprosili.
Dokle nebo zemlju poji
  Svojěm suzam i daždima,
  Zemlja nebo sad napoji
  Suzah daždim obilnima.
Zato je děkla nebu mila
  Istěm suzam (ah čudesah)
  Plam od pakla ugasila,
  I plam sèrdjbe od nebesah;
Oni čas se mlada odděli,
  Nu ranjeno sèrce ostavi
  Bogu, kí ga sladko ustrěli —
  Svemogućom svom ljubavi;
Živěm ognjem drago gori,
  Sva je u plam satvorena
  I iznutra i izdvori
  Užežena Mandalěna,

Samo svoga Boga ljubi
  Sa svom dušom děkla sveta,
  A sva ina mèrzi i grubi
  Od ovoga svega světa.
U dne i noći ona věku
  Nemisli o inom, i ne radi
  Neg o rajskom věreniku,
  Srěd duše joj kí se usadi.
Svak čas želi da ga vidi,
  Slišat ga je svud joj drago,
  U svěh putěh svedj ga slědi
  Neštedeći sve svoje blago;
Sve razkoše, sve razblude,
  I svu lěpos svoju mnogu
  Shara ona, neka bude
  Svetilište svomu Bogu;
Svedj ga tužna i boleća
  Kad nije s dragom svom ljubavi,
  I kó ugasla jedna svěća,
  Ali suh panj u dubravi.

Ivan Ivanišević.

Rodom biaše iz Brača, iz vlasteoske obitelji. Kao svetjenik postadè kanonikom i generalnim vikarom Hvarskim i Bračkim. Njegovo dělo „Kita cvitja razlikova“ naštampano je u Mlětcih g. 1642.

Iz Kite cvitja razlikova.

Sarce izgubljeno.

Koliko dobro stari rekoše mudarci, da je priatelj dil sàrca, dil duše. Ovu stanovito istinu poznal jesam, poznajem, kušam, ćutim. Kada (nikoliko je vrimena) sgodi se meni (bez nijednoga uzroka) izgubiti jednoga priatelja,

(Gjurgja Jelinića) koga ljubavju sarčenom ljubljah, te mi se u istinu učini, da sam ostal bez duše, da sam izgubil sarce. To priateljstvo želeći goruće da bude, sarce izgubljeno njegovoj prikazujem ljubavi i darujem.

Ajmeh! ča bi, ča ovo slišu?
Sèrce moje, jao, gdě mi je?
Već umiru, veće izdišu,
Već nestajem, već me nije,
Tko me sèrca moga izbavi?
Dobra moga, moje ljubavi?

Veće padoh, već n'je mene,
Već sam nesta', već poginu',
Već n'je sèrca, kó me krene,
Već ledenim, veće stinu,
Već ćutjenje pomanjkaje,
Isto samo greb mi ostaje.

O ljubljeno sèrce moje,
U kom sědi moja duša;
Izbavljenje, jaoh smèrtno je,
Kó prez tebe jesam kuša';
K men' se opeta k meni vrati,
Smèrti otmi me i povrati.

Svedj ti běše, svedj ti stoje
Pèrsi moje otvorene;
Kako dakle stanje tvoje
Može biti izvan mene?
Ali kako meni je biti
Jaoh prez tebe na sem světi?

Nije ikakor, jer te imati
N'je ufanja, pokle izide:
Već ako te on povrati,
Kí te izmače, kí te izkide,
Jer se vratit na imano
S izbavljenja n'je podano.

Odtlě tuga, odtlě běda,
Odtlě nemoć i zlo svako,
Odtlě meni smèrt zaséda
I mori me svakojako,
I napokon odtlě meni
Sve se dobro izkoreni.

Ja sȃm kušȁ, ja sam takȁ,
O živote moj jedini,
Da pri tvojoj ljubav svaka
Prilika je pri istini;
Sve si u svemu sa mnom bio
I sve htio i nehtio.

Vazda isti u ljubavi,
U veselju, u gorčini;
Prem priatelj kako pravi,
Kí se nigdar neproměni;
Kí u štěti, kí u koristi,
Kí je u svemu vazda isti.

S toga meni usilno je,
Da te nije veće u meni;
Na te, na te, sèrce moje,
Je l' se tužit zato meni?
Ne, ne ikadar, jer po tebi
N'je u meni, da te nebì.

Druzim život smèrt vazima,
Meni život smèrt podaje,
Moj se u tebi život ima,
I prez tebe pomanjkaje;
Da jeda uzrok tomu ti si
Sèrce moje? nisi, nisi.

O dobroto prez prohire,
O ljubavi prez razblude,
O věrnosti prez nevěre!
Hoć' li mene da nebude?
Tebe, tebe daj mi moga,
Mene uzdvigni tebi a tvoga.

Da se podaš, neć' mi dati
  Tvoje veće nego moje;
  Da me uzdvigneš, neć' imati
  Veće moje nego tvoje,
  Jer ja, o sèrce moje, ti si,
  A ti ino, neg ja, nisi.
Zato kako mogu biti
  Ja prez mene ikakore?
  Ali člověk neljubiti
  Sama sebe kako more?
  Meni biti uzmožno je
  I neljubit sèrce moje?
Drugo krěpost n'je na světi
  Nego ljubit ča se ima:
  Prava je jakost svedj ljubiti,
  Prem da se uzrok ljubit nima:
  Ljubav sèrca plemenita
  Reste u svemu, svedj procvěta.
Nepriatelj se stari trudi,
  Da od ljubavi mene odvrati,
  I mlohava zato uzbudi
  Iskèrnjega, da me rati,
  A on protivan već ča mi je
  Veće ljubav mú dospije.
Větri, gradi, dažji i slane,
  Snězi, zime i tepline
  Da me biju, da me obstrane,
  Bit ću vazda srěd tišine;
  Kita u draču cvate moja;
  Moj je pokoj s nepokoja.
Ljubio sam te, ljubim, ljubit
  Sèrce hoću moje do věka;
  Dà ljubeći mene izgubit
  Nesreća je prevelika.
  Smèrti nigdar tvoj naglosti
  S' samnom srećnim neoprosti.

Junio Palmotić

rodi se g. 1606. Otac mu bijaše Juraj, vlastelin dubrovački, a mati Ursula Gradi. Dobri roditelji odhraniše sina dobro i valjano po dubrovačku. Prebacivši dětinstvo, morade se naš Junio po duhu onoga vrěmena dati na latinsko knjižtvo, u kojem ga podučavahu dva věšta jezuita: Kamilo Gori i Ignacio Tudisi. Zatim se posveti filosofiji i gradjanskomu pravu, koje mu je nauke predavao ujak Miho Gradi, muž izvanredne učenosti i razborita duha. Premda je mladi Palmotić u svih ovih znanostih dobro napredovao, to mu ipak od malih noguh omili pěsničtvo, te mu se najposlě i sasvim posveti. Ujak, smotrivši u njem pěsničkoga duha, sveti ovaj plamen još više razpiri i očisti. Najprije se dade Palmotić na latinsko pěsničtvo, te svèršivši školske nauke, bijaše već na glasu kano latinski pěsnik. Ali skoro uvidi, da se samo onaj pěsnik može proslaviti, koji pěva živim glasom svomu narodu, te se baci na ilirsko pěsničtvo, u čem ga utvèrdi bratučed mu Ivan Franjin Gundulić. — Da se pako za ovo novo zvanje dostojno pripravi, posveti se učenju narodnoga jezika. — Pa budući da je već u Dubrovniku bio zavladao talijanski duh u jeziku, podje u Bosnu, gdě vladaše pravi nepokvareni ilirski jezik.

Tako pripravljen stupi medju ilirske pěsnike, te se u književnom družtvu mladićah dubrovačkih najvećma proslavi. Kad je hotio, da koji igrokaz napiše, samo bi stvar sasvim proučio, zatim bi ju kojemu věštomu mužu, a najviše svomu gori pomenutomu ujaku ili Ivanu Buniću priobćio. Kad bi mu ovi osnovu odobrili, stvar je lasno izradio, jer je stihove tako lasno pravio, da je ponajviše svakomu kazalištnomu igraocu zadaću diktirao.

Palmotić je predmet drame uzeo ponajviše iz drugih pěsnikah ili pověstnikah, a sam ga je samo uredio, pomnožio i za pozorište pripravio. Tako je iz Virgilija uzeo gradju za svoju dramu „Ulaz Enee k otcu Anchizu;" iz Homera je cèrpio svoga Akila; Sophokle mu je podao Oedipa; a po Ovidijevih heroidah sastavio je Otmicu Helene. Ovamo idu i njegove drame: Ipsipile, Atalanta, i Boj Ajaksa s Ulissem radi Akilova oružja. Iz 16. spěva Torquata Tassa sastavio je dramu Rinaldo i Azmida; a iz Ariostova „Orlando furioso" cèrpio je Danicu. Nadalje preveo je talijansku žalostnu igru Svevia od Aleksandra Donata. No pored tolikih inostranih predmětah nije ni domaće pověstnice zanemario. U svoga Pavlimira upleo je utemeljenje i pověstnicu Dubrovnika; a iz domaćega lětopisa Dukljanskoga duhovnika uzeo je gradju za Captislava, u kojoj se hvali slavensko junačtvo. — Ostali igrokazi, kojih je

Palmotić po Gradi-ovu svědočanstvu mnogo više napisao, propadoše u poznatom strahovitom potresu dubrovačkom.

Palmotić bijaše i satirik, nu veću mu slavu pribaviše popěvke i začinke, koje su se u kolu pěvale. Tu je Palmotić bio improvisator ilirski. Dok je kolo kiticu koju ponavljalo, on slědeću sastavi sve lěpšu, dosětljiviju, živahniju, šaljiviju.

Bivši Palmotić u kèrstjanskom duhu odhranjen, naumi ostaviti potomkom spomenik svoje privèrženosti prama kèrstjanskoj věri, te prevede slobodno latinsku Christiadu od Jerolima Vide, koja je onda na glasu bila, i koja mu je neumèrlost pribavila.

Tako provede pěsnik 50 godinah, te umre g. 1657.

Kristiada

to jest

život i děla Isukèrstova.

1.

Pěvanje pèrvo.

Višnji duše, kěm sva izhode,
Ki čudesim věčněm sěvaš,
Koji nebo zemlju i vode
Tvóm krěposti napunjivaš,
Tva dobrota neizrečena
Daj dostojno pěvat meni
Slavna kralja dvaš rodjena,
Pred kěm padè zmaj pakljeni!
Kó s věčnoga ćaćka strane,
Kroz neizměrno tvoje dělo
Netegnute děve izbrane
On u plodno sěde krilo;
Kako se od nje čověk rodì,
Da svóm smèrti trudne umèrle
Težka od robstva oslobodi,
I od věčne smèrti vèrle;
I da rajske na světlosti
Svetěh otac duše odvede,
Sred mèrzeće kěh tamnosti
Grěh staroga ćaćka svedè.

Njega mrěti zemlja plačna
Za krivine naše vidjè,
I sunčana svěća zračna
Ljute od boli strašno ublědjè.
Tim prosvětli, duše Bože,
Mene tvoja světlos mila
Da umèrli moj glas može
Neumèrla pěvat děla,
Večnoga otca daj mi izrěti
Večne svjete i uzroke,
Svekolike světu odkriti
Težke smèrti i žestoke!
Svèrha umèrlěh dana' i truda',
Kako odluči višnje věće
Blizu, i smèrtna muka huda
Isukèrsta běše veće.
Tim da volju ćaćka svoga
Izpuniti bude prije,
Vratjaše se put sionskoga
Grada iz plodne Fenicije.
Svake od vèrsti množtvo ljudi'
Š njim gredjaše sjedinjeno,
Božanstvenom njega ćudi
I dobrotom zanešeno.
Od družbe se věk njegove
Ovo družtvo neděljaše,
Ili skupne u gradove
Ili u puste gore idjaše.
I stojahu svi pripravni
Vojevode glasovita
Slědom slědit stupaj slavni,
Još da jih vodi na kraj světa.
K njemu s sèrcem veselime
Dohodjahu stari i mladi,
Vidjahu se vazda š njime
Družbe nove od čeljadi.

Jak pèrvoga blizu vira
Hèrli Dunaj, kralj od rěka',
Široko se neprostira,
I nečini bèrza těka:
Nu kada se dalje pruži
Preko poljah i dubrava',
I š njime se zajedno sdruži
Glasovita Drava i Sava;
Sa njima se tad razlike
Iz okola š njim sastaju
Podnižene vode i rěke,
I harače njemu daju:
A on u način mora siona
Po slověnskěh stranah teče,
I slobode i romona
Pun u cèrno more utěče:
Tač po malo sin dostojni
Velikoga kralja od nebi
Skup čeljadi neizbrojni
Sadružio běše k sebi.
Tim iz množtva uzè ovega
Dvanaes drage své družine,
Kí ljubljeni běhu od njega
I gledani nad sve ine.
Ovu on srěćnu družbu obrà
Za najdraže svoje od prije,
Da njegova děla dobra
Po svem světu pak spovije.
Skrovno u jedan gaj zeleni
Uklonì se zajedno š njima,
Gdě činjaše mile sěni
Gusto dubje putnicima.
Ter naslonjen tu stojeći
Kod visoka kitna čedra,
Kí rastjaše od svěh veći
Put višnjega dvora vedra,

Česte uzdahe podirati
Iz duboka sèrca sĕdè,
I žalosne izricati
Miloj družbi sej besĕde:
„Evo mi se jur približa,
Draga družbo, trudno vrĕme,
Vèrh težkoga da se križa
Smèrtne od mene muke prime.
Dni umèrli dospĕvaju,
Ké bì drago ćaćku momu
Da se od mene s trudom traju
Na umèrlom svĕtu ovomu.

Starĕh otac sveti dusi
S mnogom željom mene žude,
Da jih pakljenoj otmem gusi,
Da jih slobodim noći hude;

S drage volje zato sada,
Smèrt i pakó da porazim,
Put sionskoga vèrla grada
Na žestoku smèrt ulazim.

Tu se na me nabunio
Sbor cèrkovnĕh kletĕh glava',
Da me neprav i nemio
Umoriti bude prava.

Vam sam ovo dó na znanje
Veće kratih, moj' ljubljeni,
Gorko ustavte uzdisanje,
Potrĕbno je umrĕt meni!

Poć ću mojom smèrti, poć ću
Svĕt sahranit težka od vaja,
Izvaditi staru zloću,
Pakljenoga svezat zmaja.

Ti mi davaš ove muke,
Roditelju ljudski pèrvi;
Sladke izjedè ti jabuke
Ja jih platjam mojom kèrvi.

Nu s izhodom tretje zore
Slavan ću opet uzkèrsnuti;
Rajske otvorit ljudem dvore,
I zatvorit pakó ljuti.
I vami su, družbo moja,
Kí za mojĕm stĕgom grete,
Spravni trudi, kĕm n'je broja,
I pogube smèrtne i štete.
Smĕjte i sèrca negubite,
I ovi život vrĕmeniti
Zajedno sa mnom pogèrdite,
Za steć život vĕkoviti!
Nije vami kuće i stana
Sred umèrle zemlje ove;
Vas čestita rajska strana
Na neumèrli pokoj zove.
Tu srĕd sbora od pravednĕh
U neizmĕrnom dobru imate
Cĕća vašĕh trudah vrĕdnĕh
Uživati vĕčne plate.
Ovo je mĕsto vami rodno,
Tĕsnĕm drumom svaki odi
I veselo i slobodno
Za stupajem mojĕm hodi."
Rečè, a družba mila i vĕrna
Zamislì se i zapazì,
Ter žestoka, ter čemerna
Žalos sèrca svĕh porazì.
Najstariji Petar tada,
Grozne iz očih roneć suze,
Ne bez težke smeće i jada
Isukèrsta molit uzè:
„Ká vlas? ká moć? ké potrĕbe?
Gospodine, koja sila?
Podlagaju Boga, tebe,
Za ičija umrĕt dĕla?

Kada možeš, ah prevèrni
Tej požude, tej odluke;
Ter samohoć jaoh nesèrni
Na nemile biče i muke!
S tvojěm zdravjem, ne s tvóm smèrti,
Ti, koji si porod pravi
Kralja, koji nebom vèrti,
Od sužanstva svět izbavi.
Samomu se tebi smili;
Ni nas pusti da izginemo,
Koji s tobom, kralju mili,
Dobrovoljno svuda gremo.«
Još ne dobro ove rěči
Bolni Petar izgovara;
A Isukèrs nanj se prěči
S oštrěm licem, ter ga kara:
»Podj napasti tja od mene«
Govori mu, »i nesmetaj
Stavne odluke božanstvene
S nepriličněh tvojěh světa'!
Od nebesah na daleče
Tvoja pamet po tle stupa;
Noć světovna, ká ju obteče
Rajsku světlos njoj zastupa.
Vèrzi želje tej izprazne,
Tašte ostavi misli od světa,
Ke čověka vode i blazne
Na skončanja věkovita;
Ne s razkošjam, nego s trudim
Ja sam sišao sgar s visinah,
Raj otvorit tužněm ljudim,
Zemlju izlěčit od krivinah.
Ovo vrěme meni ckniti,
I nevolja ljudska neda;
Potrěbno je izpuniti
Što mi ćaćko zapověda.

Vi, kí stupaj moj slědite,
Podnosite smeće vèrle,
I u nescěni sva dèržite
Dobra izvanja, srěće umèrle.
Kogod žudi bit uza me,
Od sebe se sama odreci
I svoj vazmi križ na rame,
Ter pospěšan za mnom teci.
Znoj se i stini, kó me ljubi,
I u trudèh dni provodi;
Za me život kó izgubi
Drugi lěpši pak nahodi.
Što pomaga umèrlomu,
Da svěm světom gospoduje,
Po gospodstvu kada tomu
U věke mu duh boluje.
Sve što ikada jes naštena
Pod nebesim srebra i zlata,
Dobra duši n'je zaměna,
Ni podobna u tom plata.
U zabitje zato stavte
Ljudsku narav i tělesa,
Ter dignite, ter upravte
Vašu pamet put nebesa',
I kad na vas psovke prěke
Padu od ljudih bez razbora,
Karajuć vas za grěšnike
Pune zloće i prikora,
Vi hrabreni i pokojni
Pogèrdjujte svi veselo
Svaki govor nedostojni
I protivno svako dělo.
Dèržite se cěća toga
Veomi srěćni i blaženi,
Jer su od ćaćka spravni moga
Vami uresi neizrečeni.«

Kada dospě sej govore
S ljutěm jadom, kí ga ustrělì,
U visoke stèrme gore
S družinom se svojom děli:
Oni njega slědom slěde,
Spravni š njim sve podnět smeće,
I u žalosti sahnu i blěde
Čěć njegove težke srěće.
U grad světli od Jerika
On uběžè zajedno š njimi,
Gdě Zakeo, grada dika,
Na gosbu jih i stan primì.
Ovi něgda svom požudom
Pomnju stavì, i nastojà
Obogatit s tudjěm trudom
I pěneza steć bez broja;
Ter s nesličnom tèrgovinom
Čim veliko blago stečè,
Nehtě gledat s kěm načinom,
Samo da se bogat reče.
Nu kad primì na své stane
Božijega sina gosta,
Tèrg nepravi vèržè strane,
I od grěha skrušen ostà.
Zlo stečeno blago vratì,
S koga na grěh zli popuzè,
A ostalěm pomagati
Svu potrěbnu čeljad uzè.
Jedva se ovdě s družbom svojom
Božanstveni porod stanì,
Kad mu s gorkěm nepokojom
Glas žalostan uši ranì.
Ne daleče města ovoga
Betaniju grad vladaše
Lazar, roda kraljevskoga,
I kí množtvo blaga imaše.

Njegov otac u oblasti
Srěd Sirije jur stolovà,
I podložì s bojnom vlasti
Vele městah i gradova'.
Ovi vazda s mnogom dikom
Gosti na stan primà i dvorì,
Njegovi se svěm putnikom
Otvorahu vazda dvori.
Isti Isukèrs većkrat odi
U prijatelja dodjè svoga
I njemu se u slobodi
Za pravoga odkrì Boga.
Da se on težko pobolio
S mnogom mukom tad doletì
Glas nesrěćan i nemio,
I da staše za umrěti.
Zaplaka se od dréselja
Jesus, i ove rěči izustì:
„Hodmo draga prijatelja
Smèrti ugrabit, družbo, iz usti'!
Hodmo ga otet, ako vruće
Višnji usliši molbe moje!
I kó mnokrat svemoguće
Ovdě ukaže moći svoje."
Rečè i stupaj svoj obrati
U Betanske sgrade běle,
Množtvo ljudih gdě ga prati,
Kí toj čudo vidět žele.
U toliko kralj ognjeni,
Jadna neman i nesramna,
Koji vlada města i sěni
Pakljenoga světa tamna,
Znajuć da je došlo vrěme,
Kad moć sione svoje vlasti
Pod vitezom nebeskime
Ima strena sasma pasti,

I da duše srěćne i svete
Iz nemile cèrne noći
Veće imaju bit otete
I na rajsku světlos poći:

Smućen, skončan veomi opako
Světovaše sam se u sebi
Jeda od svoje krune ikako
Svèrne težku silu od nebi.

Hudi zlobnik i nepravi
Nemilosnom ljutom smèrti
Boga ljudskoj u naravi
Hoće sharat i zatèrti.

Misli se ove dobra sgoda
Neprijatelju božjem vidi,
I dokle joj svèrhu poda,
Vene, čezne, kopni, blědi.

Smamjen koji nepoznava
Ki mu s toga jadi slěde,
I da rajskěh kralj dèržava'
Dobrovoljno umrět grede.

Neka srěćnom smèrti spleše,
Neka oplače čistom kèrvi
Pakô i zloću, kojěm směše
Svět raztrovat oči pèrvi.

Tim pun mislih, ké ga more,
Sve nečiste bratje ureda
U kraljevske doći dvore
Kletom věću zapověda.

Silna trubja u glas vèrli
Strahovito trubit počè,
Da paklјeni dusi hèrli
Na sbor neprav teku i skoče.

Na zvek strašna pun žamora
Vas prepaden pakó zamnì,
I goruštěh od ponora'
Zagèrměše jazi tamnì.

Ista zemlja pěnja plaha
Začù urnebes treskoviti,
I uztresè se sva od straha
Kó da će se oboriti.
Slaba je trešnja, ka svět hara,
Pri trubjenju silnu toli,
I najvèrlě kada udara
Tiho gèrmi trěs oholi.
Na zapověd zla silnika
Bèrzěm těkom vèrvi i sèrne
Zlěh nemanih vojska prěka,
Puk prokleti noći cèrne.
Kó su otrovne, kó razlike
I nemile sej nakazni?
Neslične su njih prilike,
A obrazi bezobrazni.
Ljudski obraz, kužne od sèrde
One ostalu sliku imaju,
A za njim se kude gèrde
Kó zmaj ognjen izvijaju.
Sto Gorgonah jedovitěh
Strašna stvora i nemila,
Sto Kimerah ognjenitěh,
Sfingi, Arpia, Idra, Scila,
Cèrni dusi Bogu odmetni
U svom licu kažu i hine
Hudi, oholi, gněvni, štetni,
Puni varke i vèrline.
Tu Centaure, tuj Pitone
Vidio bi u zlu oblasne
Polifeme, Gerione
Vèrlovite, gorostasne.
I tisuću zlěh obraza'
U načine neizrečene,
S kěm se u věću zlom prikazà
Gèrdi narod noći věčne.

Nu nemili kralj prokleti
Prědobiva svěh uzrastom
Radja otrovi, štete prěti
Zlěm pogledom, slikom tmastom.
On sto rukah, sto čeljusti'
I sto gèrlah jazněh ima,
Odkle izlazi oganj gusti
I gèrd oblak cèrna dima.
Měšte prama svěm se izvija
Vitoroge oko glave
Razdraženěh kolo zmija',
Ke se ujedu, kolju i dave.
Iz očiuh, iz nozdara'
Svi rigaju plame gnusne,
Svěm se otrovna vidi para
Kroz kèrvave dimit usne.
Svi u rukah sione glavnje
I trozubje oštro dèrže,
Kěm srěd věčne peći davnje
Zlobne duše muče i pèrže.
Š njim hudobni dusi sèrte,
Množ na svako zlo pospěšna,
Kí se u slikah kužněh vèrte
Preko světa slaba i grěšna.
Posrěd kopna, posrěd mora
Sve što je vražěh gèrdobštinah
Pustolovic, uzmah, mora',
Vukodlakah, upirinah,
Kí navode jadne umèrle
U zločinstvu da se smèrznu,
Grěh i poraz ter zagèrle,
A da jim dobra děla omèrznu;
I oni, kojěh sila opaka
Zlěm godinam zemlju pali,
Kí su cèrněh srěd oblaka'
Oboreni s neba pali.

Snagom, sèrcem, rěčim, stvorom
Skupiše se svi spravljeni,
Razlikom se rogoborom
Vas razlěga jaz pakljeni.
Kad oholi kralj gorušta,
Kom trozubja ruku prěči,
Iz čemerněh ustih pušta
Jedovite ove rěči,
Rěči, koje slične n'jesu
Ljudskěm rěčim razbornima,
Nego vèrlom urnebesu,
Nego strašněm gromovima.
Na vikanje treskovito
Prestà lajat pas troglavi,
A Flegetont i Kočito
Svoje ognjene vale ostavì.
Veljaše: »O ma družbo jaka,
Dostojniji da sědite
Sunčanoga vèrhu zraka,
Odkle rodom izhodite;
Odkle silni kralj od nebi
Čěm nikoga u svom stanju
On jednaka neće sebi
I boji se svom vladanju,
Kroz ognjene své treskove
Potisnù nas i oborì
U ponorne jame ove,
Gdě věkovit oganj gori.
Svak se dobro spomeniva,
I trěba se spomenuti,
Koje obilni sèrčbe i gněva
Gori bismo š njim boj ljuti.
Što mu drago dobitnika
Njega učinì u tom bjenju,
Ostà nami věčna dika
Po hrabrenom slavnom směnju.

On s mogućstvom sad velicim
Sam je od višnjěh kralj dèržava'
Nam kó zlobněm odmetnicim
Věčne i gorke muke dava;
Čěm za rajske lěpe dvore,
Gdě sja světlos neumèrla,
Podà tmaste nam ponore
Strahovita města vèrla;
Neka u věke prednje slave
Izgubjenu čás cvělimo,
I zle duše i neprave
Svedj mučeni mi mučimo.
Na nebesku rados veće
Uzlěsti nam nije ufanja,
Ni uhititi pèrve srěće
Od rajskoga uživanja.
S neizrečenom našom boli
Svěh dobarah na daleče
Tvèrda zemlja u okoli
Priklapa nas i obteče.
A razkoše rajske mile,
Na koje smo mi rodjeni,
Od nečiste stvoren gnjile
Prijà čověk potišteni.
I nije mu to zadosti,
Boj nam gorki spravlja opeta,
Da izagne pun silosti,
Nas iz tamna jošter světa.
Radi uzroka on je ovoga
Mladca iz višnjěh poslò stranah,
Ili sina, ili koga
Od letuštěh svojěh dvoranah.
Vidim, gdě ovi s bojnom rukom
Nad pakljene jame slazi,
Da nas s ljutom našom mukom
Sasma satre i porazi,

I da duše dopuštene
S mnogom srěćom njih i česti
Mojoj kruni ugrabjene,
Na nebesa bude odvesti.
Jošter će i nas može biti,
Tvèrdo ako se neopremo,
U verige postaviti,
Da svezani pred njim gremo,
Čás njegova i dobitje,
Neka u věčnoj slove slavi,
A da je uvěk naše bitje
Rug nebeskoj svój dèržavi.
Umèrloga zasvé těla
Ovi nosi ljudsku oděću,
Nemože mu moja sila
N'jedan donět jad ni smeću.
Ja sam mnokrat s směnstvom mnozim
Nanj bez straha nastupio,
S himbenima mojěm razlozim
Da bih njega prehinio.
Stvar obična meni ovo je,
I nije nova, druzi izbrani,
Koje obraze? slike koje?
Proměnivah? — Nu zamani!
Jer on s krěpkěm svojěm znanjem
Zadà meni dosta tuga',
I mojěm se vuhovanjem
I zasědam svěm narugà.
Starěh prorok pismom samim
Bez nikakve druge moći
Često učinì da se smamim
I uměš mi vèrhu doći.
Tim stvar, kú sam u pameti
Namislio neka znate,
Ja ću vami pověděti,
Nu me pomno vi sluša'te.

Put solimskěh mirah sada
On pospěša stupaj bèrzi,
Zasve pèrvěh glavah od grada
Sbor mogući zlo nanj mèrzi.
Oni u strahu, čim se jade,
Da neizgube staru věru,
Smèrtni poraz njemu grade
I česte mu varke steru.
A to jer misleć misli smione,
Nove nauke stavlja i sije,
A razmetje sve zakone,
Kěm se vladò puk odprije:
Tim, ako igda, moji mili,
Vi skočili za nas jeste,
Suprotivnoj hudoj sili
Ako igda odoljeste.
Sad je vrěme, sad potrěba
Vašu krěpos da kažete
Proć oholom kralju od neba
Mé kraljestvo da bljudete.
Silna mlaca težkoj zlobi
Oprite se sa svom vlasti,
Kí gre pakó da porobi,
I da spleše naše časti.
Poglavice sve cèrkovne
Nabunite neka budu
Svoje izrigat jede skrovne,
Davnju izpunit svú požudu.
Hudje učin'te njih omraze,
I razsèrčbu jačju i višu,
Da ga smèrtim zlom poraze,
Pače da ga satarišu.
Svakom himbom i vèrlinom
Služite se suproć njemu,
Ili s lažjom ili istinom
Život uzet činite mu.

Dvanaes drugah on još ima
Mnogu ljubav kí mu dèrže:
Ako kígod medju njima
Na varke se vaše odvèrže,
Stvar je veće učinjena
I naš ovdě strah se vèrši,
Kí nas, družbo má hrabrena,
Svěh jadovno smeta i kèrši.
Podjte, podjte moj' bojnici!
Sad kažite vlas podpunu,
Sad jedini svikolici
Obranite moju krunu!«
Jedva rěči ove izrečè
A pakò se vas nabunì,
I stà spravan svak najpreče,
Da zla kralja volju izpuni.
Kroz sto vratah silna stana
Cèrna vojska gusta izlazi
S buke strašne sa svěh strana'
Pakljeni se tresu jazi.
Opasana zmijam ljutim
Gèrda krila steru i kreću,
Ter leteći tmastěm putim
Pod sunčanu hèrle smeću.
Ne toliko něgda guste
Rodna iz dvora pčele izhode,
Kad studeni větri puste
I omekšaju mrazne vode.
Ter ljubjeněh ćěć kraljeva',
Kěh braniti čás nastoje,
Zatočnoga pune gněva
Nemilosne čine boje.
Ne toliko plaše sad me
Vèrlěh vihar plate silne,
Kěm se gněvno more nadme
Harat plavi blaga obilne.

Ter ili se poljem sunu
Ili stèrměm planinami,
Kažu oholas svud podpunu,
Ore i nose lěs i kami.
Jaoh dèržavam, gdě napade
Vojska otrovna bratje klete,
Ké će rodit smeće i jade?
Ké bolesti? koje štete?

2.
Iz pěvanja dvadeset i četvèrtoga.

Sve što je rimskom pod gospodom,
Perzi, Sciti, Baktrijani,
S ostalěma još narodom
Neodkriveni Indostani,
Sve krajine, strane, otoci
Poznati će tvoju věru,
Kěh prostrani, kěh široci
Sinja mora vali obstiru.
Slavnom će se tvóm imenu
Vâs svět klanjat i sgradjene,
Za tvoju će veću scěnu,
Cèrkve ustajat neizbrojene.
Ter u lěpoj toj proměni
Ponovjena s tobom světa,
Opeta će věk zlatjeni,
I godišta doć čestita.
Sa mnom i ova i sva ina
Ti znaš sinko, moja časti,
Kí si slika moja istina,
I jednake meni vlasti.
I ne samo dobrěm, koje
Pèrvoga otca hudo dělo,
Ne sgrěšenje běše svoje
Tamne u jaze zatvorilo,

Dostojale tvoje rane
Jesu podat višnje česti,
I u nebeske světle strane
Cèrne iz noći njih odvesti:
Neg narodom svěmkolicěm
Dosle u krivo kí življahu,
I s grěsima svojěm prěcěm
Rajske od srěće dalek stahu;
Netom čistěm sèrcem budu
Tvu zagèrlit věru pravu,
Činiti će da dobudu
S malo truda věčnu slavu.
Toliko je moguć bio
Trud i tvoja smèrt preljuta,
Kóm si vas svět slobodio
Iz čeljusti pakla kruta.
Ona je, ona zaplatila
Sve što je dosle zla na světi
Ljudska narav sakrivila,
I što će odsad sakriviti.
Samo da se grěšnik skruši,
I krivinu svú spovije,
Neimaj straha svojoj duši
Od paklene stare zmije.
Tvoje kèrvi kaplja jedna,
Kú prolio s križa jesi,
Oprati je jaka i vrědna
Sve što je grěhah pod nebesi';
Još će pozna doć vrěmena;
U najsladje da jezike
Bit će tvoja smèrt slavjena
I spěvane tvoje dike.
I spěvaocim bit će draže,
Glasit tvoja děla i rěči,
Nego izprazne gèrčke laže
Ké toliko vas svět diči;

Nu slověnski jezik, koji
Od Adrije mora redom
Svukoliku zemlju svoji
Do pučine mrazne ledom,
Nad jezike sve ostale,
Gdě će zakon naš kraljevat,
Neizrečene tvoje hvale
S velikom će slavom pěvat.
Razlog bo je, stvorca svoga
Svaki jezik da proslavi,
Da duh svaki hvali Boga
S podniženstvom i ljubavi.

Petar Petretić.

Biaše Zagrebačkim biskupom. Uvidivši, od kolike je potrěbe, da i njegovi věrni dobiju u ruke neděljna evangjelja u svom materinskom jeziku, postarà se otčinski, da se ona prevedu, i kada su prevedena, izdadè ih svojim troškom, pod ovim naslovom: Sveti Evangeliomi, koteremi sveta Cirkva Zagrebečka Slovenzka, okolu godišča, po Nedelje te Svetke žive. Vu Nemškom Gradce 1651.

Iz predgovora biskupa P. Petretića.

Ja buduči Paztirom i Biškupom nedoztojnim Cirkve Zagrebečke, želeči nazleduvati . . velikoga imena (kem se ja neprizpodobljam) i velike doztojnozti Biškupe vsem serdcem jesem želel na početke moje Biškupie, i den denešni želem dušnoga zveličenja ljuctvu i Ovcam duhovnem pazke moje Paztirzke i Biškupzke preporučenem i zručenem; te po imene i navlastito jesem toga želel i vezda ga želem, vam o poštuvani Brati Slovenskoga Orsaga Plebanuši i duhovni Paztiri, kotere ja na početke moje Biškupije, poleg časti i dužnosti moje, hotevši pomoči, i koliko toliko zlehkotiti, on Vaše takajše Paztirzke čazti i dužnozti, jesem zboga Vas i zaradi Vaše potrebočе včinil (ne

sam po sebi nego) po drugeh gluboko vučeneh i visoko mudreh redovneh Ljudeh i Paztireh Cirkveneh, najpervlje Reči sveteh Evangeliomov (ki su vu Slovenskom Orsage, okolu godišča običui i navadni) iz Dijačkoga te Vugerzkoga textuša, na naše pravo slovensko Zagrebečko slovo pravdeno (poleg moje štime) prenezti; od reči do reči, gde je bilo moguče, te je Slovenščina prepuztila. A gde pak to ne bilo prikladno, jesem včinil Dijačke reči tak zpisati, da im pravoga razmenja vrazil nesem.

Zato, pokehdob pred tem toga ne bilo videti vu našem Slovenskem Orsage, Slovenskem jezikom dostojno štampaneh Evangeliomov, ja gledeči na občinsko dobro, te na duhovneh Paztirov potreboču, jesem včinil ove Evangeliome Slovenzke i zpraviti i štampati, vu to ime, da bi naši Cirkveni Paztiri i Prodekatori Slovenzki, svete Evangeliome iz knjig Slovenzkeh pred ljuctvom čteli, poleg običaja i navade Prodekatorov Vugerzkeh, Nemškeh, Českeh i Kranjskeh . . .

*

* *

Neima broja ni računa neumětnim ljudem u našoj slovenskoj zemlji, naime po gorah i goricah, po selih, po krajinah i njihovih kotarih, koji kèrštjanskoga nauka niti znaju niti razumiju; tako, da se medju sto ljudih jedva jedan nadje, koji bi znao věru apostolsku ili deset zapovědih Božih; te i ono, što znadu jezikom kazati, pametju nerazumiju. .

Na to dakle gledeći, dadoh u isti katekizam postaviti obće kèrštjanske molitve, . . u to ime, da se mala dětca i neumětni ljudi uče čitati i moliti ove molitve onako od rěči do rěči, kao što stoje u ovih evangjelskih knjigah, i kao što ih je iz djačkoga i ugarskoga texta blažene uspomene Zagrebački biskup Petar Domitrović na naše slovensko Zagrebačko slovo pravdeno obèrnjene občinio i tiskom izdao. . .

Ja dadoh na početku svoga biskupovanja pastirom zagrebačkoj biskupiji podložnim toliku pomoć, koliku sam

mogao, te vèrgoh iz svoga duhovnoga siromaštva dva malana novčića a obću cèrkvenu komoru slovenske zemlje; . . gledeći na obćinsko dobro dušam hasnovito, te na veću hvalu i diku Božju, doklam on za mnom obudi bogate naukom biskupe, koji budu u ovu istu tarnu komoru zagrebačke cèrkve metali zlato i srebro, to jest, duboko učene i visoko mudre nauke duhovne slovenskim jezikom pisane i tiskom na světlo davane.

Petar grof Zrinjski.

Ban Hèrvatski, † 1667. Spisao je „Sirenu Mora Adrianskoga," u cělom listu, u Mletcih tiskanu 1660. kod Zammarie Turrina. Sirena sadèržava dvě ljubovne pěsme: Okornost Viole i Tužba Zvěrara; zatim Obsědu Sigetsku u XV dělah; i najposlě 12 pěsmicah raznoga sadèržaja.

Iz Obsěde Sigetske, děla XV.

P o č e t a k.

Videći ban tada smèrt svoju pred vrati,
Sve viteze grada učini dozvati;
Kí dojdoše kada, k njima se obrati,
Samo Deli-Vida nigdě nij' poznati.
Svim tako okoli nasta govoriti:
„Junaci, věte li, kamo smo jur děti?
Svi elementi zli misle na nas iti:
Oganj, prah, metali, i Turčin sèrditi.
Od Boga svakako dosad smo kušani,
Od zlatara žarko kó t' zlato probrani;
Pokihdob smo tako za stalnih spoznani,
U nebeskih smo lahko knjigah zapisani.
Za pregrěhe naše već se Bog nesèrdi,
Za biče najviše ovu smèrt nam tvèrdi,
Dar nam odlučivši na nebeskom bèrdi,
Gdě dike najlěpše nitko nepogèrdi.

Nebojmo se zato još danas umrěti,
A platju za sve to Bog će nam děliti.
Življenje čestito hoćemo svèršiti,
Sve dělo, trud, mito danas pečatiti
Vitežki živismo, vitežki umrimo,
Světu dičan hodmo da izgled pustimo.
Glas pošteni samo za se obdèržimo:
Još ov dan živimo, da se opoštenimo.
Neće nas peljati pogan po kotaru,
S veseljem kazati nit će silnu caru.
Hodmo žitak dati tursku gubeć paru,
Da svak može znati, da je Bog pri Kauru.
Kad silni nem'remo oganj izmagati,
S Božjom voljom ćemo zoru dočekati,
Iz grada hoćemo onda izhadjati,
Kí smo, pošto gremo, dat ćemo se znati.«
Kad ban svèrši rěti, svi su skupa stali,
Volju mu izpuniti sasvime pristali.
Mučno uru smèrti oni su čekali,
U koj bi dušu pojti k Bogu prepušćali.
Zatim vela j' buka po svem gradu stala,
Kao da bi gorka bura propuhala;
Svih vitežka ruka jedino j' čekala,
Da b'joj srěčno žitka skrajnja ura pala.
Sćit, pancir, šišake na stran odmetahu,
I těsnosti svake u kraj odhitahu;
Jer rane junačke svi vrući čekahu,
Věrne duše kroz ké dat Bogu željahu. —
Jur ban ljutoj smèrti pred očima stoji,
Kad zadnje hrabrosti pet sto svojih broji,
U gradu dim tèrpěti već se nepokoji
Van sobom speljati viteze nastoji.
Batriv i jak u ruci postupi iz grada,
Běže pred njim Turci, vnogi ka tlom pada,
Posta nasrěd piaci, gleda sprěda, zada
Najveć gdě s plamici jur Turčin zid vlada.

Kakono oroslan iz bèrloga se podi,
Al nebom prestrašan kometa prohodi,
Kí s bičem proročan gděgod se porodi,
Jer ljudem vnogi dan i orsagom škodi.
Pred Zrinjskim ovako Turci se propahu
Čudeći se jako njegovomu mahu
S banom stat jednako v piaci nesmiahu,
Neg k vratom onako vsi spolu běžahu.
Vi, puži zlosrěćni, kadi sad stojite,
Šeregi hvaljeni kako se šćedite
Gdě Harap nevoljni, Tatar, Turčin spite,
Puki raztreseni, zašto se lěnite? —
Već se Zrinjski bane nepusti čuditi,
Nit pusti pogane pri miru sěditi,
Van oružje tèrgne, ter se poče biti,
Zadnje tance voljne s družinom vèršiti.
Tu vitez s junakom čudno se sastaju,
Sablja s sabljom težkom čvèrsto udaraju
Krič s plačem, prah s vikom v nebo se zdvigaju,
Kopja dardom žihkom prestrašno sklapljaju.
Kó t' kad oganj suva, kad tèrstinom plazi,
I kako smèrt siva ban po Turcih gazi;
Kakono plav spliva, kada větrom lazi,
Tako ban kèrv zliva, kíh pred sobom razi.
Pobil je Čebara, ki kó t' oriaš pade,
Vmori Teftedara, Cirkini duh zvade,
Mehmet barjaktara i Zelena zade,
Černa Sulfikara nagloj smèrti dade.
Sto sabálj, džíd dvěsta u šćit mu dolěti,
Ko t' v krov tuča gusta u gorućem liti,
Ali htě ban šćit ta za čudo poneti,
Da more iz světa već Turák odreti. —
Ljudi i oružje jur vèrpi leže,
Kèrštjanin oboje oči k nebu steže,
Turčin lica svoje ka zemlji poteže,
Od kojega Božje sve milošće běže.

Već vsud v kèrvavih ban potokih prohaja,
  Oděću su vsih stran oružjem napaja,
  S daleka Deliman okom ga pogaja,
  Strašljiv i zlovoljan kó t' mu vid netaja.
Prě toga nikada straha neznadiše,
  Prěk volje i sada pod njim mučno diše,
  Vidi bana spreda, ki Turke pudiše.
  Zmišlja sobom teda, kíno dosad biše. —
Ne manje Deliman z velike naglosti
  Na Zrinjskoga jadan gre hteć ga probosti,
  Dardu hiti zravan i ruke oprosti,
  Mneć, banu protivan da j' ta mah zadosti.
Ali Božji angel jakost mu prevzima
  Kí j' tu špicu hotel da ban v šćit uzima,
  Tu j' Tatar probledel, lanca mu k tlu kima,
  Čudit se j' neg počel, kú ban krěpost ima.
Zatim sabljom britkom ruke si zabavi
  Šćit banov kó t' triskom na mèrvice spravi,
  Al mahom i rukom niš već neopravi.
  Jer pod bana britkom sabljom omlahavi.
Udarcem žestokim šišak mu sěkaše,
  Nemilo pod kojim vrat njegov ranjaše,
  A pak mahom drugim bok mu otvaraše,
  Kèrv točit putem tim Deliman moraše.
Još Tatar ognjeni svoju jakost zbira,
  Šakom bana skruni, ter v pèrsa udira,
  Ali mu ban slavni vèrhunac razpira
  I tak mu duh smradan iz těla odtira.

Vladislav Minčetić.

On se rodì u gradu Dubrovniku od otca Jerolima, mnogocěnjena vlastelina i vèćnika dubrovačke republike, i od matere Ane Gučetićeve. Već za mlada počè Vladislav nastojati oko pěsničtva i knjižtva slověnskoga, koje se je njegovo doba u Dubrovniku na najviši stupanj bilo podiglo. (Suvrèmenici su mu: Ivan Gundulić,

Gjon, Jakov i Gjoro Palmotić, Ivan Bunić, Paškval Primović nazvan Latinić, Vicko Počić, Ivan Gučetić, Stěpan Gjorgjić, Bartol Bettera, Gjoro Restić, Jakov Natalić i Petar Bogašinović). Vladislav se prestavì iz ovoga světa na bolji u Dubrovniku g. 1666. — Ovo su njegova zaostala děla: 1) Trublja slovinska, koju je g. 1663. u slavu kneza Petra Zrinjskoga napisao, 2) Zorka, inače Suze Radmilove, 3) Justina mučenica, drama nedovèršena, 4) Radonja, pastirska pěsmica, 5) Različite ljubezne pěsni, 6) Poslanica Nikoli Resticu.

Iz Trublje slovinske.

Zaletě se iz sěvera
Na sunčanom kolu Slava,
Š njom glas vedri prostrě pera
Dubrovačkěh put dèržava'.

Zamně u slavi svaka strana,
Njih došastja srěćno u vrěme,
Od Zrinjskoga dočim bana
Čù se glasit slavno ime.

Svaka čeljad, vèrsta svaka
Krajičnika glasovita
Svud klikuje za junaka
Medju pèrvěm poglavita.

Tim moj jezik tvé krěposti
Glasit smion ako ustaje,
Slavni bane! směnstvu prosti,
Tva dobrota velika je.

Ti sěverna zvězda sini,
More brodeć má plav mala
Neizgubi se u pučini
Neizměrněh tvojěh hvala'.

Dosle smišljah tvoja děla,
Sad jih pěvat meni je trěbi,
Nu što je misó má začela?
Pr'je bih zbrojio zvězde s nebì,

Neg neizbrojni broj tvé hvale
  Ja bih mogo prebrojiti;
  Prebroji pèrvo morske žale
  Tko tvé slave ište izrěti.
Što od najvrědněh vitezova'
  Glas neumèrli nam spověda,
  To očito sad iz nova
  Svět u tebi skupno gleda.
Nadaren si svěm darima
  Najvećega od uresa,
  Kí u sebi zdèrži i ima
  Nauk, narav i nebesa.
I ako nebo, rět se ima
  Neděluje věk zamani,
  Nad svěm pucim iztočnima
  Dostojstvo ti krunu hrani.
Krěposni su tvoj' načini,
  Sèrce uzmnožno, mudri svjeti,
  Ćud bez varke, i u hitrini
  Razbor stavne od pameti.
Dosta je reći, da si grana
  Nikla iz duba tvojěh děda',
  Kí su bili vèrh svěh bana'
  Vazda od časti i od izgleda.
Lav sèrditi, zvěr ohola
  Mirnu ovčicu neporodi,
  Ni sivoga od sokola
  Golubica krotka izhodi.
Kèrv visoka od plemena,
  Slični unuci věk netaje,
  Pače krěpos ponovljena
  U njim' světla vazda ostaje.
Tim ké čudo biti more,
  Starěh hvale da pod nebi
  Kako rěke sve u more,
  Skupile se jesu u tebi?

Da neimaš izgled ini,
  Lěp ti ukaza drum od slave,
  Ban Nikola: štit jedini
  I obrana věre prave.
Slavni vitez davněh lěta'
  Své hrabrenstvu světu objaví
  Kad u obrani od Sigeta
  Uspomenu věčnu ostavi.

*
* *

Ima živět tim do věka
  Drag na zemlji i na nebi,
  Dika od pisma i jezika,
  Mio višnjemu, slavan sebi.
Razlog prosi, tko na světi
  Turski měsec stupom plesa,
  Da se bude uzvisiti
  Nad zvězdami, vèrh nebesa'.
Adrianske glas Sirene
  Neka od njega skladno poje
  Pěsni, koje svud hvaljene
  Věkovitu čast dostoje.
Pravo je, u moru da ona plije,
  Po pučini da se šira,
  Gdě bez svèrhe kraja nije,
  Gdě má pěsan nedopira.
Bane Petre prehrabreni,
  U komu se združa ujedno
  U velikoj dici i scěni
  Pamet znana, sèrce vrědno.
Ti, knjižniče, sam dostojno
  Strašni uz romon trublje vèrle
  Uzdigò si ime bojno
  Na visine neumèrle.
Lěpe srěće, srěćna bitja,
  Komu je dano po sve věke
  Dalek stati od zabitja
  Pod sěn tvoje lovorike!

Nestraši se od vrěmena,
  Ni zavidi ničjoj slavi
  Oni, čija uspomena,
  U pisma se tva postavi.
Znanja od tvoga kako prima
  Zakon zemlja, koju vladaš,
  Tako oružjem i pěsnima
  Smèrt s životom kó hoć skladaš.
U krug světa svud okolo
  Gdě dan svane, gdě opet gine,
  Slověnski si zvan Apolo,
  Marte od sve pokrajine.
Tvoga imena, tvoje od sěne
  Trepti iztok, svak se boji,
  I tvá krěpos te je od sěne
  Da kraljevat svět dostoji.
Koje vojske od iztoka,
  Ké li sprave nesmiljene,
  Na trenutje tvoga oka
  Běše u čas potlačene!!
Na pogubu turskěh kraja'
  Inostrane pute probì,
  Zemlju opljeni ljuta zmaja,
  Dodjè, vidjè, sve predobì.
Od robstva bi davno u valih
  Potonula Italija,
  O hèrvatskěh da se žalih
  More otmansko nerazbija.
Pače sama tvá desnica
  Silu ustavì, těk zaklopì,
  Da nevěrna poplavica
  Sve kèrstjanstvo nepotopì.
Eto i sad zmaj oholi
  Vas ognjevit glavu uzdiže,
  Kobněm krugom da obkoli
  Tvèrdju novu od Kaniže.

Tko da se opre? tko da smije
  Okom zgledat sprave hude,
  Ako tvoga mača nije,
  Da ju obrani i zabljude?
Ti s pèrsima puněm sm'jenja
  Snažnom rukom i pameti,
  Od turskoga nastupljenja
  Možeš tvèrdju sam oteti.
Podj, bojniče, podj zapřěči
  Put udesni kletoj sèrdi,
  Těk ustavi, glavu smeči,
  U slobodi puk utvèrdi!
Nebo je s tobom i zamani
  Hudověrstvo svega světa
  Na te sèrne, čim te brani
  Bog od vojskah i od osveta'
Čuj, hèrvatska pokrajino!
  Pače vâs svět neka sliša,
  Što oběćava sad istino
  Nebo, — i mene rět nadiša:
Vidim smèrtnom u blědilu
  Turski měsec gdě zapada,
  Za uvěk stati u tamnilu
  I neizteči već nikada.
Zrinjsko sunce njega těra,
  U iztoku da pogine,
  Da se utopi š njim nevěra
  Cèrna mora sréd pučine.
I ako utopì Farauna
  Mojze u moru cèrljenome,
  Bit će utopit čast podpuna
  Cara u moru sad cèrnome.
Vidim, bojne sréd potěre
  Gdě steg carski po tleh pada,
  Gdě se drugi s križem stere
  Vèrh běloga Carigrada.

Cesarověm tu pod krilom
  Ban će čestit stolovati,
  Ban imenom, a kralj dělom
  Podložni će puk vladati.
Ja narekoh, što ima biti,
  A ti nastoj, slavni bane,
  Da se budu izpuniti
  Sgode od mene naricane.
Tvá svěs znana tebe izvisì
  Vèrh svěh častih světa ovoga,
  O tvom světu diha i visi
  Narod puka hèrvatskoga.
Pod tvóm sěnom i obranom
  Svak bez misli čěm počiva,
  U veselju noć za danom
  Dan za noći mirno uživa.
Blagodarnos još te resi
  S ké svud ime tvoje slove,
  Na pedepse jer lěn jesi,
  Bèrz obilne na darove.
Těm veselo tvoji puci
  Na trenutje tvoje zgledno
  S mačem, s kopjem sèrnu u ruci
  Gdě ti hoćeš svi u jedno.
I na to jih harnos sili:
  Kad zapověd tvú bi imali,
  Svoj bi život pogèrdili,
  U oganj bi se upretali.
Razsap turski to svědoči
  Kada vojska ne velika
  Zajedno s tobom na njih skoči
  Tvojěh věrněh podložnika'.
U slobodi bez ozira
  Š njima obijaš strane i polje,
  Da se žeže, plěni, odira,
  Hara, bije, sěče i kolje.

Sunce il měsec nebo vedri,
  Ti hrabrenoj u odluci
  Nosiš britki mač na bedri,
  A gvozdeni cěv u ruci.
Tvèrdo oklopje oděva te,
  Tvé je uzglavje štit pereni,
  Trublja bojna ušika te,
  Pernica ti je sněg ledeni.
Kad na turske ideš plěne,
  Ter ti dodje san na oči,
  Na led, na sněg, al vèrh stěne
  Ležeš, gdě te noć zaskoči.
Ni obilnos blaga i zlata,
  Last, mir, pokoj ni raskoše,
  Srěd domaćěh dèržat vrata'
  Bojno sèrce nemogoše.
Ah, kolikrat vojske cěle
  Těra, stiza, i pun běsa,
  Od letušte bèrži strěle
  Splesa konja i viteza!
Na pogube vazda pèrvi
  Tečeš glava svěh bojnika',
  Da iz prolite cèrpeš kèrvi
  Plěn, oružje protivnika.
I ako kada po koj sgodi
  Vrěme traješ tvé zaludu,
  Sèrce mira nenahodi
  Hteći u bojnom svedj bit trudu.
Razbirajuć veomi dobro:
  Srěd razkošja tko uživa,
  I tko je u lasti živět obrò,
  Slave věku nedobiva.
Vèrh kamene stèrme hridi
  Od krěposti dvor se gleda,
  Dostojan se tko ne vidi
  Trudan uzhod prić mu neda.

Trud i krěpos gre zajedno,
  Čast dostižu, ki trud tèrpe,
  A u znoju sèrce vrědno
  I u kèrvi slavu cèrpe.
Dug je obćeni svěh viteza':
  Svak čas iskat bojne rati,
  Dokle smèrt jim s hudu udesa
  Snagu i život neprikrati.
Kèrvavomu često u boju
  Ranjen, izbjen po sve strane,
  Junačkomu svemu broju
  Tvé hrabrene kazà rane.
Lěp je biljeg u viteza
  Pèrsi imat izranjene,
  Nije hvale, nije uresa
  Kí je od većje dike i scěni.
Svaka rana, kóm se gizda
  Čudna krěpos tvé vedrine,
  Na nebu će nova zvězda
  Isteć vèrh tvé pokrajine.
Još glas slavni nam nariče
  Tvá hrabrena ina děla,
  Carski uzmožni dobitniče!
  Strenitelju turskěh sila'!
Ali slaba má beseda
  Sve izrěti moćna nije,
  Veličanstvo tvé joj neda
  Da skrovita sva odkrije.
Upisa jih nad oblacim
  Slava gori vèrh nebesa'
  Sunčanijem zlatnim zracim,
  Gdě mé znanje nedoteza.
Tu dohoděh od vrěmena'
  Puci imat će izgled pravi,
  Ko neumèrlos tvoga imena
  Stě se u višnjoj gori slavi.

Za tvé hvale drugo pero
  Više od scěne nać ima se
  Čim za Akila slavni Omero,
  Ne má pěsan podoba se.

Jakov Palmotić

prozvan Dionorić.

Biaše rodom iz Dubrovnika. Cvětaše kad i Junij. Vlada ga dubrovačka izabrà několiko putah za poslanika k svetom otcu i turskom caru. Od njega nam je preostalo: a) Dubrovnik ponovljen, u 20 pěvanjah; b) Didona, tragedija. Umre g. 1670. ili kao što drugi misle, g. 1680.

Iz děla: Dubrovnik ponovljen.

Pěvanje trinaesto.

Svak umukò běše veće,
  I mučanja srěd velika
  Spravljaše se sgode i smeće
  Slušat grada Dubrovnika.

Kada Bunić pun krěposti
  Medna usta svá otvori,
  I ovakoj u gorkosti
  Uze paši da govori:

Zapovědaš, gospodine,
  Da bolesti ponavljamo,
  Umirati ké nas čine
  Kad ih samo promišljamo.

Kó Dubrovnik naš čestiti
  Huda je trešnja oborila,
  Koga oganj strahoviti
  Proždrě plama srěd nemila.

Ah! o temu govoreći
  Tko da je kèrvnik još prehudi
  Neće u ljutoj biti smeći
  I smèrtněm se bolět trudi?
Nu poklě je želja tvoja
  Našu plačnu čut nesrěću,
  Sasve od gorka nepokoja
  Duh běži mi jaoh, počet ću.
Naš Dubrovnik dičaše se
  Nad slověnske sve dèržave,
  I kó soko vijaše se
  Srěd nebesah svoje slave.
Svekolike čestitosti
  Služahu ga i dvorahu
  Na krilijeh od radosti
  U pokoju uzdèržahu.
Srěd gospodske sve slobode,
  Blaga odsvudi pun bogata,
  Uživaše dobre sgode,
  Draže od srebra i od zlata.
Jer gradovi svi ostali
  Slověnskoga od jezika
  U njegovoj dici i hvali
  Rastijahu puni dika',
Veseleć se, da na světu
  Od njihova jes naroda
  Grad čestiti, osobitu
  Komu Višnji krunu poda.
Svi kraljevi ljubljahu ga
  I gospoda světa ovoga,
  Ter daleko svaka ruga
  Běše ime sve ponio.
I po kopnu i po vodi
  Kroz moguće svoje plavi
  Běše od straha svěm narodi (*sic*)
  Svakoj zemlji i dèržavi.

Svedj u miru gospodeći
  Puk vladaše svoj podložni
  Nastojeći, da ga u srěći
  Vrěži, i goji mir uzmnožni.
Uživaše srěćno tako
  U priazni svega světa,
  Ter imajuć dobro svako
  Běše osnovò duga lěta.
Kada zloba ćesti prěke
  Nemogući već podněti,
  Čestitosti da tolike
  Nahode se na svem světi.
Htěći srěćne te visine
  S neba od slave vèrći doli
  U nesrěćne u dubine
  Da ih satre vaj oholi.
Zajedno s zvězdam nemilima
  Oruža se i podiže,
  Da opacěm načinima
  Grad pravedni satariše.
Jer u sèrce svakoj tvori
  Našoj hridnoj u dèržavi
  Silne vihre sve satvori
  I proć njemu na boj spravi.
Neka budu razkinuti
  I razvalit tvèrdo stěnje
  I kroz čemer hudi i ljuti
  Prolit gradom s gor kamenje.
Sveta běše jur nedělja
  S veličěma došla postim
  Kad našega spasitelja
  Smèrt plačemo u žalostim.
I u srědu slavno u věće
  Gospoda se sva kupjahu
  Kad kèrvnicim sve najveće
  Krivine se darivahu.

Iznenadnje kad strašivo
  Eto zemlja igrat uze
  I kamenje letět živo
  Čim sve gradje valjahu se.
Škripa od dèrvja, buka od stěnja
  Do nebesah gromom diže,
  Gdě zla trešnja bez smiljenja
  Hèrli da sve satariše.
Stèrme gore i glavice
  Čim se u mlinu tu meljahu,
  Na priliku poplavice
  Strašne kuće strašno orahu.
A u gustomu cèrnu oblaku
  Čim sve ujedno padè i grušì,
  Sunce sakri svoju zraku
  I sve odsvudi prah zadušī.
Svak začudjen zapazi se
  Neznajući da se trese,
  Nu nesvěsno čim čudi se
  Čudno udaren iznadje se.
Ali trešnja nemilosna
  Jur vaskolik grad razvali,
  Dubrovnik se ter nepozna
  Neg što mu su tvèrdje ostali. (*sic*)
Cèrkve i dvori svikolici
  Kí se gradjom k nebu uzpeše
  U visokoj svojoj dici
  Sad satreni po tlih leže.
Jez zla uredba i nemila
  U trenutje jedno od oči'
  Dažde učini gorka cvila,
  Neizbrojne smèrti uzroči.
Pobi u jedno zvěri i ljudi,
  Děcu, otce i matere,
  Ter izriga ljuto svudi
  Nemilosne sve čemere.

Rěke od kèrvi odsvud stvori
Iz kamenja da izviru,
Sve porazi, sve umori
Smèrtno smete svaku věru.
Něko běžeć smèrt nahodi,
Něko sěđeć smèrt uteče,
Svakomu se svoja sgodi,
Kó mu zvězda s gar nareče.
Něko běžeć od kamenja
U kamenju grob ga sreta,
Ter pokriven tvèrda od stěnja
Svá nesrěćna vèrši lěta.

Ah! koliko nam plemića'
Cèrkva glavna ljuto pobi,
U suzami tega cěća
Živi kanu puknuo bi.
Što li reć ću na ine strane
Što se sgodi svega od puka
Gdě smèrt dava ljute rane,
Gdě svak cvili, jauče i huka.

Vidjahu se gdě tělesa
Mèrtva leže po sve kraje,
I svedj zemlja, ká se stresa,
Gdě svud čini smèrtne vaje.
Ovdě glave bez moždani',
Ondě běhu sve stučene,
Ovdě ruke na poljani,
Ondě noge izmèrvljene.
Prilike se nepoznahu,
Sve smèrt ljuta tako smèrvi,
Još saviše gdě ležahu
U jezeru svoje kèrvi.
Běše odprě něko izdahò,
Něko stopèrv izdišaše,
Něko ranjen ljuto i plaho
Pod stěnjem se izvijaše.

Něko trepti, něko jauče,
  Něko u pomoć druzěh moli
  Da mu težke mire stuče
  Da se tako živ izmoli.
Ali od straha kó živ běži
  Gdě se svak čas ljuto trese,
  I u tuzi se toj poteži,
  Da prě na dvor glavu iznese.
Ćaćko i majka děcu ostavlja,
  Děca mile roditelje,
  Svoga vojna zaboravlja,
  Věrna ljubi, koga željè.
Priatelji se nepoznadu
  Gdě svak běži izvan grada,
  Sve je u tuzi, sve je u jadu
  Gdě kamenje svedjer pada.
Knez veliki, glava od grada,
  U kamenju stučen stoji,
  Nije u jadu sad kó vlada,
  Nije slušati kó nastoji.
Kí su živi od gospode
  Izvan sebe tako ostaju
  Da čim na dvor běže i hode
  Kud će běžat još neznaju.
Mnozi opeta zdravi u putu
  Mèrtvi od straha korěpe se
  Gdě u načinu toli ljutu
  Jcš se zemlja strašno trese.
Mnozi ničěm neranjeni
  Nego samo vèrlěm strahom
  Mrazni, ledni i kameni
  Jedněm tužněm mru uzdahom.
Odsvuda se u dubini
  Razoreněh iz gomila'
  Strahovitoj u vèrlini
  Cuju glasi puni cvila.

Odsvuda se vika čuje,
  Odsvuda se pomoć pita.
  Svak bugari, svak boluje,
  Svak u strahu zlom mahnita.
Ljubežljive n'je milosti,
  Ni ljubavi vèrh nikoga,
  Svak je poman u žalosti
  Vèrh života samo svoga.
Izprěd trešnje strašne u strahu
  Sve tu běži i kèrči se,
  I u načinu hèrlu i plahu
  Uteć na dvor poteži se.
Tako i zvěri u dubravi
  U nesvěsnom těku běže,
  Ako čuju, ljuti lavi
  Da sèrditi gděgod reže.
Stèrmoglav se oru i skaču
  I kriju se sasve strane,
  Něka u spilu, něka u draču
  Samo za uteć smèrtne rane.
Ah! prokleta ljuta smèrti,
  Moguća li u čas jesi
  Strahom ljubav svu satèrti
  Od najdražěh pod nebesi'.
Usrěd tminah tvé nevolje
  Mèrči světli dan od svěsti,
  Da se nezna što je bolje,
  Ni uteći, ni susrěsti.
Sèrce umèrlo brez pameti
  S tebe slěpo vazda ostaje,
  Da nevidi ni kud lěti
  Ni kud hodi, ni kud staje.
S tebe želje po tlih leže,
  Nije htěnja, kó ih vlada,
  Same noge bèrze běže
  I neznadu kud će tada.

Prazno je sèrce s tebe ostalo,
  I u sèrcu sèrca nije,
  Pače i sèrce još je izpalo,
  Strah odsvudi što ga bije.
Ter nije čudo, da ljubavi
  Světovne se ostavljaju,
  Ako se isti Bog ostavi
  Pri sramotnu većkrat vaju.
Ah! takodje Bog čověka
  Htě razumom oružati,
  Ali ga opet straha prěka
  U zvěr plahu vazda obrati.
Zato ovako brez obzira
  Strašne od trešnje svak uteče,
  Ni za malo neima mira,
  Da ni s Bogom drazěm reče.
Ali naše zle nesrěće
  U ověh tugah nesvèršiše,
  Neg zlo opeta vele veće
  S gorčěm jadom objavi se.
Razorene jere kuće
  Izmetati plaho uzeše
  Silne plame i goruće
  S čěm se u kratko vâs grad ždeše.
S četar kraja oganj s pèrva
  Tiho u sebi zavèrže se,
  Ali dosta bivši dèrva',
  U čas plaho razgorě se.
Tudi u dimu cèrne slike
  Strahovito pustio je
  Kako od kèrvi svě jezike
  I goruće plame svoje.
Put nebesah ondě lěti,
  I izmetje glavnje ognjene,
  Tere silom svojom prěti
  Žeć ne dèrva neg i stěne.

Silni vihar, kí tad skoči,
  Plame ognjene ljuto uzmnoži
  Ter nemiloj u žestoči
  Vas Dubrovnik na oganj složi.
Rěke teku srebra i zlata,
  Kěh najposlě oganj ždere,
  Ginu blaga sva bogata,
  Sve bisere plam razžeže.
Sviona ruha izgorěše,
  Iztrěska se dragi kami,
  Silni oganj sve požeže
  Oholěma svojim plami.
Srěd žerave tako žive
  S gori lěti u plam vèrli
  Suha slama posrěd njive,
  Sěver u nju kad zapèrli.
Ah! tako se, da nu i gorě
  U našemu gradu sgodi,
  Gdě na ognju živi gore,
  Gdě plam ždere što nahodi.
Dubrovnik se učinio
  Kako jedna peć goruća,
  I u sebi je opustio
  I brez puka i brez kuća'.
Pače u plaču strašan tako
  I u ognju tu vidi se,
  Da bi rekò, živi pakó
  Da u njemu nahodi se.
Na ove sgode more u čudu
  Tja uzpregnu s plačna kraja
  Gdě sve u ognju gori hudu,
  Gdě sve puno smèrti i vaja.
I gizdave morske vile,
  Ké po moru slověnskomu
  Izvodjahu tance mile
  Na čas gradu čestitomu

Videć, kako satira se
Srěd visocěh svojěh dvora',
Skubuć svoje zlatne vlase
Utěkoše druga u mora.
Žaleć tugu mila grada
Gdě ovakoj u žalosti
Nemilosnom trešnjom pada
U gospodskoj svoj světlosti.
I gdě u njemu veće sgara
U načinu strahovitu
Svakolika slava stara,
Kóm slovjaše svud po světu.
Ah! tako se gospodine
Ova žalos nami sgodi,
Svekolike ká vèrline
Vèrlinome svom nadhodi.

Petar Kanavelić.

Rodi se u Korčuli na početku sedamnaestoga věka. Svèršiv u kući svojih roditeljah navadne nauke, otide u Dubrovnik, gdě su to doba vèrstni muževi oko podignutja narodnoga knjižtva svojski nastojali. Medju svimi znanostmi najvećma mu omili pèsničtvo, u kom je izvèrstnim postao. Ovo su poglavita děla; a) Ivan Trogirski i kralj Koloman; b) Prevod talijanskoga děla: Il Pastor fido; c) Dubrovnik, pěsan o trešnji; d) Skup pěsnih bogomilih; e) Pěsan na slavu oslobodjena Beča; f) Muka g. našega Isusa, tragedia. Umre g. 1690.

Iz Ivana Trogirskoga.

Pěvanje šestnaesto.

Kad Koloman kralj nadjè se
S družbom lěpom grada blizu,
I bogate vidje urese,
Ké za njega spravili su,

Uzdèržat se mogò nije
  Van kraljevske običaji
  Da u licu neodkrije,
  Koju u sèrcu rados taji.
Kad na vrata zatěm stupi,
  (Gdě knez i ina sva gospoda
  Prěd svěm pukom, kí se skupi,
  Od grada mu ključe poda.
Govoreć mu: Vedra kruno!
  Za uzmnožit tvoju slavu
  Naš grad rodni sad podpuno
  Prima od tebe slobod pravu.)
Reče: Ina nije u meni
  Želja, nego pomnju imati,
  Da priatelji moji ljubljeni
  Budu slobod uživati.

I tako se š njima odpravi
  Uprav templa presvetoga
  Putom, koji puk napravi
  Kitam' dubja mirisnoga.

Po prozorěm redom stahu
  Sve gospoje i mladice,
  I cvětjem ga posipahu
  Lěra, cedra i ružice,

Kako da těm rěti žele
  Gledajući ljubko njega:
  Primi od naše věre běle
  Svědočanstvo bělje od sněga.

I u ovomu ako cvětju
  Našěh pèrsěh prilika je,
  Ké čas grabe pramalětju,
  Věra u pèrsěh vidj kakva je.

I ako je ova rosa běla
  Mlěčněm sněgom zarosila,
  Mlěko od rukah nam je uzela,
  Sněg od lica ugrabila,

Za ukazati, naša věra
  Da je bělja na daleko
  Od ružice, cedra i lěra,
  I nadhodi sněg i mlěko.
Děca u četam' izredjeni
  Vapijahu na sve strane:
  Živi kralju naš ljubljeni,
  Živi kralju Kolomane.
Druzi noseć grane sitne
  Od lovora i masline,
  Uznošahu nedobitne
  One slave veličine,
Kěm se slavi, časti i resi
  Kó kralj hrabren i mogući,
  I gdě sunce pod nebesi'
  Zrak prostire svoj gorući.
Kad na vrata cèrkve svete
  Dodje, vas sbor redovnika'
  S poniženstvom njega srěte
  Kako kralja dobitnika.
Zatěm (kako vrěme onada
  Od dragoga mira iskaše)
  Od jedina glasim' sklada
  Ovu pěsan zapěvaše:
Stvoritelju, duše, hodi
  S věčněh stranah od isgara
  I napuni svěh nas odi
  Lěpěm blagom tvojěh dara'.
Od světlosti ove velike
  Zrak blaženi nami uděli
  I potvèrdi po sve věke
  Koj si poslò mir veseli.
Neka u tebi i po tebi,
  Kako věrněm jes dostojno,
  Doživěmo naš pod nebi
  Život skladno i pokojno.

Kad ovako dovèršiše,
Knez i ostali svi poglavni
Ruke na oltar postaviše
Govoreći: Kralju slavni!
Pod obranu jako tvoju
Dobrovoljno podlagamo,
I u miru i u boju
Nas i děcu, koju imamo.
Kunemo se věčnim Bogom,
Vèrh oltara komu ovoga
Klanjamo se s časti mnogom
Isukèrstu, Bogu od Boga.
I kralj stavi desnu ruku
Na oltar sveti, i odgovara:
Bog, kí je za nas podneo muku,
Vèrh ovoga kí je oltara,
Pravedan će svědok biti,
Da od svačje ja ću sile
Vas obranit i ljubiti
Kako sinke moje mile.
Zvěk zlatnjeh od trubalja'
Ću se zatěm udarati,
Svaka strana bližnja i dalja
Na kí odgovor sladki odvrati.
Pod kěh romóm odvedoše
Kralja, i knez i gospoda
U dvor, komu sve razkošje
I svaki ures blago poda.
Vidi se mire pokrivene
Svilam', kojěm cěne nije
I okolo izvežěne
Stole, vele bogatije.
Vèrh prěstolja visokoga,
Kralj gdě dojde slavni sěsti,
Kralja Atile ugarskoga
Na pèrvom je slika městi.

Pod nogami vide mu se
  Sva kraljestva ká predobi,
  Sve dèržave koje uze,
  Svi rusagi kěh porobi.
Od šéset sinah koje imà
  Dva najstarja okrunjena
  Vidiš krunam' vlastitima
  Medju sobom razděljena.
Jer čěm hoće oni oba
  Krunu stavit otca svoga,
  I kraljevat u isto doba,
  Išťe tisnut ovi onoga.
Aladana němski bani
  Ugarskijem kraljem rěše,
  Kabu Uni inostrani
  Na prěstolje isto uzpěše.
Azdarigo, kralj mogući
  Od Gepidah, kad ugleda
  Razděljenje u istoj kući,
  Nepusti jim poć naprěda,
Neg Budimu pri staromu
  Pobì im veći dio viteza',
  I Aladariu nevoljnomu
  Krunu i glavu nogam' splěsa.
Kaba jedva živ uteče,
  I svoje rodne put Scitije
  Ide živět na daleče
  Od smetene Ungarije.
Vidiš opeta Valamira
  Ostrogotskoga od kolěna,
  I za njime Teodomira
  Na prěstolje uzvišena.
Sědi za ověm Teodorigo,
  I kraljevsku prut uzdèrži,
  Za njim stoji Atatrigo,
  Gdě ostrogotska vlas dovèrši.

Vidiš za ověm Andoina,
  Longobardske bojne od kèrvi,
  Vèrh ugarskěh pokrajina'
  Krunu nosi kí najpèrvi.
Alboino za ověm stoji,
  Kralj istoga od naroda,
  Vèrh ugarske krune koji
  Longobardom svèrhu poda.
Mauricia, iztočnoga
  Cara vidiš slavnu sliku,
  Vèrh prěstolja ugarskoga
  Dèržat krunu i šibiku.

Za ověm buduć kraljevine
  Cari iztočni uzdèržali
  Cio věk i pó malo manje
  I pokojno kraljevali,

Gospodstvo im ugrabiše
  Iz nenade Uni bojni,
  Kí od Scitije doć činiše
  Puk iz nova neizbrojni.

Poganstvo ima i nevěra
  Proměnjljivo sèrce odveće,
  Danas neće, što htě včera
  A zautra čini tretje.

Na očima našem tako
  Zvěr, koja se větrom pase
  U hip, u čas, doba u svako
  Mas razliku stavlja na se.

Sedam tako vojevoda'
  Iz Scitije dodje opeta,
  Kí ugarskog' vèrh naroda
  Stolovahu šeset lěta',

U vlastitom kneˇztvu svaki
  Kako koji zemlju obra,
  Karlo Veli doklě jaki
  Ote im kneˇztva i sva dobra.

Karla ovoga okrunjena
  Prilika se ista gleda
  Tako izvèrsna učinjena,
  Da mož' rěti: zapověda.
Ungariju razděljenu
  Ovi opeta svu sjedini
  I njegovoj podloženu
  Vidiš vedroj veličini.
Tako u službu obratjeni
  Druzi vèrh njih stolovaše
  U svom těku izpunjeni
  Sto godištah dokle ostaše.
Gejzu vidiš, gdě prolěva
  Suze i gleda put nebesi',
  On najpèrvi od kraljeva'
  Rodněh kèrstom čelo uresi.
Vidiš za njim, Stěpan sveti
  Měšte pruta kraljevskoga
  Gdě uzdèrži kèrst propeti,
  Zaklad raja nebeskoga.
Alemana Petra sliku
  Za ověm paziš, komu puci
  Kako vèrlom usioniku
  Izlomiše prut u ruci.
Aba za ověm podiže se
  Krunu grabi koj pod silu,
  Bez nje bèrzo nu nadje se
  Za usionos i on nemilu.
Petra opeta usionika
  Vidiš za ověm kraljevati,
  Njemu oružje cara Enrika
  Ugrabljenu krunu vrati.
Opet vidiš kraj Dunava
  Gěć vèrline ponovljene
  Gdě mu mèrtva pade glava
  I bez krune i bez scěne.

Andria za ověm sebi istomu
  Diže s glave krunu svetu,
  Salomunu sinu svomu
  Koju stavlje još dětetu.
Za njim opet vidiš, Bela
  Gdě Andrúnu krunu stavlja
  I oko njega vojska cěla
  Sałomunu gdě ju ugrablja.
Salomun se za njim pazi
  Kí po smèrti Bele istoga
  Na izgubljeni stò uzlazi
  Pod oružjem tasta svoga.
Gejza drugi stoji u redu
  U ponosnoj bojnoj slavi,
  Nosi munju u pogledu,
  A u ruci mač kèrvavi,
Kěm těrajuć Solomuna
  Pun neumèrle dike i slave
  Ugarska mu osta kruna
  S mnogom časti na vèrh glave.
Od masline lištjem plodněm
  Mač kraljevski ovio je,
  Za ukazati, da ugodněm
  Mirom sdružen kraljevò je.
Brat Vladislav stoji za njime,
  Od gospode komu i bana'
  Zajedno s prutom kraljevskime
  Kruna silom bi podana.
Kuni, Poljaci, Rusiani,
  Kěh u vèrlom dobi boju,
  Leže pod njim poharani
  I uznose mu slavu svoju.
Kad Koloman kralj razgleda
  Vladislava, ćaćka svoga,
  Vidje uzanj uporeda
  Okrunjena sebe istoga.

I naslikan gdě je njemu
Tvèrdi Zadar pod nogami,
Lěp i izvèrstan tako u svěmu
Da mož poznat kam po kami.
Vojska ugarska gdě ga obstire
Sa svěh stranah, i gdě svudi
U obilnosti, ká mu izvire
Iz pobjena množtva ljudih.
Tvèrdi miri gdě puzaju
Pod udarci sgrade čudne,
Koji udarat neprestaju
Često i naglo u noći i u dne.

Jure Habdelić.

Biaše svetjenikom u družbi Isusovoj. Napisà ova děla: a) Dictionarium vocabulorum croaticorum; b) Kerštjanski navuk; c) Pèrvi otca našega grěh (1674).

I.

Predgovor k dělu: Pèrvi otca našega grěh.

Malo je do sé dobe slovenskem jezikom, za ktere bi ja znal, knjig štampano. Ali ni onem ogovorljivi jeziki proztili nesu. Nekomu teh takoveh knjig reči nesu bile prave slovenzke, nekomu bile su jako priproste, nekomu štampa né valjala, nekomu navuk nebe prikladen, nekomu litera ili slovo nepotrebno, mesto potrebnejega i priličnejega be postavljeno, etc., zato pred vnoge sudce morahu siromaške knjige dohajati, i od vnogeh sudcev (nesmem reći kriveh) vnoga osugjavanja i sentencie prijmati.

Kaj se drugo moje ove knjižice nadejati moraju, ktere ja, kakti im vreme od vsagdešnjeh mojeh poslov pritergavajući, jedvaj k koncu dopeljah, pače i nedopeljah zevsema, pokedobe od ćutov zvunzkeh tela člověčjega

osmi del ostavih, zaradi drugeh, kot rekoh, zkerbi. Znam da bude, ki reče, ova je majdačka, ova zagorzka, kranzka ova, ova solarzka, ova nemška, tukavska ova reč. Nedvoim ni vu tom, da bude, ki reče: ovde H. ovde X. ovde Y. ovde cs. zc. Bude ki reče: ovo beše ostaviti, ovo ništar nevalja, ovo priličneje bilo bi izreći etc. Ja pak, dobri moji sudci, na vsa ta vaša sugjenja drugo neodgovarjam, nego ono, kaj sam na jedne u Zagrebečkom Varošu hiže stene, velikemi literami, napisano čtel:

Z fundamenta izpeljana
Hiža ova i zidana,
Ako komu ne po volje,
Nego mu se hoće bolje.
Naj nam ovu tak ostavi,
Svoju sebe naj popravi.

Tak, komu knjižice ove nebudu po volje, naj je ostavi, a svoje, ako je ima, naj popravi, ako ih nema, naj nove bolše zpravi, listov na hvalu Božiu, D. Marie poštenje i obćinzku korist. Ništarmenje, komu se horvatzki hoće govoriti, neka reče mesto lehko lahko, mesto osem osam, mesto jalen jalan, mesto nesem nisam etc. Ar né težko mesto E postaviti ili reći I, ali mesto E. A. Ja sem činil štampati onak, kak onde govore, gdě sem pisal.

II.

Iz děla: Pèrvi otca našega Adama grěh.

Iz druge strane, br. 56.

Vsegdar je pervo slovenskoga orsaga, lujdi kakti pravoga keršćanskoga catholičanskoga, ta hvala i dika bila, da su najpervo verni u prave Rimske vere bili, pak svojem kraljem, Banom, Generalom, Capitanom, i druge zemelzke tot cirkvene tot svetske gospode. Ali tu hvalu i diku malo kaj nezgubiše, morebiti od vugorske i Erdelske mužadie peldu vzevši, ar malo pervo toga i tam se je bila velika mužka burka zdignula. .

Leto adda 1573. naglo se zbuči mužadia proti gospode i plemenitem ljudem, ta zrok dajni, da ju gospoda na tlake i dohodke pe mezne takve nemilo naganjaju, kakve premagati nemore; zato z bukom oružje, kakvo je gdo mogel imati, zdignu, najpervo vu onom polju, ktero na širokom medj vodami Savum i Kupum stoji; i berže časa spravi se oboružnoga, ali neumetelnoga ljuctva do dest jezer, i tak da bi se ćez brege svoje Sava naglo razleala, tak ono ljuctvo, kadgoder je išlo, plemenitaške dvore i hiže, je razbialo, robilo, žgalo. Megj temi pako dvori i hižami najpervi je bil plemenita vitežkoga človeka Jurja Punekonića na samoborskom polju, ki je malo pervo iz turskoga sužanstva bil vušal. Odonud pako proti Savi iduć, vsem su onuda stojećem velik strah zavdali, i ako su kteroga plemenita človeka v ruke dobili, taki su ga nemilo zarazili.

Gda bi do Save bili došli, poslali su zmegj sebe posle u kransku zemlju k mužem, i k drugem bližnjem susedom, ki bi im povedali, da ne moguće već težkoće i nemilošće svoje gospode terpeti, proti njim su oružje prodignuli. Zakaj zato i njim svetuju, da ako hote slobodni biti, i u lepe slobodšćine živeti, da kaj berže, to berže, volju i oružje sobum slože. Kem poslom odluček, kakvoga su želeli, daše neki, kteri su stali megj Sutlum, ka voda Štaersku zemlju i Dravum od slovenskoga orsaga luči; neka listov ćez Savu preidu, i nekuliko dalje pojdu, da se i oni hote po malom vremenu ali na ptujskom, ali na varaždinskom polju š njimi skupiti i oružje združivši sreću kušati.

*

* *

Prešavši dakle prěko Save, štogod je bilo lěpših dvorovah i marofah, navlastito pako Franje Tahia, koje je on dao lěpo cifrasto načiniti, ognjem i oružěm bez milosti potèrše i požgaše. U toj slěpoj naglosti dodjoše blizu ure na dolnju Stubicu, gdě izviraju hasnovite toplice na pomoć mnogih bolestnikah. Ondě tabor postavivši razposlaše naokolo svěćicom omamljene seljake, koji su bez ikakova raz-

loga dvore i imanja plemićka žgali, robili i na ništa spravljali; a svaki dan pridruživaše im se množina mladih mužićah.

I kada ih se je već mnogo tisućah bilo skupilo, izabraše si za poglavara někoga Mateju Gubca, koji im se je nad sve ine činio i věštijim i mudrijim i prot gospodi razjarenijim, i koga su i kraljevskom časti nepametno nadarili. Gubec muž postadè dakle kraljem. Medjutim zagrebački biskup Jure Drašković, koji je to vrěme bansku čast obnašao, vidivši, u kolikoj je pogibelji sva zemlja, sazvà zemaljsku gospodu na sabor, da vide, kako bi taj mužki oganj za goda potišali, da neizide na veći plamen. Taj im dakle savět u pamet dodjè, da sva gospoda i plemeniti ljudi oružě dignu, i da u vojnički savez pozovu one pokrajine, koje su němački generali Vid Hallekus i Herbardt Ausperg ravnali. Generali se neuzkratiše sa svojimi pokrajinami, ako samo car dopusti, jer bez njegova dopuštenja nebiaše im slobodno na nikoga, a mnogo manje na kèrštjane vojsku dići. U bèrzo dakle poslaše iz zemlje u Beč k caru Keglević Simuna i Berzea Ivana, da izprose mandat, u kóm bi se zapovědilo generalom, da zemlji u tolikoj potrěbi sèrčano i marljivo pomognu. Nu doklam su poslě dulje, nego je tolika pogibelj tèrpěti mogla, vani boravili, imajući podpunu priliku, zauzme muž kralj Gubec grad Stubicu, i iz grada razposlà na sve strane svoje posle; da je Stubica u rukuh, da tko hoće dionikom postati i u buduće tolike srěće, u koju su se uhvali, da umah pohiti, ostavivši sve druge poslove i skèrbi. I ne bez uspěha; jerbo čuvši bezpametno ljudstvo o tolikoj srěći muža kralja, pohiti u mužki kraljevski tabor, zaboravivši i na děcu i na žene i na maršicu. Drašković biskup i ostale poglavice vidivši, da je odvlaka kao za sada jako škodljiva, i da nije više sěgurno čekati bečkih poklisarah i Krajinah, za koje su molili, hitro izabraše dva poglavara, koji će na muže udariti, i to Mateja Keglevića i Gašpara Alapja, obadva velika gospodina i u bojnom poslu hrabra i mnogo razumna; davši im osam stotinah konjanikah, što su ih na

naglo mogli spraviti, i one haramije, što ih je zemlja platjala, zapovědiše im, da na Stubicu udare. Razuměvši to muž kralj Gubec, ništa se neprestrašì, već zapovědi svojoj mužadiji . ., da taki oružě primi i s njim na gospodu podje, rekavši joj: Bratjo vitezovi! vi znate, zašto ste se u ovom taboru skupili, zašto ste kuće, žene i děcu vašu ostavili. Znate, kakova vam je dosad srěća služila proti plemićem, koji su vas prije nemilo derali. Nu znati morate, da sada imate priliku, kakove nikada niste imali, da dodjete na vèrh srěće vaše. Ovo je dan, ovo je borba, koja će vam oli věčnu hvalu i diku, pače i željnu slobodu doněti, ako žurno i hrabro bijuć se, gospodu svladate; ali će vas dovesti na velike i strašne muke, a vâs vaš ostanak na věčnu sramotu, ako ledja obèrnite i poběgnete. Indi ako ste ljudi, ako ste vitezovi, koje ja cěnim, sèrčano se oružja dèržte, na neprijatelje udarite. Nestrašite se bliskanja njihovih mačevah, ili duga koplja; na svakoga je vas do dvadeset. Neću vas više rěčmi zadèržavati, već je vrěme, da se pobijemo. Danas nam valja ili srěćno poběditi, ili svim vitežki poginuti. Tako govoraše svojim muž kralj Matej.

A na drugoj strani razrediše zemaljski poglavari svoju vojsku, tako da su u srědinu postavili pěšake s puškami, a sa strane konjanike, koje su hrabrili, da se ništa nestraše one mužke halabuke, buduć da se sva ta množina bolje razumije u pluge, motike, cěpe i kose, nego u oružě, i da će se, kada opaze gole sablje i kèrvave rane, od straha tako razběžati, da neće znati, kuda i kamo ima běžati.

Pavle Vitezović.

Rodì se u Senju, a odhranjen biaše u Belgiji. Od starine se zvaše Ritter. Vrativši se u svoju domovinu postadè podžupanom ličkim, a poslě zagrebačkim. Temeljito izobražen morade uviděti, od kolike bi koristi bilo, da i njegova domovina dobije tiskarnu: zato se nehtède umiriti, dok nije izposlovao, da je u Zagrebu pèr-

va tiskarna ustrojena. On napisà više stvarih hèrvatskim i latinskim jezikom: latinska su mu děla još u rukopisu, a od hèrvatskih su slědeća natiskana: a) Kronika, aliti spomenek svega sveta vekov; koje su zatim drugi (Rafaj do 1744. Laurenčić i Kèrčelić do 1762.) nastavili; b) Oddiljenje Sigetsko; c) Sibilla hèrvatska; d) Prirečnik. Umre pako u Beču g. 1713.

Iz děla: Oddiljenje Sigetsko.

Putnik i Jeka.

Odkud je ov hamet? odkud to grobovje?
Jeda li to zamet sigetov je? Ov je.
Dèržim na priliku kot da glasi ječe,
Ter mi nědo něku rěč izreče? Reče.
Ovdě něko božje stvorenje se krije;
Odgovara glas kako prije: I je.
Javi se, tko si god, čijaj' to rěč bila,
Ká mej' na ov prihod zabavila? Vila.
I ljudi su novi, i vile ovděka:
Neka ime povi, ako je ká? Jeka.
Toli mi, Jeko ti, drag i planin slavo,
Došla si naproti? Jeko zdravo! Zdravo.
Stupi bližje vilo: vidiš me, kako sam
Naměril se v dělo ovo sam? Ovo sam.
Stupi, daj se gledat, neuhajaj mimo:
Al rec', gdě ću ja stat? to prosimo! Sîmo.
Nut zapovědi té tvojih rěčih slědim:
Ovo sam: ali te još nevidim! Vidim.
Znam, stare navade da i sada imaš:
Kí te vidit ráde neproštimaš! Stimaš.
Ludo je prositi (veli se rěč zdavno)
Što nij' moć dobiti; toj' opravno! Ravno.
Neg' ti dar obětam, slavna Jeko moja,
Pusti me, da pitam za někoja! Koja?
Pitat ću, što j' bilo: ti kazat obětaj:
Tere sebi, Vilo, dar dopitaj! Pitaj.
Al što ću činiti za pomen, naredi,
Gdě ćeš govoriti od obsedi? Sedi.

Neg' bih još rad znati bez side i ruha,
  Što imam dèržati rad posluha? Uha.
Čudan tij' ratin svet, i čudne navade,
  Po kíh na 'vo Siget grad dopade! Pade.
Kad ovo zagledah, hodeć po 'vih puti'
  Od čuda udom dah svim prenuti! Nuti.
Od kako jaki grad (čudno spomenutje)
  Mora tèrpiti sad razsutje! Razsut je.
Ké su mu puštjali rati v ovoj stranki,
  Kruto ti su mali ti ostanki! Tanki.
Gdě mu j' pèrva sila? gdě mu je spodoba?
  Ká ga j' na to děla zla hudoba? Doba.
Sam turski poglavnik pride pod te zide,
  I š njim mnogi vojnik za naprěde. Pride.
Čudno ti j' činila srěća, sad se smije,
  Ona turska sila da ga bije? I je.
Trave počernihu od kèrvi velike:
  Svud se (znam) točihu kaplje prěke? Rěke.
Tulika grad hèrveć turska veličina,
  Šta pokazà najveć 'z nepočina? Čina;
Kako grad užgaše? to su čudne stvari.
  Jeda oganj daše Janičari? Čari.
Kuliko vrag more i s rukom i s usti!
  Ali te prikore Bog pripusti? Pusti.
To su, kí nas straše biči brez utěhe
  Ničemurne naše za pregrěhe! Grěhe.
Dobro se dèržaše v sigetskoj trudnosti,
  Š njimi, ké ravnaše Ban, mladosti! Dosti!
Gdo j' pomoć još tvoril? gdě kako sěna stog
  Srěd plamena j' goril tá Siget nebog? Bog
Ká bì sila Banu, al srěća ne bolja?
  Da dodje k tom' stanu, gdě j' nevolja? Volja.
Kakov se činjaše Turkom taj Ban tužan,
  Kada prot' njim staše oboružan? Ružan.
Kako je odganjal Turke? je li kaneć,
  Gda j' Siget pomagal věrno braneć? Raneć.

Da Ban bije jako, videći Kurt Zimo
  Kud je jahal (ako pitat smimo)? Mimo.
Dobro se je čuvat, što se mnogi boje;
  Težko je kupuvat zdravje svoje. O je!
Je l' car na sve strane, i na sve prilike
  Dopeljal izbrane sve vojnike? Nike.
On jaki Deliman, vazdar na boj ganjen,
  Je li od smèrtnih ran' bil obranjen? Ranjen.
Mora svak' dojt' na dvor smèrtnoga umora,
  Il je gdo prěko gór', il prěk' móra! Mora.
Kogano junaka 'z naših glas pověda.
  Ljutoga i jaka kot medvěda? Vida.
Što je njemu bila Hajkune hrabrena,
  Da se reče vila oružena? Žena.
Česa je bilo njoj, da se j' pomužila,
  I po vojski turskoj projti smila? Mila.
I ona j' tu pala od kèrvi, i pota,
  Nač se je puštjala slěpota? Lěpota.
I njoj měč smèrt zadà kod drugih vojnika':
  Što je mužu sada ta vladika? Dika.
Mnogo j' učinila (neka rečem potom)
  Al je to dobila lěpotom! I potom.
Dična j' stanovito ljubav té gospoje:
  Al za istinito ako to je? To je.
Da bi se sad' jakih tako žen' iskalo:
  Kuliko b' se takih žen' imalo? Malo.
Po svoj toj tvèrdini grad ujiše zmije,
  Ter se u zidini Turčin smije! I je.
Vidim (tugo naša!) v gradu, ne kot prija,
  Gdě alače Paša i delija. I ja.
Vrědnoga on ubì zaisto kèrštjana,
  Koga vezir ljubi 'zpod tumbana. Bana.
Gdě ga pogodi on, da opadè nice,
  Zèrnom, al oštrinom sulice? U lice.
Ja mnjah (kot glas hodi, ali ni j' svědoka)
  Da ga zèrno zgodi pokraj boka? Oka.

Ali to u dike božje pustimo dvor:
Ti na rěči něke još odgovor! Govor.
Kó se j' od hrabrosti hèrvatske zgodilo
Hotěnje, se j' dosti vidilo! I dilo.
Ima grad turska vlast, koga nij' kupila,
Niti ga je na čast sprosila. O sila.
Hvaliti na věke, kí dèržahu boje,
Bana, i vojnike deh vrědno je? O je!
Tí vitezi mili po zemlji sa svime,
Glasno su pustili svoje vrime! Ime.
Ké je god sastala tu smèrtna prilika,
Palme je procvala svim mladika! Dika.
Za věru se bihu, za kú glave daju:
V kom se nastanihu sada kraju? Raju.
Ká jim je gospoja zelen věnac 'zvila,
I pěsam od boja njim spravila? Vila.
Znam, da su starice njih majke cvilile,
I žalost sestrice imile? I mile.
Bog mi jim daj pokoj; věčne svěće plamen,
I stvori š njimi svoj dobar znamen! Amen.

Mavro Orbin.

Rodì se u Dubrovniku i stupì u red Benediktinacah. Veoma se proslavì kao talijanski spisatelj. Naški napisà: Zarcalo duhovno, u 15 razgovorah, kojeje preveo iz talijanskoga (izd. u Mlětcih 1703).

Iz děla: Zarcalo duhovno.

Iz razgovora tretjega.

Učenik. Budući ja razumio, da je naš život kratak veoma, uzo bih da mi skažete uzrok, zašto pèrvi naši roditelji, i svi stari, ki su pred nami bili, živěli su toliko, i tako dugo vrěme. . Ah koliko bih dobrovoljno uzo znati

razlog od toliko duga življenja od ovieh, ki još u početak prid nami biše?

*

* *

Meštar. Někoji ljudi htědoše reći, da godišta, koja su upisana u bibliji, nisu bila ovako duga, kako su ova naša sadanja, nu da su bila duga kao jedna naša sedmina; nu to je više nego laž. Govoriti ću dakle s Nikolom Liranom, koji stavlja o ovom pet razlogah. Budući Adam od Boga stvoren, biaše takodjer učinjen unutra u svom životu izvèrstnim načinom zdrav; i zato biaše lasno, da dugo živi; i ova dobrota zdravlja dolazi i ostaje većma kod onih, koji su blizu, nego koji su na daleku. Drugo biaše trězno življenje; gdě dan današnji više ljudih ubija sladokus nego nož; i rad neuměrna jela i pila umrěše mnogi, kao što veli razumnik. Tretjim razlogom biaše dobrota jestojske i hrane: jerbo su prije potopa stvari, koje je zemlja radjala, bolje bile nego po potopu. . Četvèrtim uzrokom biaše znanje: jerbo Adam poznavaše sve stvari i poznavaše vèrlo dobro krěpost i izvèrstnost travah i plodovah, koji su mu bili za hranu potrěbiti. Peti razlog biaše u naredbi božjoj, da se ljudi bèrzo uzmnože i napune zemlju. To je onih pet razlogah, što ih stavlja onaj naučitelj, i oni su meni veoma ugodni. .

Učenik. Ah bože! koji je to nauk, što sam ga od tebe čuo i naučio; věre mi, sto godinah bi vas slušao, i još neznam, da li bi se umorio ili nasitio. Još bi od vas želio znati, zašto sveto pismo govori, da je život ljudski kratak, gdě no ipak vidim, da je naš život mnogo dulji nego ikoje druge životinje. Reci mi, koji je tomu razlog?

Meštar. Stvar je stanovita, da je naš život dulji nego svih ostalih životinjah, izuzamši, kao što Aristotel veli, slona, i kako drugi govore, jelena. Nu ipak ima pismo vèrlo dobar razlog, kad veli, da je naš život kratak. To je istina, ako mi budemo sudili i mislili po vrěmenu prošlom: jerbo je ono već prošlo, i ako se cěni po svoj njegovoj duljini nije ništa više, nego dan, koji je jur prošao. Ako

je dakle sve vrěme, što je prošlo, ništa, koliko će manji biti naš život toli kratak? Kratak je naš život takodjer, ako ga budemo prilikovali vrěmenu, koje ima doći: jerbo ćemo u nebu uvěk živěti, i tu će biti život bez svèrhe; a ovaj će se naš svèršiti, kao što se vidi. Dakle je naš život bez dvojbe prekratak, osobito pako ako ga izjednačimo sa sadanjim vrěmenom. David veli, da godištah naših, koja u ovom tužnom životu boravimo, neima više od sedamdeset, a něki da dopru jošte do osamdeset. Nu recite mi, molim vas, nestratimo li polovicu ovoga vrěmena spavanjem, jedenjem i pijenjem? Zato nam neostaje od njih više nego četèrdeset; a od ovih opet stratimo deset u dětinstvu; od trideset, što ih je ostalo, znaj, da stratimo dvadeset u igri, u pokrěpljenju, u nemoćih, u gospodarenju i u nastojanju oko těla i u ostalih poslovih bez broja; zato nam ostaje samo deset godinah, a koliko i od tih stratimo u grěsih i uvrědah Boga? Ako dobro promotrimo naše stvari, tako ćemo najti, sinko moj! da smo u osamdeset godištah jedva jedno godište Bogu služili. Zato naš život nije kratak, već je prekratak.

Andrija Vitaljić.

Biaše rodom Višanin iz Komiže. Posveti se svetjeničkomu stališu. Napisà: a) Iztomačenje pěsnih Davidovih u vèrsih, u Mlětcih 1703; b) Ostan božje ljubavi u Mlětcih 1712.

Iz děla: Ostan božje ljubavi.

Iz pěvanja desetoga.

Dakle umro je, dakle pade
Dakle uvenu žilj prěběli,
Kí se iz raja nami dade
Za naš věčni miris mili.

Dakle izdahnù naš Spasitelj,
Naše dobro, naša slava,
I naš drugi Odkupitelj,
Sunce pravde, světlos prava.
Jaoh, plačite, sad plačite
Vi nebesa lěpa gori,
Jasne zvězde procvělite,
Plačte rajski sveti dvori.
Vi Siona nebeskoga
Duše svete, slavne, obrane
Sad od sèrca svi plačnoga
Plačte, i cvělte na sve strane.

Od svetoga gori grada
Pocèrnite zěde běle,
Da jur s teška cvěla i jada
Světli u njemu dvori cvěle.

Ter ni u slavi, ni u dici,
Vi gradjani nekažte se,
Nu žalosni svi kolici
S cèrněm ruhom odijte se.

Jaoh, umro je, umro sada
Vaš Gospodin, vaša slava,
Žarko sunce svega grada,
Čast izbrana, dika prava;

A vi na svět věrni zbori,
Jaoh, što sada vi činite?
Evo Isusa smèrt umori:
Plačte, uzděšte i cvilite.

Gdě ste sveti redovnici?
Gdě pastiri věrněh stadah?
Kamo izbrani spovědnici?
Gdě množ lěpa sveta grada?

Hodte, i hodeć svak vas cvili;
Pod križ sveti hodte ovděka
Evo dobri pastir mili,
Evo naša slava i dika.

Hodte ljudi, hodte žene,
  Hodte dobri, hodte oholi,
  Ter svi od svěsti ponižene
  Pod križ sveti padte doli;
Plačte, cvělte, dvižte gori
  Vaše plačne oči milo,
  Znajte, Isusa smèrt umori:
  Vijte mèrtvo sveto tělo;
Pokajte se, jer s vašega
  Grěha i s vaših zlobněh děla'
  Zlim načinom ubi njega
  Strahovita smèrt nemila;
Milujte ga, jaoh milujte,
  I udarajte pèrsi rukom:
  Ljubte, hvalte, slavte, štujte
  Svi sèrčenom njega odlukom.
Miluje ga sve stvorenje,
  Sunce, stěne, vas svět ovi,
  Svi plač kažu i cvěljenje,
  Svih bolězan tužna lovi. . .
Dakle sunce, vas svět ovi,
  Sveta templa lěpa sgrada,
  Tvèrde stěne i grobovi
  Biljeg daju plača i jada;
Nu kako neć ti cvěliti
  Věrnih dušah tužni sbore?
  I vas kolik obratiti
  Od groznih se suza' u more?
Videć, něma da stvorenja
  Svoje plačne glasu daju,
  I da kažu sva zlamenja,
  Tugu i žalos da imaju.

Ignjat Gjorgjić

rodì se u Dubrovniku 13. veljače, god. 1676. od otca Bernarda i majke Franjice Zlatarićeve. Izučih pèrve nauke kod Jezuitah da-

dè se na gèrčko knjižtvo, da odatle pribavi gladji i krasniji uzor svojim latinskim i slověnskim pěsmam, koje su mu od pèrve mladosti omilile. Izpèrva prionù uz ljuvezne i satiričke pěsme. U svojoj 22. godini stupi u Rimu u jezuitsku družbu, i tu se tako izkazà, da su ga starěšine učinile učiteljem retorike; nu buduć da mu poglavari nisu bili po duši, vrati se pod izlikom slaba zdravlja u svoj dom i tu ostane něko vrěme, dok se nije god. 1706. obukao u benediktine, na otoku Mlětu blizu Dubrovnika. U tom redu postane u bèrzo predstavnikom, pa poslě opatom. I njegov rodni grad odlikovà njegove lěpe zasluge na književnom polju, tim, što ga je učinio savètnikom i bogoslovcem republike; a Akademia „degli oziosi“ zvana izabrà ga za svoga upravitelja. Kašnje se porodì něka razpra medju mlětskimi redovnici i dubrovačkom republikom, i to dade povod, da je Gjorgjić od starěšinstva bio prognan zato, što je cèrkvene sloboštine proti dèržavi branio. Nu on upotrěbi i vrěme svoga prognanstva na svoje znanstveno obogatjenje. Napokon se vrati papinim posrědovanjem u svoju domovinu, gdě su ga sugradjani slavno primili, i gdě je zatim do smèrti ostao, umre pako 21. sěčnja 1737.

Děla mu pokazuju, da je bio čověk vèrlo bistra uma, i veoma prostrane znanosti, i da ga je oduševljivala viša nabožna ćut i osobita ljubav prama rodu i jeziku slověnskom. Napisà pako više toga stranom u slověnskom, stranom u latinskom i talijanskom jeziku. Ovdě ćemo napomenuti slědeća děla: 1) Pěsni Razlike, pisane prije nego pojde u kalugjere; 2) Uzdasi Mandalěne pokornice; 3) Saltěr slovinski; 4) Život sv. Benedikta opata; 5) Marunko i Pavica; 6) Inspectiones anticriticae in adriaticum D. Pauli naufragium; 7) Rerum illyricarum seu Illyrici Historia; 8) Viri illustres patria Rhacusini ex Patavinis monumentis; — 9) Il Novizzo Benedittino; 10) Raccolta di varie lettere erudite; Discorsi accademici; Poesie varie. i. o. d.

I.

Uzdasi Mandalěne pokornice u spili od Marsilje.

Uzdisanje tretje.

U pogèrdjenju.

Věkostvorac ljubi i ćuti,
Věčnom' njemu slično što je;
Sve, što može poginuti,
Prěd Neumèrlěm prěprosto je:

Věčnu dušu ćuti i ljubi,
Kú za osvojit, sebe izgubì;
Kój za život dat, u znoju
I u kèrvi svoj ugasì.
Ah vidj, dušo, cěnu tvoju,
Ah spoznaj se, kolika si:
Jer vàs ures od nebesa'
Zaměna je tvoga uresa.

Ah i ures tvoj ostavì,
Kěm zamamit mogla je Boga
Něgda slěpa pri ljubavi
Od uresa tělesnoga
Mandaléna, svoga lica
Zatravljena ljubovnica.

Ali u kratko poznà vrěme,
Ké lěposti jesu prave:
Ter suzama tekućěme
Smaknù s lica sve naprave;
Da nje krěpos višja ustane
Vèrh taštine poplesane.

Vidě nebo, kad joj s čela
Od napravah oblak minù:
Kad nje prodjè zora běla,
Tad je rajsko sunce obsinù:
Voće u duši provre, kade
Nje lěposti cvět opade.

Ter kó měsec, kad prostèrle
Nanj su svoj mrak kobne sěni,
Sve priteže k sebi umèrle,
Da ga paze začudjeni:
Tako i ona tamna i blěda
Raj priteže, da je gleda.

Skupněh kapálj' vlažnu silu
Sgar lěvaše hridna spila,
Kô da i hrid plačnu uz vilu
Běše cvělit naučila:

I greznjaše strana svaka
Kućněm daždom bez oblaka.

Romonito čěm padaše
Voda niz vèrh pukloj stěni,
Sva na jedno protěcaše
U naravni sud kameni,
Kóm' činjahu svud okoli
Tvèrdu ogradu stanci goli.

Evrěnkinja jednom mlada
Kon jezera toga sědè,
Ter unj uprě puna jada
Ucvěljene svoje poglede,
Veleć: suze, jaoh, smutjene
Tebe uzmnože, skratja' u mene.

Plače daždom hrid u spili,
Da ti raztět budeš s toga,
O jezeru, druže mili
Moga cvěla pokornoga:
Plačem i ja; nu smutjeni
Gine u suzah život meni.

Ti kamene plačeš tako,
Zasve plakat neimaš trěbi,
Jer ti věran doba u svako
Živio si kralju od nebi,
I jedina bì tvá želja
S željom tvoga stvoritelja.

Tebi on reče: zemlju resi
Veličinom vèrhu tvoga:
Ti se uzdignù put nebesi',
I proslavi stvorca Boga:
Ni se tužiš, što te udara
Samosilnos zlěh větara'.

Zapovědje, da te izgèrdi
S svom strahoćom divjač tmasta,
I da t' čine zaklop tvèrdi
Zaplěteněh žile od hrasta':

Naredì ti: stavan sědi;
A ti obsluži, što on naredì.

A ja, vajmeh, pak izpusti'
Uzdah iz dno sèrca svoga:
Rěč utopì njoj srěd usti'
Rěka plača nenadnoga:
Ter u mislěh zadubena
Ostà vèrhu stěne stěna.

Na skut ruku svou naslonì,
A na ruku plačno lice,
Pazeć vodu, gdě romoni
Protěcući niz litice:
Kad u vodi toj pazeći
Nazre sliku svoju po srěći.

Lice u licu kad neugleda',
Kěm od lěpěh sěva u broju,
Neg obraza suhor blěda,
I bez slike sliku svoju:
Splětè ruke, glavom stresè,
Pak vapiti podižè se:

Gdě ste, o mladi, ah tecite
Tašte duše k ovoj strani;
Vašu lěpu da vidite,
Ká vas někad sladko izranì,
I kušati vas usilì
Dragu u plamu nemir mili.

Ah ká nesvěs vas obsěnì,
Da živěte s mene u vaju!
I dvorite zatravljeni
Jednu lěpos, kú haraju
Pèrvo tuge, paka vrěme,
Smèrt na svèrhu, cèrv za těme!

Lěpos svaka na svět ôdi,
Poprav ima rět se u stvoru
Zid na sněgu, sněg na vodi,
Voda u rěci, rěka u móru,

Sgledna světlos, ká skratja se,
Běguć ures bèrz na čase.
Grob pozlatjen: štetna mama,
Medni čemer, smèrt žudjena,
Pěna, magla, větar, slama,
Plam, hip, san, glas, prah, dim, sěna,
S malo slave i godišta'
Zemlja iz zemlje, ništa iz ništa.
Eto vi isti svědočite
I nehtěći ovu istinu;
Do nebesah kad slavite
Pěsnim lěpos, kú jedinu:
Ah, vaša ista hvala kaže,
Da je za malo, što je najdraže.
Vi zovete zorom čelo,
Vi danicam' oči mile:
Vi glasite, da je veselo
Sunce u licu dične vile:
Nu dan jedan, znate, u móru
Gasi zvězde, sunce, zoru.
Pripěvate pèrsi od sněga:
A što od sněga bèrže mine?
Usti od cvětja živućega:
A što od cvěta lašnje izgine?
Posměh vedri: a vedrinu
S neba oblaci časom skinu.
Nu što je gorě: jur dvoriste
Vi běguće mé razblude,
Dare darim priložiste,
Molbe molbam, trudim trude,
Kú za steći platu na nje,
Neg bez stvora prazno ufanje.
Jer vi znate, zna i Bog s nebi,
Zna i duša má skrušena,
Da u meni věku ne bì,
Neg li od bluda sama sěna,

Svět me sudeć za bludnicu
Ne po dělu, neg po licu.

Nu još da bih blaga odveće
Vašoj želji, mladci ognjeni,
I da s jedrom punĕm srĕće
Prebrodiste val ljuveni,
Recite mi: ká bi bila
Vašem' trudu plata mila?

Jedna rados, kú grĕh podà,
Drača u cvĕtju, ké će opasti,
Cvĕt prošasti s malo ploda,
Plod otrovni s malo slasti;
Slas, ká bèrzo gré na manje:
A za slasti pokajanje.

Ako čistom, vi velite,
Bez ljubjenja dĕkla ká je:
U istinu svi sudite,
Da ljubjenje gnjusoba je:
Ah ter hotĕć uplivate
U gnusobu, kú poznate?

Tĕm neimate opravdanja
Dragos ištuć gnusnu u kalu,
I topeći bez prestanja
U jaz pogan mudros palu,
Mudros: slavan, lĕp, i mio
Od božanstva zrak i dio.

Nu što korim inĕh sada
Ja prikorna, vajmeh meni,
Čĕm zanesè tač nĕkada
Mene ures moj ljuveni,
Da potratih u napravu
Razbor, krĕpos, vĕčnu slavu.

Zrak bĕgući lica moga
Za uzmnožit moć zadosti,
Pustih dušu, pustih Boga,
Pustih izgled svĕh lĕposti',

Kí dvorove od nebesi'
Rajom, a raj sobom resi.

Mnjah, da ovi svět ne gine
Za me svojoj u proměni,
I moj ures pun taštine
Sam bog běše slěpoj meni:
Ures za mú čás jedinu,
A čás dèržah za krivinu.

Zaman razbor: što je gizdavo
Odi, reče, věk ne scěni:
Ah što činiš? to n'je pravo;
Zaman razlog vikà u meni:
Man spoznanje reče moje:
Sve, što resiš, za malo je.

Jer ké iztrajah vrěme! Koja
Blaga, pomoći, i hitrine!
Da naravna dika moja
Prestavljenom dikom síne.
I da lěpe sa svěh strana'
Lěpša gledam, svěm gledana.

Smetah noćne mé pokoje,
I prevratjah vâs mrak tmasti
Misleć, kó bih lice moje
Uredila dan došasti:
Još i speći snjah gizdave
Dvorbe, gledanja i naprave.

Htěć, spleteni da moj prami
Prame od zvězdah predobiju:
Da se zora sobom srami
Videć mene rumeniju:
Draže zràke da zaskoči
Sunce u suncu mojěh oči'.

Eto světli kralj od dana
Jasněm kolom iztok zlati:
Eto ustajem i ja iz rana
S zèrcalom se světovati,

Kó da izhitrim nevidjeni
Sklad razbludan novi u meni.

Kó da činom svěsti morim,
A posměhom duše vežem,
Kó da ranjam, kad govorim:
Kad pogledam, kó da užežem:
Kó da u robstvo sèrca uvodim;
Plěnim, vladam i gospodim.

Dvorkinjicah kolo okoli
Druži i služi mene od svudi:
Svaka ures moj oholi
Sklada věštoj u razbludi;
Vadeć zlatne iz pohrane
Drage masti, vode izbrane.

Drazěm' vodam' pèrvo umivam,
Sněg naravni pùti běle:
Povratjam se, proměnjivam
Izza vodah vode mile:
Ali u temu ni je mi dosti
Zadovoljnom sjat světlosti.

Neg iz suda mirisnoga
Presadjivam hitrom vlasti
Još na lěre lica moga
Od sněžane lěr pomasti,
I nad rusam' mojim' istinim'
Silni trator nicat činim.

Pak na prame ruku uzdižem,
I njih mučeć sebe trudim,
Pravim, dělim, skubem, strižem,
Spuštam, pletem, vežem, rudim,
Dokle učine u dva děla
Zlatnu dugu suncu od čela.

Kolikratih neidući
Na moj način red mi od lica,
Moj obratih gněv gorući
Put pravedněh dvorkinjica':

I pedepsah sve, što moje
Urešenje skrivilo je.

Kolikratih na zèrcalo
Moj se užeže běs ognjeni;
Jer neběše prikazalo
Sasma ugodnu mene meni,
Ter pometnuh gněvno odveće
I potlačih cklo mèrzeće.

Sva běh ures: nu má slava
Još na uresěh gradi urese:
S cěnom světlos od naprava'
Cěna s redom nadtěče se:
Města uresim ni je već, i ja
Još bit žudim gizdavija.

Zlatno cvětje, zlatom svíto
Trepti zlatněm' nad kosama:
Uši i gèrlo ponosito
Goré u zracěh zlatna plama:
I zlatom se obkružilo
Bělěh rukah srebro bělo.

Svóm tančinom pogled vara
Koprenica, kóm pùt resim:
Ruho oblačim, koje odzgara
Izatkaněm' sjá čudesim,
Na kóm dobì sa svěh strana'
Istu narav igla znana.

Biserom se pobjen vije
Oko bedár' pás zaměrni:
Na grimiznoj svili krije
Tkane cvěte grad biserni:
Obuća je biser doli,
Da ga stupaj plěše oholi.

Puna blaga běh svakoga,
Uz to blago da se ukaže,
Koliko je blaga od toga
Mé lěposti blago draže:

A pod blagom těla moga
Mráše od tuge duša uboga.

Mraše u meni duša žedna
Věčne slasti božanstvene:
Gladna darim, ké pravedna
Jur uživa dopuštene:
Mrazna, cèrna, gola odveće
Svěh krěpostih bez oděće.

Od zèrcala ogled zlati,
Prěd kěm spravljah red od těla,
K mojoj duši da tko obrati,
Kakva bi se, jaoh, viděla;
Gdě nje oči nazrele bi
Gèrdji od pakla pakó u sebi.

Jer stvoreni cěć jednoga
Věčni jazi grěha běše,
A hud pakó sèrca móga
Sve krivine sagradiše,
Navaljujuć smeće u smeći,
I zla na zla priložeći.

Ah jaoh, tada viděla bi
Má naprava, kó nju izgèrdì,
Gdě pritečè, gdě prigrabì
Strahovitos svakoj Sèrdi:
Gdě nakazni iste hude
Predobite njom se čude.

Cěća moga rumenila
Gdě se žari kužněm plamom:
Cěć běloće moga těla,
Gdě tamnosti blědi samom:
Cěć uredbe moga prama,
Gdě gorućěm' vrě zmijama.

Nju oholas s jedne strane,
S druge zloba raznosáše:
Njoj vèrh glave poplesane
Naježena nesvěs stáše:

Njoj deráše unutèrnja
Ljubomornos pakla cèrnja.

Grěhu vruća, dobru mrazna,
Čěm za dobro, što je zlo, sudi;
Pometáše bezobrazna
Strah od neba, sram od ljudi':
Podušena u bèrlogu
Živa grěsim, mèrtva Bogu.

Tač má duša s svoga uresa
Od věčne se srěće odděli:
Parja otčinstvo od nebésa'.
Slična ružnoj Jezabeli,
Ká nemilo padè strena
O napravah zabavljena.

O napravo věčna od raja,
O mé duše raju pravi,
Za te plahos má nehaja:
Ali ti me ne ostavi,
Neg obrati milo meni
Tvoj blag pogled razvedreni.

Žuděh někad, o gizdavi
Nad svěm' ljudskěm' sinovima,
Da te lěpos má zatravi:
Nu stravljena tvojim' zracima,
I požudna tvoga plěna
Bih u plěnu zaplěnjena.

Eto razkošne i vesele
Dni pometnuh, ter mú zloću,
Kóm ti u kratko skrivih vele,
Smèrsit dužěm plačom hoću,
Za naresit moć se u věke
S tvé vidjene, Bože, slike.

Za pomasti mé žudjene
Eto umivam suzam' lice:
Za oděće mé zlatjene,
Naga umiram srěd litice:

Za raźstat se s móm taštinom,
Sahnem gladom, strahom, tminom.

I ako taštěh cěć razbluda'
Sebe mučeć i moreći
Za bit lěpša, neimah truda
Ponět svaki trud najveći:
I rěh: staros čekat neću,
Ako i umrem, lěpa umrět ću.

Staros želim sad, za moći
Bolje smaknut dike štetne:
Da tělesnoj pri gèrdoći
Svoju gèrdoću duša odmetne:
I po dugu nepokoju
Prigèrliš me ti za tvoju.

Svět mú izgèrdì dušu prije,
Ja ću tělo gèrdit ovo:
On izgèrdì, što je božije,
Ja ću gèrdit, što je njegovo,
Doklě plati s prave osvete
Sve, što je zloćè, sve mé štete.

Tako izreče: ter u ruke
Stištè naglo bič kèrvavi
I hrabrene puna odluke
Pùt mèrzeću bit se stavì:
Toli silno, da ne udara
Tako u hridi munja odżgara.

Tuče i dere, što dohita,
Daždé rane s desna, s lěva,
Zvižde uvit gvozdovita,
I potopom kèrv prolěva,
Doklěgod joj pade od muke
Snaga iz těla, bič iz ruke.

II.

Saltjer slovinski.

1.

Pěsan VIII.

Gospodine, kí sve vrěme
Nas mudrime
Vladaš zrakom znanja tvoga;
Čudno ti je nada svime
Tvoje ime
Po dèržavah světa ovoga!
Zlatněm' krilim prosvětliše,
I prikriše
Zemlju, o slavni Gospodine,
Ter od neba vele više
Uzletiše
Tvojěh slavah veličine.
Pače nek bi jur prestale
Sve zahvale
Kěm' se osvetni diči pakó:
Mlěčna usta děce male
Na tvé hvale
Podigò si i potakò.
Gledam, gledam (ah čudesa!)
Tvá nebesa,
Ruke tvoje hitra děla:
Zvězde ohole s vedra uresa
I iz ničesa
Stvoren měsec pun světlila.
Těm, što je čověk, da svedj ima
Nad inima
U spomeni svojoj město?
Što je umèrli, da tvojima
Milostima
Pohodiš ga toli često?

Ti si njega blag i mio
Ponižio
Rajskěh dvorán' malo manje:
Slavom ga si ti krunio,
I uznio
Tvoga stvora na vladanje.
Pod noge si vèrgò svoje
Ti sve, što je
Smirněm' ovcam' krotkěh stadah:
I živuće s těm svakoje,
Skupno koje
Pase plodněh vèrh livadah.
S bèrzěm' jatim letuštěme
Ribe něme,
Kěh vodeni jaz zatvorá:
Ké putima studeněme
Svako u vrěme
Šetaju se sinja móra.
Bože, o Bože naš presveti,
Kom' živěti
Svako bitje dèržano je;
Ah, čudno ti sěva i lěti
Po svěm světu
Nedohitno ime tvoje!
Otcu i sinu bud podana
Slava izbrana,
Budi i duhu, kí raj vlada:
Kakva njima s pèrvěh dana'
Bi davana,
Podaj jim se svèdj i sada.

Pěsan IX.

Věčnu slavu tvoga uresa
Sa svěm sèrcem svud pronít ću:
Svakolika tvá čudesa,
Gospodine, razglasit ću:

Biljisat ću do nebésa',
I u tebi se veselit ću,
Pojuć hvalu neizrečenu,
O Previšnji, tvómu imenu.

Neprijateljska sva vojnica
Razpèršana nazad padè:
Plam osvetna tvoga lica
Svěh oborì, svěh popadè,
Ter učini tvá desnica
Sud podoban meni tade,
Kad zasědè, Sudče pravi,
Na prěstolje věčno u slavi.

Glasom karà gromovitěm
I mé smaknù protivnike:
Potišteněm skrì zabitěm
Njih spomenu mèrtvu u věke:
Slomì mačem ognjevitěm
Zlobněh mače svekolike,
Ter iza dna sve njihove
Podrě tvèrdje i gradove.

Njih spomena, njih zahvala,
Kóm se uzpeše k zvězdam gori,
Za malo je popèršala,
Jakno žamor větra u gorí:
S bukom, s trěskom běše ustala,
S bukom, s trěskom pak se oborì,
I njih slava svěh godišta'
Š njima ujedno dospě u ništa.

Ti nad rajskěm, Bože, skupom
U věk živěš slavan svěme:
Ti neumèrlěm plešeš stupom
Potlačenu smèrt i vrěme:
Ti, da sličněm dáš odkupom
Pomoć brižněm umèrlěme,
Prěstolje si spravio tvoje
Za suditi, što pravo je.

Za dat izgled světu hudom',
Čěm tvá pravda stoji uzá te:
I odredit tankěm sudom
Svakom' dělu slične plate:
Da tko stegnut jakěm trudom
Za uteć se zaziva te,
Vazda pomoć nadje u tebi
Pri nevoljah i potrěbi.

Těm svi, kí tvę imȇ znaju,
Nek ufanje u te stave;
Jer smeteni ne ostaju,
Kí te ištu, slěde i slave:
Věrne tvoje dugȏ u vaju
Tvoje ruke věk ne ostave;
Neg jih veće iz dubine
Više uzdižu, Gospodine!

Hod' te, umèrli, da gizdavi
Pěsan vaša romon tvori
Na čás Višnjem', kí boravi
Na sionskoj svetoj gori:
Pojte svakoj po dèržavi
Mudroș kralja, kí svět stvorì,
Da na slavno pěnje oholo
Nebo i zemlja zamni okolo.

Jer pravednu kèrv neostavì,
Da osvetu zaman ište:
Niti ubozěh zaboravì;
Niti njihov glas potište;
On videći běs nepravi,
Kí podložne svoje pritište;
Sve na razlog stavì zlima,
Sto činiše protiv njima.

Molih jednom njega ognjeno,
I rěh: Na moj plač se smili,
Vidj, kó me su nesmiljeno
Moji zlotvori ponižili:

Ti, kí, da te slavlju obćeno
Raja u vratěh, Bože mili,
S vrata' uzdižeš od smèrti me;
Ah i sada slobodi me.

Tako vapih: i od mé boli
Bèrzo izbavljen rěh u slavi:
Nabodè se puk oholi
Na isti poraz, kí mi spravì:
Ovo je uza, kú mi doli
Moj zasědnik sakrì, i stavì;
Nu zamèršen iz nenade
On najpèrvi u nju upadè.

Moć věkušte pravde slavne
Tad se umèrlěm očitovà,
Kad pun grěšnik himbe izdavne
Ostà ulovljen usrěd lova:
I u tuge neprestavne
Padè, ké mi skrovno osnova,
Kažuć, da tko razspe sije
Hudi sebi sam najprije.

Pravo je, da se tako upravlja
U jaz pakljen zlobnik tmasti,
I tkogod se zaboravlja
Od moguće višnje oblasti:
A tko oholas s strane ostavlja,
Neće u zabit věčnu pasti,
I poginut uvěk neće
Sèrce směrno i tèrpeće.

Probudi se, ah probudi:
Nemoj, hudi da se uzmnože:
Pred tvé lice zovi, i sudi
Ljudsku oholas, slavni Bože:
Ter nek vide, da su ljudi,
I tvom' jarmu vrat podlože;
Tvóm strahoćom njih veomi
Nesmotèrno skuči i slomi.

Slavan budi, rajski Otče,
I ti davni Sinko od sgara;
Slavan duše, světli uzroče
Svěh milostěh, svěh dobara':
Kó bì, odkada vâs svět počè,
I kako je prem sadara,
I kó bit će, doklěgodi
Bog stvorenju uzgospodi.

Pěsan XLVII.

Gospodin se velik kaže,
I dostojan svake hvale
U svóm gradu, koga draže
On obljubì, neg sve ostale:
Ter da nam se želje utaže;
Jur njegove mire pale
Eto opeta diže uzgori
Na presvetoj svojoj gori.

Eto gradja jur počina,
I na temelj stavno sěda:
Eto sionska jur visina
Nov na sebi ures gleda:
Eto od zemlje sva širina
Moćna kralja grad spověda,
U veselju kí zaměra
Jeruzalemu od sěvera.

Poznat će se svoje u vrěme,
Da u tem' dvoru Višnji stoji,
Kad otole prěd svakěme
Pomagat nas uznastoji.
Zgradu gledat slavnu svěme
Ide u skupu kralj svakoji,
Ter prěd čudim', ká vide se,
Snebiva se, směta i trese.

Pače boles pretežka je,
Kó rodilju ká svěh hita;
Misleć jakos, kú nam daje
Tvèrdja toli plemenita:
Mne, da na njih jur ustaje
Něka otole moć skrovita;
Ká jih ima stèrt do skora,
Kó plah větar plavi od mora.

U ověm gradu sad gledamo
Sve što čusmo po besědi,
Bog, Bog, koga sama imamo,
Snažni u njemu gospod sědi:
On utvèrdì, dobro znamo,
On prelěpu gradju uredì,
Nek protivne bez zapręke
Nepomična žive uvěke.

Jer nam veće s tvé ljubavi
Podà milos darà ovega,
Kí prosismo, ćaćko pravi,
Usrěd templa svedj tvojega,
Pravo je, da se tvé proslavi
Ime dokraj světa svega,
Do neba se ter narica
Puna pravde tvá desnica.

Sionska goro jad otěri,
Pravda je s tobom božanstvena:
Uzigrajte srěćne kćeri
Židovskoga od plemena;
Tvèrděm zidom, puče, obsteri
Vèrh od Siona uzvišena,
I po redu brojom nove
Zidjaj torne zgar njegove.

Tuj svu pamet uložite,
Da se miri věšto uzvise:
Města kućam razredite,
Da njih lěpos uzmnoži se;

I svu zgradu naresite;
Nek došasti red čudi se,
Koliko ste pomno u svěmu.
Poslovali Previšnjemu.

Jer Bog je ovo naš Bog davni,
Kí svom bitju neima měre,
Koga život neprestavni
Prěko svěh se rěkah stere.
On gospodar naš je stavni,
Kí rad naše pravde i věre
Vladat će nas po sve věke,
Kako izbrane podložnike.

Puče, koji nad sve ine
Naděljen si višnjem darí
Slavna trojstva veličine
Casti, hvali, blagodari:
Kako od pèrve bì starine,
I s početka svěh od stvari';
Tako u vrěme bud sadanje,
Za nedoći věk na manje.

III.

Iz života slavnoga proroka i kralja Davida.

II. Budući on najmladji medju bratjom, bì od otca postavljen za nastojnika više domaćěh stadah: gdě za krěposno danke provoditi i hvaliti naredno Previšnjega, naučì věšto udarati u Saltjer i skladati bogoljubne pěsni. Ne manje ukazà tuj velekrati svoju izboritu snagu i sèrce junačko, udirući bo mu na ovce razlika grabeća zvěrenja, on golěm rukami opiraše se njim, zadavljivaše lave i medvěde, ter jim iz kèrvavih čeljustih silom izkidavaše plěn popadeni.

III. U to Saul, koji tada više puka Izraelskoga kraljevaše, sgodi se, da ceća svoga neposluha pade u omrazu

Božju, kročeć česa zapovědi Bog svomu proroku Samuelu, da podje u grad Betlem i da u otčinoj kući pomaže svetom pomasti Davida na město Saulovo za kralja. Tako bì učinjeno, i ta stvar potajà se za koje doba.

III. Netom Bog ostavì Saula, naripì ga duh nečisti, koji ga tolikom unutèrnjom zlovoljnosti predušivaše, da ga čestokrati vadjaše izvan sebe; zato bivši mu napomenuli dvorani, da David sasma hitro u Saltjer udaraše, dozvà ga taj čas u dvor Kraljevski i njegovim udaranjem i pěsnami uzè, kad bi ga zlovoljnos pritisla, unutèrnju muku razgovorno osladjivati.

IV. Ne do vele doni sgoda, da se Filistei, ili dèržavnici Palestine susědi Izraelskoga kraljevstva, podignuše se s oružanimi četami na Saula, kójim Saul s vojnicom svojom pospěšno izteče suprotiva. U palestinskoj vojski imaše gorostasan zatočnik, po imenu Goliat, koji za mnogo danah izlazaše na polje, dozivajući na mač i na kopje, ako bi jim išlo od sèrca, viteze Saulove. Nitko nesmiaše iziti na pozov, pripaden strahovitim uzrastom i mogućom desnicom vèrlovitoga Goliata; tako da Saul biaše ličbom obećó onomu, tko bi toliko snažna Izraelskoga protivnika pogubio, svoju hćer za ženu i s hćerom bogastva neizrečena. Sam David nadje se, za sve da u pèrvi cvět mladosti i još nevěš vojevanju, koji se uslobodì izteći na zatočište suproć gore rečenom bojniku, ter s pomoći nebeskom, u koju se samu uzdaše, pogodì ga kamenom iz praće u srěd čela, i tako na zemlju oborena istim ga njegovim mačem posěčè, ter njegovu glavu prikazà Saulu. Ovo bì najpèrvi uzrok, s kojega Saul počè Davida nenavidět i progoniti, pokli Evrěnkinje deklice, radostive ceća rati dovèršene i predobita neprijatelja, izvodeći kola, běhu Saula pri Davidu pogèrdile i začele u tancu ovaku pěsan:

Svóm tisuću vitezova'
Ako Saul sabljom stratì;
Smaknù sablja Davidova
Toliko jih desetkrati.

Za koju stvar on od tada nastojà Davida i svojom ru-

kom i tudjom pogubiti: nu zamani, jer svemoguća obrana s Davidom běše, koja nadahnù još i Jonatu, pèrvorodjenoga sina Saulova, da ga sa svom dušom obljubi i da mu bude pomnjivi stražnik i pomoćnik uz otca, nęka nebi ni jednom skrovnom zasědom izginuo.

X. I drugi izgled od blagoće i milosti opet ukazà David prěma opakom Saulu. Ovi zaboravljen od prědnjega dobročinstva Davidova, i podžežen zlim duhom, kojim u svěsti patijaše, běše se podignuo iz nova s bojnici za tražiti njega po pustinji od Cifa, u kojoj běše oćutio, da u istinu boravljaše. Ali netom uzaznà David kraljevu ljutu odluku, podignù se slobodno u družbi Abizea, svoga sestrića, a sina Sarvie sestre svoje; ter prěko gluhe noći pristupì k taborom progoniteljskim i uvučè se u šatore Saulove nečuven od nikoga. Tuj našadši kralja, gdě spi i videći Abizea sasma naoštrena za pogubit ga, uzdèržà desnicu svoga druga govoreći: Ustavi se i neprostri ruke na kralja, božjom pomasti zabělježena, i znaj da doklěgod on od svoje nepogine, neće po meni nikada poginuti. Neka me těra i progoni, odlučen sam prije svaku nevolju podněti, neg ubojstvom kralja, s nebesah pomazana, nebesa uvrěditi. Odděli se dakle i s sobom poni otole kopje i sud vode, koja stahu Saulu nakon glave, ter kad se podalje odmaknù, zivnù sluge Saulove i vrateći jim, što běše iz kraljeva šatora izneo, ukaza očito, da on Saulovu smèrt i krunu, kako ga zloglasnici potvorahu, neiskaše.

IV.

Iz života sv. Benedikta opata.

Predgovor

k drugom dělu.

Iz jednoga stabrà vele granah prostire se, koje sve zajedno živući, i jedna s drugom gèrleći se, ures rodnomu dubu, piću žudjenomu težaku, i sěncu preugodnu put-

nikom uděljivaju. Taka je i ljubav božja, koja zvat se može stabar od inih krěpostih; zašto iz nje niču svekolike, svekolike njom živu, i po njoj svekolike imaju ures i sěnu. Svaka krěpos, koja nije na svèrhu božanstvenu odredjena, rěti se ima tašta sěna od krěposti, i prava taština, koja kako grana presahla u dubu nemože dati ni jednoga ploda našoj duši, ni uresa našemu izvanjemu dělovanju. Ali gdě se nahodi ljubav Boga, tu sve krěposti stanuju, kako dvorkinje za služit svoju gospoju, kako hćeri za sadružit svoju majku, i kako grane za okruniti gizdavim věncom od zeleni svoj stabar blagodarni. S božjom ljubavi stanuju (rekoh) sve krěposti, i toliko su jáke, koliko je jáka ta ljubav: koja kad prěko měre umèrle u našem sèrcu uzraste, moguća je uzdignuti zemaljskoga čověka u něko vèrhunaravno bitje, i njega obratiti (rěčju) u Boga. Evo razloga od moje besěde. Pričica je od Razumnih: da unutèrnjim někim i otajnim načinom mi živimo većma u onoj stvari, koju žestoko ljubimo, neg li u istim nami: o njoj mislimo, o njoj besědimo, k njoj hèrlimo, kod nje uživamo, a od nje na daleče čeznemo, venemo, izdišemo, kao razděljeni od duše, i živi bez života. S česa se to uzročì? Ne u istinu s drugoga početka, nego li jer ljubav skrovnom silom ujedinjiva dvě duše jednako zaljubljene, tako da mogu se jedna duša rěti. Isto slědi medju nami i Višnjim Ljubovnikom.

Budući dakle u sèrcu moga ćaćka Benedikta temeljito i žestoko usadjena ova ljubav božja, vir od svih dobarah, majka prave svetinje i odhraniteljica božanstvene milosti; nije čudo, da presvětla četa krěpostih obrà dušu Benediktovu za svoje obćeno prebivalište, i za svoj dvor gospodični. Na isti način čudo nije, da Benediktovoj desnici, rěči, pogledu, htěnju bì udèljeno sgara něko (za ovako rěti) svemogućtvo, kojim on tolika čudesa tvorio je; da samo ono nije učinit mogao, što nije hotěo, a ono nije hotěo, što nije bilo izvan reda naravi. Govori sveti Gèrgur papa, snebivajući se, da se nadje po veliku čudu stvar jedna sama, koju Benedikt hotě, ali nemožè izvèršiti. Nu u toj istoj stvari, koju izvèršit nemožè, stečè slavu neizměr-

nu: pokle on dělajući čudesa bez prestanka, učini, da se za čudo broji isto njegovo nedělovanje čudesah: zato nije rečeno bez razloga, da Benedikt u svojih dělih bì svemoguć; pokli ljubav neizrečena, koju svomu Stvoritelju svega iz sèrca nosaše, ujedinì ga toliko s Bogom, da mu Bog po svojoj milosti osobitim načinom dopusti ono mogućtvo, koje on ima po naravi.

Cěća toga u ovom drugom dělu odredio sam prekazat njegovu bogoljubnos i ostale duhovne krěposti; a u tretjem čudesa i milosti prezaměrne, kojim on s Neba napunjen bì, prepovědajući razlike prigode, po kojih i krěposti njegove, i Višnji dari, moći će se očito zaměriti. Nu te molim, o moj razumni štioče, da ako što moja slabos propusti, i nebude tebi zadosta sve što upišem o Benediktu, staviš na pamet sve inokupno krěposti inih svetacah, i da rečeš sam u sebi: ove su krěposti bile i u Benediktu, pokli o njemu rečè Gofredo od Vandoma, svet i vrědan pisalac i grimisni poglavica svete cèrkve: „Poznà se za stvar istinitu, da Benedikt naslědova svekolike Svete, i svake časti dostojne Otce, koji, odkad je svět, na svět izidoše; nesumnji bo se od nikoga, da on ili jednaka s njihovim, ili njihovim prikladna děla tvorio je, zato s razlogom bì proglašeno u drugom dělu Razgovorah svetoga Gèrgura, učitelja hvaljenoga, i pisaoca života Benediktova, da Benedikt ne samo imà u sebi duh i krěpos svih pravednikah, nu da bì krěposti i duhom svih pravednikah napunjen."

Drugoga děla

Poglavje peto.

Něki pošten, nu potrěban čověk, i zato dvakrat dostojan milosèrdja pridje jednom k blaženomu Benediktu, ter mu prekazà, da neimajući cěć ubožtva odkud vratiti dug, u komu se nahodjaše, běše zato nemilosno pritišten od svoga zajamca: Požali ga sèrčano dobrostivi ćaćko, i

uprašča ga, u koliko se taj dug sadèržaše. Odgovori nevoljni potrěbnik, da vâs njegov dug bijaše u dvanaes zlatnih pěnezah. Dobrovoljno bì te smirio (reče tada Benedikt) i udělio ti pomoć moju, da u pohrani manastira imam toliko; nu ne gubi ufanje, i nakon dva dni vrati se k meni, jeda u to Višnji Udělitelj svih dobarah smiluje se spustiti s nebesah u moje ruke kojigodi način, za moć te utěšiti. Odděli se on pun ufanja; a milostivi Čudotvorac prěko dva dni neustavì se od molitve. Kad se tretji dan povrati prosjak Benediktu, eto iz nenada k njima hèrli jedan kaludjer, doglašujući svomu poglavici, kako trinaes zlatnih pěnezah bijahu se našli od ruke neznane posadjeni vèrhu žitnice manastira. Zahvali Višnjemu Benedikt, koji dobro poznà, da po dělu umèrlomu neběše to zlato donešeno, i on čas pokloni svekoliko ucvěljenomu dužniku, veleći; dvanaes da za dug, trinaestim ti utěši se, i znaj, da pomoć božja s vèrhom dohodi k onim, koji se u nju uzdaju stanovito. Tako blagodarno i milosno sèrce Benediktovo dostoja imati istoga Boga za blagajnika, nu ne samo ovi put, neg i unaprěda većekrati.

Godišta Gospodinova 539. četvèrto godište nakon došastja slověnskih narodah u Italiu, kad pod sablju Gotah ostà oborena rimska kruna, i pod bojnom vlasti naših pradědah potlačena latinska slava donosaše prěd noge nedobitnih Slověnah harače i od suzah i od zlata. Ovi puci věku nepodložni zajedno s inim světom carstvu rimskomu běše od Boga dohranjeni, za predobiti Italiu, dobitnicu světa, i za primati poklone od nje, kojoj se sva kraljevstva poklanjahu. S razlogom dakle slověnski narod uzeše ime od slave, budući nadtekli slavom preslavni Rim, slavu gradovah, i svu njegovu slavu svojoj slavi nepriměrnoj uharačili. U doba (rekoh) slověnskoga gospodstva u Italiji toliko glad priklopi latinske dèržave, da u samoj Pizenskoj dèržavi, koju Markom zovemo, ne manje od petdeset tisuć měštanah u kratko vrěme izginù. Takodjer i okó gore Kazinske, na kojoj Benedikt prebivaše, tako běše hrana uzdražila, da nenahodjaše se načina za živěti. Ali slavni Be-

nedikt vàs goreći milosèrdjem prěma iskèrnjemu, sve što jestojske dohodjaše mu pod ruke, vadeći je iz ustah sebi, udělivaše ubozim: tako da jur budući manastir vàs ogolio, neimaše u svojoj spremi razmi jedan malahan sudac, i ne pun ulja. Zgodí se, da jedan potrěban cèrkovnjak, zvan Agapito, dodje k njemu malo ulja proseći, a on ureda zapovědje jednomu od svojih podložnikah, da sve što ulja bijaše, bez kèrzmanja pokloni ubogomu cèrkovnjaku. Ogluši se redovnik na rěči Benediktove, i ne obsluži što mu běše naredjeno. Nu kó to uzazna Benedikt, težko pokara i neposluh i nemilos njegovu, i naredi, da sud s uljem, koji po neposluhu i po božjem uvěrenju ostó běše u manastiru, kako stvar prokleta i nekobna, vèržen bude niz hridi ponorite, koje pod prozorom stana Benediktova u kamenite grebeni strahovito stahu prosèdene. Tako bì učinjeno. Ali nut stvari čudnovite! Sud s malo ulja u sebi naglo zatarisan u stěne, ne samo nesmèrvì se, nu isti kami, s kojim se udarì, ostà ulupjen, jakno da sud od gvozdja, a hrid od voska bijaše. Ta stěna i dan današnji pazi se na gori Kazinskoj za věčno zlamenje čudotvorstva Benediktova. Kó slědi to čudo, Benedikt učinì dignut iz stěnah sud, i darovat ga onomu, koji ga prosaše. Iza toga slavni starěšina skupi svoje redovnike na molitvu u nèki stan, na kraj koga jedna bačva prazna, i pokrivena od sgara po srěći nahodjaše se. Dočim tu svi skupa pošilju vruće uzdahe put nebesah, i Benedikt nada svima gèrli dušom svojom nebeskoga ljubovnika, eto iz nenade počinje vret prěko krajah rečene bačve čudna poplavica ulja, koja podižući pokriv s velicim klokunjima sa svih stranah na zemlju romonito protècaše. Ustavì se tada od molitve Benedikt, ustavì se i uzmnoženje ulja: ter se tim ukazà světu, da sve što se dariva za božju ljubav ubozim, sve se dava na onu prekorisnu kamatu, na kojoj se sto za jedna dobivaju, i k toj se dobiti još nadodava kraljevstvo nebesko. Ne bì zadosta višnjoj blagodarnosti, što za malo kapalj ulja podèljenih jednomu potrěbniku, bijaše odgovorila toliko obilno Benediktu, nu još nadari njegov manastir neizměrnom pi-

ćom poslanom iz raja. Bijaše opeta nastalo jedno gladno godište, i jur u kući Benediktovoj nenahodjahu se za hranu svih njegovih redovnikah, nego li samih pet kruščacah. Vidje dobri ćaćko svoje ljubljene sinke žalostive cěća toga, i ovim rěčima sěde njihovu boles zamirivati. Sinci moji, Višnji strašive nepomagà, i po putu uzdanja slazè nam iz ruke božje svaci dari. Vi ste se smutili, jer se vidite bez hrane, ali utažite sumnju, pokli obilnos, koju danas neimate, imat ćete sutra. Tako rečè, i tako se prem dogodì: jer sutra dan prěd vratmi manastira osvanuše dvě sto vrećah punih muke, i nebì načina za uzaznat, tko jih běše poslao, tko li jih tu ostavio. Kroćeć česa svak osudi, da božanstvena dobrota bijaše milosèrdje Benediktovo tim uzdarjem počastila.

Ivan Gundulić sin Šiškov.

Kao unuk Ivana Frane Gundulića nastupì stope svoga proslavljenoga děda. Po velikoj dubrovačkoj trešnji biše muze skoro sasvim zaspale; nu ovaj slavni muž na novo ih probudì. Od njega imamo: a) Četiri drame (Radmio, Raklica, Oton i Sunčanica); b) Suze Radmilove; c) Razlike pěsni. Umre g. 1721.

I.

Iz Ottona.

Čin drugi.

Prizor pèrvi.

Oton, Vladimir, Enriko i dvorani, koji nose krunu, zlatne oděće i mač.

Oton. Mé odluke srěća slědi,
Svud čestite věnce viti
Mojim četam vâs svět vidi
Tisuć slavněh od dobiti'.

Jur najzadnji sada dio
Nevĕrnijeh odmetnika'
Pod sablju se podložio
I pod stège moîh vojnikah.
Zakoni se naši slave
Pod kĕh složen svĕt počiva,
A cesarske vèrh moĉ glave
Nedobitni lovor sĕva.
Nĕke pĕva, nĕke slavi
Ovi slavni dan čestiti
Svakoj našoj po dèržavi
O vitezi plemeniti.
Tvoja pomnja nek uzbude
Vladimire moj hrabreni,
S bojnĕm igram da sve trude
Svak' ukaže bojnik meni.
Vlad. Il srĕd mira, il srĕd boja,
Slavni kralju i čestiti,
Ničja vĕrna kako moja
Neće težka sablja biti.
Oton. Ja vĕrnije neću imati,
A slavnije ti od moje,
Koju hoću ti prikaziti
Na vitežke bedre tvoje.
Mač, dva dĕda kĕme moja
Svĕtu zakon postaviše,
I kèrvavĕh kroz sto boja'
Svoj glas stavan ostaviše.
Vlad. Uspomena dara tvoga
Za izgled će meni biti,
Srĕd boja se junačkoga
Za hrabreno podnositi.
Oton. Ti, Enriko, slavne odĕće
Ljubovci ćeš mój odnĕti,
Nek dobiti naše i srĕće
U njih dodje proslaviti.

Čin tretji.

Prizor šesti.

Oton na prěstolju.

Oton. Tko šibikom carskom vlada,
Za podložni tko puk trudi,
Prě neg zakon ti ikada
On s izgledom zakon budi.
U krěpostěh puku svomu
Izgled budi tko gospodi,
Ak' u zloćah svět se plodi,
On sam grěši u svakomu.
I kad zloću tèrpi i vidi,
A proć zloći svu nebudi
Oštru pravdu, on grěh slědi
Pače muku, pače žudi.
K meni hodte, tecte k meni
O sirote ostavljene
O pravedni, o padeni, (*sic*)
Udovice ostavljene,
Odkrij meni tuge vaše,
Ako u tugah tko stanuje,
Pravdu vami carstvo naše
Nedobitnu odlučuje.

II.

Iz Sunčanice.

Čin četvèrti.

Prizor deseti.

Kraljica, dvorkinja i glasnik.

Glas. Glas veličak nosim tebi
O kraljice ponosita,
Kó po htěnju kralja od nebi
Vojska je od gusar' predobita.

Nu veoma tvoja dika
  Bogovima svĕm zahvali,
  Inostrana jer bojnika
  Na pomoć smo našu imali.

Kralj. Sve po tanko kaži meni
  Što si očima ti vidio,
  I kí je vitez to hrabreni
  Na pomoći vašoj bio.

Glas. Ne dobro se večer bismo
  Mi odovle oddĕlili,
  A to prije, jeda bismo
  Zle gusare dostignuli.

Ali u to bèrzi ugoda
  Vojevodi glas donese,
  Da gusari dva dni hoda
  Dalek od nas nahode se.

Na glas ovi svak se stavi
  Tèrčat kako da ima krila,
  Dokle jednoj pri dubravi
  Noć nas bĕše zaskočila;

Tu vèrh polja širokoga
  Šatore se vèrgli ureda,
  I svak svoga vitežkoga
  Za počinut konja odsĕda.

Nu kó poče bĕla zora
  Kazat zdrake srĕd nebesi'
  Odsvud zamnè polje i gora
  Trubljam', bukom i urnebesi.

Obujmjeni naglo dosti
  Nadjosmo se odasvudi,
  I gdĕ u snu bez milosti
  Gusari nas kolju hudi.

Ni medju nam zajsto svĕme
  Mogo bi itko živ iziti,
  Da nebude u isto vrĕme
  Jedan vitez priskočiti.

Zaisto Marte, Bog od boja
  U prilici bio je istini,
  Taka čuda jesu, koja
  On desnicom svom učini.
On se uměšat sam nehaje
  S bojnom sabljom u desnici,
  Gdě navala najveća je
  Ujedno gdě su svikolici:
Paček smiono u slobodi
  Těra ih, goni, sěče i bije,
  I nitko se nenahodi
  Tko mu se oprět može i smije.
Obratja se s desna, s lěva,
  Nazad naprěd ide, svudi
  Od kèrvi se rěka lěva,
  Padaju konji mèrtvi, i ljudi.
Nu naš u to vojevoda
  S bojnicima svěm pristupi,
  Priskoči mu dobra sgoda,
  Da i on vojsku svoju skupi.
Tad razb'jeni sasma veće
  Zli gusari tu ostaše,
  Tad očiti srěd te smeće
  Své nesměnstvo ukazaše.
Staviše se svikolici
  Bez obzira za běžati,
  Njih sa mačem u desnici
  Neprestajemo mi těrati.
Paček konja neuzpreže
  Naš slobodnik glasoviti,
  Dokle s oněm, koji běše
  I vojvodu mi neuhiti.
Veće hvale mi mu dasmo
  Nego što nas svěh slobodi,
  Kad svezana ugledasmo
  Harnauta gdě nam vodi,

Harnauta cèrna istoga,
Koji davněh běše lěta'
Vladimira sinka tvoga
Zarobio još děteta (*sic*).
Paka svaki pun slobode
S vojvodom ga sta moliti,
Bojni vitez jeda bude
Své nam ime slavno odkriti;
Reče vitez: o hrabreni!
Ah da tako podobno je,
Veoma bì drago meni
Bilo odkriti ime moje.
Nu taka je sada sila,
Da je budem ja tajati,
Sunčanica dokle mila
Uzbude me usaznati.
K njoj se jedan tim odpravi,
Ter joj reci s dobre volje
Da se danas primit spravi
Glavu od Janka vojevode,
Zato nek me u radosti
I ona primit bude i sresti,
Jer ću u grad slavan dojti
Kó dobitnik ja ulěsti.
Kralj. Neumèrli o bogovi,
Slavit ću vas ja u věke
Za dar, za glas slavni ovi
Za milosti ovolike.
Da bi što u věk ja ufala
Něsam mogla cěc veselja
Danaske sam ujedno imala
Slavu od svěh neprijateljah.
Hodmo věrni s dara ovega
Da bogovim zahvalimo,
Pak viteza slavna tega
Kó dostoji da primimo.

K o r.

O nekrěpka i nezdrava
  Ljudska svěsti i pameti,
  Kó himbena, kó neprava
  Jesu děla tvá na světi.
Nepravedan zakon stavlja,
  Děluj tko hoć' hudo i prěko,
  Samo ime nosi od kralja,
  Dostoji ti svekoliko.
Eto na ké sada smetje
  I nemire jes' dovela
  Sunčanicu plahu odveće
  Njena pamet prem nezrěla.
Na neprave ona odluke
  I zakletve svoje pazi,
  Neznajući, pak u ruke
  Da božije sve izlazi.

Antun Gledjević.

Rodì se od pučanske dubrovačke obitelji. Njegovih pěsmotvorah ima dosta mnogo, nu svi bijahu u maloj cěni kod njegovih zemljakah, morda zato, što je mnogo satirah sastavio, zbog kojih je i uze dopao, i koje je sam prije smèrti spalio. — Do danas nam je od njega sačuvano: několiko manjih pismotvorah; zatim tri drame: a) Olimpia; b) Damira; c) Zorislava, i dvě satire. Umre g. 1728.

Iz Zorislave.

Čin drugi.

Prizor sedmi.

Poklisar bosanski, i kralj ugarski na prěstolju.

Pokl. Kralj, kí sèrcem jako ljubi
  Podložnike věrne svoje,
  Da ih netre i negubi,
  Na ognjene mèrzi boje

I Miroslav, kralj čestiti,
Koga věrne sve su odluke,
Želi u miru dni voditi,
I negubit svoje puke.
Gledat polja on nežudi
Ljudskom kèrvi oplakana
I s tělesi mèrtvěh ljudi
Na sve strane posijana.
Těm govori: razvèrzimo
Naše vojske za uteć štetu,
Tere po tri oberimo
Mi viteza, da se srětu.
I ako moji budu ostati
Predobjeni s tega boja,
Kraljevstvo ću mé ti dati,
Cvětislava bit će tvoja.
Ja poklisar, kralju tebi,
Njegovu sam volju odkrio,
Razmisli ju dobro u sebi.
I odluči što bì htěo.

Kralj. Mene pakoj jako trudi,
N'je počivat drago meni,
Jer tko slavan biti žudi,
Města otima, zemlje plěni.
Od nebesah světe primam,
Kěm se vertět svedj trěbuje,
Isto more za izgled imam
Kó počivat neumije.
Poklisaru, nu ti mili
Smiri sèrčbu sèrca moga,
A dobrota má me sili
Pristat volji kralja tvoga.
Ja ću isti put slěditi,
Da pogodba jes jednaka,
Kraljestvo ću nasloniti
Na hrabrena tri junaka.

Pokl. Prevesele dûge s luka,
Navěsnice od pokoja,
Iz svojijeh mir će ruka'
Prosipati blaga svoja.
I sèrčba će vedra lica
Od masline kitne u sěni
Pod drag romon zlatněh žicah
Pokoj kušat svěm žudjeni.

Ardelij Della Bella.

Biaše rodom Fiorentinac. Kao član družbe Isusove dodjè u Dalmaciju, gdě je hèrvatski jezik tako dobro proučio, da je našu književnost lěpimi děli obogatiti mogao. G. 1728 izdadè: Dizionario Italiano — Latino — Illirico, s pripojenom malom slovnicom, a po njegovoj smèrti splitski kanonik Matija Čulić njegove „Razgovore i pripovidanja. Umre g. 1737."

Iz děla: Razgovori i pripovidanja.

1.

Iz razgovora XVIII.

Promišljuje sveti Augustin, da najskladnija prilika, koju Duh sveti nam dava, da možemo Boga poznati, bi, kada ga prozove jasnošćom světlosti višnje, zèrcalom prěčistim i prěbistrim. Rěč Božanstvena jes jasnos jednodobna s světlošću, a jere Bog jes světlos věkuvišnja, ona jošte jes věkuvišna. Jes zèrcalo od Oca, i slika njegove dobrote, podpuno njegovo slikovanje, i njemu u svem prilično, od iste sućnosti i izvèrsnosti. Zato nije na kojimudrago način zèrcalo, nego zèrcalo sasma bez trohe, zèrcalo prěčisto. Zèrcalo jes naravi golotne, to jes kristaline, da u sebi lasno prima světlost, ali toliko je čisto i bistro, da nema u sebi nijedne slike, ni prilike, nego tvoju sliku samo prikažuje, kad jesi prěd njime.

Zèrcalo prěčisto jest Bog. Ako ga hoćeš u ovome životu gledati kako je u sebi, u svomu božanstvenomu bitju, zaman ga odkriješ, samo u raju on će se nama odkriti kako je u sebi; ali ako ga hoćeš poznati prema tebi, i kako je s tobom, gledaj tebe istoga, i tako ćeš ga naći prema tebi, kako jesi ti prema njemu.

2.
Iz pripovidanja IV.

Věkovito blaženstvo na nebu izabranim spravno, toliko je neizměrno, i neizrečeno, da premda bi se naticali svi besědnici najglasovitiji, premda bi o njemu besědili svi jezici ne samo ljudski nego još andjeoski, što bi drugo učinili nego ukazat morsku pučinu u jednoj čaši, i svu sunčanu světlost u jednoj iskri? Ali jere jedna stvar od nas nepoznana nemože se od nas ni ljubiti; nu vidjimo jeda stvari našima oćutjenjima podložne i nami na ovemu světu ugodne mogu nami dat na znanje što je raj.

Stavimo dakle prěd oči naše sve što najzaměrnije i najcěnjenije ima u sebi svět. Zlato, srebro, drago kamenje, bogate rude, obilna blaga; priložimo sve što ljudska pohlepa može žuditi, krune, šibke od zapovědih, kraljestva, carstva; priložite sve časti, sva veličanstva, koja može vaša pamet promisliti; jeda mogu zajedno sva ova skupjena i nahèrpana, na kojigod način zabilěžiti raj? Nemogu ne, čujem gdě mi sveti Bernardo odgovara: Zemlja je, zemlja sve što vidimo. Nije, nije prilike medju ovim zemaljskim ubožtvom i rajskim blagom, jere sve časti, sva blaga, sva raskošja světovna, gledane po sebi čine se štogod, ali raju prilikovane? Što drugo nego tašća cěna bez bitća i lěpo ništa.

*

* *

3.

Iz razgovora XIII.

Stavni temelj, vèrhu koga možemo graditi naše uzdanje, jest moć i hotěnje onoga čeljadeta, u koga se uzdamo, to jest, da nam može i hoće dati pomoć. Inače se zaludu utičemo onomu, koji nas može pomoći ali neće, ili hoće, ali nemože; tako jedno bez drugoga nije zadosta. Nu tko će posumnjati o mogućnosti božjoj? Tvoja su děla, prostor morski i zemaljski, veličina nebesna, lěpota sunčana, sve što krěposti i uresa ovaj svět sadèržaje; čija su to děla, nego tvojih rukuh, koje su sve bez truda stvorile? On, kada hoće, čini, da puk izraelski izmedju razdvojenih morskih valovah kano izmedju dva zida prolazi; on čini, da obilne rěke na udarac šibke iz tvèrda kamena izviru; on čini: da na razsap njegovih neprijateljah ili na obranu prijateljah, daždi oganj iz oblaka; rěčju, svakolika se narav njegovu svemogućtvu klanja, i na najmanje njegovo trenutje ponizna služi.

Bèrnardo Zuzzeri.

Od družbe Isusove, rodjen u Dubrovniku **1683.**, umró u Rimu g. **1762.** Bio je u svoje vrěme najglasovitiji hèrvatski propovědnik. Od njega se nalaze samo one propovědi, koje je u Dubrovniku od g. **1735.** do **1741.** pred skupštinom dobre smèrti dèržao, tiskom izdane u Dubrovniku **1793.** pod naslovom: Besěde duhovne otca Bernarda Zuzzeri, u **4.** str. **424.**

1.

Brižljivost matere za život svoga děteta.

(Iz besěde XIX. str. 121).

Na nogah sama prěko goleti duge i prostrane dèržeći svoje dětešce u naručju putovaše něka uboga seljankinja, kad iznenadne, kó u lětno vrěme prigodi se mnokrat, poče

nebo oblačit se, i prětiti u tini čas munjam čestim i gromovima težku navalu od godine. Tužna mati uze pěšit pospěšnije za u město gděgod pokriveno moć dětešce ukloniti, koje polugolo i nejako staše na očitoj od života pogiběli. Ali eto izviše nje naježena cèrnjavina strašnom meljbom spuštava joj na sve strane krupe gràda česta kó kamenja podobna za děte slabo u naručju ubiti joj. Što će ovdě jadna žena učiniti? Majke, koje slušate, i koje ste za dětčicom vašom zatravljene, navlaštito kad u ono lěpo doba od pravednosti miluju vas, i vise vam o persěh, što biste tada izmislile za ukloniti pod koji pokrov vaše děte pogibelnom takom godinom zatečeno? Nije kuće, nije spile, nekaže se na daleko jedan dubac, da pod granam uljudněm sakrije ga i obrani; a u toliko gràd raznesen vihrim silněm lupa i mlati. Ah, što neće iznać hitra ljubav dobre majke! Dětešce je na stèrmenit jedan brěžak položila, gdě se něsu mogle vode zaležati, pak klečeći rukam u tle upèrtěm lúk je i pokrov više njega svojěm tělom učinila, i u tem stanju od života, da nepuzma nevoljno děte, razkrila mu svoje pèrsi i počela sladko dojiti ga, cěm větri, gràd i munje svud režahu na okolo, i s tezěm osta lěpo obranjeno, da ni jedno zèrno od gràda ne samo nije moglo uvrěditi ga, nego odviše ni tegnut ga, dokle prodje sva ona sila od godine.

2.

Od malih početakah radjaju se i najveće stvari.

(Iz besěde XXII. str. 128).

Čudna je stvar za vidèti i za razmislit, kako mnokrat iz početák slabèh veoma i malahnèh, izlaze zla velika, razspi obćeni i pogube neizgovorne. Haračom vodah ne svojèh uzoholjena jedna rèka tiska i lupa sve zastave, kojěm je zaprěčena, ter prèko njih razvaljeneh na polja i na luge razlěva se; nasjedenjem od pèržinah neplodněh rodnu plodnost od zemaljah podušuje; nadplèva sětbe i vinogra-

de; dubje davno i siromaške kućarice izkorěpljiva; uznosna paka plěnom selah i dèržavah potopljeněh moru nosi drugo more. Nu ove rěke pèrvo vrelo i početak pèrvi razgledajmo. Mati joj je tužna golet jedne hridi razpuknute, a prěmalja jedna mala lokva, koju će za rug pastirsko děte igrajući se preskočiti. Iz vira ovega tako krotka, tako nejaka rěka pije kó iz početka svoga svu objěs svoju i svu vèrlinu. — Munje na nebu i trěskove, na světu trešnje, větre u moru i valove, neradja li vapa i para od zemaljah tanka u sebi, a podobna za u smeću stavit zaratjenu medju sobom s pèrvěm stvorim istu narav? Toliko je istinito, da nije potrěba od pripravah velikěh za učiniti zlo veliko, i da ovo izhodi mnokrat iz početka veoma tanka i malahna.

3.

Svako stvorenje služi Bogu za pokaranje grěšnika

(na str. 135).

Tko je, kí nezna, da stvorenje svako služi višnjoj pravdi za grěh pedepsati i satèrti? Služi joj zemlja trešnjam svojěm oreći gradje i gradove; služi joj more nabunjeněm valovima ljudi i drěva proždirući; služi joj isto povětarce gràdim, strělam i větrima, i kugam na krilěh od větarah tamo i amo preneseněm. Ništa ne manje oganj bio je svedjer, i biti će bič osvete božanstvene poglaviti. Oganj od pèrvěh još vrěmenah zadazdè ozgar s nebesah za satèrti zajedno s nečistem prěbivavcim poganeh pet gradovah. Takodjer oganj na svèrhi svěh vrěmenah opalit će tužnu zemlju kó od grešnikah prěbivalište. A na drugom onom světu muči ognjem svemoguća pravda svoje u paklu neprijatelje, i ognjem čisti duše svojěh izabraněh jošter sasma neudušene.

* * *

4.

Sila ognja.

(Ondě).

Nu se sadar zadubimo misli našom u goruću žestočinu ognja našega običajnoga. Ako gori u našěh kućah, da nas razgrije i pokrěpi ostinute, pazite ga, gdě razmeće okó sebe pèrleće strěle, svoje iskre, raznosi oštre plame naokolo, da nedopusti k sebi bliže pristupiti. Ako igda upreta se u malo gèrma gaja koga ostarana, razširi se u jedan čas, posvoji upored mlade hvoje i stare hreke, ter u gustini predobite one šume gospodujući, riga i vije guste oblake cèrna dima, izmeće izposrěd njih sive munje čestih plamah, i put neba, kó da zvězdam prěti, uzdiže se; ni neprestane, dokle sve ono lěpo zelenilo, sve ono davno dubje od starih věkah netaknuto svojom silom nerazmetne, i u pepelu sasma pusto neostavi. Ako u pećih užežen bude, tere ondě ima u čemu za koje vrěme gojiti se, ah! kako strašan, razsèrčen ukaže se! Razjědjenim cèrljenilom vâs razžaren sad se mota sam u sebi, sad nadimlje, sada valja naokolo kèrvave plame: popada, što nahodi, sve satire, sve razčinja; razlěva srebro i zlato i sve měde kako tanku vodu, isto tvèrdo stěnje u prah obratja. Nu da kadgod zatvoren plane, stoterostruko jěd i snagu tad uzmnoži. Iz mědenih vojničkih cěvih strahovitimi gromi, kojimi se sve zemlje naokolo razlěgaju, gvozdene riga trěske, i premda težke, prěko měre po dalečinah izvan reda prostranih dotiska jih tako hitno, tako snažno, da razkèrše u jedan čas živac kamen. Izpod zemlje kad zajekti netèrpljiv ikakve zaprěke, uztresa grade i planine, izkorěnjiva turnje i tvèrdje i prama nebu kako za rug uzmetnute razvaljiva.

5.

Junačtvo i čednost vojvode Eugenija.

(str. 140).

U prošasta godišta naša Bog vojskah smilovao se vèrhu oružja kèrštjanskoga, i medju ostalimi milostim

udělio nam je vojevodu kó drugoga Judu Makabea, da satare ohole sile i Božjih i naših neprijateljah: i zato cèrkva sveta mačem ga je zlamenitim uresila, priličnim maču onomu, kojim desnicu Jude nepredobitnu oružjà otajnoj u prikazi sveti prorok Jeremia: Primi sveti mač, dar od Boga, kojim ćeš oboriti neprijatelje puka mo-ga (2. Mak. 15. 16.) Domišljate se svi bez dvojbe, da je veliki Eugenij oní vitez, o kom vam govorim. Po njemu je dugimi tminami i sramotnimi potamnila otomanska mě-sečina; on jošte mlad junak strěljó je u pleća Mustafe ca-ra potěrana; on je razskubo i poplesao pod svojimi nogami u istom šatoru i vezirskom i carskom oblastne repove od vojske i rata; on Dravu, Dunaj, Tisu rěke kèrvju pomo-renih janjičarah zapěnjene, on dèržave nove i kraljestva podložio je cesarskoj vlasti; ter krajine kèrštjanstva pro-stirući prěko měre, na sto i sto tvèrdjah silom posvojenih uzdignuo je dobitne orle, a na džamiah prěko broja razo-renih križ presveti. Kad oví svemu kèrštjanstvu i cesar-stvu slavni vitez ovih godištah najzadnjih izza vojskah kod Petrova Varadina, i kod Dunaja razbijenih razvali otetim Temišvarom i Běogradom Otomanska vrata, mišljaše se k svomu Karlu čestitomu u grad Beč povratiti. Mudri cesar hoteći mu i svoju harnost i svoju ljubav ukazati, sprav-ljaše svakom časti i gradjanskom i vojničkom i cesarskom primit svoga vojvodu, koj novu světlost, novi dragi biser biaše austrijanskoj njegovoj kruni priložio. Ali on lěpšu kažuć u sniženstvu svoju krěpost, radostan ne radi svoje nego radi kèrštjanske i cesarske slave, nepoznan muče projde kroz grad, i potajno ulěze u dvor svoga samodèržca.

6.

Rod pěnezah.

(Tretje šest měsecah, beséda XVI. st. 177).

Stari Gèrci, mudroznani, bili su čudni svedjer, da su koristne něke istine pripovestim hitrim i pričicami navo-dili, neka se dobrovoljnije čuju, i tako bolje u pamet ulězu.

Ovu istinu, o kojoj vam besědim, lěpo su nakitili: Bila se je porodila i jur odrasla za udaju něka tužna děvojčica, suha, gèrda, pogrešpana, koja se je Muka zvala. Po ženskoj ćudi hotěla se i ona udati: ali po svem světu nije joj se mogo muž iznaći, jer nitko nije hotěo imati Muke ni za zaovu, ni za nevěstu, ni za ženu. U isto doba nahodio se srěd prodoli kamenite mladić něki, cèrn, opečen i usušen, Trud imenom; koi želeći sadružiti se, nije mogó žene iznaći, jere na lást sve prignute od Truda su se uklanjale. Dakle nebudući ni za Muku věrenika, ni za Truda věrenice, što učiniše? Sastaše se oni zajedno i věriše. Nu od ove ženitbe Truda i Muke koja su se paka dětca porodila? Hoćeteli věrovati? Pěnezi su se od njih porodili. Zato po pričici običajnoj govorila je sva starina: Nummus doloris et curae filius.

7.

Svèrha ovoga života početak je drugoga.

(Beseda XX. str. 191.)

Kad večerom zapade sunce, i nasèrnu poviše nas noćne tmine, jeda scěnite, da tada mrak i tmuša prostiru se po svih stranah, i vâs svět da prikrivaju? Jednom samomu dělu od světa, našemu ovomu poluokolišu tad se smèrkne: a u isto doba drugomu, koji je pod nami, sine zora, i dan novi objavlja se. Sličnim načinom, predragi moji, kad je naš život jur na svèrsi, i rět ću ovako, na zapadu, ter počnemo iž bližega drugi svět uglédati, s jedne strane bez i jedne dvojbe smèrknjiva se, i ovoga světa naše sve taštine, ovoga těla sve razblude, koje su nam do tada laživim svojim světlilom slabe oči blěštile, ukažu se sve pod sěnom cèrne noći pokrivene: a s druge strane svanjiva nam, jer svět drugi i velika věčnost, kojoj smo jur na vratih, svojimi nam zraci u oči upire od pameti, i raztvara ih, da spoznamo, što u životu tužni nespoznasmo, i da se o stvarih mnogih uglavimo, o kojih se nigda nehtěsmo uglaviti.

8.

Kratčina života i bèrzina, kojom prolazi.

(Četvèrto šest měsecah, besěda XIII.)

Više prilikah nahodim u svetom pismu, kojimi se kratčina života. i bèrzoća, kojom proleti, veoma živo tumači. Pèrvu nam sveti Jakov u svojoj knjizi donosi: Viděl ćete kadgod, čim zora sine, da se pruži vèrhu polja ili uzdigne vèrhu rěke tanka magla, kao prami dugi bumbaka běla i razčešljana: nu sve ovo drugo nije nego para od vodah i od zemaljah, koja na pèrvi zrak sunca, ili na pèrvo větarca popèršanje izprěd očih razčini se. Taki je, veli, i ljudski život, magla koja se širi i uzdiže, kó da zvězde hoće nadskočiti, a u kratko doba iznenada sva izvětri.

Sveti Job paka svoj život od blizu godištah tri stotine prilikuje tekliću, koji tèrči na ulake: pače veli, da su njegova godišta bèrzinom pretěcala těk takva teklića. Dobro znate, da ulak, koji glase nosi od prevelika utištenja, bodući konje na proměnu, lèti veće nego tèrči, zderući pute těkom plahim, ide svedjer ob dan i ob noć bez prestanka. Obdan i obnoć bez prestanka lěti i naš život na zemlji takvim mahom i bèrzinom, da tja ostavlja izza sebe větre iste i trěskove.

Ako dakle život od trista godištah scěnjen je tako kratak, koliko će kratji biti život od šestdeset samo ili sedamdeset godištah, do kojih malo jih doprě, i od kojih tko je dobru polovicu jur pretèrčao, koliko mu malo ostaje? znate li, što je? Govori nam sveti Agustin: Oví naš život, čim živèmo, i godišta, koja nam ostaju, čim pomišljamo, čini nam se dug i prostran: nu kad se na svèrsi iznadjemo, i prěd očima věčnost raztvorena ukaže nam se, kako će se kratak tada činiti! Pokle dakle, vapi nam sveti Gèrgur, svaki dan ili hoćemo ili nećemo, lèteći nam hitno vrěme k smèrti približamo se, nemojmo sèrdca prilěpiti k světovnim imanjem, častim ni razkošam, koje nam běže izprèd očih, nego stavimo sve misli i pomnje na věčnost, koja nas čeka, ako srěćna jednom, svedjer srěćna, ako jednom tužna, svedjer tužna.

Služio se ovom misli za veliko svoje dobro něki plemeniti gospodin, Toma Moro, veliki tajnik i mučenik u Englezkoj. Biaše on zatvoren u tamnici veoma těsnoj ne za drugo, nego za věrnost svoju prama Bogu i prama cèrkvi. Mogaše se iz tamnice osloboditi, i vratit se na gospodsku svoju zabavu s podpisom samim svoga imena na naredbe kralja Ariga, naredbe protivne Bogu i duši kèrštjanskoga tajnika. Ne, reče dobri Toma; ište kralj, da podpišem, ali mi božji zakon uzdèržava ruku; ne nigda u věke. A ti ćeš živ izagnjiti u ovoj tamnici. Neka izagnjijem. Tvoja će se dobra kraljevskom rukom ugrabiti, i na ličbi kao kakva odmetnika prodavati. Neka se ugrabe i prodadu. Tvoji sinovi bez oděće i bez hrane prosjaci će izostati i skitači po Englezkoj. Neka ostanu; život, světlo ime, sinovi, časti i imanja što su drugo, nego běguće sinutje: a Božja milost i ona slava, koja me čeka, neće nigda poginuti.

9.

Neljubi se jako, što se stalno neposěduje.

(Beseda XV. str. 240).

Nazad mnogo lětah biah pošao kod Fraskati grada vidět něki perivoj medju razkošami jesenskimi gospode rimske, scěnjen někad od najlěpših i Ludovisiov imenovan. Prěd dvorom on čas srěd prostrane ravnice stupovim obkružene velik hladenac meće u visinu rěku vode. Dvor uzdignut i grad Rim i sve pod sobom rimsko polje lěpim vidom tja do mora gospoduje. Izza njega duga ogradja porad cvětja obzidana, i dvě dubrave na razkèrštje od šetnjicah širokih razděljene: pruža se paka čudan prostor sprěd zatvoren glavicom kitnom svakoga dubja, s vèrh koje ori se i reve nesvěst vodah, koje doli medju kipi i hladenci mramornimi na razbludu se igarah mnogih razděljuju. Ali sve zapušteno i povèrženo. Dvor razrušen, dubrave i šetnjice zaraštene, neobaštrene; hladenci i kipi

otučeni, vodotočja razpuknuta bezredno vode na sve strane polěvahu. Upitah tada: Zašto je lěpo ovo město tako ružno pometnuto? Odgovoriše: Bilo je puno lětah pod pravdanjem, pak gospodar, koi ga je posědovao, nije ga mogao priljubiti, videći ga, da ima proći u tudje ruke.

Ah predragi, recite mi, tako vas Bog pomogao! sva dobra koja imate na zemlji, nijesu li svedjer u pravdanju medju životom i medju smèrti? Neznate li stanovito, da vam će jih smèrt oteti, i da će proći u druge ruke? Zašto dakle obljubit jih, i na nje sèrdce tim načinom prilěpiti, da se mnokrat na věčno svoje bitje zaboravite? Uglavimo se, uglavimo, da sve prohodi zajedno s nami: prohodi čast i scěna, koja se ište mnogimi misli i trudi; prohodi imanje naše, koje će drugi uživati; prohodi svako uživanje, na koje se hlepi gorućom željom; prohodi isto tělo, koje se mnokrat goji, premda s Božjim uvrědjenjem: a mi u toliko u sve vrěme života morimo se, i dangubimo stisnjivati vode, koje teku, i hvatat větre, koji nam běže.

10.

Nepostojanost ovoga světa.

(Beséda XVIII. str. 246.)

Podjimo u misli do pod gore Vesuvija prije nego li je ona peć jazovita počela izmetat poplavice živa ognja. Svuda naokolo vidět ćete sve lěpote, koje može plodna zemlja pod nebom tihim, i s njom zajedno hitrost ljudska sastaviti: glavice obstèrte i polja razlikim zelenilom; sětbe plodne i vinograde; medju njimi gradje ohole, perivoje na razbludu uredjene; šetnjice dubjem kitnim u duljinu tja daleko upravljene, da jih jedva može isti pogled izměriti; igre vodah tekućih vèrhu hladenacah mramornih, i množ drugih na svaku ruku uresnih ponosnostih. Ali vam tužne i zle glase nosim: u prah ćete se obratiti.

Čim govorim, izpod zabitnih svojih dubinah jekti gora i trese se: raztvora posrěd vèrha svoje čeljusti ognjenite, riga rěke od sumpora i pakla raztopljena, uzdiže s

gromovi strahovitimi guste oblake razžarena pepela, da prigrabi sunce i světlost, ter sile svoje žestočinom sve razčinja naokolo, i pod pepelom sve pokopa. Gdě ste sada lěpe gradje? U pepelu, pod pepelom. Gdě ste uresni perivoji? U pepelu, pod pepelom. Gdě plodno dubje, gdě zeleni vinogradi? U pepelu, pod pepelom. Sva prostranost poljah pod pepelom bez ijednoga bilěga ni najmanjega lěpotah priašnjih, po kom bi jih mogo spomenjivi koji putnik razaznati i ukazati, gdě biahu.

Dopustite mi sada, da vèržem jedan pogled na vas svih, puče ljubežljivi. Vidim mnogih medju vami kao stavne gradje i temelje, na koje se naslanja sve vladanje, i vlastito kućah vaših, i obćeno svega grada; vidim něke kako plodne vinograde, koji pomnjom svojom raznoseći i donoseći prěko mora inostrane tèrgovine, sebi i puku obilnost plode: něke pako u pèrvom cvětu mladosti kako uresne perivoje. Nu od svih ovih što će biti nakon malo? U prah će se obratiti.

Pomislite, da se ja imam nakon šestdeset lětah ili štogod veće u ovu cèrkvu, na ovo město od istine povratiti. Kad bih pitao onda, što je od gospodara onoga uznositoga, koi se scěnio pèrva glava? Reklo bi mi se: Nije ga veće, u prahu je. Gdě gizdava ona mladica cvět miline i lěpote? gdě je oní veseli gospodičić? gde je bogati oní tèrgovac? Ah, nije jih, u prahu su. Mogle bi mi se ukazati dvě do tri kofice gnjusna praha, i reć mi se: Evo, evo sve čeljadi, koja je u taj dan godišta, kad si rěč Božju pripovědao, svu cèrkvu napunjavala. Nu nemojmo se odděliti tako bèrzo od pepela onoga, koga nam je vèrgla na glavu cèrkva sveta, i zajedno nam priglavila: Spomeni se, čověče, da si prah, i da ćeš se u prah obratiti.

11.

Beséda VIII. od trećega šest měsecah.

Uzrok je najpoglavitiji neurednosti života gledati smèrt daleko.

Veće putah u ovih mojih besědah, koje činim prěd skupštinom dobre smèrti, vratjam se na one rěči svetoga

kralja i proroka: Tuga je veoma blizu. I da vam rečem pravu istinu, povratjam se dobrovoljno, jere dobro razmišljene prije svega su od najveće koristi. U njih nam se napominje, da smèrt, naša tuga najveća, svedj nas stiže i jur blizu nahodi se. Ah, predragi u Isusu, da je smèrt nami prĕd očima, da ju razglédamo ne s daleka nego kod nas pripravnu s njezinom kosom: kako bismo veoma lasno sèrdce od svĕta razlĕpili i spravljali se tim načinom, da nam se po njoj vrata raja raztvore. Zna svaki od nas, da ima umrĕti: ali svak gleda smèrt kó još daleku; zato se je nestraši, zato joj se malo pripravlja. Dopustite mi dakle i danas, da ovu istinu tako koristnu uznastojim pomnjivije tumačit vam, jeda nam se svim usadi srĕd pameti, i uzsluži nam za vladanje dĕlah naših i života.

Češće krat varkom nĕkom veoma lĕpom i ugodnom prevari nam iste oči hitrina vĕštih slikarah, jere učini, da se u zabitnoj dalečini vidu našem prikaže, što je na blizu i prĕd nami. Razgledajmo kakvu sliku, u kojoj se prilikuje dubjem kitno i razkošno koje mĕsto. Vidĕt ćete pèrve dube masti punom i tmastijom potegnute prema nami tim načinom, da biste rekli, izlaze van slike, i pružaju se, da nas svojimi granami srĕtnu. Za ovimi dohode drugi manji slabijom masti i lagahnijom naslikani, tere paka slĕde i još manji svĕtliji, koji se od oka uklanjaju, i čini se, da utĕču do dna istoga své šetnjice. Izza dubacah ovih vidĕt ćete rĕku ili jezero naslikano, i na kraju istom malen brodić, koi, može biti da biste se i zakleli, da je daleko pol dana hoda od pèrvih onih dubovah. Nu sada k ovoj slici pristupite, pružite malo ruku, i rukom se po njoj od vèrha do dna prošetajte. Spazit ćete prem očito, da sve ono nije drugo nego ravnina od platna naslikana bez ikakove ni dalečine ni zabiti, premda se oku prikažuje razluka mèstah ne malahna, i pruženje prem duboko. Svu ovu prevaru naših očih učini priloženje i odloženje mastih medju sobom razlikih, sada gustih, sad lakših, predglede iste medju sobom hitrimi tminami razdĕljujući, i svĕtlije nazad svedjer tĕrajući.

Predragi u Isukèrstu, prošlo je veće od pet tisućah godištah, da hinbeni od pakla neprijatelj drugo nečini, nego se svedjer većma u ovakovu slikanju iztančiva, kojim čini, da nam se čini prem daleko, što je blizu, pače kod nas. Svojimi čadjami pakljenimi i svojimi tminami, koje nam meće prěd vid slabe pameti, těra nazad i izprěd očih našu smèrt odmiče nam, kako da je svakomu od nas prem daleko. Jur od pèrvoga početka světa s Evom i Adamom, našimi pèrvimi roditelji, poče ovimi tminami služiti se, smèrt jim daleko prikažujući, da jih na grěh porine. Onda mu ova prevara izide veoma lěpo; zato slědi i sada sa svom masti, sa svom hitrinom našu smèrt slikati nam u zabitnoj někoj dalečini, neka světovnimi izvanštinami, koje su nam prěd očima, zablěšteni nikada pomnjivo neradimo, da joj se spravimo. A duh sveti nebeskimi svojimi zraci nastoji nam razsvětliti ove tmine, i prevare slabih očih razčiniti; zato viče: Spomenite se, da smèrt tèrči, da vas stigne, i bliže je vas, nego scěnite; pogledajte, jer je došla jur do vratah i spravna je zakucati.

Mi isti negovorimo li češćekrat medju nami: Sto sam činio u dětinstvu, čini mi se, da je bilo jučer. Kako je prošlo ovo godišće kao trenutje naših očih! kako lěti ovo vrěme! Ah, predragi, vrěme nam je svedj letělo, i svedjer će jošte letěti; ter po načinu, kojim su se plaho i hitro izmaknula ona lěta, koja smo dosle doživěli, izmaknut će se i ostala, i nać ćemo se, ako na vrěme neuzmislimo, na onom času napokonjem iznenada prevareni.

Sve je, otče, istina, što govoriš: ali smo mladi jošte, a po milosti Višnjega u dobroj snazi nahodimo se. I to je tmina i prevara od najgorih, kojom hitra napast smèrt nam našu izprěd očih oddalečiva. Dakle pružite malo ruku, i dotaknite tělesa mèrtva mladicah i mladićah, koja ste ovih godištah vi viděli protegnuta. Sto vam se čini? Nije li hudobsko zasěnjenje to obećanje duga života na zemlji? I ovi su bili mladi, snažniji može biti, nego li ste vi sada; i oni su može biti smèrt gledali u zabitnoj někoj dalečini, a bila jim je na vratih, pače posrěd kuće nasèrnula.

Zato veoma lěpo mudri Seneka govori: Svi se radjamo jednim načinom, a razlikimi umiremo; za ulězti na ovi svět, jedna samo vrata nahode se, a za iziti raztvoreno ih je na tisuće. Još si u snazi: to će reći, da nećeš ovčas pasti mèrtav od slabosti. Još si mlad: to će reći, da za sada nećeš umrěti od starosti. Ali neznaš, da se od same starosti neumire, inako nebi bila starost tako redka medju nami, kako očima vidimo. Smèrt ima množ načinah neizbrojnu, da te doteče iz prinevarke. Voziš li se kad po moru? Plahi sěver ili jug valoviti da te od kraja malo odtisne, nemože li te podušiti? Idešli kudgod u lov? Malo znoja povětarcem hladnim osušena nemože li ti kèrv u tělu preuzeti? Jašeš li kad na konju? Smantranje slabe glave ili strah od živine poplašene nemoželi te stèrmoglav i nenadno oboriti? Nu, zašto brojim, što nije načina za prebrojiti? Jedna trešnja, težka nedragost, nemoći na svaku ruku, pitje isto i jestojska nemogu li nas i u mlado doba umoriti? Živěmo, věrujte mi, smèrtju odasvud obkruženi, i mnokrat u tělu istomu motri nam se bliza smèrt i nepoznana.

Kako dakle, tko je zamèršen u tudje stvari, tko je dušu dèržao dosle u tobolcu, tko je bludnostju još raztrovan: u jednu rěč, tko je Bogu po smèrtnom sagrěšenju neprijatelj, kako, velim, može, videći tako blizu izdavnoga neprijatelja, gdě mu prěti na svaki čas porazit ga, i pokopat tělom u grob, a dušom vele niže, mirno trajat svoje vrěme, uzdajući se bez razloga, da ga će čekat do starosti, dok razputi nesrěćnu dušu tako ružno zamèršenu? Ah nesvěsti! ah smamljenje, koje je propast věkovitu napunilo!

Bivši mnogim trudom i rěkom kèrvi najhrabrijih junakah predobita, i saviše uharačena Kartagina, grad ponosni, mati svetla Annibalah i Azdrubalah, munjah i trěskovah vojničkih, pod kojih oružjem biaše se Italia u razspu svojih gradovah jur do opustošenja dovela, a Rim bojni vâs uztresó: zboraše se u rimskom věću, bi li ju trěbalo sasma satèrt i sraziti. Věćnici mladji, kako slabii u pa-

meti, tako u jeziku pospěšniji, skočiše on čas, da besěde, i svimi razlozi natěču se, da ju je trěba u svom bitju uzdèržati, jer veljahu: Nije pristojno blagodarnosti i veličanstvu Rimljanah tako silno izkorěpit grad od najlěpših svega světa; a slavno jim je, da svět gleda, kraljicu jim od Afrike uharačenu, koja ako se razori i pogine, praznovat će u lěnosti bez rata ikakva rimska mladež, i nepredobitno jim će se ono oružje zahèrdjaviti. Svi razlozi od dobra obćenoga, a u sèrdcu běhu i drugi od vlastitoga; jer kako mladi i za rat još podobni veljahu u sebi: Ako pade Kartagina, dospět će nam slava i dobít.

Stari Katon pako nemareći imati one věćnike za neprijatelje, i dèržeći prěd očima dobro obćeno svega puka, koje dokle se zadèržalo kao zaměrak svih naredbah, uzdèržalo se samovlaštito ono gospodstvo, i pružilo dokraj světa svoje oružje; a kad se vlašta korist ovoga i onoga uvukla im posrěd věća, skèršilo se i dospělo; stari Katon, rekoh, buduć došó jur namišljen, i nemogući od starosti veoma u dugo besěditi, da ga mladi silom rěčih nezabuše, poče dělom razložiti. Izvadi pošteni starac iz rukava věćničke suknje smokvu, lěpu, zrelu i ništa suhu: ukaza ju svim věćnikom. Nije se pouzdao nitko na ovu prikazu tako čudnu nasmijat se; jer se starost u ono doba poštovala. Reče tada: Kad scěnite, da je ubrana ova smokva? Nemože biti vele vrěmena, rekoše mu, budući da je jošte neuvehnuta. A on priloži: Imate znati, da je ova smokva sazrěla i ubrana bila u Kartaginskom perivoju, i nijesu tri dana, da je dignuta sa svoga duba, i ovamo u Rim donešena. A mi ćemo ostaviti i na noguh i s oružjem tako silne neprijatelje Rimljanah, koji su nam tako blizu, i mogu prije tri dana iznevarke zateći nas? S ovim dělom, s ovo malo rěčih razboritih predobi mudri starac i pritegnu na svoju misó veći dio věćnikah. Ah kèrštjani! tko je u smèrtnom kojem grěhu, i s dušom u opačinah zamèršenom, vidi smèrt tako blizu, da ga može na svaki čas priklopiti i osuditi; da kako može podnět, nahodeći se u bitju duše tako tužnu, gledat uza se veoma silna neprijate-

lja, i nenastojat s Bogom ončas pomirit se i spravit se, da mu věčnoga kraljevstva neugrabi?

12.

Beséda XII. iz četvèrtoga šest měsecah.

Život je ljudski priličan prikazi.

Jur je prošó cio měsec, da u bogumiloj ovoj skupštini zapustio sam običajna mojih besědah prikazivanja: smèrt i pakó, kratčinu našega života, věčnost, koja nas čeka, i take druge slične stvari, strašne u sebi, ali onim, koji jih pomno čuju i razmisle, od koristi prezaměrne. — Eto sada na moju starinu povraćam se, i rěčim svetoga kralja i proroka želim svim napomenuti, da vrěme našega života nije drugo, nego běguća prilika, i da svaki od nas po svom bitju uveden je u veliko světa ovoga predočište, da učini kratko od sebe prikazanje, a pak ili hoće ili neće, da se veoma bèrzo odděli.

Idu sada něki dnevi, koje poklade svět naziva i u koje ljudska svevoljnost, da se jače razplanduje, prěd pukom večer prikazne uvodi pripověsti, koje komedije zovete. U gradovih velikih, gdě je puno pěnezah i objesti, ako u koje prikazalište ulězete, da komediu uživate, vidět ćete medju ostalimi kralja iziti. Koje kaže veličanstvo u svem uzrastu i prilici! Ponos uztegnut, hod uznosit, rěči i pogled, svi načini na kraljevsku. Čudna razkoša u haljinah, šibika u ruci zapovědna, na glavi kruna; ruho zlatno niz sve rame spuštava se, i tja za njim smuca mu se na ponosnost; prěd njim straže idu oružjane, da mu put čine; za njim slěde dvorni sluge, svi na razbludnu oděveni; okó njega gospodičići, koji se kažu pèrvo plemstvo od kraljevstva; govori mu se poniženo i klečeć; on u toliko zapověda, i slušan je na trenutje. Ako prěti, svak se uztrese; ako koga nadariva, ljubljena je blagodarna ona ruka; ako pedepše, pohvaljena je šiba ista, koja udara. Ah, lěp ti bi bio oví život, kad bi slědilo svedjer tako. Nu što bude

nakon malo? Kad se na svèrsi spusti zastor, dospělo je sve njegovo kraljevanje. Smeće sa sebe ono svoje pristavljeno veličanstvo, vraća se pěšice doma, možebiti i bez službenika, kralj za ono malo časah, a veoma lasno tuga velika i nevolja za puno lětah i godištah. Nije li ovako, predragi moji?

Nu metnimo sada na nas pogled. Što smo drugo u sve vrěme života, nego kao na svět uvedeni prikazaoci veoma kratke komedie. Moja gospo, koi te je od nje dopao dio? Koju prikazu u njoj činiš? Gospodju, mladicu; i zato zlatan križak s kamički světlimi na pèrsih, mahramice na carigradsku navezene, svilni uresi i haljine, glava i kose naprahane i za čudo nakitjene, ćutjena si od tvojih, kućom vladaš i slušana si, u sceni si prěd svakim, i od svakoga pohvaljena. Bio bi lěpahan oví život, kad bi slědio svedjer tako. Nu kad dospije komedija, od tebe paka što će biti? — Drugoga onoga dopao je dio gospodara; i tu prikazu čini od sebe. Vlada, prěti, zapověda, svak se klanja, kud prohodi, prima molbe, časti i preporuke; imeni světlimi nazivan je, umě se činit slušat, kad je potrěba i za nevolju. Bio bi lěp i oví život, kad bi slědio svedjer tako; nu kad mu se na oči spusti oní cèrni zastor, od njega što će biti? — Ti paka tèrgovca nam prikažuješ, i dio, koi te je dopao, ne zlo uzdèržiš. Vas zaduben u dobiti puno blaga imaš po tèrgovištih i po lúkah naokolo pěnezah mnogo prikupljenih, da svoje bitje utemeljiš i uzvisiš. Nije zó ni oví život, kad bi slědio svedjer tako: ali kad se reče nakon malo: Dospělo se, i gol i bos u grob ulězeš, od tebe što će biti? — A ti najposlě, što i koga u tvom životu prikažuješ? Vidim te, da kip uzdèržiš i priliku mladića otresena; na tebi su inostrane plave kose narudjene i naprahane; vâs si živ, i nemožeš igdě pristat, sad na igri, sad po šetnjah, sad u družinah veselih; kad pute obhodiš navlaštito na poklade, pogled ljuveni i sve gizde sadržaju te; glava ti je puna ufanja bogatstva i srěćah novih, koje ćeš steći. Čudna života, kad bi slědio svedjer tako: ali kada se dovèrši komedija, i glavom udreš o kamen ukopni, od tebe što će biti?

Ah misli, misli prevelike, ako ju razbilj razgrizemo! Vele je kratji bez ijedne dvojbe ljudski život prěma věčnosti, koja nas čeka, neg najkratja komedija prěma životu i najduljemu. Kako dakle za prikaznom ovom prilikom kratkom i taštom zanešeni o věčnosti nemislimo?

Koju prikazu čudnovitu i oholu od sebe je Kleopatra činila u velikom svega světa predočistu! Bila je scěnjena da u lěpoti tja nadhodi vâs spol ženski svih vrěmenah; u mogućstvu je vèrhu Egipta svega gospodovala, to jest vèrhu veće od sto tisućah skupnih městah i gradovah. Po rěci Nilu izišla je Marka Antonija srěsti věrenika na galiji svud naokolo suhim zlatom oklopljenoj: vesla srebrom sva obstèrta drugako se nekretjahu i nevožahu, neg izměreno na padanje zveka hitra sviralah i trubaljah; svilni stěgovi razmotani i zvězdami zlatnimi urešeni vijahu se po svih stranah, i trepteći s povětarcem igrahu se; kupljaše větre skut razpregnut skèrlatnih jedarah vladanih tracim svilah razlikih, koje dèržaše za ponosnost i za rázbludu sto izabranih děvojčicah, cvět najlěpši svega Egipta. Kleopatra pak na kèrmi na prěstolju plemenitu uzvišena, podnebjem zlatnim pokrivena, nakitjena predragimi kameni tako se sijaše, kó da je božica od vodah!

Nu vidimo istu Kleopatru nakon malo, kad se komedija dovèršila. U cvětu najlěpšem mladosti jedovita, puna neufanja, razdražuje dvě ljute zmije, da ju ujedu posrěd pèrsih i ubiju. Razgledajmo ju otrovanu. Gdě je ono gizdavo tělo, gdě je lice, gdě je lěpota? Gad, smrad i pepeo. A kamo je ona živa duša i obèrtna odlětěla? Odlětěla? Propala je na vrat dolě posrěd pakla. Koliko je jur godištah? Na stotine i stotine. Da koliko će još vrěmena vreti u ognju? Svedj u věke. Nu sada prikladite tridesct godištah nje života sa svom tužnom věčnostju, u koju je potonula, nisu li prěma njoj kratja, neg veoma kratka komedija prěma životu najduljemu?

Ah! predragi, nu mi pravedno, što vas pitam, odgovorite. Kad biste viděli nesvěstna mladca, da sve obilno svoje očinstvo trati i meće, da učini lěpu komediju; prigle-

dišta i prizore na ponosnost od pèrvih majstorah izhitrene; od haljinah najoholije razbludnosti; udaraoce, pěvalice i pěvaoce bez ijedne štednje tja iz městah dalekih dovedene tim načinom, ta tratnjom pěnezah uzmnožitom ostanu mu ruke od svega očinstva prazne, što biste mu tada rekli, da učinite, da se osvěsti, i da se s pameti sastane? Vi, koji ste razboriti, rekli biste mu: Ludorio, ako stratiš sve imanje u jednu samu od mala časah komediju, ostat će u tvojoj kući za sve vrěme života tužna i puna plača tragedija. Čim ćeš živět paka, i svoju dětčicu prihraniti? Koliko ćeš godištah vidět suhih, mlědnih i gladnih za kratko vrěme jedne tašte ponosnosti, kojōm si drugih razveselio.

Ah! radi Boga uzmimo i za nas oví razlog. Ako prekratki, koi imamo, vas stratimo okó radnjah vrěmenitih, okó razbludah, okó grěhah, za život věkoviti što će nam paka izostati? Kad se dovèrši ova kratka komedija, ostat će nam veoma duga u velikoj věčnosti tragedija. Isti stari, premda nevěrni, razumnici vape nam, da naš život drugo nije neg san i prikaza tašta i kratka, i još bolje para, koja se uzdigne iz zemaljah, i u trenutje oka razčini se.

A mi u toliko, kako Seneka dobro veli, živěmo, kó da neimamo nigda umrěti, i kó da smo za svět ovaj svi stvoreni, i zato ištemo na njem žile pružit, i k njemu se pritisnuti: a mrěmo na svaki čas, svedjer većma našoj svèrsi u velikoj věčnosti približajući se, za koju se misli veoma malo. Ah slěpila! ah nesvěsti! Jednom se nazbilj raztrěznimo, i uzmimo ovi kratki život za pripravu, da se dobro u sva godišta věkovita naselimo.

Andrija Kačić Miošić.

Rodì se u Bristu, selu primorja makarskoga, g. 1690. od kolěna gospodskoga, kojino je ogranak knezovah Kačićah Makaraninah, starih knezovah, još po nadarenju cesara Maksimiliana I. Od svoga dětinstva pokazà biljege oštre pameti u čvèrstoputnu

tělu; zato ga uzè ujak njegov otac Fra Luka Tomašević, malobratjanin sv. otca Franje, dèržavnik, s dogovorom bratje redovnikah na nauku u stari samostan Zaotružki, gdě je jošbolje pokazao, da mu je pamet zemlja za mnogostručni plod. A budući 16 godinah, nadahnut milostju božjom, odkrì želju svojim roditeljem, da bi se redovnikom zavětovao.

Roditelji njegovi (kojim ostajaše doma Šimun, brat Fra Andrijin) privoliše na njegovu želju, sdružiše svoje molbe s njegovimi kod redovničkih starěšinah, od kojih bì zagèrljen i metnut na kušnju. A buduć da je podpuno zadovoljio zakonom kušnje, starěšine ga odprave u Budim ugarski, da nauči ondě mudroznanstvo i bogoslovje. Rekoh u Budim, gdě onda bijaše sèrce svega reda malobratjanskoga, razpružena po svoj Ilirskoj, koje se poslě razsěče na dèržave: ugarsku, bosansku i dalmatinsku, i ova se poslědnja prozvà sv. Odkupitelja. Ondě prost od oka ujakova, něštose uzbuni, te poběgne natrag doma. Ali ujak njegov, što nemogaše razlogom, dovèrši konopom, te gà odpravi bèrže bolje opet u Budim. Ondě ga uzdèrža strah od strica, dok je podpuno dovèršio sve nauke mudroznanstva i bogoslovja, koji su se ondě predavali. Svaka godina u nauku bì okrunjena slavom i darom, i u svakoj biaše pèrvenac ili uz pèrvenca. Njegovi ga učitelji jošte ljubljahu i za njegovo redovničko ponašanje; neomèrči bo čela ni obraza, niti okalja redovničke oděće. Vrati se u otačbinu umětan i naučan. Zato ga postaviše hvaljena i čašljena na stolac mudroznanstva u samostanu makarskom, i tu složi knjigu: „Elementa peripatetica juxta mentem subtilissimi doctoris Joannis Duns Scoti." S ovoga stolca uzadje na drugi, bogoslovja u Šibeniku, gdě je uzlětio na veliku visinu. Budući je Fra. Andrija svèršio opreděljeno vrěme svoje službe, okruniše ga kao naddučitelja (Jubilatus), i oprostiše ga od te službe. Ali on nedangubljaše nikad, nego iztumači naški pet knjigah Mojsijevih i několiko proročanstvah iz sv. pisma, te jih složi u jednu knjigu, kojoj naděnu ime „Korabljica." A sveta stolica rimska imenovà ga poslanikom apostolskim u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, koju je službu obnašao dragovoljno, bogoljubno i dobrotvorno za mnogo lětah. Obilazeć kao poslanik apostolski Dalmaciju, Bosnu i Hèrcegovinu iztraživaše predaje, stara pisma i svakojake uspomene o narodu slavenskom. Skupi svašta, sveza u snop, i one čase, koji su mu ostali od njegovih redovničkih poslovah, uloži u slaganje različitih pěsamah za svoj razgovor vlastiti, pa poslě jih složi u jednu knjigu i naštampa pod imenom: „Razgovor ugodni naroda slovinskoga," koja se razasija po svěm narodu slavenskom i zove se obično „Pěsmarica."

Umré u 70. godini u Zaostrugu, stèrven žalostju nad nesrě-

ćom, koja se dogodila trojici primoracah izpod Neretve, te se na putu s njim utopili.

I.

Iz Razgovora ugodnoga naroda slověnskoga.

1.

Pěsma od kralja Vladimira.

Gorko cvěli sužanj Vladimire,
U tamnici kralja bugarskoga.
Gorko cvěli, danak proklinjaše,
U koji se na svět porodio.
Scěni jadan, da nečuje niko;
Al to čuje Kosara děvojka,
Lěpa kćerca kralja bugarskoga,
Koji běše roda slověnskoga.
Pita njega Kosara děvojka:
Što je tebi moj sužnju nevoljni!
Ali ti je majka omilila?
Ali ti je žao zavičaja?
Ali ti je gládak dodijao?
Al' tamnica jadna kuća tvoja?
Al' na noguh negve do kolěnah?
Al' na rukuh težke lisičine?
Al' si čuo, moj sužnju nevoljni!
Da s' udaje věrna ljuba tvoja,
Ter proklinješ danke, i godine
I staricu jadnu majku tvoju?
Govori joj sužanj Vladimire:
Prodji me se Bugarko děvojko!
Nije meni žao zavičaja,
Niti mi je omilila majka,
Nit' je meni gládak dodijao,
Ni tamnica jadna kuća moja,
Ni na noguh negve do kolěnah
Ni na rukuh težke lisičine,

Nit' s' udaje věrna ljuba moja!
  Jer se dosad nisam oženio,
  Niti ću se jadan oženiti;
  Jerbo ću ti bèrzo poginuti
U tamnici kralja bugarskoga
  Samuela, da ga Bog ubio.
  Na věri je mene prevario,
  U tamnicu tamnu postavio.
Još mu veli Kosara děvojka:
  Ta reci mi moj sužnju nevoljni
  Od kuda si? od koje li zemlje?
  Od koga li roda, i plemena?
Govori joj děte Vladimire:
  Ja sam sužanj od Hèrcegovine
  Dvorio sam kralja slověnskoga
  U Trěbinju gradu bijelomu.
Što me pitaš za rod i za pleme,
  I to ću ti pověditi pravo;
  Ja sam, seko, roda gospodskoga;
  Al' sam sužanj kralja bugarskoga.
U mene je blago nebrojeno,
  Moja bi me izkupila majka;
  Al' me kralju neda na odkupe,
  Nego išće rusu glavu moju.
Těšila ga Kosara děvojka:
  Nemoj cvělit moj sužnju nevoljni!
  Ja sam kćerca kralja bugarskoga
  Samuela gospodara tvoga.
Razplětat' ću žute kose moje,
  Ljubit' ću mu skuta i koléna,
  Noge ću mu suzam' polivati,
  Živim ću ga Bogom zaklinjati.
Da te pusti iz tamnice tamne,
  I pošalje staroj majci tvojoj
  Nek se tvoja obveseli majka,
  Kad ugleda Vladimira sinka.

Pak odšeta bělu dvoru svomu;
Ter se sama sobom razgovara:
Što sam goder vidila junakah
Slověnskoga roda, i plemena,
Ja nevidi lěpšega junaka,
Ni lěpšega, ni pristaljega,
Nit' ga može porodití majka,
Od mladoga sužnja Vladimira.
Pak ulěze u dvore bijele,
Ljubi bábi skuta i kolěna,
Noge mu je suzam' oblivala,
Ovako je bábi govorila:
Daruj meni sužnja Vladimira,
Za mojega věrna zaručnika.
A tako ti světle krune tvoje,
I tako ti sinka Radomira.
Čini mi se, moj mili babajko,
Da će biti roda gospodskoga,
Dvorio je kralja slověnskoga,
Lěpo zbori, ponizno govori.
Oprosti ga iz tamnice, bábo!
A tako ti sèrdca konja tvoga
I tako ti britke ćorde tvoje;
Jer je lěpo momče Hèrcegovče,
Na to se je kralju nasměјao,
Kosari je tiho govorio:
Nije ono momče Hèrcegovče,
Već je ono kralju Vladimire.
Ja nemogu drugo učiniti,
Valja mi ga tebi darovati;
Sva je tvoja slika i prilika,
Slavi njega Kèrbava i Lika.
Kad razumě Kosara děvojka,
Da će biti kraljica slověnska,
Od dragosti suze prolivaše,
Svomu bábi ruke cělivaše

Od tamnice ključe uzimala,
Tamnici je vrata otvorala,
Vladimira sužnja dozivaše,
Ter ovako njemu govoraše:
Ustani se, kralju Vladimire!
Ter otari gorke suze tvoje,
Evo tebe zaručnica zove,
Lěpa kćerca kralja bugarskoga.
Kad je sužanj rěči razuměo,
Niz obraz je suzam oborio,
Blagosivlje Kosaru děvojku
Veće nego svoju milu majku.
Pak izadje iz tamnice tamne,
I otidje k dvoru děvojčinu.
Lěpo ga je taste dočekao,
Za zdravlje se š njime upitao.
Zove k sebi bugarske terzie,
Da mu kroje sa zlatom haljine.
Oblači ga u skerlet i zlato,
Sinù sužanj kano sunce žarko.
Plemenit je sobet učinio,
Gospodu je na sobet sazvao,
Věnča njega s Kosarom děvojkom,
Povrati mu krunu, i kraljestvo.
Tu veselje veliko bijaše,
Nemože se, pobre, reći više.
U dvoru su bubnji i svirale;
A prěd dvorom divno kolo igra.
U kolu su bugarke děvojke,
Kolo vodi seka Kosarina,
Lěpe ona pěsme izvodila,
Svaku pěsmu seki pripěvala.
Da je komu pogledati bilo
Samuela kralja bugarskoga,
Kako svoga zeta cělivaše,
Cělivaše, i blagoslivljaše:

Hodi s Bogom drago děte moje,
Na putu ti dobra srěća bila.
Puno sam ti sinko sagrěšio,
I staricu majku razcvělio,

Dèržeći te u tamnici tamnoj,
Moreći te i žedjom i gladom.
Uzmi sinko zaručnicu tvoju,
Povedi je k' bělu dvoru tvomu.

Pozdravi mi slověnsku gospodu,
I staricu milu majku tvoju;
Kojuno sam vèrlo uvrědio,
Brezzakonje svako učinio.

Svim deliam pěsma na poštenje.
Bog nam dao zdravlje i veselje.

2.

Pěsma o vojvodi Janku i sv. Ivanu Kapistranu.

Divan čini Otmanović care
Po imenu Memede Sultane
U bijelu gradu Carigradu,
Koga běše skoro osvojio.

Gospodu je na divan sazvao,
Sve po izbor Paše i Kadije,
Useina velikog vezira,
Mufti odžu i Janjičar agu.

Car se šeta uz divan niz divan,
A gospoda podviv ruke stahu.
Světlu krunu k' vedru nebu baca,
Ter se care s krunom razgovara:

Věra moja, světla kruna moja!
Ili ću te bèrzo izgubiti,
Ili carstvo moje razširiti,
Što mi bábo nije razširio.

Još se s' svojom sabljom razgovara:
  Ova sablja osvoji Carigrad,
  I pogubì gèrčkoga cesara
  Od iztočnih stranah gospodara.
Osvojit će i Bosnu ponosnu,
  Višje Bosne ravnu Ungariju,
  Dalmaciju do sinjega morja,
  Italiju do Rima běloga.
Osvetit ću starca bábu moga,
  Po imenu Murata silnoga,
  Koji běše Běograd obsěo,
  Ali njega uzeti nemože,
Nego svoju svu izgubi vojsku;
  Ter sramotan u Jedrenu dodje.
  Da bi mene rodila Vlahinja,
  A ne mlada kaduna Turkinja,
Ako sada nepogubim Janka,
  Koji moga potěra babajka,
  I izsěče Janjičare Turke
  Pod bijelim Běogradom gradom.
Još je Memed tiho besědio:
  Na noge se Paše i Kadije!
  Bèrzo silnu vojsku sakupite,
  Mlade pěšce i bèrze konjike,
Šest hiljadah mojih Janjičarah,
  A toliko, i veće sejmenah.
  Četèrdeset tanenih galijah,
  Sto i trijest tankih ormanicah.
Otić ćemo uz Dunaj vodicu
  Do bijela grada Běograda.
  Bèrzo ćemo osvetiti njega,
  I svu ravnu zemlju Ungariju.
Kada Paše njega razuměše,
  Silnu vojsku bèrzo sakupiše;
  Ter odoše k' ravnoj Ungariji,
  I prěd njima Memed ponositi.

Al je malo vrěme postojalo,
Glas dopade kralju ungarskomu,
Po imenu mladu Vladislavu,
U Požunu skoro okrunjenu.
Zlo ga kralju igru zaigrao,
I na glavu krunu postavio!
Eto na te Memed care silni,
Nit ćeš uteć, ni odneti glave.
Kralj Vladislav mlado děte běše
Vojevati jošter neznadoše;
Nego moli vojevodu Janka,
Da kraljuje i zanj' bojak bije.
Još Vladislav Janku besědjaše:
Kaži, pravo desno krilo moje!
Smědemo li cara dočekati,
Dočekati i š njim bojak biti.
Veli njemu Sibinjanin Janko:
Ovdě ima fratar Franciškane,
Po imenu Ivo Kapistrane,
Koji čini čudesa velika.
On će tebe světovati lěpo,
Možemo li s Turcim bojak biti.
Kad je kralju rěči razuměo,
Ivanu je tiho besědio:
Slugo božja, Ivo Kapistrane!
Kaži pravo, tako bio zdravo.
Smědemo li cara dočekati,
I na njega skladno udariti?
Ali mu je svetac besědio:
Nebrini se, světla kruno moja!
Ja ću poći, s Turcim bojak biti,
Za Isusa moju kèrv proliti.
Janko ima dvajest hiljad vojske,
Malo manje ja ću sakupiti,
Križ Isusov na nje postaviti.
Zvati će se od sada Madjari:
Božja vojska imenom Križari.

To govori, na noge se skače,
  Ter otidje prěko Ungarije,
  Mnogo hiljad sakupi junakah
  Sve čobanah i mladih težakah.
Sastade se s vojevodom Jankom,
  Ter je njemu tiho besědio:
  Potrěbno je, Sibinjanin Janko!
  Da načinjaš od boja džemije,
Bèrze šajke, tanene galije,
  Koje mogu s' Turcim bojak biti
  Na Dunaju studenoj vodici
  Blizu běla grada Běograda;
Jer će Dunaj vodu zaprěčiti
  Turske šajke, tanene galije;
  Ter će nami pute zatvoriti,
  Da nedamo pomoć Běogradu.
Zavest ćemo niz Dunaj vodicu,
  Razbit ćemo turske ormanice,
  I dat ćemo pomoć Běogradu,
  Na sramotu cara silenoga.
Kad je njega Janko razuměo,
  Ivana je lěpo poslušao.
  Od Budima šajke dojedriše,
  Iz nova se mnoge sagradiše.
Sto i šeset malih i velikih,
  Koje mogu s Turcim bojak biti,
  Medju njima Jankova džemija
  Strahovita kano Sultanija
Maleno je vrěme postojalo,
  Glas dopade vojevodi Janku:
  Generale od vojske ungarske!
  Turska vojska pod Běograd dodje,
Obsěde ga sa četiri strane;
  Od iztoka Turci Janjičari,
  Od zapada cèrni Arnauti,
  Od Dunaja tanene galije;
  A od Save ohole balije.

Dunaj vodu šajke zatvoriše,
  Verugam' se težkim izvezaše,
  Bĕograd je u nevolji težkoj,
  Nemože mu dobra pomoć doći.
Kad je Janko glase razumĕo,
  Ormanice bĕše oružao.
  Na nje metje ognjene topove,
  I oružje, što je od potrĕbe.
Sveti Ive slavnu misu reče,
  Kad je reče na kolĕna kleče,
  Blagosivlje vojevodu Janka,
  I njegovu sablju madjarkinju.
Pak se skače na noge vitežke,
  Uzè barjak u desnicu ruku,
  Na barjaku ime Isusovo,
  Ter prĕd vojskom k' Bĕogradu podjè.
Zavedoše šajke ormanice,
  A niz Dunaj vodicu studenu,
  I prĕd njima vojevoda Janko
  U velikoj od boja džemiji.
(Kada li se blizu sastadoše
  Bojne šajke turske i ungarske,
  Potrese se Dunaj voda ladna
  Od onizih bojnih lumbaradah.
Evo brate boja žestokoga!
  Na Dunaju ognja paklenoga!
  Stoji jauk ranjenih delijah,
  Lomljavina tanenih galijah.
A kad li se lĕpo sastadoše
  Ormanice turske i ungarske,
  Nepucaju puške ni topovi,
  Već zvekeću sablje i kadari.)
Sĕkoše se pó bĕloga danka
  Na Dunaju dvĕ ognjene vojske,
  Dunaj ladni vâs kèrvav bijaše,
  U njega se kèrvca salĕvaše.

Běše Janku sréća pristupila;
  Jer potopi dvadeset galijah,
  I osvoji mnogo ormanicah,
  Dvajest hiljad pogubi Turakah.
Dok se Janko s Turcim progonjaše,
  Sveti Ivo na kolěnim kleče;
  K vedru nebu ruke uzdizaše,
  Ter za Janka moli brez prestanka.
Moli Ivo i domoli Boga,
  Razbì Janko na Dunaju Turke.
  Zdravo dodjè u Běograd s' vojskom,
  Na sramotu cara silenoga.
Kad to vidi Otmanović care,
  Počè biti s topovim Běograd.
  Vâs se běli grade tresijaše
  Od topovah turskih i ungarskih.
A kada li probiše bedene,
  I široke laze otvoriše;
  Prokušaše srěću od mejdana,
  Udariše Turci sa svih strana'.
Dočeka jih na oružju Janko,
  Turke sěče nemilo i jako.
  Koliko jih na grad udaraše;
  Onoliko stèrmoglav padaše.
Ali Turci nigda neprestaju,
  Juriš čine, lagum podkapaju.
  Težko oni viču i alaču,
  Listve nose, na bedene skaču.
Kano sokó Janko prilětjaše,
  Ter po poli Turke presěcaše.
  Bedeni su s glavam' okitjeni,
  I svi s turskom kèrvju poliveni.
Te žalosti car Memed gledaše,
  Bradu guli, suze prolivaše.
  Kruto ječi, jedva izgovara,
  S Janjičarim' ter se razgovara:

Děco moja Turci Janjičari,
  Sve uzdanje cara čestitoga!
  Kako s jutra zorica zaběli,
  Na Běograd snažno udarite.
Ako nami Bog i srěća dade,
  Ter Běograd s jutra osvojite;
  Izsěcite malo i veliko,
  A Janka mi živa uhvatite,
I papaza Fra Ivana fratra;
  Mučit ću jih godinu danakah;
  Jer su meni puno dodijali,
  I svu rusu bradu ogulili.
Kada li je zora zabělila,
  Sa svih stranah udariše Turci,
  Prisloniše skale uz bedene,
  S golim' sabljam' skaču na zidove.
Mili Bože tuge i žalosti!
  Da je komu progledati bilo:
  Gdě se brani malo i veliko,
  Slepo, hromo, staro i bolestno.
Janka niko poznat nemogaše,
  Vâs u kèrvi ogreznuo běše.
  Běhu mu se umorile ruke
  Presěcajuć Janjičare Turke.
Ali ko će sili odolěti?
  Ko l' izsěći svu carevu vojsku?
  Pèrve šance Turci osvojiše,
  Ter barjake na nje postaviše.
Na zidove druge udariše,
  Na silu ji pobre osvojiše,
  Mèrtvi Turci za skale služahu,
  U grad živi pri konjih skakahu.
Cvěli Janko kano zmija ljuta;
  Pogibosmo, Ivo Kapistrane!
  Lěpo ga je svetac slobodio:
  Ne plaši se, generale Janko!

Branimo se do mèrkloga mraka!
  Pak ćeš vidit čudo od Turakah.
  Kako žarko opočine sunce,
  Jašit ćemo bakovite junce.
Kad li počè misu govoriti
  Za gradjane Bogu uzdisati,
  Zgodiše se velika čudesa,
  Lěti strěla ozgor od nebesah.
Na oltar je prěd Ivana pala,
  Lěpa dára našem' Bogu hvala.
  Sveti Ive uzè ju u ruke,
  Na njoj štije: »Dobit ćete Turke.«
Ovo pismo svi gradjani štiše,
  Ter jedino Bogu zahvališe.
  Sablje oštre, gorke suze taru,
  Jao sada Otmanović caru.
Kako žarko opočinu sunce,
  Sve se skoči malo i veliko.
  Nose grede, daske opaljene,
  Sěno, slamu, goru svakojaku.
Užegoše, na Turke bacише,
  Vojenici straga zatekoše.
  Koji Turčin od vatre běžaše,
  On od sablje uteć nemogaše.
Koji pobre od sablje běžahu,
  Oni živi u vatru skakahu.
  Sve izgori, niko neuteče,
  Kano miši izgorěli ječe.
Poslě toga juriš učiniše,
  Na topdžije i na lumbardžije,
  Ter oteše carevo oružje:
  Ognjenite šibe i lumbarde.
Sjajni měsec pomèrčao běše
  Od cèrnoga praha i olova.
  Štogod Turák' okó grada běše,
  Sve Ungarci pod mač okrenuše.

Kada li je danak osvanuo,
  Govorio Ive Kapistrane:
  Ko je godĕr sèrdca junačkoga,
  Neka sada naslĕduje mene.
Dunaj ćemo vodu prebroditi,
  I na carev dundar udariti.
  To je čuo vojevoda Janko,
  Ter je svojoj govorio vojsci:
Ko se nadje od sve vojske moje,
  Da prebrodi Dunaj vodu ladnu,
  I udari jurišem na Turke,
  Mojom sabljom odsĕć ću mu glavu.
Zadosta je našega junačtva,
  Koje noćas jesmo učinili,
  Neka Turci s mirom doma idju,
  I ne dajmo srĕću za nesrĕću.
Sva je vojska Janka poslušala;
  Ali nehtĕ Ivan Kapistrane,
  Ni njegovi križari junaci;
  Nego Dunaj vodu prebrodiše.
Pet hiljadah ni manje, ni više,
  'Z svega glasa Isus! zavikaše,
  Ter udriše jedino na Turke,
  Na vâs tabor cara silenoga.
Za šest urah s Turcim bojak biše,
  Od praha se ništa nevidjaše,
  Od topovah ništa nečujaše.
  Turci zovu svetca Muhameda,
  A kèrštjani ime Isusovo.
Ali ko će s' Bogom bojak biti?
  Ko l' božiju vojsku predobiti?
  Pobĕgoše Turci Janjičari,
  Al' jih sĕku božiji križari.
Oteše jim aznu i zairu,
  Cadorove, i alaj barjake,
  Sve oružje, ognjene topove,
  Tambalase, bubnje i svirale

Tu gospoda mnoga izgiboše,
Sve po izbor age i spahije,
Mladjan vezir s' agom janjičarskim',
Ine vojske ni broja se nezna.
Al' uteče Memed care silni,
Udje ranjen, vesela mu majka!
Ovo uvěk nek se pripověda,
Kako Ivan Turke predobiva.

3.

Pěsma od kralja ungarskoga Ludovika.

Sanak snila ungarska kraljica,
Lěpa ljuba kralja Ludovika,
U Budimu gradu bijelomu
Sanak snila, u sanku vidila:
Da se vedro nebo prolomilo
Nad Budimom, nad bijelim gradom,
Da je sunce na zemljicu palo,
Da je jasni měsec pomèrčao,
Světle zvězde měsec odběgnule.
Ter su kraju neba priběgnule;
Da su utve Dunaj prelětile,
Ter su pale na polje Muhačko.
Sveznavari sanak tomačiše,
Tomačiše, al nedomisliše;
Nego jedna mladjana děvojka,
U Budimu gradu odgojena,
Kraljici je sanak tomačila,
Ter joj běše tiho besědila:
Što no jesi u sanku vidila,
Da se vedro nebo prolomilo
Nad Budimom nad bijelim gradom:
To će Turci Budim osvojiti.
Što l' je sunce na zemlju padnulo:
To će Turci kralja pogubiti.

Što l' je jasni měsec pomèrčao:
To će njemu potamniti lišce.
Sto li zvězde měsec odběgnule,
To će njega odběgnuti sluge.
Što li utve Dunaj prelětiše,
Ter padoše na polje Muhačko,
Ono Turci Dunaj prebrodiše,
Na Muhaču tabor učiniše.
Koliko je Muhač polje ravno,
Svega su ga Turci pritisnuli:
Prěd njimam je Otmanović care,
Po imenu silni Sulemane.

Istom ona sanak tomačeći,
Knjiga dodje kralju ungarskomu,
Od silnoga cara Sulemana,
U knjizi je kralju govorio:
Kad razgledaš bělu knjigu moju,
Pošalji mi ključe od Budima,
Ili hodi, da se ogledamo
Na Muhaču polju širokomu.
Kad Ludovik bělu knjigu primi,
Kupi vojsku po Budimu gradu,
Po Budimu i okolo njega
Skupi vojske trideset hiljadah.
Ali jadan samosvětan běše,
Mudrih ljudih nauk neprimaše.
Za glavare nemetje vojnike,
Već biskupe, fratre, redovnike.
Koji nisu Turák' ni vidili,
Kamo li su š njima bojak bili.
Mlada kralja na zlo nametnuše,
Ungariju u zlo oboriše.
Nije sablja za popa, ni fratra;
Već krunica, i križ izpod vrata,
Discipline i pokora težka
Redovnikah děla su vitežka.

Fratar ima čuvat manastira,
Biskup činit dělo od pastira;
A gospoda sablje pripasati,
I vitežki vazda vojevati.
Kralj Ludovik mlado momče běše,
Vojevati jošter neznaděše.
Nehtě slušat ungarske gospode;
Već biskupe uze za vojvode.
Zove k' sebi Tomorea fratra
Franciškana po imenu Pavla,
Arcibiskup' od Koloča grada,
Ter je njemu tiho besědio:
Ti ćeš mojom upravljati vojskom,
Slušat ćete pěšci i konjici,
Sva gospoda, i svi vladaoci
Od prělěpe zemlje Ungarije.
Pak podiže svoje vitezove
Trijest hiljad mladih Ugričićah,
Ter otidje na polje Muhačko.
A kada je Turke ugledao,
Bijaše se kralju poplašio.
Govorio ungarskoj gospodi:
Světujte me, moji vitezovi,
Možemo li s' Turcim bojak biti?
Smědemo li na nje udariti?
Vele njemu ungarska gospoda:
Ludoviče naša kruno světla!
Nemoj gubit i sebe i vojsku,
I svu ravnu zemlju Ungariju.
Trijest hiljad već neimaš vojnikah,
Trista hiljad imade Turakah.
Udarit će deset na jednoga,
Pogubit će Turci do jednoga.
Počekajmo tri bijela danka;
Jer evo nam dobra pomoć idje.
Zampuljane od Erdelja bane,
I š njim vojske trideset hiljadah.

Ide tebi pomoć od Hèrvatah,
Sa petnajest hiljadah junakah,
Prĕd njimam je od Hèrvatah bane,
Po imenu vitez Frangipane.
Trijest hiljad idje vitezovah,
Od Prusije i od Bohemije.
Prĕd njimam je junak od starine,
Brandeburgo bane od Prusije.
Fra Pava mu biskup govoraše,
Na zlo kralja ter nagovaraše:
Ne plaši se svĕtla kruno moja!
Dobit ćemo cara Sulemana.
Desnica je naša od mejdana,
Nečekajmo pomoći od banah;
Već udrimo slobodno na Turke,
Ter mi naše posvetimo ruke.
Bit će tvoja dika i pohvala
Predobivši silenoga cara
Brez velike od banah pomoći,
Koja ti je namislila doći.
Posluša ga, ujede ga zmija,
Ter udari na carevu vojsku,
Sve do pó dne kraljev mejdan bĕše;
Po pó dnevu Turci prĕdobiše.
Izgiboše ungarska gospoda
Braneć svoga kralja Ludovika,
I pogibe fratar franciškane
Arcibiskup od Koloča grada.
Još i biskup od Bosne ponosne
Arcibiskup od Strogona grada,
I ostali mnogi redovnici
Poznadoše što će reći Turci!
Tu pogibè kralju od Budima,
Utopì se u vodu studenu.
Utečè mu sluga Mijovile,
Ter pobĕže k' bĕlomu Budimu,

Ter dozivlje budimsku kraljicu,
Pak joj tiho govorio běše:
Běži jadna kuda goděr znadeš,
Pogibè ti kralju Ludoviče.

Govorila Budimka kraljica:
Ne budali, slugo Mijovile!
Nisi jadan kralja ni vidio;
Već napijaš vino po Budimu.

Ali veli sluga Mijovile:
Zlo ti vino, a gorje ti bilo!
Nije mi se izlomilo perje,
Napijajuć vino po Budimu:

Već se moje izlomilo perje
Bojak bijuć s carevim delijam?
Kada ga je ona razuměla,
Niz obraz je suzam' oborila.

Pak pokupì i srebro i zlato;
Sitni biser i drago kamenje,
Ter poběže k' Požunu bělomu,
Gdě se krune kralji od Budima.

Na putu joj loša srěća běše:
Pustahije na nju udariše;
Otěše joj i srebro i zlato,
Sitni biser, i drago kamenje.

Osta plačuć u gori zelenoj,
Kukajući kano kukavica,
Suze roneć jadna udovica.
Ej neyěro od Boga prokleta!

II.

Iz Korabljice.

1.

Poběda Jude Makabea za vladanja Lisie.

Timoteo, koji bì pridobiven i razbiven od Jude Makabea, hotijući osvetiti svoju vojsku od Jude posičenu, skupì iznova vojsku silovitu, i čini doći mnogo iljadah konjikah iz Asie, s kojizim se dili u zemlju žudinsku protiva Judi i bratji njegovoj. Ali Juda, i njegovi vojnici ulizavši u cèrkvu božju, padoše prid otarom, i počeše prositi pomoć od Boga, da jim dade kripost i jakost protiva neprijateljem. Budući se dakle priporučili Bogu, i u njegove ruke metnuli, izadjoše iz Jeruzolima, podjoše suproć vojsci neprijateljskoj. Sunce istom izteklo běše, kada se dvi vojske sritoše, i udariše, jedna se ufajući u mogućstvo božije, a druga u množtvo vojnikah i jakost njiovu. Vidiše neprijatelji pet konjikah oružanih doći s neba na zemlju i hoditi prid vojskom žudinskom. Dva branjaju Judu od strilah i kopjah neprijateljskih, jedan stojeći s desnu a drugi s lěvu stranu Judinu; a tri idjući prid vojskom, striljajući žestoko protivnike; koje potiravši sići počeše brez pristanka.

*

* *

I bi posěčeno tada vojske neprijateljske dvadeset i pet hiljadah i pet stotinah pěšakah, i šest stotinah konjikah. Timoteo uteče i poběže u grad tvèrdi filistejski, Gazeru imenom, u kom zapovědaše Kerea, brat Timoteov. Ali ga Juda s vojskom obsěde, i peti ga dan, osvojivši sve što u njem bijaše, posěče; a Timotea s bratom našavši sakrivena u někom zdencu, izvadi i glave im odsěći učini, pak se slavodobitnik povrati u Jerusolim, i zahvali Bogu na milosti, koju mu běše poklonio.

Godine 3841. mnogi narodi, židovski neprijatelji, hotěći ih izkorěniti posve, složiše se zajedno, a to bijahu Ara-

pi, Amonitani i Moabovci, te skupivši vojsku, počeše robiti zemlju hebrejsku, a prěd njimi bijaše vodja, imenom Timoteo, ne onaj, o kom je bio gorě govor, jer je onaj posěčen, kako je rečeno, nego drugi toga imena. Budući su dakle sa svih stranah udarili neprijatelji na Izraelitjane, i počeli ih sěći, robiti i voditi u sužanjstvo, trěbalo je da Juda na mnogo městah pošalje pomoć svojoj bratji; i tako bi odredjeno, da Juda i brat mu Jonata s osam hiljadah vitezovah predje Jordan i dade pomoć onim, koji su bili u Galatskoj zemlji; Šimun, tretji brat, da ide samo sa tri hiljade u Galileju, dat pomoć Galilejanom; a da Jozep i Azarija imadu čuvati Jerusolim i zemlju židovsku od Filistejanah.

Šimun svojom malom vojskom razbi na mnogo městah neprijatelje, pokupi njihovu odoru, i oslobodi Galilejane od njihovih dušmanah.

Juda Makabeo sa svojom vojskom i s bratom Jonatom, prešavši Jordan, uputi se prěko pustinje, i dodje u galatsku zemlju, u kojoj Hebreji podnose mnoge progone od neprijateljah svojih, i budući osvojio Bosor, grad veliki, upali ga i posěče sve mužko, što u njem bijaše. Od rečenoga grada odděli se s vojskom k Datemanu, koji su neprijatelji bili obsěli; ali kako ugledaju Judu i vojsku njegovu, poběgnu bez obzira, za kojim Juda i vojska njegova budući potekla, osam se hiljadah neprijateljah posěče. Oslobodivši tako Juda Izraelitjane od njihovih progoniteljah, povratit se s velikim bogatstvom u Jerusolim.

Ali Lizija, naměstni kralj i vladalac svega kraljestva Antioka Eupatora, nemogući podneti Judine srěće, ni junačtva po světu razglašena, i želeći osvetiti pèrvu sramotu svoju, namisli ga posve izkorěniti, te diže protiva njemu osamdeset hiljadah pěšakah, nebrojeći množtva konjanikah ni bojnih slonovah. No Juda, znajući za njihovo putovanje i za množtvo, koje se běše proti njemu diglo, neizgubi se u slobodi, nego prěporučivši se Bogu, veselo se uputi sa svojom malenom vojskom, udarit se s njim, gdě se srětnu. I poslě několiko vrěmena svoga putovanja,

srětoše vojsku neprijateljsku, na koju kakono sèrditi lavi udariše, i s pomoćju božjom bèrzo ih razbivši, posěkoše jedanaest hiljadah pěšakah i hiljadu i šest stotinah konjanikah, a ostali utekoše sa svojimi glavari u planinu. —

2.

Hram Salomunov.

Godine 2992. poče Salomun zidati hram božji, dug lakatah dvadeset, a širok trideset. Kada ga běše digao u visinu devetdeset stopah, učini tavan, od koga opet ga poče zidati u visinu dvadeset stopah, tako da su se činila dva hrama, jedan na drugom, i tako sva njegova visina bijaše sto i osamdeset stopah. Uzidan běše savkolik od stěnah živicah, tako lěpo ukresanih i od mudrih majstorah izděljanih, da se nije moglo znati, gdě je sastavljen, nego se je činio cěli hram od jednoga kamena salivena. S nutra bi oklopljen plemenitimi daskami od cedra, a daske svekolike u čisto zlato obučene. Grede takodjer, tavan i nutranji hrama pokrov zlatnimi pločami čini obući i oklopiti; i tako se je sav hram činio da je od zlata čista uzidan.

Pod njegov bijaše od plemenita mramora; čavli od čista zlata bijahu svikolici. Učini, izvan ostalih stvarih, za službu božju potrěbitih, oltar od tuča, dvadeset lakatah u duljinu, dvadeset u širinu, a deset u visinu. Učini saliti sud od tuča, koji se zarad veličine zvaše m o r e. Visina toga suda bijaše lakatah pet, širina deset, a trideset okoliš; ovaj je sud dèržalo dvanaest volovah od tuča; u njem su svetjenici prali ruke, kada su u hram, da čine službu božju, dolazili. Stěnoděljacah (klěsarah) bijaše osamdeset hiljadah. Saraorah, rečenih Argatah, bijaše sedamdeset hiljadah. Zapovědnikah upraviteljah tri hiljade i tri stotine bijaše.

Kadionici, svěćnjaci, tepsije, tanjuri, noži, nožice, boce, gostarice, sinije i ostalo, što je za posvetilišta trěbovalo, sve bi učinjeno od čista zlata i srebra. I premda sv. pismo

nemetje broja rečenih stvarih, koje na službu božju Salomun učini, glasoviti ipak i vĕrni Josip (Flavij), pisalac, čudne stvari kaže, to jest da je izvan velike sinije od zlata, učinio drugih manjih deset hiljadah od čista zlata; kadionikah zlatnih dvadeset hiljadah; deset hiljadah zlatnih svĕćnjakah; osamdeset hiljadah čašah, sve od zlata; sto hiljadah tepsijah od zlata, a dvĕsta hiljadah od srebra; osamdeset hiljadah zlatnih tanjirah, a dvakrat više srebèrnih. Ovo se čudo nenahodi u svet. pismu, ali je stvar, koja se može vĕrovati, jer sv. pismo govori ovako: »a bijaše množtvo sudovah bez broja.« Hram poče Salomun zidati četvèrto godište svoje vlade, a dospĕ u sedam godištah.

3.

Boj Davida s Golijatom.

Podnĕti nemogahu Filistejani, da je puk izraelski stao u slobodi, nebudući njim podložan, kakono je bio u prošlih vrĕmenih, te da ga podlože pod svoju oblast, skupe veliku vojsku, ter se upute porobit izrajelsku zemlju. Kralj Saul s druge strane skupi silovitu vojsku, da se pobije s Filistejani. Nahodeći se u toj vojsci tri starija brata Davidova, trĕbalo je da se David vrati kući svojoj, i da pazi ovce. Saulova vojska utabori se blizu filistejske, da udari na nju, kad vidi prigodno vrĕme; ali izadje čovĕk gorostas iz filistejske vojske, imenom Golijat, visok šest lakatah i pedalj, vojnik star i junak glasovit, koji poče zvati u Saulovu vojsku, ovako govoreći: »Nije potrĕbe da se vojske biju, sĕku i kèrve; neka mi izadje tkogod od vas na mejdan, te ako me pogubi, svi Filistejani imadu biti vaše sluge i podložnici, ako li ja mejdan odèržim, Izraelitjani imadu biti filistejski podložnici.« Četèrnaest danah tako izlazaše, ali se nenadje nitko od Saulove vojske, koj bi mu izašao na mejdan, premda Saul mnogo blago, još i svoju kćer obećavaše, koj bi ga pogubio.

Medjuto Isai želeći znati, jesu li mu sinovi u životu, posla Davida u vojsku Saulovu s hranom, što će blagovati, i s darom, koji je imao vodji njihovu prikazati. I budući došao u vojsku u isto vrěme, kada su se približali da se pobiju, izadje strahoviti Golijat preda nje, koga ugledavši Izraelitjani, svi nazad odstupiše, a on osta na mejdanu, psujući i rugajući se njim. David medjuto, našav bratju i lěpo ih pozdraviv od otčeve strane, poče ih pitati, što kralj obećaje onomu čověku, koji pogubi Golijata, a oni mu kazaše, da obećaje blago mnogo, kćer za ženu i kuće izbavljenje od svakoga danka. David, nemogući podněti oholosti Golijatove, poče hoditi po vojsci i govoriti, da on hoće izaći na mejdan i s njim boj biti. Ali Eliab, brat stariji, slušajući što David govori, poče ga žestoko karati, a tako i ostala dva brata, govoreći mu: „Što si ovamo došao? komu li si svoje ovce ostavio, da ih vuci i medvědi raztežu po planini? moga mi mejdandžije, koji će s gorostasom boj biti! odmah da si pošao k ovcam.“ Ukloni se David od bratje, ali nehtěde poći k ovcam, nego po vojsci idjaše govoreći, da bi on dobrovoljno Golijatu na mejdan izašao.

Kralju Saulu budući dokazano Davidovo govorenje, učini da dodje prěd njega, te razgledavši ga od pete do glave, reče: „Podji, sinko, s Bogom, ti si još malahan, te sasvim nemoguć boj biti s Golijatom, koji je strahovit vojnik, i od mladosti naučan boj biti.“ Odgovori mu David: „Ja se ufam u Boga izraelskoga, koga vojsku onaj neznabožac psuje i pogèrdjuje, da ću ga s njegovom pomoćju prědobiti: lavi i medvědi u moje se ovce zalětjaju grabeći ih, ali ja iz ustah njihovih ovce otimah, a nje, kakono male jaganjce zadavljivah i razkidivah. Nemože Golijat biti jačji ni žeštji od lavah ni medvědah; dakle ako mi dopustiš, ja ću na njega udariti.“ Začudjen Saul mnogo, gledajući slobod jednoga děteta, staše izvan sebe, pak mu reče: „Hajde u ime gospodnje, Bog ti bio u pomoći“; i svukavši haljinu svoju, postavi ju na Davida, davši mu još mač svoj i ostalo oružje, obuče ga lěpo. Oružavši se David, poče kušati, kako se ima pod oružjem vladati, no nebudući običajan pod

oružjem hoditi, učini mu se neobično, te reče kralju: »Ja nemogu na ovaj način boj biti.« Pak bacivši oružje, uze štap svoj običajni, i izabravši u potoku pet stěnčicah oblih, metnu ih u torbicu pastirsku, i praćicu u ruku, izadje proti gorostasu, koji ugledavši ga, diže se, i izadje suprot njemu. Ali videći ga bez oružja sa štapom u ruci, reče: »Jeda sam ja pas, da ćeš se štapom braniti od mene: hodi amo, hodi, danas ću učiniti da se najedu orli, gavranovi i lisice měsa tvoga.« Neprestraši se David nimalo, nego mu slobodno reče: »Ti protiva meni ideš s mačem i kopljem, a ja protiva tebi u ime gospodina vojskah, Boga vojske izraelske, koga ti pogèrdio jesi: on će isti dati danas tebe u ruke moje, ter ću ti odsěći glavu, i dati tělesa filistejska za hranu pticam nebeskim i zvěrim zemaljskim, neka vas svět pozna, da je pravi Bog u Izrajelu.« Razuměvši Golijat njegov slobodni govor, razsèrdi se žestoko, i potèrča proti njemu, da ga pogubi, ali David, dèržeći pripravnu praćicu i u njoj stěnu, i videći svoje vrěme, poteže ga se iz praćice tako lěpo uměrivši, da ga sréd čela stěna udari, te budući mu prolomila kost i u moždjane se zaděla, smèrt mu naglu uzrokova, ter pade na tle mèrtav. A David, pristupivši k njemu, i neimajući mača, izvadi njegov, i odsěče mu glavu.

4.

Aleksandro Veliki u Jerusolimu.

Aleksandro Veliki, kralj macedonski, poznan bi od vladalacah gèrčkih za vodju sve vojske njihove, s kojom podje u Perziju protiva Dariju Kodomanu, najposlědnjemu samodèržcu Perzije i drugih kraljevinah mnogih njemu podložnih. Misleći dakle Aleksandro, na koji bi način rečenoga samodèržca prědobio, ukaza mu se u snu poglavica svetjenikah židovskih, u svetjeničkih haljinah, koji ga ponukova i sloboditi poče, da se neboji ništa, i da slobodno ulěze s vojskom u Aziju, jer te je Bog odabrao da osvojiš i satreš cesarstvo perzijansko.

Digavši dakle Aleksandro vojsku, ulěze u Aziju, i u malo vrěmena svu ju podloži. Ulěze po tom u Ciliciju i Siriju, i razbivši na sve strane vodje Darija kralja, prědobi najposlě i njega, učinivši se gospodar njegovih velikih dèržavah. Obsěde zatim grad Tir, izpod koga posla poklisare u Jerusolim k Jadu, poglavici svetjeničkomu, da mu ima poslati carinu, koju su kraljem perzijanskim bili običajni davati. Ali odgovoriv mu veliki svetjenik Jado, da toga učiniti bez grěha nemože; jesmo, reče, utvèrdili zakletvom věrnost uzdèržati kralju perzijanskomu. Na to se razsèrdi Aleksandro prěteći mu, da će s vojskom u Jerusolim, kako osvoji grad obsědnuti.

Aleksandro poslije sedam měsecih obsědnutja osvoji grad Tir, a po tom učini se gospodarom sve Palestine, i spominjući se odgovora velikoga svetjenika Jada, povede vojsku k Jerusolimu, da pedepsa rečenoga svetjenika i ostale glavare židovske. Jado, poznajući, da nije vèrstan s njim boja biti, uteče se k Bogu sa svim pukom svojim plačući i posvetilišta mu prikazivajući, da ih od napasti oslobodi. Noći došle ukaza mu se Bog govoreći, da se neboji ništa, i da otvorivši vrata, izadje predanj u haljinah velikoga svetjenika, sa svimi ostalimi svetjenici, na svetjeničku obučenimi, i sa svim pukom, obučenim u bělo. Jado, po naredbi božjoj, otvorivši vrata jerusolimska, izadje prěd Aleksandra sa svim pukom u bělo obučenim, a prěd njimi svetjenici, obučeni na svetjeničku svikolici, a medju njimi veliki poglavica Jado, u haljinah pristojnih veličanstvu duhovnoga poglavice.

Kada Aleksandro ugleda vojsku u bělo obučenu, i svetjenike u svetjeničkih haljinah, a navlastito Jada poglavicu, komu na glavi bijaše mitra, na čelu ploča zlatna, i na njoj ime Boga izraelskoga, začudi se vèrlo; krotak i ponižen pak pristupivši k Jadu svetjeniku, pozdravi ga lěpo, poklonivši mu se sa svom poniznostju. Začudiše se njegovi glavari vèrlo, videći Velikoga Aleksandra, prěd kojim su kralji i cesari dèrhtali, pokloniti se jednomu svetjeniku židovskomu, i zato mu Parmenion, najdražji i naj-

pristupniji poglavica reče: »Što će reći, kralju neumèrli, da se do zemlje htěde pokloniti svetjeniku židovskomu, koga si bio namislio za neposluh pokarati?« »Neuklanjam se ja, reče mu Aleksandro, svetjeniku židovskomu, nego Bogu, koji se je u prilici njegovoj meni ukazao u onih istih haljinah, i dao mi pomoć za osvojenje svega, što sam osvojio.« Pošto to reče, zagèrlivši se s poglavicom Jadom, ulěze s njim mirno u grad Jerusolim, i ulězavši udilj u hram, prikaza Bogu posvetilišta po načinu, kako ga nauči veliki svetjenik Jado. Pokaza mu po tom Jado knjigu Daniela proroka, u kojih prореče, da će jedan poglavica gèrčki osvojiti cesarstvo perzijansko, a to bijaše Aleksandru vèrlo ugodno, poznajući, da prorok Daniel o njem prorokuje. Sutradan učini dozvati preda se sve svetjenike i poglavice, te im reče, da pitaju od njega milost, koju hoće. A oni mu odgovoriše, da nežele drugo, nego da ih pusti u miru živiti i svoj zakon obsluživati. Aleksandro dobrovoljno sve im dopusti što su želili, te im povèrh toga carinu, koju su davali perzijanskim kraljem, dignu, pak se sa svom vojskom diže mirno iz Jerusolima.

Petar Knežević.

Rodì se u Kninu. Biaše redovnik reda sv. Franje. Napisà a) Muku gospodina našega Isukèrsta i plač matere njegove, tisk. 1753; b) Pisme duhovne, 1765; c) Osmina redovnička duhovne zabave, 1766.

Iz děla: Muka gospodina našega Isukèrsta.

Rěči pisaoca.

Sajde Pilat potom toga,
I videći svezanoga,
»Koja tužba, rečè njima,
Suprot tomu od vas ima?«

Svi rekoše: „da zločinac
  Posve nije, i još hinac
  Ovdě nebi svezan bio,
  Nit' bi ga se tko dodio.
A sad ovo svi velimo,
  I čisto ti govorimo,
  Da ga smakneš i umoriš,
  A drugo nam negovoriš.
On bo veli, da je od Boga,
  I sin da je Svemogoga;
  On zakone stavlja nove,
  Ter se našim kraljem zove.
Je li pravo da se ovaki
  Čověk pusti preopaki?
  Jer s' otežeš? dobro pazi,
  U zlo koje neugazi.
Ova, koja prikazasmo,
  I na znanje tebi dasmo,
  Sve su stvari od istine;
  Sudi dakle nek' pogine."
Pilat rečè: „Kad velite,
  Da je krivac, i želite,
  Da pogine, vodite ga,
  I po pismu sudite ga."
Tad glas opet svi digoše,
  I s vapajom njem' rekoše:
  „To se nami nepristoji,
  Već u samu tebi stoji."
Pilat onda njemu rečè:
  „Odkad ime tako stečè,
  Eto tebe kraljem tvore,
  Je l' istina, što govore?"
Budući dotle muče stao
  Isus, i rěč nerekao,
  U mučanju tad prestadè,
  Ter mu odgovor ovaj dadè:

Isus.

Al' si od sebe to poznao,
Ali ti je tko kazao?
Kralj jesam li ti me upità?
Jesam, al' ne ovog' světa.
Světa da sam kralj ovoga,
Imao bih i ja koga,
Koji bi me sad branio,
Ter nebi ovdě svezan bio.
Ali sam se rodit htěo,
I čověk se učinio,
Da neleži svět u tmina,
Već nek' pozna, što je istina.
U pravici tko god hodi,
Mene sliša, i nahodi:
Ovako je, kako velim,
Jer spasenja svakom' želim.“

Rěči pisaoca.

Kad čù Pilat: „Nebučite,
Rečè, da li promislite,
Nije tako to suditi,
Već trěba je izviditi.
Vi velite, da ga umorim,
I da drugo negovorim,
A ja vami velim opet,
Ter ću kralja vašeg propet?“
Kad Pilata razuměše,
Do nebesah glas pružiše:
„Drugog kralja mi neimamo,
Cesaru se svi klanjamo.
Da nemojder već kasniti,
Ni toliko lastan biti;
Hoće pravda město svoje,
Sudi dakle, jer pravo je.“

Pilat počè tad misliti,
  Kako će ga izbaviti;
  Reče slugam': „Uzmite ga,
  Tere bičim' izbite ga!“
Tada sluge njeg' sgrabiše,
  K stupu svezav, tako bíše,
  Da ga běše kèrv oblila,
  I još zemlju natopila.
Odèrt tako vâs bijaše,
  Da se svaka kost vidjaše;
  Nit' mu ostadè nigděr cělo
  Za rat igle slavno tělo.
Pak mu ruke oprostiše,
  I nanj opet navališe,
  Bijuć', ružeć' i psujući,
  I za rugo nanj pljujući.
Tim splětoše čudnu krunu,
  Preoštroga tèrnja punu,
  Ter ga s njome okruniše,
  I na glavu stapim' sbiše.
Ušlo tèrnje u moždane
  Jur bijaše na sve strane,
  I živ samo tad ostadè,
  Da put umre, jer nedadè.
Tako strašno izranjena,
  I tom krunom okrunjena
  Pilat puku tu stojeći
  Ukazà ga, govoreći:
„Evo čověk, koji svoga
  Neima obličja jur ljudskoga,
  Zarad ljutih smèrtněh ranah,
  Buduć odèrt sa svih stranah.
Što saviše već želite?
  Jur kakav je, svi vidite:
  A da rečem po razlogu,
  Prava smaknut ja nemogu.“

A kad vidi majka děva
  Sinka svoga jedva živa,
  Svega kèrvju oblivena,
  I nemilo nagèrdjena,
Od žalosti umiraše,
  I bez svěsti jur bijaše;
  Koje kako malo steče,
  Naričući jedva reče:

Gospa.

„Ajmeh, sinko, sèrce moje,
  Tako li je tělo tvoje?
  Tako l' mi te nagèrdiše,
  I za rugo okruniše!
Evo cvělim i uzdišem,
  Evo jedva dušom dišem:
  Znam da sam ti tužna mati,
  Al' neznam ti pomoć dati.
Glava, sinko, kakva ti je!
  Svak bi rekó, tvoja nije.
  Kakav obraz, diko moja,
  Kèrvav, i pun mèrtvog' znoja!
Ej, Pilate, jadan bio,
  Što si sada učinio?
  Pravda tvoja ter to li je,
  Da se dere, tko kriv nije?
I neharni vi žudije,
  I nemili kèrvolije,
  Što mi od sina učiniste,
  Zašto l' mi ga nagèrdiste?
Nije li vas milovao,
  Nije l' čuda dělovao,
  Nije l' mèrtvim život dao,
  A betežne ozdravljao?
Gdě je zakon, ljubav gdě je?
  Harnost vaša taka li je?

To li njemu povratiste,
Poslě dobra, kog primiste?
Sad komu ću, kud ću, što ću
Na toliku reći zloću,
Videć propast puka moga,
A prognata od svakoga?
Cvěli, kukaj, tuguj, plači,
Štogod imaš, sve potlači.
Što ću tlačit', što l' m' ostaje,
Kad mi tebe sad nestaje?
Što se dobra htět' mogaše,
U tebi se nahodjaše,
I brez tebe, dušo moja,
Nije mira ni pokoja.« . . . .

Petar Vuletić.

Biaše rodom Kasteljanin. Napisà dělo: Josip pravedni, u 4 pěvanja.

Iz děla: Josip pravedni.

Iz pěvanja drugoga.

. . . — Dva godišta po ovomu
Kralj Faraun, kralj čestiti,
Vidi stvari u snu svomu,
Ké nemore razuměti.
Zato smeten porad' toga
Počè vele tužan biti,
Misleć, da bi naša' tkoga,
Koj će te sne stomačiti.
Sve pokupi razumnike,
I mudarce u polaču,
I zakona naučnike,
Da mu te sne iztomaču.

Svak njih kralju tomačaše,
  Po razumu razlikomu,
  Što mudrije tko mogaše
  Za ugodit kralju svomu.
Tomačenja premda mnoga
  Razumnici izvedoše,
  Da li sèrce kralja svoga
  Upokojit' nemogoše.
Bì prigoda ova lėpa,
  Da neharni sluga oní
  Spomenu se od Josipa;
  Rěči ovake kralju doní:

„Faraunu, kruno slavna,
  Stvar će draga tebi biti,
  Ká se sgodì meni odavna,
  Sada ću ti sva praviti.
Ja bih našast u krivini,
  Dva godišta jur će biti,
  I tvoja me milost čini
  U tamnici postaviti.
Ondě srěćom naměri se
  Žudijo mladić lěpa obraza,
  Koji k meni pridruži se,
  I mloge mi stvari skaza.
Tako jednom i meni se
  Někakove stvari sniše,
  I kad jutrom probudi se,
  Sve mu pravih, kako běše.
I rečè mi, da ću opet
  U milosti tvojoj biti,
  A drugomu, da će propet
  Bit' na križu i umrěti.
Što nam rečè, sve se sgodì
  A drugčije ništa nebì,
  I onde se još nahodi;
  Čin' ga, kralju, privest' k sebi.“

Kad je to kralj razumija,
Službenikom zapovědi,
Iz tamnice da žudija
Predanj vode, da ga vidi.
Službenici potekoše
Iz tamnice da se izvodi,
Tu t' mu vlasi ostrigoše,
I umiše svega u vodi.
Tu svukoše š njega halju,
A drugu mu obukoše,
Narešena tako kralju
U poštenju privedoše.
Vidivši ga kralj celova,
Na prěstolju svom sědeći,
I lěpo ga pomilova,
Ovako mu govoreći:
„Nu, moj dragi, brez svakoga
Straha meni sada pravi
Stvari skrovne od sna moga,
I od misli mene izbavi.
Ovako se meni šnjaše,
Da kod Nila, slavne rěke,
Sedam tustih kravah staše,
Kěh tustini nij' prilike.
Pretělina bì tolika,
Kú živine te imahu,
Od tustila da velika
Jedva sobom pomicahu.
Sedam kravah pak mèršavih
Izhodjahu vanka rěke,
Tako mlednih i hèrdjavih
U Egiptu nebì u věke.
Ké od glada jedva uzgora
Svoje kipe uzdèržahu,
Od nevolje i prěkora
Globima se šebečahu.

Nasèrnuše pak mèršave,
  Na tleh tuste oboriše,
  I zelene jak' bus trave
  Do mèrve jih sve proždriše.
Po snu ovom vidih drugi,
  Sedam klasih rodna žita,
  Kí napravni, jedri, dugi,
  Jedna lěpšja stvar od světa.
Drugu sedam klasih staše
  Taštih, praznih, i brez zèrnih,
  Klasi prazni pogucaše
  Klase pune tja do stèrnih.«
Kralj dospěvši govoriti,
  Rečè Josip njemu ovako:
  »Kralju slavni i čestiti,
  Kog' je ime vele jako!
Sedam punih klasih žita,
  I pretělih sedam kravah,
  Svakomu je stvar skrovita,
  A meni se znati dava.
To će reći, da sebice
  Sedam godišt', kí će priti,
  Hoće obilnost od pšenice,
  I od svake hrane biti.
Obilnosti, ká će doći,
  Nigdar imà tvoj Egipat,
  Města ljudi neće moći
  Najti, gdě će žito sipat'.
Sedam prazněh klasih žita,
  I mèršave one krave,
  Zlamenuju gladna lěta,
  Ká će obastrit' sve dèržave.
Za godištim' obilnosti
  Sedam godišt' vèrla glada
  Naskočit će u naglosti
  Narod, koji bude tada.

Glad će ovi tolik biti,
  Kí će tèrpit' ona lěta,
  Da će mu se nahoditi
  Uspomena věkovita.
Zato, kralju, sad je vrěme,
  Čin su lěta obilnosti,
  Da s razumom ti tvojime
  Najdeš muža od vrědnosti,
Koji će pojti na sve strane
  Od Egipta kraljevine
  Pripravljati svake hrane,
  Da puk gladom nepogine.“
Kralj i š njime koji sěde,
  Prismetjeni svi ostaše,
  Kada vrědne te besěde
  Od Josipa poslušaše.
Zato kralj mu reče ovako:
  „Slišaj, sinko moj ljubljeni!
  Tko će biti mudar tako,
  I duh imat božanstveni?
Ja nad tobom nebih moga'
  Mudrijega nać' čověka,
  Koj bi zdravlju puka moga
  Potrěbnoga našao lěka.
Jere tebi Bog ukaza,
  U naprědak što će biti,
  Milost moga ti obraza
  U věk nećeš izgubiti.
Evo tebe uzvišujem
  U čestitoj mojoj hiži,
  I s odlukom naredjujem,
  Da me nitkor nije bliži.
Na rěč jednu usta' tvojih
  Da se vàs puk prignut' ima,
  Podložnikom od svěh mojih
  Gospodin si nada svima.

U kraljestvu jurve momu
Nitkor nije tebe veći,
Nego ja sam preslavnomu
Na prěstolju mom' sědeći.
Naredjujem tebe sada
Vèrh egiptske pokrajine
Od iztoka do zapada
Poglavicom nad sve ine.«
Kralj svoj pèrsten s pèrsta svuče,
I Josipu njega dadè;
U slavne ga svite obuče,
Zlatan verug na vrat kladè.
Čini njega paka sěsti
U zlatjene své kočije,
I da dvornik po svih městih
Prěd njim teče i vapije:
Da je Josip starěšina,
I gospodin od oblasti,
I na svoja svak kolěna
Da prěd njime ima pasti.
Još se zakle kralj prěd svima,
»Da po ime moje rodno!
Ni nogom se maknut' n' ima,
Ak' Josipu nije ugodno.«
Kralj mu ime drugo stavi,
Od Josipa u Faneka,
To shranitelj světa pravi
U jezik bi naš izreka'.

Gèrgur Varešanin.

Pravim imenom Gèrgur Zečević iz Vareša, reda sv. Fr. provincie bosanske, biskup od Ruspa, i naměstnik apostolski u Bosni i Hèrcegovini. Pisao je: 1) Četiri govorenja ćudoredna; 2) Vèrhu kraljestva Marijina, iz talijanskoga od A. Borgie, 1799.

Govorenje

od slěpoće grěšnika V.

„I Jona sadje na dno ladje iliti djemije, i spavaše sladko." — Ovako se štije u knjigi Jone proroka.

Kad poběžè prorok Jona iz svoga u tudji vilajet za nepoć' pripovědat', kako mu Bog zapovědaše, u veliki grad od Ninive, dojde k moru, plati vozarinu, i uljeze u jednu ladju, koja idjaše onamo u Tarzis, grad od Cilicije. Koja kako se od kraja odděliše, i naveze na debelo more, evo odmah duhnuše protivni vělrovi, nadvedoše se tavni oblaci, počeše sěvat' ognjevite munje, pucat' strahoviti gromovi, i padat' gràd i kiša zajedno. Odkud uzbuni se more, i uzavri tako, da dižući ladju na valove, htijaše jih potopiti svekolike u dubine svoje. Onda oni žalostni mornari i putnici, koji š njima bijahu, svi od straha više mèrtvi nego živi, dolě klekavši, sèrce, oči i ruke k nebu uzdižući plakahu, uzdisahu, i velike zavěte činjahu za izbavljenje i oslobodjenje svoje. Sam Jona niti se brine, niti preda, nit' promišlja pogibelji, koja mu nad glavom stoji, nego sašav dolě u ladju sladko spava i počiva.

Ja neznam, slišaoci dragi, što se vam čini od sna i spavanja ovakova. Nu ja po sebi sudim, da je zla prilika: jer da jedan spava, koji nikakve brige neima, niti se nahodi u žalosti, ni u pogibelji nikakvoj, osuda nije nikakova. Ali spavati, ter sladko spavati i hèrkati, nahodeći se u brizi, i u očitoj pogibelji, kao naš Jona, oh, to je čudo veliko! Ja po sebi, rekoh, sudim, da je zla prilika ovo Jonino u očitoj pogibelji spavanje: jer prilikuje i prikazuje nam vidjenim načinom žalostni stanak otvèrdnutoga grěšnika, koji nahodeći se u neprijateljstvu s Bogom i zato u očitoj pogibelji tělesnoj i duševnoj, i videći prětnje i pokaranja, koja Bog šalje na grěšnika, na město dozvati se u se, i ostaviti grěhe, to se većma zavozi, i grěh na grěh pèrti, i tako sam čini nepoznanii i nerazumnii od istih živinah nerazložitih. A nut poslušajte pomnjivo, je li ovo istina.

Za poznati, da je ovo istina, to jest, da grěšnik, na

mĕsto, što bi se imao obratit' i grĕhe ostavit', videći prĕtnje i pokaranja božja, većma u grĕhu tvèrdne i stĕne; nut promislite, koja i kakva pokaranja Bog poslà na Farauna, kralja egipatskoga, ne bi li se dozvao, i pustio iz sužanstva puk izraelski, a on ni na jedno od njih nehtĕ se obratiti. Evo, najpèrvo čini Bog po Mojsiji i po Aronu sve rĕke, i sve vode njihove u kèrv obratiti, da neimadu čim žedju ugasiti. Ali na to neobrati se Faraun, ni vĕćnici njegovi, premda sedam danah podnĕše ovo pokaranje, i žalost ova u svoj zemlji egiptskoj. Iza toga dakle poslà Bog toliko množtvo žabah, da jim se sve kuće napuniše, i sva mĕsta njihova, tako, da niti bi mogli sĕsti, ni leći, gdĕ jih nebijaše. Pače ni jetja ni pitja uzet' nebi mogli, u kom jih nebi bilo; zato jesti i piti gèrstilo bi jim se, a od kvèrkotanja u šibikah uši bi jim zaglunule. I sa svim tim neobratiše se. Zato zapovĕdi Bog Aronu, da udari šibkom po prahu, i kad udari, vâs prah zemlje one okrenù se u komarice, koje njih i životinju koljući nisu jim dali ni oči otvoriti. Sa svim tim više otvèrdnuti, poslà jim Bog neizmĕrno množtvo mušicah od svake vèrsti, koje kao rojevi pritisnuvši nje i marvu ljuto dlahu i kèrv jim pijahu. Nu neobrativši se, poslà Bog kužnu bolest u životinju njihovu; a i po njih istih čini, da se otvore gèrdne rane. Videći ništa ne manje, da se i na to neobratjaju, pusti iz neba vatru strahovitu, i zajedno gràd tako krupan, da jim satrè sve sgrade, i pobì svu životinju, koja od one kužne bolesti biše ostala. Još i travu i žetvu po poljih zamete. Ali i opet u otvèrdnutju ostavši, čini Bog, da kobilice, kakono oblak svu zemlju prekriju i opuste sve, što od gràda biše ostalo. Pače još i mladice od voća i od dèrvja izgrizoše. Sa svim tim još u svojoj zloći stojeći otvèrdnuti, spusti Bog za tri cĕla dana strahovite i preguste tmine u svoj zemlji egiptskoj, koje bi svaku svĕtlost i najveću vatru dunule. Zato nit' je tko koga mogao viditi, ni jesti, ni piti, ni spavati, ni s mĕsta se nikamo pomaknuti. Što je pak još gorje i žalostnie, ćutili bi u onom strahovitom mraku zviždanje zmijah i zavijanje drugih kèrvoločnih živinah.

Lupanje takodjer větrovah, orenje kamenja. i prikazivanje svakojakih strahovitih prikojasah. I sa svim tim još u zloći svojoj ostadoše. Najposlě dakle Bog učini, da u jednu noć pomru ne samo sva děca njihova pèrvorodjena, počinavši od sina Faraunova do najmanjega siromaha, nego jošter da jim i od životinje pomanjka svako, koje se pèrvo imalo. Nu jeda se barem iza toga obratiše? Neobratiše ni iza toga. Što jim se dakle najposlě dogodì? Evo što. Těrajući Izraelitjane prěko mora cèrljenoga ostadoše jim tělesa potopljena u dubinah morskih, a duše u mukah paklenih.

Priličnim načinom i sad Bog nemanjka opominjat' grěšnike, da se dozovu, i da se vrate s puta izgubljenja na stazu spasenja, šaljući sad bolest, sad progonstvo, sad vojsku, sad glad, sad kugu, sad potop vodeni, sad sušu, sad pomor životinje, sad druge tuge i nevolje. Ali oni slědeći otvèrdnutje Faraunovo, ni na jedno od ovih ponukovanjah neozivaju se, već sve jednako i više u grěsih stoje. Nu zašto ovo? Zašto nevěruju, dok na sebi neizkušaju najposlědnje izgubljenje svoje; kakono je izkušao něki ribar, od koga piše sv. Petar Damijan, da pošavši s ladjicom ribu lovit povede sobom sinčića, koga ostavivši u ladjici, sadje u vodu lovit: i budući ulovio ribu veoma golemu, baci ju u ladjicu k dětetu, pak opet počè lovit. Ama ona riba gledajući u ono dětešce, ono se prepadè, i zavikà otcu govoreći: Ćako moj! ćako! Riba gleda u me, i hoće da me proždre. Otac iz vode smějući se, i odbijajući dětetu na ludost, rečè: Ti ćeš nju proždrěti a neće ona tebe. Opet děte drugi put, i tretji, zove otca, govoreći; a otac opet smije se, i na ludost dětinju odbija; kad evo iznenada u čas digavši se riba, zgrabi ono dětešce, i š njim skoči u vodu, i već nigda više niti se vidje riba, ni děte. I onda žalostan otac poznade zlo i izgubljenje svoje.

Priličan dogadjaj ovomu dogodi se jednoj materi, koje dětešce obnoć u bešici plačući i čičeći, veoma nežali joj se da ustane, i da prigleda, što mu je, misleći, da je ono dětinji plač običajni, kao rekavši, neka plače, kad se naplače, utěšit će se, štono reći običaju ljene i nemilostive ma-

tere. Ali děte bez prestanka plačući, i već budući mu sadah od plača smanjkao tako, da se malo čujaše da plače, ustà mati, i ode, da vidi, što mu je. Ali evo, o žalostna dogadjaja! jedna mačka, budući mu sve těmešce do mozga progrizla, mozak mu vadeći jedjaše, a dětešce izdiše. Onda neharna ona mati nemila poznadè svoju ljenost i otezanje, al zaludu. Ovo i ovake dogadjaje promišljajući grěšnici otvèrdnuti, imali bi se na vrěme dozvati i obratiti na tolike vike i ponukovanja od svojih pastirah duhovnih, a ne čekati, dok jih stigne najposlědnje pokaranje božje, kad već nebude vrěmena od pokore, ni od milosèrdja.

Nemože se nigda izkazati zadosta ludost, il' da bolje rečem, zloća i slěpoća otvèrdnuta grěšnika, koji nepromišlja pogibelji svoje, koja mu sveudilj za vratom stoji, već da metnemo ovu priliku. Jedan putnik umoran vidi jednu staru sgradu veliku, svu razpalu, koja svaki čas ima se sgrominjati, i na zemlju pasti. Da li od truda san nadhèrvavši ga, uljeze i zaspe ondě. Evo drugi tkogod prolazeći onuda, vidi ga, i uljeze, da ga probudi, i uzamši ga za ruku, rečè mu: ej ti, što tu činiš? ustani bèrže, izajdi odtle: čuješ, kako zviždanje větra stoji, eto će se sad sva ta sgrada satèrti i svaliti. A on neće se ni maknuti, već još odgovara: ajde ti za poslom tvojim, a ostavi mene u miru, da spavam. Recite mi, molim vas, nije li to velika budalaština, pače slěpoća, i tvèrdoglavstvo onoga putnika? Ter tko mu nebi rekao: ej, je l' to tako? Spavaj, jarane; ako te pritisne, ti se gledaj: hoćeš li zlo? eto ti ga.

Život je ljudski, sinci moji, baš kao sgrada stara, i razpala, koja se bèrzo ima zoriti, i na zemlji pasti. Sa svim tim spavaju grěšnici, i produljuju san svoj u grěsih, i u zloćah svake vèrsti, i premda jih búde pastiri duhovni, vičući brez prestanka s apostolom sv. Pavlom: ustani, žalostni grěšniče, i razdrěmaj se od toga sna smèrtnoga, vrěme je već razbuditi se i ustati iz zločestog običaja od zakletvah, od psovanja, od opijanja, od mromoranja, od zlobah, od nenavidosti, i od drugih uvrědjenjah božjih, i svoga iskèrnjega. Ali nu, o žalosti, na sva ova vikanja i opo-

minjanja oglunuti i otvèrdnuti stoje grěšnici, čekajući najposlědnje izgubljenje svoje.

Dostojna je stvar u istinu gorka plača i kèrvavih suzah, viditi čověka grěšnika toliko otvèrdnuta, da se učini ne samo priličan, nego još gorji i nepoznanii od istih nerazložitih živinah. One bo još izdaleka zasěte, i uklonjaju se od pogibelji svoje, a on nepoznaje i neběži od pokaranjah božjih, zato tuži se Bog po Jeremiji proroku, govoreći: Horao ili jastreb od razbonosti zraka nebesnoga zasěti i poznade vrěme zimno, zato běži i uklanja se u topla města od pogibelji zimne. Takodjer gèrlice, lastavice, čaplje, i ždrali, i druge mnoge ptice razlike, i paze vrěme svoje, kad imadu poći i ukloniti se od pogibelji zimne, kad li opet izaći, i gnjezda načinjati, za leći se: a sami grěšnik nepoznaje sudah božjih, nit' se uklanja od pokaranjah njegovih. O žalosti! o nesrěće njegove.

Piše naučni Tertulijan, i govori, da mnoge živine nerazložite poznaju něke trave, koje jim za lěk služe, i njimi se lěče. Jelen, kad je ranjen, i divokoza, ter ako ostane u njih strěla, odmah traže i pasu něku travu, koju Latini dictamnum zovu, a naški jasenak veli se, i odmah se izlěče, i strělu iz sebe izmetnu i izbace. A čověk ranjen tolikimi i tolikimi smèrtnimi ranami od grěha, netraži lěka spasonosna od svete izpovědi, ni od pokore, već leži i spava pod ovimi gèrdnimi ranami svojimi. Lastavica, kad joj ptići u gnjezdu oslěpe, odmah traži rosopasti, i doněvši ga izlěči jih; a čověk zaslěpljen ne jednim, nego razlikimi grěsi, netraži lěka duhovnoga za progledati i viditi svoj žalostni stanak věčnjega izgubljenja. A što ćemo više? vi isti očima svojima vidite, da mačke i pšetenje, kada jim je zlo, odmah traže i pasu travu piriku, i njome se lěče. A grěšnik žalostni boluje bolestju duhovnom grěha otrovnoga po toliko i toliko vrěmena, i nemari tražiti lěka, da se izlěči, i u milost božju povrati. Kako dakle nije gorji, budalastii i nepoznanii od istih živinah nerazložitih, koje bolje od njega poznaju, što je za bolje njihovo. A nut' još poslušajte i ovo, pak dospěvam govorenje sadašnje.

Piše sv. Jeronim u životu sv. Pavla, pèrvog pustinjaka, da sv. Antun opat, idući tražit ovoga svetog pustinjaka po strahovitoj pustinji, daleko od svakoga prebivanja ljudskoga srěte se s jednim strašilom, koje od pasa do gorě vidjaše se čověk, a od pasa dolě koza. Ovo videći začudi se čověk sveti, bojeći se, da nebijaše djavo, prekèrsti se, nebi l' poběgao. Da li ono ne samo da nepoběže od križa, nego još bliže k njemu prikuči se, i dade mu někog voća, koje ondě raste na někom dèrvetu, palma zvanu, kao da se pokrěpi, i za put ponese, i kao za něko prijateljstvo. Onda sveti ustavi se, i upita ga, tko on bijaše? Odgovori ona nakaza: ja sam umèrli, i jedan od onih divljih ljudih, koji u ovoj pustinji prebivamo, koje ludi narod dèrži za bogove šumske i poljske, i nam se klanjaju, i za take nas štuju. Molimo te, da se za nas Bogu pravomu moliš, koga znamo, da je na svět došao za spasenje ljudsko: jerbo je glas njegov i njegova imena izašao po svoj zemlji. Kada to čù od njega sveti starac, grozno proplaka, i udarajući štapom u zemlju, zavapi: Jao tebi nevěrna Aleksandrijo, koja za bogove strašila štuješ. Što ćeš sada reći? Evo živine poznaju i izpověđaju Isusa, i milosti njegove prose. a ti se strašilom klanjaš, i za Bogove jih dèržiš.

I ja dakle s razlogom sada mogu vapiti: jao Vam, o grěšnici otvèrdnuti; jao Vam! koji neslušate, što Vam se kaže i pripověda od smèrti, od suda strašnoga, od pakla, od zasědah djavolskih, i od pokaranjah božjih, koja svèrhu Vas stoje, da se obratite, i pokoru činite, nego slědite, i u otvèrdnutju svojem stojite. U kom ako Vas smèrt zateče, nećete se moć nigda više obratiti, ni sahraniti. . . . Istinite bo su reči sv. Augustina: Kako tko žive, onako će i umrěti. Bože sačuvaj svakoga opaka življenja, da opako i neumre. Od čega nas oslobodio Bog svemogući otac i sin i duh sveti. Amen.

Matija Antun Relković.

Rodì se u slavonskom selu Svinjaru. Kano rodjeni graničar stupì u vojničku službu i s vrěmenom dotěrà do kapetanije. Za sedmolětnoga rata tako se odlikovà, da mu je poděljena plemenština s naslovom „Ehrendorfski.“ Za rečenoga rata napisà u Saskoj svoga Satira, za pouku svojim zemljakom, i dadè ga u Draždjanih naštampati, g. 1761. Po dovèršenu ratu vrati se u domovinu, i dobije město u Šamcu (Brod. reg.); tu napiše slavonsku gramatiku. Osim tih glavnih dělah prevedè još Ezopove basne, Postanak naravne pravice, Ovčarnicu i napisà za děcu malu knjižicu, pod naslovom: Nek je svašta. Dneve svoje starosti proživi u Vinkovcih; umre pako oko g. 1800.

I.

Iz Satira.

1.

Predgovor k drugom izdanju.

Dundjerin něki na jednoj Cèrkvi lěp načini thoran, kojega kada dovèršio bijaše, sajde na zemlju, i metnuvši ruku na čelo, poče ga od svijuh stranah promatrati, ovako u sebi govoreći: Sada neka dojde tko mu drago, neće na ovomu thornu nikakve mahane naći.

Dvoje děce, kojah na cèrkvenoj ulici, jedno drugom prah u oči sipajući igrau se, motreći Dundjerina okolo thorna obiodećega, jedno reče: Što ovaj okolo thorna, gledajući njega obihodi? Valjada mu je thoran gèrbav. Još ovo i nesvèrši svoje govorenje, a drugo povika: Na kjivo tojan! Na kjivo tojan!

Tu Dundjerin pogleda u děcu, pak opet u thoran, i vidi, da nije niodkod na krivo; ali za izvaditi njima iz glave tu zlu misao, upita njih: je li, děco, na krivo thoran? rekoše: Jest! Eh, dobro, slědi Dundjerin, mi ćemo njega sada popraviti.

On uzamši klupko kanafa, penje se po svojih skelah

gori na thoran, pak svezavši jedan kraj za križ, baci klupko na zemlju, njima govoreći: Uzmite to uže, pak vucite onamo na pravac, odkuda je thoran gèrbav, a ja ću ga ramenom podupèrti, i kada bude dosta, onda mi kažite.

Děca vuku za kanaf, a Dundjerin podupèrvši ramenom thoran, stenje, kako da bi mu težko bilo, pak pita njih: Je l' dobro? Onih rekoše: De još malo. Drugi put upèrvši reče: Hoću l' još? Rekoše: Dobro je. Dundjerin upita: je l' dobro? odgovoriše: jest.

Tada on otèrgavši kanaf od križa, sajde na zemlju, veseleći se, što je tako lako izpravio thoran, a děca povikaše: Mi nacinismo tojan! Mi nacinismo tojan! Ele Dundjerin njima odgovori: Volim da ste ga i vi načinili, nego da je gèrbav.

*

* *

Štioče slavonski! znam, da ti jedva čekaš, da saznaš, u što nišani ovaj tesar, ovo dvoje děce i ovaj njihov toranj; nu budi uztèrpljiv, dok ti to kažem.

Poslědnji pruski rat, koji je počeo godine 1756. a svèršio se 1763. nebijaše za ono sedam godinah svoga trajanja ništa drugo, nego učiona, osobito za mlade ljude; tu bo se ukazà prilika, da zahman prodju zemlje i gradove i oni, koji bi to želeli, ali bez velikoga troška nebi mogli učiniti.

I kako ljudi govore, da u vojsci ima svašta, tako se i ondě dogodi: něki stekoše blago, něki izgubiše i ono svoje, něki pako promatrahu izvan svoje dužnosti lěpe zemlje, jake gradove, plemenite varoši, lěpo uredjena sela i obćine. Promatrahu njihovu uredbu, njihovu službu božju, njihov posao u polju, vladanje u domu, timarenje marhe, prohod rukotvorja, jednom rěči, promatrahu sve ono, što je nedokučivi uzdèržatelj zemaljskoga klupka i svih stranih umèrlomu čověku za njegovu potrěbu, hranu, branu i oděću ostavio.

Ovako dakle svakolika motreći, komu nebi na pamet

pala njegova otačbina, tko nebi na vagu metnuo svoju vlastitu zemlju i prama drugim ju procěnio, kakova je i kakova bi mogla biti, da se najprije s puta ukloni dèrvlje i kamenje, o koje su se ljudi dosad potipali, to jest, da se uklone s puta predsude i zli običaji, koji su od davnih nekèrštjanah ostali, te duboko ukorenjeni ovako plemenitu zemlju naružili.

Ali kako su se one zemlje onako lěpo uredile? morda silom, bojem, zatvorom? Ništa manje nego to štioče! jerbo gdě se kraljem i principom dužna věrnost i pokornost od podložnikah pravo izkazuje, ondě netrěba svega toga; nego bijaše u svakom věku ljudih i domorodacah, koji su hodajuć po drugih zemljah, u hèrpu sabirali, gděgod su što lěpšega i koristnijega smotrili; ili su sami kakovo rukotvorje dobro razuměli, pak su u materinskom jeziku knjige pisali i otačbini poklonili, kano što su basne za děcu napisali Esop i Fedro; ćudoredne pripověd̆ke za male i velike Pidpaj bramin; komedije i utvorenje Ovid; gospodarstva i timarenja marhe Virgil i Kolumela; satire Horacij i Juvenal i mnogo drugih, od kojih bi dugo bilo govoriti. Něki pako prenesoše iz drugih jezikah, iz gotova mnogo toga na svoj materinski jezik; i sve te njihove knjige i lěpi izgledi biše napisani na slavo i za lěpo uredjenje njihovih zemaljah, kao i na korist njihovih domorodacah.

Bivši i ja u rečenom prošlom pruskom ratu s ostalimi, ni pèrvi ni poslědnji, ni najbolji ni najgorji, nego u srědini, kao što nisam išao rad vlastitoga dobitka, tako se nisam za dobitkom ni žestio, već sam dužnost svoju, koliko je od moje strane moguće bilo, činio i izpunjivao. Zadovoljan s onim, što imam, nasladjivah se promatranjem lěpše uredjenih zemaljah, nego što je moja domovina, Slavonija, pak mi žao bijaše, što sam prevaren; prije bo sam mislio, da neima urednije zemlje od nje, a to sam mislio zato, jerbo drugih nisam bio vidio.

Promišljavajući, što bi ja, kada se rat svèrši, i ako to doživim, svojoj otačbini iz tudjih zemaljah donio, čim bi

joj se barem za to udobrio, što me ima i što sam se u njezinu krilu odgojio, — što li bi svojim domorodcem kano pazar poklonio: evo pade mi na pamet, da im dovedem Satira, to jest, da im pod ovim imenom knjižicu sastavim i u stihove složim, jerbo su i onako svi moji domorodci pěvači i od naravi pěsnici, sva svoja junačka děla u pěsmah pěvaju i u uspomeni dèrže. Ista děca za marhom hodeći iznenada prave stihove i pěvaju: Dobro mi je i boljem se nadam, u čem hodim, u tomu i spavam, i tako dalje. Ova će knjižica, pomislih si, baš zato njim po ćudi biti, jerbo je kano ti u pěsme razděljena i u stihove složena.

Iz toga uzroka napisah godine 1761. u Saskoj rečenoga Satira, i dadoh ga u stolnom gradu Draždjanih natiskati. . .

Ali što misliš, štioče, kako je primljen ovaj Satir došavši u Slavoniju? Od hiljadu i pet stotinah knjižicah neostà mi u dvě godine niti jedna, kojom bi bio mogao poslužiti kojemu prijatelju, da me je umolio; medjutim i od hiljadu i pet stotinah štiocah nenajdoše se nego dvojica, kojim se je Satir činio na krivo, kano děci tesarov toranj. Evo sam ga dakle njim za ljubav popravio, i srětan ću biti, ako i oni poviču: Mi načinismo Satira, jerbo volim, da su ga i oni načinili, nego da svět ostane onako gèrbav.

Pèrvi od one dvojice, koji je bio duhovnik, zvaše se Momus, a drugi bijaše moga vojničkoga stališa, po imenu Nesmir Kudilović, nu neznam odakle je rodom, tko li mu je otac. Onaj pèrvi, bivši pun sam sebe, i mislivši, da sve zna, tako da nikomu ništa nije ostalo, usudi se dvěma stvarma pecnuti me, rekavši: odakle vojniku pameti, da znade Satire pisati; a drugo: što tko zna, valja da je onim birao; buduć da sam ja znao izpisati prelo, kolo i divan, valja da sam tu svagdě i bio. — Nesmir Kudilović nahodi na meni samo jednu mahnu, i to jest: kao da je to suprot vojničtvu i da smeta junačtvu, što sam ja kao vojnik u Satiru po gděkoji redak svetoga pisma dotaknuo. U kratko odgovorih obojici; nu prije nego ti kažem kako, trěba znati,

tko su bili ti Satiri, što su činili, i zašto se někojim knjigam, kano i ovoj, naděva ime Satira.

(Ovdě pripověda o Satirih i satiri, zatim oprovèrgava svoje protivnike, najprije pèrvoga, komu veli, da netrěba, da čověk sve ono čini, što zna, pa zatim drugoga, komu medju ostalim ovako govori:)

Indi Kudiloviću! ja se tebi neću zaklinjati; tko nevěruje svetomu pismu i božjoj rěči, nevěruje ni zakletvi. A što veliš, da je suprot vojništvu i junaštvu pisati svete stvari, to govori iz tebe nenavist; i iz toga se može očito viděti, da nisi imao u rukuh od vojnikah i junakah, većih nego što sam ja, mnogo vrědnijih i plemenitije sastavljenih knjigah, koje su i mene istoga na pisanje Satira podražile.

Nekaraj me dakle, što sam onaj odvišak vrěmena, što mi je od moje dužne službe ostajao, na pisanje šaljivih, ali uz to istinitih stvarih, na hasnu svojih domorodacah potrošio. Něki pišu historije, něki o kućnom gospodarstvu, a něki naučne knjige za učione; neka bude dakle i Satir slavonski, da se kadkada i hum provětra i pamet opočine, čitajuć šaljive stvari, bez omraze.

Ako li neznaš za šalu, a ti nečitaj Satira; knjige su kao i jela, něka sladka, něka kisela, a u někih ima i paprike, kako tko miluje.

Evo indi štioče slavonski one knjižice Satira. Kazah ti uzrok, zašto sam ju ovako imenovao. Primi ju dobrovoljno, kako sam ti ju i ja dobrovoljno napisao; služi se njom i budi zdrav.

2.

Iz Satira.

Iz drugoga děla pěsma deveta.

Izmed ovih različitih stanjah
 I njihove svake vèrsti znanjah,
Najsrèćnije jest stanje težačko,
 I priprosto ono naselačko.

Evo kako Virgilius piše,
  Dokle jošter na 'vom světu biše:
Jedan, veli, pošteni naselac,
  To jest: težak ili poljodělac,
Koji rodjen u nizkomu stanju
  I odhranjen u tvèrdom dèržanju,
Koji dosta za bogatstvo prima,
  Potrěbita za obranbu ima,
Koji priprost, pravedan u dělu,
  A svěst ima i čistu i milu,
Koga nit' strah, niti briga smeta,
  Niti kakva u imanju šteta,
Koji slabim u kući imanjem,
  Jošter manjim i potrěbovanjem,
U poslovih njegovoga stanja,
  Zadovoljnost najde kod oranja.
Onaj samo u jednomu danu,
  I veselim sèrcem poslovanu,
Višje, veli, razkošja uživa,
  I u miru u njemu prebiva,
Nego onaj za života svega,
  Kog' je zvězda vèrgla svèrhu njega,
I kog' srěća jeste odsudila,
  Da u gradu kakvi zanat děla,
I koji se odhranio mehko,
  Pak je mlahav u životu rekoh.
Jerbo onog' isto zdravje budi
  U prozorje, kad ustaju ljudi,
Pak on ide s plugom na oranje,
  Kao da bi išao na igranje,
I njemu je lahk posao svaki,
  Pod kojega polovicom taki
Bi gradjanin stenjati morao,
  Koji nije nikada orao.
On vrućinu i zimu jednako
  Tèrpi uvěk, i podnaša lahko.

Obiknutjem jerbo je okalnit
  I od sunca po malo spalit,
Gdě gradjanin odmah bi rekao,
  Kad bi nesvěst i slabost stekao,
Da će ondě taki izdahnuti,
  Niti bi se mogao ganuti.
Njegovo je jelo sve u kratko,
  Priprost ježek, al ga jede sladko;
Nit on traži kakvoga začinja,
  Neg što kuhač, glad, njegov načinja;
On nepije Antispasmotikom,
  Neg znoj těra kopajuć motikom,
Pak se njemu tako jesti rači,
  Rekao bi da su sve kolači;
Žedju gasi u zdencu dubokom
  Ja li bistrim kojim god potokom.
Pak ustane, kada svèrši jelo,
  Prikèrstiv se, opet primi dělo.
A gradjanin nad zdilom uzdiše,
  Zamisliv se, po tanjuru piše,
Zalogaje po zdili premetje,
  On bi jeo, ali mu se neće.
Jedan misli: nisam pazario,
  Pak kako bi za jelo mario?
Nepokupi nikad veresije,
  A u zemlju ništa se nesěje.
Drugog' želja veći biti muči,
  Tretji račun i za jelom uči;
Jer strah lomi smetnut biti s časti,
  Pak će onda siromah propasti!
Toga svega težak netrěbuje;
  Što on radi, to svakom' trěbuje.
Njegova je kruh i hrana, roba,
  Koju mora imati utroba;
I zato ju uvěk prodat' more,
  Jer jest' valja, drugač bit nemore,

Kad' u večer veće rosa pade,
  I kada on svoje vrěme znade,
Kada sunce za goru poběgne
  I kad se dim nad selo podigne,
Onda i on s posla ide kući,
  Pak još pěva, sam putem idući;
Dočeka ga tude gazdarica,
  A penju se uza njega děca.
On već děli kom' mladu ptičicu,
  Komu voćku, kom' cvěta kiticu;
A oni ga lěpo zapituju,
  I novine od kuće kazuju:
Jesi li se umorio, dado?
  Sva je marva i podpuno stado?
Zatim odmah za večeru sědu,
  Pak što Bog dà, ono sladko jedu,
I što njemu gazdarica spravlja;
  Nije skupo; al on nezabavlja.
Najede se zapaprene repe,
  Pak već legne pod rutavo ćepe.
I brez brige do zore počiva,
  Dokle njegov oroz nezapěva,
I dokle ga on sam neprobudi:
  Ustan' gazda! otidoše ljudi.

O! da srěćnog i brezgrěšna stanja!
  O! blaženog', mirna uživanja!

Da ti znadeš moj dobri težače,
  Tvoju srěću, pošteni zemljače,

Drugačije bi hvalio Boga,
  Koji ti je udělio mnoga.

Ti si jedan spajia maleni,
  I baš onaj težak pohvaljeni,

Od kojega i muke i truda,
  Uživaju druga stanja svuda,

I od koga i cesar i papa,
  I svi drugi, štogod svět zaklapa,

Pomažu se i hranu imaju,
  I zato te dostojno štimaju.
Tebi zemlja za tvoj trud i muku
  Uvěk daje, i pružati ruku,
I platjati trostruko nadnicu,
  I dobitak vratja i glavnicu;
Nemoj na nju oružja potezat,
  Neg' zubaču za plugom natezat,
Dat će ona brez svakog hinada,
  I još višje, što se ti nenadah.
Kada dakle već zora zaběli,
  On, ustavši, za poslom se děli,
Pak posluje dok se neumori,
  Il dok njega sunce neobori,
Pod hrast koji u debelom ladu,
  Jer težaci pomoći se znadu;
Ondě legne na zelenoj travi,
  Pak počiva, to je pokoj pravi.
Větrić puše, pak ga razladjuje,
  Lištje trepti, pak ga zabavljuje,
Voda šusti, pak ga nasladjuje,
  Slavulj pěva, pak ga uspavljuje.
Dokle sunce jedno malo projde,
  I žestina velika mimoide,
Onda opet na noge ustane
  Lagan, frišak, pak raditi stane.
Njem godina uvěk štogod nosi,
  Sada voće, sada sěno kosi,
Sad piliće, sad u vèrtu zelje,
  Sad jagnjiće, nek' ima veselje.
A kad bude i nastane lěto,
  On ugleda klasovito žito,
Sad u snopje lěpo povezano,
  Sad u kèrstje redom ponizano;
Tada istom tovari na kola,
  Upregavši po četiri vola;

Pak ga vozi na armane kući,
  Njega vèršit, il batinom tući.
Volovi mu od ponostva hriplju,
  A kola mu pod terhaom škriplju,
On se isto u tom nasladjuje,
  Jerbo hranu kući dobavljuje.
Jesen njemu napuni pivnicu
  Novim vinom, voćem komoricu,
U vèrtlu mu svake vèrsti zelja;
  Kud će boljeg od toga veselja?
A kad bude jedno malo poslě,
  I veliki urade se posli,
Děca su mu nemirna u kući,
  Sve pitaju: kad će bravce tući?
Pak se onom sve raduju danu,
  Kao otac, kad žetve nastanu.
Narav njemu pravi komediju,
  I u lětu kadkad tragediju,
Za koju on ni krajcare neda,
  Nego stane, pak badava gleda,
I koje su barem istinite,
  Od naravi same načinite;
Koje čověk nezna izvadjati,
  Baš ako će sto put pogadjati;
Jednom rěčju: njem' nefali ništa,
  Što svět ovaj esapi za věšta,
I što drugi razkošja imade,
  To i težak na svoj način znade.
O seljane dakle i oraču!
  Zašto tražiš kruha nad pogaču?
Zašto želiš proměniti stanje?
  Biti većji a imati manje?
Budi s tvojim zadovoljan stanjem,
  Spori hranom, i malim imanjem.
Nerazsipaj kroz često godenje;
  Med ljudma je ovo govorenje,

Kad tko često prijatelje časti,
  On će i sam u potrěbu pasti.
Čověk nezna došaste godine,
  Biti žita, ili hrane ine;
Nastoj dakle, da sastaviš hranu,
  Da u kući neimaš mahanu,
Nek' zateče i staroga žita,
  Nisu uvěk sve jednaka lěta.
Al nevalja opet škèrtu biti,
  I svakom se živu omraziti,
Pak nikoga kruhom nenuditi,
  I na konak u dom neprimiti.
Neotěraj ubogih s vratah,
  Za obilnost, koja ti je data.
Poštuj Boga za svog stvoritelja,
  I boj ga se, dělah platitelja;
Pak cesara za upravitelja,
  I zakona božjeg branitelja;
I njegova poznaj naměstnika,
  Redovnika i svakog misnika,
Koji tebe na put nastavljaju,
  Božju službu i zakon kazuju,
I cesarske kažu zapovědi,
  Što se kada njem za bolje vidi.
Čuvaj jezik od psovanja věre,
  Nemoj piti odveć prěko měre,
Nepsuj dušu skupo odkupljenu,
  Na priliku božju satvorenu,
Nemoj tudja ništa prigrabiti,
  Jer ćeš po tom svoj dom oslabiti,
Jer grabljenje od takve je zloće,
  Čak i děte za to tèrpit hoće,
Nego s tvojim zadovoljan budi,
  Tvoji će se naplatiti trudi,
Ako radiš, što se većma može,
  Pak govoriš: Blagosovi Bože!

Nemrazi se s tvojima bližnjima,
  Neosvetjuj, neg' oprosti njima,
Osvetu je Bog seb' zadèržao,
  Njem' prikaži, neće ti bit žao.
Ako tako ti uzživiš, pobro,
  Na 'vom světu biti će ti dobro.
A kad jednoć prestaneš živěti,
  Za tobom će ljudi govoriti:
Bog mu prosti! dobar čověk běše,
  Nikada se ni s kim nemraziše,
Svakom dobar, a nikomu zao,
  Bog mu duši věčni pokoj dao.

II.

Iz Ovčarnice.

Iz članka petoga 5. §.

Koja je paša ovcama škodljiva.

Nije svaka paša ovcama jednako probitačna. Jedna nezdrava paša može jeh u frižko posmicati. Od berekah, ždrilah, i ostale mašinom pokrivene zemlje, gdi visoka i debela trava raste, valja jeh odbiati, navlastito pak gdi se gusčja trava, novčja trava, kamenska dětelina, metiljava trava, i svaka oštra trava nahodi, u kojoj se pauci, metilji, skakavice, i ovim prilične skoti zadèržaju; takojer od velikih lugovah, gustih germovah, i oštrih ternjakah valja jeh odbiati, a město oviuh njima izvisita berdušcah prigoriti, gdi kratka i lipa trava raste, i lad od ritkih stabalah, i visokih šusnjarah nahodi se; na isti način one ne vèrlo masne njive i sternjaci posli žetve dostojni su njihovog pohodjenja.

*
* *

Ali valja, koliko je moguće, gledati, da one jednaku hranu dobiju, a ne, da se jedan dan odviše prenajedu, a

drugi dan opet glad tèrpe. Iz toga istoga uzroka valja srědnje pašnjake izabirati, i tako ih potrěbovati, da uvěk mogu zadovoljnu hranu ovcam dati.

Ovdě se dakle iziskuje poděljenje paše na taj način, da marha neide sama, bludeći svaki dan po svěm okolišu amo tamo, nego da se jedan dan těra na jedno město a drugi dan na drugo, i da se tako proměnjuje; jerbo će na ovaj način svaki dan naći frišku i novu hranu, buduć da se ona od korena odgrižena travica, dok opet ovce na nju nastupe, podigne, iz korena potěra, i tako za novu hranu služiti može. Po ovom će se poděljenju svaki okoliš najbolje potrěbovati i izmoći će za uzdèržanje velikoga stada; inače nije moguće věrovati, koliko ono ovčje tambanje svaki dan po jednom městu rastenju trave smeta, i kako nerado ovce idu na ovakova popašena města, i kako se nerado na njih zadèržaju; samo predju prěko njih i hite na drugo město.

Ova dakle ovčja paša nije onakov posao, koji bi se mogao spustiti na samu volju ovčarah, nego je veliki děo gospodarske mudrine. Onim valja najprije i što se može oštrije red i upravu prěpisati; zatim valja ozbiljno nastojati, da se to obdèržaje, promišljavajuć, da svekolike i najhasnovitije uredbe ništa neprude i uzalud se gube, ako pametan i pomnjiv kućni otac, koji ozbiljno želi dokučiti pravu hasnu svoga kućnoga gospodarstva, nebude se neprestance brinio, ako nebude nastojao, da se marljivo izpunjuje ono velikom brigom svèršeno hasnovito poděljenje, i ako nebude měnjao paše, napokon ako nebude onih bezbrižnih pastirih, koji za hasnu pověrena si stada nikakove pomnje nepokazuju, bez svakoga obzira protěrao, i město njih drugih pomnjivijih i pametnijih dobavio.

Antun Kanižlić.

Rodì se u Požegi. Dovèršivši pèrve nauke stupi u red Jezuitah. U našem jeziku napisà: Svetu Rožaliu Panormitan-

sku, koja je tiskana u Beču 1780. i drugo veliko prozaičko dělo: Kamen pravi smutnje velike, u kojem govori o uzrocih, radi kojih se je iztočna cèrkva od zapadne odcěpila; to je dělo štampano u Osěku 1780.

I.

Iz svete Rožalie.

1.

Děo II. §. II.

Od onoga dana nastojah o tomu,
  Da ja budem zvana lěpa, draga momu.
Najveća me briga užežè, kad stižè
  Jednu večer knjiga, da se k nami dižè.
I misleći mnogo, kako je ćud mlada,
  Niti prospat mogoh, nakitit se rada.
Sad da gledam sati, svěćicu užegoh,
  Sad se opet vratih na perje, i legoh,
Nit pravo počivam, nit sam pravo budna,
  I jer nepočivam pravo, sva sam trudna.
Kud se god okretjem, ili se na lěvo,
  Il na desno metjem, svakako je krivo.
Ah usnut nemogu, sada se raztežem,
  Sad ruku, sad nogu zivajuć protežem.
Sada se odkrivam, jer s' od muke znojim,
  Sad se opet pokrivam, sada ure brojim,
Sada zapopěvam, sad žmirim i šutim,
  Sada san zazivam, sad se na san ljutim.
Zazivam: Snu, gdě si? jeda drag i mio,
  Svu dragu noć nisi meni vazda bio?
Ah doleti amo, pol će noći proći;
  O da hoćeš samo za tri ure doći!
O sladki pokoju! usnuo si, što li?
  Ah daj, nepokoju, mojoj lěk sad bóli.
Gdě mi se zabavljaš? spavni li mak bereš,
  I za me pripravljaš, da postelju stereš?

O željni, o mili! dodji, zadosti je,
  Da mak usnut sili mene, trěba nije.
Dodji, snu moj! moje tebe oči traže,
  Neima ovdě, koje ti se bojiš straže.
Nit ima prěd naših tužne brige vratih,
  Da te suhim straši licem i odvrati.
Što ti na put staje? nit sad kukuriče
  Pěvac, nit pas laje, niti čeljad viče.
Nevidiš li mene! koja ti je draga
  I u jutru vene njoj, i pada snaga.
Što ti doći krati? posteljica meka
  K meni se uvrati, snu moj! tebe čeka.
Ah nije te moći dozvat! kud mi odè,
  O muko! o noći cèrne cèrni rode.
O muko! jer krěpi pokoj, pokoj nisi,
  O muko! o slěpi! o snu gluhi! gdě si?
Odè! kod težakah još na daskah golih
  I gnjilih ležakah svu noć hèrkat voli.
Ili vrěme krade službi dužnoj bditi.
  Nit joj lupež dade presti, vezti, šiti.
O idji brez traga! ti blago, ti vrěme,
  I dražji od blaga, život kradeš š njime.
S tebe noćne čete razbojničtvo vodi,
  I kradja na štete s dugom rukom hodi.
S tebe obnoć klije oganj, s tebe planè,
  Nit se utèrne prije, neg kad tužno svane.
Ti si i drugih kvarah uzrok; mnogi s tebe
  Gube svèrh dobarah, tělo, dušu, sebe.
Kojim život zadje pr'je u věčne tmine,
  Nego jim izadje sunce i prosine.
Ti ćutjenja vežeš, i razum, da š njime
  I volju, i svežeš čověka sa svime.
O nakazi ružne! baš je prava vika
  Na te, da si tužne smèrti živa slika.
Jer čověka tako smičeš bolji děo,
  Kad on spava, kako da bi mèrtav bio.

Mèrtav kako znamo, u krěpostih svima,
  Što diše, to samo od života ima.
Sad opet zašutim, i da više nije
  Od pò noći, ćutim koja ura bije.
Sad mislim: stvar nije čověk neumèrla,
  Jer je u snu pr'je smèrti stvar umèrla.
Sad opet zažmirim, sad se dižem gori,
  K prozoru zavirim, je li vrěme zori.
Sada žeštje ljuta, žeštje san proklinjam,
  I zoru sto puta da sine zaklinjam.
Proklinjam: da znadeš, neću te ni molit,
  Jerbo se nedadeš, snu gluhi, izmolit.
Nego ću ti moju dužnost željom platit,
  I na miru tvoju navèrgnuvši vratit.
O lěnčino gèrda! snu gluhi! noć prodje,
  A ti sèrca tvèrda i gluha nedodje.
A po zlu pošao, što nehtěo, srěo,
  Kad nisi došao, nit me těšit htěo.
Nit mira imao, nit što ikad snio,
  Nit kad zadrěmao, nit, što jesi, bio.
Nit perja vidio, nit za pokoj znao,
  Nemir te slědio, nepokoj te klao.
Neka ti se svako perce u tèrn stvori,
  Ili nek' te, kako tèrn, bode i mori.
Kamo noćit' dodješ, nek' ti dračje beru,
  I kad spavat podješ, š njim postelju steru.
Mak ti nerodio, i ako ti rodi,
  Led mu se zgodio, da vâs po zlu hodi.
Neka ti ga svega grad s větrom povali,
  Nek' ti još mraz njega u klicah opali.
Sve što čini spati sladko i duboko,
  Nehtělo ti dati, da zatvoriš oko.
Nek ti u glavi kuje nemir, nek' ti buči,
  Nek' te tuga kljuje, i nepokoj muči.
Svako što imade glas, neka te smeta,
  Ni drěmat nedade, nakazo prokleta.

Nek' te smeta buka, praska, vriska, jeka,
  Śkripnja, rika, tuka, lupa, vika, zveka.
Zatim ja zazivah zoru, kako rekoh,
  Jer još neprosiva budući daleko.
Sini, zoro, sini! kad me běži sanak,
  Ti mi mrak izměni, vodeć běli danak.
Tako ti sunašca i danka, o zoro!
  Nemoj mi sèrdašca kinit', sini skoro.
Jeda te san tavni, da na ružah spava,
  On moj zlotvor glavni, jošter zadèržava?
Tako ti sunašca i danka, o zoro!
  Nemoj mi sèrdašca kinit, sini skoro.
Jeda se oděvaš i kitiš za gorom
  Ili se umivaš rumenime morom?
Što mi se umivaš? lěpa si i čista,
  Što mi neprosěvaš? o lěpoto ista!
Tako ti sunašca i danka, o zoro!
  Nemoj mi sèrdašca kinit, sini skoro.
Ah! ustani gori, i za světlost tanku,
  Jutèrnja otvori vratca malom danku.
Tako ti sunašca otvori, o zoro!
  Nemoj mi sèrdašca kinit, sini skoro.
Jeda ružičnoga kitiš iza dola,
  Još rumenka tvoga konjica i kola?
Jeda željna ići, na njeg' uzdu vèržè?
  O kada ćeš stići! kao da čuh, hèrže.
Hoće li mi skoro noć žalostna minut?
  Uzdisana zoro! kad ćeš mi prosinut?
Tako ti sunašca, i danka, o zoro!
  Nemoj mi sèrdašca kinit, sini skoro.
Ali više puta većma je moguća
  Rěć oštra i ljuta, neg molitva vruća.
San u doba gluho, kad pò noći prodje,
  Kao da je čuo proklinjanje, dodjè.
Il mu zora reče, da se k meni digne,
  I bèrzo poteče, dok i ona stigne;

Jer kad se umorih uzdišući tako,
  Oči mi zatvorì, ali neznam kako.

2.

§. III.

O kako bi htěla, da je kazat moći
  Sve što sam ja snila onda od pò noći.
Što? znate, o čemu tko većma se stara,
  To metje san njemu prěd oči, s tim vara.
Vidla sam na gori jednu vilu lěpu,
  Svu priličnu zori u čovečjem kipu.
Stajaše prěd vrati rumenoga jutra,
  Kao da něšto zlati zdvora i iz nutra.
Sve se tu rumeni, neg samo što vrata
  Činjahu se meni, da su od čista zlata.
Što to mislim radi? jeda onud hodi
  Zora, kada mladi danak s jutrom vodi?
Jeda krez ta vrata sunce, kralj od danah,
  Idje s kolih zlata od iztočnih stranah?
Ružam oděvena goraše ta vila,
  Obraza rumena, čela jasno běla.
Očiuh je plavih, i od jasne rose
  (Il je biser pravi) biserne su kose.
Koje kada prosù, ugleda da doli,
  Kao biser, rosu kapajući prolì.
Što će reko biti sad? i vidim travu,
  I cvětje, da piti željno, diže glavu.
Vidim liljan běli, kralj od cvětah, zěva,
  Tko zna zašto? vili jedà zahvaljiva,
Što ga kiti rosnim biserom i goji,
  Kad žedna radosnim kapljicama poji?
Vidim, ruža pusta, koju suša mori,
  Da rumena usta kako diže gori.
Ili se veseli, ili da još rosi
  Uzdišući želi, i od vile prosi.

Vidim opet vile nove, koje jesu
  Sve jednake běle u licu i resu.
Ako se vâs dugi dan tko bude mučit,
  On jednu od drugih neće mi razlučit.
Nit je od njih koja deblja, niti tanja,
  Nit je, (osim broja) višja, niti manja.
Dvanaest tih vidih vilah, to jest Urah;
  Jedna drugu slědi i prěd sobom tura.
Svaka broj svoj ima na glavi od zlata
  To je biljeg njima, koga jesu sata.
Ondě one svako jutro rano dodju,
  Čekajući tako sunce, da š njim podju.
Da pò dnevno vrěme svaki dan ga vode,
  I po redu š njime na izměnu hode.
A sunce dan cěli, na dvanaest dělah,
  Da pravo razděli, pazi na broj vilah.
Zatim čuh, da ptica slavićak se glasi,
  I š njim prepelica medju žitnih klasih.
Onda mislim što je? raduju se zori,
  Zato opet moje oči digò gori.
Vidim: nosi u krilu ona pèrva vila
  Malu světlu vilu; jer je Světlost bila,
Koja, neznam kako, veća čudno biva,
  Neg da rastuć tako i světlije sěva.
Onda světla vila, neznam ili skoči,
  Il odlěti, krila nesmotriše oči.
To znadem, da běle, kudgod lěti, zrake,
  Prosù, kano strěle, oko strane svake;
Znam, da se zaběli svagdě, gdě prosine,
  Zato cèrnih krilih prěd njom běže tmine.
Běži od běloga cèrno, čudo nije,
  Nego od světloga, da se světlo krije.
Běže zvězdah čete s měsecom, nit směju
  Ostat, niti lete, neg se muče kriju.
Što se, mislim, boje? što měsec nesviti?
  Kud s Danicom svoje zvězde krijuć hiti?

Jeda se zakriva běžeć, da uteče,
Da ga kano kriva Světlost nezateče.
Jerbo světi zloći i delu opaku,
Koje se u noći čini, i u mraku,
I jer sunce ima na kraljestvo doći
A kraljevat dvima nije ujedno moći.
Zato měsec š njime na izměnu vlada,
Sunce u dnevno vrěme, měsec kad noć pada.
Vidim još jednoga, ali kao u mraku,
Obraza ćudnoga, da lěti po zraku.
Vidim da mu visi još perje na glavi,
Zato rekoh: ti si, nakazo, San pravi.
Sarene imade svite, jer zna šarat,
To jest: laži znade različite stvarat.
Čudo jer sve klima glavom, da nepade,
Kao da mu se drima, što li je, tko znade?
Běži on, i koje neznam město traži,
Vodeć sobom svoje Sanjke, svoje laži.
U svemu su slična Snu otcu ta děca,
Neg što su različna medju sobom lica.
Kakvo ga je koje, sve pamtit nemogoh
Kano da se roje pčele bi njih mnogo.
Jedne su radosna lica, jedne plaha,
A jedne žalosna i blěda od straha,
Jedne plemenita, dragost iz njeg sěva,
Jedne ognjevita, kao munja živa.
Jedne kao od žuta voska da su bila,
A jedne naduta, i još mokrih krilah.
Jedne dragomila, jedne něšto tužna,
Jedne, nisam směla gledat, strašno ružna.
Běže Sanjke, reko, jer njih Briga rana,
Ustavši, daleko těra od svog stana.
Těra jih s halatom od poslovah sila,
Idjuć za zanatom na različna děla.
Jedni idju štiti, jedni s metlom mesti,
Jedni s iglom šiti, jedni s lanom presti,

Jedni idju kruh peći, jedni orat s plugom,
  Drugi hranu teći s rukoumju drugom.
Medju to poleti, i lĕpa ozgora
  Vila mi doleti od jasnoga dvora,
Na me se nasmije, k meni zaviriva,
  A kada se smije, zlatom vedrim sĕva.
Ter k meni doteče, i s rumenim' usti
  Dobro jutro! reče, posteljicu pusti.
Probudih se, što je? rekoh, od prozora
  Vidim sobe moje, rumeni se zora.
Kakva me probudi u snu, mislim, vila,
  Sĕtjah se i sudih, da jest zora bila.
Zora, a ne vila, jer i nĕme zore
  Zrakah svĕtlost bĕla probuditi more.

3.

§. 11.

Gdĕ ova gora? u kojih je stranah?
  Je li prĕko mora pustoš moga stana?
Od vas sam daleko: tko još više pita
  Istinu mu rekoh, da sam izvan svĕta.
Prĕko njeg'vih medjah slavnom pridoh nogom,
  Kad mu okrenuć ledja, rekoh: ostaj s Bogom.
U špilji prĕbivam, prĕd njom sada pišem,
  U njoj raj uživam, o njem živem, dišem.
Pišem to na golu i suhomu panju,
  Nenavidnom stolu i vašemu stanju.
Živem mirno: moje cèrna od golcti
  Žalost daleko je, dalje od pameti.
Ništa me nesmeta, jer radost vesela,
  I sa mnom se šeta pokoj vedrog čela.
Nesmiu ni blizu pustog dojti luga,
  Koji sèrce grizu jadi, plač i tuga.
Ništa ovdĕ necvili, nit je šta da škodi,
  Neg veselje bĕlih krilah lĕti i hodi.

Ali eto sada plačem; pišuć ovo,
  Suza vruća pada i pomèrsi slovo.
Suzo moja! tko te, budući ja u miru,
  Izli? ah nehote kaplje po papiru!
Ah ljubav je, koja kvase kroz oči,
  Goreć brez pokoja suzne iskre toči.
U vrućoj sladosti od nebeskih kapljah
  Sèrce od radosti rajske se utaplja.
Ah u pustoj šumi, špiljo moj pokoju!
  Što ja nerazumih prije srěću tvoju,
Cvět moje čistoće! (Bog bijaše dao!)
  Lěpše bi u samoće skutu bio cvao.
Špiljo raju! ovo tvoje ime budi
  Ime pravo i novo, komu se svět čudi,
Ne ja. Raj jest toga světa dobro izgubit,
  Raj jest čisto Boga i sveudilj ljubit.
Ali kuda tako zanese me radost?
  Eto mene, kako meni otima sladost!
U nju i pero zajduć sladko se prilěpi,
  Da svèrhe nenajduć mučno se odlěpi.
Ja š njim zaboravljam, što napisat kanim,
  I vašoj pripravljam želji, da obznanim.
Sad na špilje ime nemojte se čudit,
  Niti težko brěme mog života kudit.

Kad se suho postim, ah što ja uživam!
  Ja se s postom gostim, krěpim, nasladjivam.

Kao da pada prava novim čudom mana,
  Sladka meni trava, i koren jest hrana.

Rajska u gorah pustih mene pita sladost,
  Med ćutim u ustih a u sèrcu radost.

Věrujte, da niti žedna sam, nit gladna.
  Vodica za piti blizu mi je ladna,

Pokraj špilje živi kristal bistro teče,
  Koji kano krivi žedju, da pit neće;

Jer sve šuškajući kaono se tuži,
  Da se nepijući žedja š njim nesluži.

Niti ju što kada muti; tu nepazi
  Pastir svoga stada, da prěko nje gazi,
Nego ako moje puste drugarice
  U planini koje k njoj dolete ptice,
Da se kuplju i piju, navlastito ptičak,
  Kraljić pticah sviuh, i slava slavićak.
Kljun u nju zamoči, pije, diže glavu,
  Opet pije, i skoči na zelenu travu.
Pak se vrati k vodi, gleda gdě plitko,
  Pazi i obhodi, da nevidi nitko,
Pokraj brěga doli skoči, krilca stere,
  Glavicu zamoči, kupa se i pere.
Odpočine mèrva, pogleda i pazi,
  Kao videći cèrva, da po brěgu plazi.
Pak glavu na krivo, sad nagiblje amo,
  Sad s desne na lěvo, prigne opet tamo.
U pogledu onom vidi radost něku,
  Svoju u vodenom ogledalu sliku.
Kao da se neće kupat, vodom berca,
  Gleda kako teče, i s kljunićem štèrca.
Od něke dragosti opet zaroniva,
  Da se u radosti ladnoj nasladjiva.
Okolo se okretje, i kano da pliva,
  S krilcami trepetje, i umorno zěva.
Odleti na stranu, pruža se, razkrili,
  Kljun tare o granu, glavom trese, i s krilih
Tribi se i čisti, perje vuče i vadi,
  Da na red naměsti, s kljunom češlja, gladi,
Kao da zahvali za vodicu zdravu,
  Kako zna, nju hvali, i pěva njoj slavu.

II.

Iz děla: Kamen pravi smutnje velike.

Iz děla XI., poglavje VI. i VII.

1.

Muhamed Car došavši, obside Carigrad.

Kada otvèrdnuti Gèrci uzmnožavaše grihe, stiže svèrhu njih pedepsa Božja. Evo na drugi dan miseca Aprila, iliti Travnja, ukaza se pod Carigradom Memed, iliti Muhamed drugi, koga Bog obrao bijaše za službenika rasèrgjene osvete svoje, za poniziti, i satarisati oholi, Cèrkvi Rimskoj iznevireni, i u odmetništvu svomu otvèrdnuti narod gèrčki. Imadijaše Car Muhamed vojske četiri sto hiljadah, u kojoj se primlogi nahogjau kèrstjani, i hristjani, koje oni nevirnici u Europi, i Azii zarobiše, služeći se našom vlastitom snagom na rasutje naše. Imadiaše takojer na moru trista galiah, i dvista lagjah, izmegju kojih nikoje biau bojne, a nikoje za ostale potribe. S ovim množtvom i topovih do onoga vrimena ondi nevigjenih, a osobito s dvima strahovitim, okruživši Carigrad poče zidove biti, i na puno mistah do temelja obarati.

Nevoljni Konstantin mučno je skupiti mogao šest hiljadah Gèrkah, i tri hiljade Genuezah i Venecianah, koi se s obitilom svojom u Galati i u Carigradu namistili biau. France brojeći po zapovidi Cara nenajgje ni sedam hiljadah. Ovo malo vojske, nebijaše dosta, da se na straže razdili, budući okoliš Carigrada od deset miljah; a kamo da odoli tolikoj turskoj sili. U ovoj potribi, i tisnosti uteče se opet Car k Nikoli Papi: i što se dogodi? Piše Meniata: Latini nektiše u pomoć doći, nego brezposleni gledaše pasući svoje oči u izgubljenju Carigrada. A je da vridni biau Gèrci, da im Latini u pomoć dogju? Gèrci, koi pomamno, kako prie vidismo, progoniše ujedinjene s Latinih; Gèrci, koi na pogèrdu Latinah vikaše: nie nam potribna pomoć od Latinah! Papa ništanemanje svitovao je

poglavice kèrstjanske, prem ako nebiau toga vridni Gèrci. Ali Bog, koi je veće bio odredio oholost, i otvèrdnost Gèrkah pokarati, pripustio je, da ili oni megju sobom rat imadoše, ili zašto bo se njima, i njihovim pridstolnikom omraziše Gèrci radi svoih lukavstvah, i nevirnosti, kako se je dogodilo, kada su Križari vojevali; i zato ih nektiše pomoći: a ona pomoć, koju je Papa pripravljao, nemogaše njima u vrěme doći. Megju to srićom, od Genueskoga skupnovladanja poslan brod bojni, stiže za obranjenje Galate, i u njemu pet sto po izbor kriposnih vojnikah. Justinian Genueski vitez, koi još prie bijaše s dvima brodovih došao, videći kako se hergjavo podnose Gèrci, nie pasao oči gledajući, kako Turci topovima udaraju; nego obeća se sa svojima vojnici Caru poslužiti. Ništa nemogaše Caru Konstantinu ugodnie dogoditi se, komu Justinianova viština u vojevanju i viteztvo poznato bijaše, i zato mu dade puno oblast za naregjivati ona, koja u ono vrime biau potribna, i korisna: ali će zaludo naregjivati on, zašto bo Gèrci za izpuniti broj svoih grihah, kada vojevaše proti Turčinu, podigoše se i protiva Bogu, bisnu omrazu na cèrkvu Rimsku noseći. . .

Što pako ova dva Cara Konstantin gèrčki, i Muhamed turski učiniše, kako li se podnesoše Muhamed u obsigjenju, a Konstantin u obranjenju Carigrada, budući da ova ispisivati nie moj posao; zato ću samo nikoja zabilježiti, koja će biti zadosta, za ukazat najposli, da je gèrčko odmetništvo pravda Božja pokarala. Poznajući Muhamed, u kakvomu se stanju Carigrad nahodi, zapovid dade, da zagèrme topovi, koji su i tako svaki dan, i svaku noć pucali, i da se čini juriš. Nemore se iskazati, s kakvom hitrinom skočiše Turci za napuniti gradske jame, noseći snopje prutja, kamenje, grede, i sve štogod zgrabiti mogadiau. Drugi opet tèrčali su noseći grede, daske, za učiniti kule, i brez broja listve, da se po njima mogu na zidove, na torne uzpeti, i u grad skočiti. Tada na juriš naregjeni navališe, jedni sabljom u ruci kroz probiene zidove ulaziše, jedni po listvah penjaše se, a o tragu drugi

na branitelje grada strilama udaraše; svi da carski barjak na Carigradski zid stave, vičući, i jedan drugoga slobodeći, nastojaše. Ali ni gragjani se neuplašiše: i oni iz grada za odbiti silu udariše topovima, strilama, puškama; uzilazećih Turakah sabljami glave odsicaše, kamenjem velikim listve obaraše, skakajuće na bedene vrilim paklom polivaše, silu odbiše. Tako se viteško onda, i svaki dan ono malo vojske u Carigradu podnese. U ovoj prigodi očitovano bi, da o jednomu mudromu, i viteškomu vojničkomu vladaocu srića visi. Gèrci oni, koi prie nego stiže Justinian Genueski, na ugled Turčina zadèrtaše, kada smotriše, kako on svaka mudro naregjuje, megju Gèrcih pomišani, iz zecevah pritvoriše se u lave.

*

* *

Nitko se nenahodjaše bezposlen u vrěme obsidnutja. Car Konstantin izpuni svakolika, koja bi se mogla zaželěti od vojničkoga vladaoca. Imadiaše i pomoćnikah, kojim bijaše preporučio različna města u gradu. Medju timi biahu vitezovi rodom Gèrci: Theofil i Nicefor Paleolozi; Dimitar Kantakucen, Luka Notara, Grigorija, Francez ovih stvarih opisatelj. A rodom Talijani: Ivan Justinijan, Theodor Koristo, Francesko Toledo, Jakov Kontareno, dva brata Troila, Pavao i Antun, a osobito plemići Mlětčani. Koji pako nisu mogli oružem služiti, kano kalugjeri, popovi, popadije, mužko i žensko, kèrpali bi i popravljali probijene zidove, osobito obnoć. Kada bi to u jutro ugledao car Muhamed, začudio bi se, kako su opet cěli zidovi, govoreći: da mi bude reklo hiljadu takovih prorokah, kakov je svetac Muhamed, nebi věrovao, da se može što takovo učiniti, što sada vidim. Vèrhu ostalih nevoljah zadadè caru brigu, kada je vidio, da je blagajna prazna; a od lakomih Gèrkah, koji su svoje blago sakrili, nemogaše ništa dobiti; pa ipak je valjalo vojnike platjati. Zato mišljaše, da mu je slobodno iz cèrkvenoga posudja novce kovati, oběćajuć, da će četverostruko povratiti, ako Bog Carigrad sačuva.

Osobito se car obradovà, i svi Carigradjani, kada su

im iz otoka Kija stigla četiri broda, kao četiri morska gradića, tri genovezka, a jedan carski. Ugledavši to Turci, udilj obkoliše svojimi galijami sva četiri broda. Pobiju se ove dvě vojske; od velike vike, buke i praske neznaše se, koja će nadvladati. Carigradjani gledajući s bedemah ohrabrivahu Genoveze, a car Muhamed na oboli ljut psujući i karajući slobadjaše svoje. Ali najposlě razbiše kèrštjani Turke. Falantela, dumenar genovezki, sažeže dvě turske galije, a mnogo brodovah potopi. Ondě poginù dvanaest hiljadah Turakah, a Genovezi, osim několiko ranjenih, dojedriše svi zdravi u Carigrad. Veliko, nu kratko veselje.

Što učinì Muhamed? učinì ono, na što Gèrci nisu mogli ni pomislěti; on pokazà, kako je moguće i po kopnu broditi. Budući car Konstantin put na moru gvozdenimi verigami preprěčio, da se nemogu turske galije gradu približiti, mudri doista Muhamed zapovědì, da se na dvě milje u duljinu sve izravna, premda su tuda bila něka bèrda, potoci i rěke, zatim odredi, da se grede i daske pometju, i lojem, uljem i smolom pomažu. Zatim naredi, da se iz mora podigne osamdeset galijah i sedamdeset brodovah; sve to prenesè jedne noći po onom gladkom putu u luku Carigradsku. Kada su u jutro Gèrci ovo čudo ugledali, svi se prepadoše, jerbo su s one strane zidovi slablji bili. Gèrci i Genovezi naměne noću galije i brodove pokvariti i sažeći, ali im posao neizadje za rukom, jerbo je něki sluga Genovez izdajnički Turkom dokazao, što misle gradjani; zato kada su ovi blizu pristupili, udare na njih čekajući Turci, i něšto ih potope, a něšto posěku.

Vidivši Konstantin, da nije moguće tolikoj sili odolěti, zaište od Muhameda mir, obećavši mu davati danak kao podložnik, ako mu ostavi Carigrad i primi ga pod svoju zaštitu. Na ovo poniženje odgovori oholo car turski, da Carigrad, pod koji je s vojskom došao, na svaki način njegov mora biti, a da će Konstantinu dati Moreu, a njegovoj bratji, što su u Morei, druge dèržave; ako li Konstantin toga ne primi, onda neka zna, da će sa svimi poglavicami i pukom posěčen biti. Razumivši to Konstantin, odluči

poginuti, ako nebude mogao Carigrada odèržati. Drugi pišu, da je Muhamed smutjen poslao caru Konstantinu poklisara Izmaila, da ga ponukuje, buduć da se nemože obraniti, neka mu bez kèrvi Carigrad predade, a zato će imati od milostivoga cara dèržavu Moreu i njegovo věkovito prijateljstvo. To je istina, da se je dvadeset i peti dan měseca svibnja u turskom taboru glas raznio, da Carigradu u pomoć ide mnogo velikih bojnih brodovah od poglavicah kèrštjanskih; a tako isto da ide kopnom vojska němačka i ugarska, pod vojvodom Ivanom Hunjadom, ugarskim na glasu vitezom. I zato Turci, toliko putah od Carigradjanah uzbijeni, čuvši, da ovim još i pomoć ide, stadoše na cara vikati, da vojsku izpod Carigrada digne. Isti Muhamed, bojeć se bune, umisli, krenuti se izpod grada. To isto bijaše savět pèrvoga vezira Ali Paše, koji je bio potajni prijatelj Konstantinov, jerbo ga je ovaj podmitio. Morda bi Muhamed bio i pristao na savět svoga vezira, da ga nije odgovorio Sogan Paša: »Je da su, govoraše, Ugri i latinski brodovi sokolovi, te će sutra amo doletěti? neka dolete, počekati ćemo ih i ogledati ćemo se. Čestiti i nepredobljeni care! nemoj ovdě zakopati svoje slave; nemoj svojih vitezovah, nemoj sama sebe prěd svim světom osramotiti. Carigrad na toliko městah prodèrt već kao u ruci imamo; nemoj propustiti tako lěpe sgode, koja ako ti se sada izmakne, nećeš je morda nikada uhvatiti.«

Ovo govorenje podžežè sèrdce Muhamedovo, te zato proměnì svoju pèrvanju odluku, premda su, kao što něki pišu, ugarski poklisari bili došli navěštjujući mu rat, ako odmah sa svom vojskom neostavi Carigrad, i odredi, da se udari svom snagom i silom na Carigrad. Poklisarom pako, koje je zadèržao, nehtědè ništa odgovoriti, dok nevidi, kamo će srěća na stražnjem jurišu priskočiti. Dozvavši dakle paše, zapovědi, da se svim vojnikom obznani i očito kaže, što je on pašam i njim govorio: »Dodje svèrha rata i truda; drugo nam neostaje, nego da u Carigradu na toliko městah prodèrtu i otvorenu pokupimo ono veliko blago, što su ga Gèrci od toliko godinah skupljali. Svekoliko vam

ostavljam i poklanjam, osim bedemah i kućah, u koje ću poslě nadvladanja slavne vojnike primiti.« Još pridà, da probudi sèrčanost vojnikah: »Ona nebeska světlost, koju ste nad Carigradom viděli, da je poletivši u nebo tretju noć izčeznula, očito je znamenje, da sréća i Bog, koji je dosad Carigrad čuvao i branio, sada ga je ostavio.« Razuměvši od pašah, da im car svekoliko blago poklanja, svi jednoglasno zaviknuše: na juriš! na juriš!

2.

Kako je Muhamed Carigrad osvojio.

Muhamed, hoteći još napastovati Konstantina, poruči mu, ako je željan još koji dan poživiti, neka se s dobre volje predade. Konstantin mu odporuči, da je prije gotov život izgubiti nego Carigrad. Ovim tako slobodnim odgovorom razjadjen Muhamed dade zapověd, da se pod večer, koji bijaše nedělja presvete Trojice, a dvadeset i sedmi dan měseca svibnja, ima u svakom šatoru i brodu naložiti oganj, od koga se je prosvitlilo onu noć sve polje i more. Ovo bijaše kao nadvečerje na poštenje proroka Muhameda, da svi imadu sutra dan ramazan, to jest da imadu činiti post i običajne molitve, i da se imadu po zakonu prati; što su i učinili. Vidivši Konstantin onu neobičnu světlost, sětě se, a i Ali Paša mu poručì, da se Turci pripravljaju na veliki i poslědnji juriš. Zato i Konstantin naredi sve, što je znao i mogao, da odoli turskoj sili. U tu svèrhu učinì na dan turskoga posta, to jest dvadeset i osmi dan měseca svibnja, u gradu obćinsku molitvu. Episkopi, arhimandrite, kalugjeri, popovi idjahu noseći svete ikone. Njih slědjaše vas puk, žensko i mužko, malo i veliko, svi groznimi suzami obliveni, vapiući: Kyrie eleison! Kyrie eleison! ali zaludo mološe nehtěvši se prije milosèrdjem božim poslužiti; nisu bili dostojni, da im Bog bude milostivim otcem, nego kaznećim sudcem, jerbo nisu hotěli svete pravoslavne rimske cèrkve za mater imati, več su joj i ovo isto vrěme otvèrdnuto neposlušni bili.

Dovèršivši Konstantin obćinsku pobožnost, sazvà poglavice vojske i grada i ostale vrědnije Carigradjane, i ovako ih stade sloboditi: „Sutra nam je vojevati za narod naš, za carstvo, za otčevinu, za rodbinu, za se, za žene naše i za děcu, i što je vèrhu svega toga, za pravoslavnu věru Gospodina Isukèrsta, proti neprijateljem njegova imena. Svaki napose od ovih uzrokah kadar je i strašivice uzbuditi, da se sèrčano uslobode, i da krěpko dočekaju neprijatelja i na njega udare. Zato nedvojim o vami, vitezovi moji ovdě sabrani! da niste pripravni slědeć děla slavna vaših dědovah za ime Isukèrstovo i najposlědnju kap plemenite i vitežke kèrvi dragovoljno prolijati. Još nismo, hvala bogu i bogorodici! u tolikoj pogibelji; ali buduć da neznamo, što nam je sudjeno, zato, bratjo moja, nastojmo prije s Bogom se pomiriti, da, ako li i pogine ovo umèrlo tèlo, nepoginu neumèrle duše naše. Nu nemojte, vitezovi moji, bratjo moja, nemojte pomislěti, da ja uplašen ovako govorim. Danas je, kako i sami znate, pedeseti dan obsěde, koju suprot tolikoj sili pomoći božjom nepredobiveni uzdèržasmo. Svaki dan navaljivahu na nas ovi neprijatelji svom snagom; nu svagda im tako krěpko i slavno odolismo, da nisu mogli ni jednoga tornja osvojiti. Ono množtvo, koga viku čujete, hèrdjavi su ostanci Janjičarah i krěpostnih spahijah, koji su, od nas posěčeni, kèrvlju svojom sablje naše napojili, zidove naše natopili, i jame i jaruge tèlesi napunili. Nu ipak bratjo moja! neuzdajmo se u njihovu slabost, kao ni u našu hrabrost i snagu, nego se krěpko ufajmo u obranu desnice velikoga i svemogućega Boga, koji nas je i do sada milostivo branio. On je, koji nam je za braniteljicu dao premilostivu i premoguću Bogorodicu. Ona je, koja je ovaj grad, na njezino poštenje od Konstantina Velikoga prikazan, ne samo jedan put od Saracenah obranila. Njezinom ćemo pomoći neprijatelja svladati, ako i vi budete slědili mene boj bijućega za sahranjenje moga puka. Ako li je stiglo vrěme pokaranja našega, hvala Bogu i Bogorodici! boj bijući proti nevěrnikom steći ćemo nebesku krunu i carstvo.“

Ovim načinom učinì Konstantin priměrno onomu vrěmenu, nu obilnije govorenje, koje se nemože, kao što to svědoči slišaoc Franzes, bez suzah čitati. I car proplakà od mila, kada je spomenio Bogorodicu, a ostali vojvode i vitezi i slišaoci zavapiše u jedan glas, da će njega slěditi u svaku vatru i da će veselo za věru umrěti. Zatim svi Gèrci i Latini, Mlětčići i Genovezi zagèrliše se medju sobom i blagosloviše se, ištući i dajući ne bez suzah oproštenje, i podjoše na odredjena města sèrčani kao lavi, nemisleći drugo, nego predobiti il umrěti. Konstantin pako, hoteći se na boj pripraviti, kako se pristoji kèrštjanskomu vitezu, otide s kardinalom Izidorom i više drugih u cèrkvu svete Sofije, gdě se je, učinivši skrušenu izpověd, božanstvenim kruhom pokrěpio. Poslè se svratì u svoju veliku palaču, gdě je, kao da je znao, da više nikada neće viděti svojih dvoranah i slugah, tolikom kèrštjanskom poniznosti i ljubežljivosti od njih oproštenje zaiskao, da se nitko nije našao, koga nisu grozne suze polile. Izpunivši dužnost izvèrstna kèrštjanina, prihvati se živo posla vojničkoga, koji se pristoji vladaocu nad cělom vojskom. Uzjašivši na konja odleti s několiko poglavitih vitezovah po gradu od města do města, prigledajuć svojima očima i naredjujuć sve, da dostojno dočeka silu, koja je nastajala. Zatim ode na vrata »Karsia,« i uzišavši poslè pó noći, oko drugoga sata, na toranj, ugledà kroz pukotinu, da se približaje turska vojska. Pèrvi je car Muhamed na oholu konju, usrěd deset hiljadah Janjičarah, a za njima stupaše sto hiljadah konjanikah, koji su se do mora pružali, da brane pěšake; od tih bijaše s desne strane Muhamedu sto hiljadah polje pritisnulo, a s lěve pedeset do luke, gdě je u brodovih sve pripravno bilo, kako će se na bedemi uzilaziti. Ostale čete biše pověrene Sogan Paši. Uredivši na ovaj način strahovitu vojsku, izdade Muhamed oko tretjega sata zapověd, da sve, što je slabo i hèrdjavo, na juriš muče ide. Prisiljeni udariše na zidove, jerbo su ih odzad Janjičari natěrivali; gradjani opirahu žestoko, strèljami, puškami, kamenjem i sabljami sve ih uništiše. Lukavo učinì Muhamed ovu naredbu, nemareć, ako i po-

gine, što ništa nevalja, i naměra mu bijaše, da se gradjani s njimi za dva sata boj bijući izmore, i da se tělesi onih nevoljnikah izpune jame, po kojih će zatim Janjičari kao po mostu odmah na grad navaliti.

Poslě toga, malo prije nego je sunce prosinulo, udariše u bubnjeve i talambase, i zatrubiše u trublje. Sa svih stranah zagèrmiše ujedno svi topovi, tako da su se svi zidovi stresli. To bijaše znamenje, da sva vojska udari na Carigradjane, po Muhamedovu mněnju već umorene. Tada navale Turci, vičući kao běsni i slěpi, svakovèrstnim oružem, i s kopna i s mora na zidove. Muhamed ih natěravaše, leteć na konju kao munja, hvaleć, prěteć i psujuć. Nikada se Turci a osobito Janjičari tako neodlikovaše. Ali se ni vojnici nikada nepokazaše tako žestoki u obranjenju grada, kao što su to činili Carigradjani, a osobito Konstantin i Justinijan braneći se na vratih »Karsia« takovom snagom, da su Turci, izgubivši tude više hiljadah, prisiljeni bili uzmicati. Da li je Bog uslišao molitve odmetnikah, u svom odmetničtvu otvèrdnutih? Konstantin sjedinjen s rimskom cèrkvom, uzjašivši na konja i vidivši ovaj dogadjaj, slobodjaše svoj puk: Nu junaci! Bog za nas vojuje, neprijatelj běži. Je li su se Gèrci Boga spomenuli? město da Bogu zahvale, stadoše se iza svega glasa Turkom rugati, da kao strašivice běže. Čuvši Turci ovo ruganje odmetnikah, uzavri im kèrv, i da pokriju i osvete ovu sramotu, skoče razjareni natrag i uzidu prěko tělesah prěd sobom padajućih Turakah na bedeme i tornje, nehajuć za udarce od strěljah, pušakah, kamenja i topovah. Justinijan malo ranjen u stegno strěljom i puškom, ostavi svoje město, nikomu ništa nerekavši, i ode. Smotrivši to Konstantin, doleti na konju, da ga vrati; a on, koji se je prije nepredobivenim vitezom dèržao, ništa neodgovorivši ode kao strašiva žena u Galatu, gdě je od žalosti i sramote poginuo. Izgubivši Gèrci glavu svoju, Justinijana, izgubiše i sèrdce; a Turci, videći, da se Gèrci slabo brane, udariše opet i sve pod sablju okrenuše, tako da su vrata svetoga Romana i Drinopoljska napunjena bila tělesi onih, koji

su běžeć sa zidovah stèrmoglav skakali i u onoj tisci zatušeni i pogaženi. Nemogavši Turci na vrata ulězti, nasèrnuše kroz otvorene topovi zidove; a medjutim osvojiše jedan toranj i od morske strane. Konstantin slobadjaše ono malo Gèrkah s Theofilom Paleologom, Franjom Komnenom, Dimitrom Kantakuzenom i drugimi někojimi vitezovi; ali tko bi mogao onolikoj sili odolěti? Konstantin se bacì najposlě s onimi vitezovi, koji su volili slavno poginuti, nego u pogèrdno tursko robstvo upasti, dvadeset putah medju Turke, odsěcajući njihove glave; dobivši najposlě i sam dvě rane na obrazu, a jednu odzad, padè mèrtav svèrhu snopa tělesah, i s njim padè gèrčko carstvo. Ali ako je i pao, zato je ipak pao ne samo vitežki i slavno, nego i vele srětno, naime u krilu svete pravoslavne cèrkve, s kojom se je bio sjedinio. Poradi onoga nastojanja oko sjedinjenja gèrčke cèrkve, nadarì ga Bog osobitom milosti, kojom prosvětljen i ganut, budući da ništa oskvèrnjena nemože ulězti u raj nebeski, očistì dušu svetom izpovědi, i tako po svojoj smèrti nije izgubio carstva Carigradskoga, već ga je zaměnio s carstvom nebeskim, i krunu je věčnu zadobio.

Tim načinom Carigrad, car gradovah, sunce od iztoka, koji je od pèrvoga Velikoga Konstantina, sina svete Jelene, prikazan Bogorodici, hiljadu sto dvadeset i tri godišta stojao i slavno cvao — taj Carigrad padè žalostno potamnivši pod tursku oblast, godišta 1453. ne, kao što někoji scěne, na duhove, nego poslě nedèlje svete Trojice, u utorak prěd tělovom, medju devetom i desetom urom, dvadeset i deveti dan měseca svibnja, za Konstantina dvanaestoga, takodjer Jelene nesrětna sina. Ovako piše glasoviti dvoranin i vitez Franzes, komu je više věrovati, jerbo se je ondě nahodio, nego ostalim pisaocem, koji različno pišu o smèrti cara gèrčkoga ono što su čuli. Dodaje Franzes, da je izgèrdjeno tèlo carevo pripoznano po rumenih gumbih i po orlovih zlatom navezenih, jerbo je to bio ures samih carevah. Muhamed pako, hoteć izkazati poštenje njegovoj vojničkoj krěposti i osobitomu vitežtvu, zapovèdì, da se ima ukopati s poštenjem caru pristojnim. Car Mu-

hamed dopustì svojim vojnikom, da tri dana grad robe i plěne, a oni nadjoše i pokupiše toliko blaga, da je od toga vrěmena ostala kod Turakah kao něka poslovica, da su naime onda, kada bi hotěli reći, da je nětko vèrlo bogat, samo rekli, da je bio u Carigradu, kada su ga Turci robili i plěnili. Tada je u Carigradu posěčeno četèrdeset hiljadah, a šesdeset hiljadah je zarobljeno prodano. Čudan je dogadjaj Izidora kardinala, koji se je, preobukavši se u oděću někoga mèrtva vojnika, za malu cěnu izkupio i izbavio. Mnogo učenih Gèrkah poběži ono nesrětno vrěme u zapadne dèržave. Nikola papa dadè po svoj Gèrčkoj knjige tražiti i k sebi doněti, zatim ih dade na latinski jezik preněti.

Baltazar Kocianĉić.

Bijaše kanonikom u Zagrebu. Prevedè iz latinskoga „Filoteu“ svetoga Franje Sal., i dade ju tiskati g. 1784.

Iz dvadeset i četvèrtoga děla.

Od pajdašenj i samoće.

Izizkavati pajdaštva, i nje bežati, jesu dva zkrajki vu pobožnosti Varaški, od koje ovde govorimo. Bežati pajdaštva, serdost, i zaveržcnje bližnjega zlamenuje, izizkavanje pako, manguvanja, i nekoristnost svedoči. Moramo ljubiti bližnjega kakti nas izte, da pako pokažemo da njega ljubimo, zeztajanje z njim bežati nemoramo. I da gdo posvedoči, da ljubi sebe istoga, samomu sebi mora se dopazti, kada je z sobum; onda pak sobum je, kada je sam. Misli na tebe istoga, veli sveti Bernard, potlam na druge. Ako anda tebe nikaj neprimarja pojti vu pajdaštvo, ali nje k tebi prieti, prebivaj sama vu tebi, i z tvojem zaderžavaj se serdcem. Ako pak pajdaštvo nadojde, ali kakov razložni zrok, do vu nje ideš, pozava, pojdi vu ime Božje Filo-

tea! dobrem okom, i dobrem serdcem tvoga bližnjega gledi.

Hman pajdaštva zoveju se ona, kada iz kakvoga zločeztoga nakanenja izhadjaju, ali kada oni, koji prihadjaju, jesu malovredni, nerazložni, prez straha Božjega; i od ovakovoga, kakti pčele onožinu obadov i os bežc, treba se je ognuti. Ar kakti oni, koji su bili ogrizneni od ztekleh cuckov, imaju pot, sapu i slinu navlastito detčici, i gingavem ljudem verlo pogibelnu, tak med ove malovrednjake, i bludne ljudi prez zkušnje i pogibeli velike, navlastito oni, koji su pobožnosti mlahave i gingave, nemogu prihajati.

Nahadjaju se pajdaštva k vsemu drugomu nehasnovita, zvan samoga razveselenja, kotera jedino, za odehnuti se jedno malo od velikeh poslov bivaju: nakuliko se oveh dotiče, kak ni potrebno prilepiti se preveć, tak vu njih vrěme za razveselenje odlučeno more se potrošiti.

Josip Antun Vlašić.

Bijaše župnikom u Kamenici i arcidjakonom biskupije srěmske. Svoje dělo dadè natiskati u Osèku g. 1785. pod ovim naslovom: Innocentii tertii Pontificis Maximi Contemtus mundi in carmen illyricum versus.

Iz pisanja pervoga.

Nevolje starosti.

Neće l' moji mali dani
   Skoro biti razmetani?
Pusti mene proplakati,
   I suzama žalost prati;
Jest broj kratak mojih danah,
   I nut sit sam gorkih ranah.

Bèrže idu moji dani,
  Ovim světom okovani,
Nego l' tkalac platno reže,
  Kada kroji i nateže;
Bez ufanja svih nestade
  Dnevov mojih iznenade.
Starost starcu obraz gèrbi,
  Jèr je starac prepun skèrbi;
K zemlji jadnog pritěrava
  Muka strašna i kèrvava;
Magle mu se stare oči
  I u danu i u noći;
A iz glave cure vlasi,
  Zli su starcu ovi glasi;
Dèrhtju ruke, dèrhtju noge,
  Starca muke stižu mnoge;
Jadnom zubi potrunuše,
  Uši pako ogluhnuše,
Svi se članci, koji jesu
  U njegvome tělu, tresu;
Radit više on nemore,
  Zato mladji zlo ga kore;
Lasno starca razljutiti,
  Al ga težko ušutiti;
Bèrzo starac stvar věruje,
  Čvèrsto dèrži kad što čuje;
Skupost ljubi i tvèrduje,
  Rukom dělit nemiluje;
Štogod vidi, rad bi imat,
  Tudje dobro želji primat;
Pun je rěčih i govora,
  Ali kada slušat mora,
Onda su mu gluhe uši,
  Radi govor da uruši.
Starac stare ljude slavi,
  Mlade sěče i zlo davi;

Staro vrěme k nebu diže,
  A sadašnje těra niže.
Sve se brini i uzdiše,
  Nemože se vladat više;
Pade starac i oboli,
  Već nemože da odoli;
Jer preljuta smèrt ga těra,
  Starac bèrže nek umira;
Starac ode s ovog světa,
  Nitko za njeg i nepita.
Zlo na starca svako ide,
  To i ljudi sami vide.
Zato niti starci mlade
  Pogèrditi nek nerade,
Nit se mladi nek nepruže,
  Da kad starca kog naruže,
Veće ovo neka čine,
  I što mogu nek se brine
Ljude stare da proslave,
  Jer su oni sěde glave;
Neka misle i nek paze
  Kuda idu i kud gaze,
Jer što jesmo, starac biše,
  I nut sada težko diše!
Nam se može dogoditi,
  Da mi ćemo starci biti,
Pak nam bude to rečeno
  I po pravdi zlo vraćeno,
Kóm se měrom što posudi,
  Tom se vrate měrom trudi.

Josip Kermpotić.

Rodom bijaše iz Like. Posveti se duhovnomu stališu, i postadè dvorskim kapelanom u Beču. Napisà: a) Pěsmu u slavu

Josipa Malenice 1783; b) Radost Slavonie, 1787; c) Put u Krim Katarine II. i Josipa II. g. 1788.

I.

Iz děla: Put u Krim.

1.

Zabave u Kerzonu.

A u světle gosta dvore
Katarina draga vodi,
Preduboke vije zbore
S njim, i vrěme sve sprovodi.
Goste zove ponosite:
Dvije krune nasrěd stola
Kano žarko sunce světe,
A oko njih četa ohola.
Iz čista su zlata sudi,
Alabastra i kristala,
Lěpota se tote kudi,
Sva eburna pada hvala.
Jela i pila, izabrana
Iz naravi blaga i cvěta,
Visokih je gostih hrana,
Kí s dva kraja vèrte světa.
Samovladi i knezovi
Bistroumne razgovore
I hrabreni vitezovi
Oko stola redom tvore.
Vruća ljubav, živa radost
Po svem dvoru slično pěva,
Sa svih gostih moć i jakost
I milinja dika sěva.
Sluge su im oděvene
Svilom, srebrom, suhim zlatom,
Službenice nakitjene,
Protulètnje gizde cvětom.

Sve je hitro i veselo,
Šalu punu směha vodi,
U veselju sve je uzvrělo,
Vladaocem da ugodi.
A vojevode Potemkina
Iznenada kita stiže,
Narešena dvoranina
Nečuveni glas podiže.
Dvě sta trubah i sviralah,
Dvě sta glasah medenije'
Mah na pole sèrca kala,
Radost iz njih niče i klije.
Sad uzvise gori jako
Ćurlikajuć sladko i glasno,
Sada spuste, i polako
Prebiraju vèrlo jasno.
Sad debelo preobratju,
Sada tanko bez prestanka,
Sad na srědnji glase vratju
Iz debela i iz tanka.
Sad dva glasa draga i mila
Jednoglasno napinjaju,
Sad na dvě sta opet děla'
Do oblakah navijaju.
Ili jedno ili drugo,
Ili tiho ili kratko,
Il visoko ili dugo
Sve je krasno, milo i sladko.
Gore Alili, gore vile,
Na igru ih sèrbe noge,
Na busove plesat sile,
Započimlju igre mnoge.
Katarina niti města
Od radosti nenahodi,
S Josipom ju radost ista
Igru gledat vuče i vodi.

Još i sěda brada gori
  Užežena u ljubavi,
  Sebe i stara lěta kori
  I bijela suěg na glavi.
Pak dva a dva započeše
  Hitro, bèrzo, vele jako,
  I pod sobom oganj kreše,
  A čelo se dimi svako.
Odtud jedan dvaest puti'
  Nogu nogom draži i bije,
  U zraku se igra i ljuti,
  Nego k zemlji pade prije.
Odanle se skupa dèrže
  Po trideset vèrteć stazah,
  U znoju se peru i pèrže,
  Plamen bije iz obrazah.
Još svirale neprestaju
  Sladke glase i medene,
  To milije glasno daju
  Za razdražit noge trudne.
S desne strane paunice,
  Iz svilenak' zvězde siju,
  I sijeve sokolice
  Zlatna krila steru i viju.
S lěve oholi paunovi
  Krasna hoda i pogleda,
  I sèrčeni sokolovi
  Po kozački love reda.
Jedan prama drugoj stade,
  Čudan pogled na nju hita,
  Zlamenje joj okom dade,
  Je l' igrati vèrstna, pita.
Desnom nogom po tri puta
  Zasobice zemlju tuca,
  Ona odanle kano ljuta
  Obedvima trikrat kuca.

Na zlamenje sebi dano
  Poskakuje, dragu zove,
  Lëvom nogom na prostrano
  Ravna i budi skoke nove.
Umětno mu odgovara
  Svom na igru sèrčenosti,
  Istim' skoci zrake para,
  Na město se pèrvo městi.
Pak kakono vihar oba
  Radišaju u okrugu,
  Dèrhtje, šumi, zvoni soba,
  Dok izsuču igru dugu.
Kolovodja viče: hap hap!
  Noga těra tap tap ljuta,
  Vèrlo tap tap tap tap tap tap,
  Po šestdeset stazah i kuta'.
Ili jedan ili drugi
  Krasne u zraku vije luke,
  Nebeskoj je sličan dugi
  Cudovèrstne sučuć struke.
Il na zemlji il u zraku
  Treptje, dèrtje, smiče, stupa
  Po svem tělu žilu svaku
  Viditi je, igra i trupa.
Katarina željno gleda
  Rukam' plěska, viče: pravo!
  Joso okom i nepreda
  Plěska i těra: pravo, pravo!

2.

Put po Krimu.

Još po městih i gradovi'
  Nova Krima vladalica
  S gostom Josom i s knezovi
  Šeta kano sokolica.

Kad u Bakči-Saraj stiže,
 Gèrk, Albanez i Tatarin,
 Vlah, Moldavac put prestiže,
 Gleda ures Katarinin.
Svaki svojem u jeziku
 Katarina živi! viče,
 Pa svuda je čuti viku,
 Glas do neba zrake sěče.

Katarina odgovara
 Blagodarnom carskom rukom,
 Običajno daje dara'
 Oko sebe svim i svakom'.

A plemiće i knezove
 Od tatarske kèrvi i roda
 K svomu carskom' stolu zove,
 Da još slavi slavu doda.

Pak do slavna Sebastgrada
 Vodeć s Josom razgovora',
 Svud kud ruska oblast vlada
 Kraj cèrnoga ide mora.

Sèrneć prěd nju na prijeko
 Gradjani ju susrětahu,
 Vičuć: zdravo, sladka majko!
 Do zemlje se naklanjahu.

Katarina razmotriva
 S gostom Josom město oholo,
 Koje pere i umiva
 Cèrno more na okolo.

Pred vrati mu grada stoji
 Tvèrda luka u svoj snazi,
 Gdě se odavni biju boji,
 Na prevaru tursku pazi.

Još da novu hrabrenosti
 Proti Turkom slavu ima,
 Katarina sve jakosti
 Tvèrdi njega ladjam' trima.

Pèrvoj Drugi Joso ime
  Drugoj Druga Katarina,
  Tretjoj daje znano svime
  Ime kneza Potemkina.
Prije nego se razstanu
  Dva od světa poglavara,
  Na svakoju Kate stranu
  Moli Josu, i nagovara:
Da u ladji, svojoj slavi,
  Po cèrnomu moru šeću
  Muhamedu, holoj glavi
  Oblast kažuć ponajveću.
Nit to Joso uzkratiti
  Nekti krasnoj svojoj seli,
  Žudi želju priložiti
  Katarine sèrca želji.
Da na more brode tura,
  Katarina okom mignu
  Na mornara, koji: hura!
  Hura, hura! glasno kriknu.
Topovi su na svim trima
  Bojni krěpko napereni
  Koji no će branit Krima
  Turske gizde prěteć sěni.
Kad po moru poploviše
  Tri ohola bojna broda,
  Vèrhom jadra nadbitiše
  Na visoko Sebastgroda.
Ali slava Katarine
  Gděno s Josom zbore stvara,
  Kad popliva, krila digne,
  Svom krasotom sva tri vara.
Čim iz luke zajedriše,
  Krotko i tiho prije more
  Puno sèrde opaziše,
  Vodne k nebu pruža gore.

Oda stranah leteć svijuh
  Větrovi se nagli ljute,
  Jug se i sěver bore i biju,
  Morsko polje magle i mute.
Iz prijeka vihar dunu,
  More od zemlje vrije cèrne,
  Strašnosèrdnu diže bunu,
  Slap na ladje běsan sèrne.
Izmedju njih mahnit rije,
  Obratja ih na okruge,
  Mutnim' pěnam' jadra krije
  Previsoke ladje i duge.
A valovi bèrdoviti
  Kao jurišem k nebu hite,
  Oblak hèrle zakvačiti,
  Da ga u bezdan morsku hite.
S njim se bore, hèrvu, tuku,
  Težka sila doli pada,
  Bojne brode u grob vuku,
  Zakopaše žive sada.
Il po dolu il po bèrdu
  Vodenomu brod se tuče,
  Mniš pretèrza jelu tvèrdu,
  Na komadah trista puče.
Ladjar smutjen prěke smèrti
  Vidi silu i navalu
  Zěva kí će sve proždèrti
  Slap u slapu, val u valu.
U čudu je Katarina,
  Na Josipa okom hita
  I na kneza Potemkina,
  Odkud sila dunu, pita.
Zajedno se obaziru
  Natrag, napred i nastranu
  Zapaziše tavnu věru,
  Tvoreć bunu koja banu.

Nevěrnoga Muhameda
  U žestoku jadu i sèrdi
  Car s caricom hitro ugleda
  Gdě s Plutonom more sèrdi.
Prohode ih mèrzle stèrne,
  U běsnijoj vide sili,
  Val sa svijuh stranah sèrne,
  Daske od ladje tèrga i děli.
Al eto im sunce sinu,
  Mart i Eol i Neptuno
  Muhamedu sèrde sinu,
  Krote běs, ufajuć puno.
Eol ljute větre veže,
  Mart na Pluta sèrdit udri,
  Neptun morske vale uzteže,
  Zadunajski stiže mudri.

II.

Iz děla: Radost Slavonie.

1.

Dvorjaničtvo zorino.

Jurve běše bèrz-konjica
  Jasnim ružam zečka svoga,
  Krasna zvězda predhodnica
  Naresila iztočnoga.
Hitro jezdi po iztoku,
  Zlatnim bičem popucuje
  Preletuje rek' bi u skoku,
  Blěska, zoru podvikuje.
Biser krili potrepetja
  Na visokoj zornoj gori,
  Gdě danica, jasna svěća
  Zlatoustno progovori:

Ustan' zoro! sunce žarko
Sad će prosut zlatne zrake,
Vazda oko moje jarko
Smotri, těra noćne mrake.
Diz' biserne oči gori,
Noćne straže pozdraviti
Tebe žele jur na gori,
I gizdavo nakititi.
Evo tvoja zvězda rana,
Kojano te navěstiva,
Kola vozi izabrana,
Sěvajući slično pěva.
Evo čete od ostalih
Zvězdah vèrve sa svih strana',
Svaka tebe sjajno hvali,
Resit hèrli prije dana.
Na posluhu sve su hitre,
Poslanice věrno nose,
U bèrzini smažu větre
Il skup lete ili po se.
Sad na městu stalne stoje,
Sada dèrhtju, mnîš padoše,
I od srama lice svoje
Kriju, sjati prestadoše.
Sad tanena sěku zraka,
I razsiplju iskre běle,
Sad od sebe hita svaka
Od suhoga zlata strěle.
Sad se šire izpod neba,
I jutrenju pašu traže
Sad sbusene, kad je treba,
Vazda budne stražu straže.
Světle brazde repatice
Po nebeskom polju oru,
A s vlašići medvědnice
Željno žele bit u sboru.

Hitro stižu jasna kola,
Pod kojimi dva rumenka
Uzhèrzuju vèrlo ohola,
Vozeć zoru prije danka.
Na glas njihov sjajne kose
Bistro lice gori dižu,
A vlašići ruže nose,
I kititi zoru stižu.
U ljubavi užeženi
Milo treptju na nebesih,
Zora svite kad rumeni,
Kudgod stižu na kolesih.
Od došaštja iz nebesa'
Gosta zbore bez prestanka,
Podneblje se něšto stresa
Udarit će prije danka.
Na to gizde puna zora
Ustade, odpri vrata danu,
Pokaza se kod prozora
Ruhu u bělu i rumenu.
Ogleda se na sve strane,
Porumeni sinje more,
Kraje južne i sěverne
I zahodne stražnje gore.
Al za malo u rumenu
Pregizdava zora staše,
Drugo ruho na izměnu
Dvorjanici donošaše.
Preoblače uzoritu
Iz rumena u cèrljeno,
Ruše, rese plemenitu
Jasno, bělo i šareno.
U to doba na prestolje
Moćno sunce prispě k zori,
Zlati gore, more, polje,
Zaručnici svój govori:

Krasno su te dvorjanici
  Množtvom blaga nakitili,
  Sve milinje svój kraljici
  I sve bitje priložili.
Sve su zvězde pomèrknule,
  Ti si sama běla i čista,
  U tebi su utonule,
  Lěpota si blaga ista.
A ona se gizda dična
  Porad sunca na prěstolju,
  U krasoti sva mu slična
  Izpunja mu željno volju.
Kad se smije, biser-rosu
  Iz medenih ustah lije,
  Pak oblačkom tankim posu
  Sve što žive i što pije.
Okom plavim milo gleda
  Okrug světa na okolo,
  Sve razbudi, spavat neda,
  Sve razgleda ruho holo.
Na to rana stiže četa,
  Puna gizde i krasote,
  Oči blišti, pogled smeta
  Od milinja i dragote.
Jupiter se pred svim širi,
  Blag i moguć kralj od světa,
  Sèrce i pamet tanko miri,
  Bistro vidi sva pokrita.
Nepresežna blagodarnost
  Iz ustah mu rěkom vrěje,
  A iz čela moć i světlost
  Svèrhu jasna sunca sěje.
Svita mu je zlato čisto,
  Gdě vezena i satkana,
  Zvězde na njoj kažu město,
  Iz kojih je izabrana.

Holi njega voze pavi,
Iz repovah zlato siju,
A iz krila biser pravi,
Kad se u zraku pod njim viju.
Apolo ga skoro stiže,
Bistroumno carsko lice
Vedri mu se, oči diže,
A voze ga labudice.
Mart strahovit odzad hèrli,
Jaše zmaje ognjevite
Na proždor su žvalje odpèrli,
Strahom ljutim světu pręte.
Na hajdučki starac nosi
Štit, buzdovan, mač i koplje,
Kad sèrdito bode i kosi
Od junakah ženje snoplje.
Iz uših mu munja ševa,
Iz očijuh plamen bije,
Niti prava, niti kriva
On poznaje kad zavrije.
Kada svaki proježdjaše,
Klanja im se jasno sunce,
A zora im darivaše
Svog uresa kite i vince.

Arkangjel Katić.

Bijaše rodom Dubrovčanin, redovnik reda sv. Benedikta, govorio je u vrěme straha od kuge u Dubrovniku tri govora, koja su god. **1787**. tiskana.

Iz besědah.

Beseda druga.

Bići rad koga uzroka dohodu?

Premda je to tako bělodano očito, da je Bog tvoritelj svakoga dobra, koga imamo, svakoga zla, koga kušamo,

trěba je dobro razaznat', i veoma pomnjivo razabrat' uzrok od uzroka, koga ima Bog, za poslat' zlo, za udělit dobro. Nije bo isti. Koliko je dobro od zla, toliko je uzrok od uzroka različan. Za učinit' dobro, Bog je sebi uzrok; on, i niko ini, njegova volja, njegova neizrečena neizměrna dobrota. Što je Višnji komu bio dèržan? Je li bio dèržan stvorit' svět? Je li mogo stvor inako uredit'? Ovo isto, što sad stvoru dava, jer tako ište narav stvora, ko za rět': čověku dušu, brez koje nije čověk, suncu da sja, zemlji da plodi, — paček i ono, što ljudskoj duši vèrhunaravno dava ovdě na zemlji rad' krěposti uzmnožene od milosti, a u raju rad dostojanstva věčnu slavu, za sve da se može rěti dèržanstvo, ali je dèržanstvo, po rěči Tomasa svetoga, usadjeno u samomu dèržanstvu, koga Bog ima prema sebi istomu, to jest, učinit', kako je odredio da bude, na priliku, da je čověk uman, sunce žarko, zemlja plodna, da krěpos milosti stěca, dostojnos dobiva. Da za učinit' zlo, što je Bogu uzrok? Čověk sam, sama opačina njegova. Da pedepše, mi budimo Boga, mi činimo Bogu silu, mi ga tištimo ništa manje, neg' li zajamac zla dužnika tišti s molbam, s prětnjam, s karnjam, a na svèrhu s pravdom. Cěća česa mudro seli Salvian: pravo govoreć, grěh nas pedepše, a ne Bog. Nije dakle gorjega neprijatelja nami do nas istěh. U dvě rěči: Bog za nadarit', gleda sebe; za pedepsat', gleda nas. Ovo ti, Dubrovniče, oběćah danas iztomaćit', ovo ti idem prikazat. Bič nije samo mač, nu je mač od osvete. Budi pomnjiv.

Zasve da nije ovdě nam uděljeno na světu obaznati, rad' česa Previšnji koga ter koga šibikom suprotiva udara, ali za umnožiti dostojanstvo i krěpost njegovu, kaono Joba i Tobiju, ali za pedepsati koji grěh u njem: istina je ovo prava, nije sumnje, da biči, koje šalje Bog na narod, dèržave, krajine, dohode svedjer poslani rad' obćenih grěhah, koji jih obstrěše odasvuda, sasvim gospodski posvojiše. Na drugom světu svaki će od nas nositi svoje brěme, veli Pavao sveti, ter kako bude zadostojio ovdě, tako će bit' platjen ondě. Ali na drugom světu nije, niti se zna, ni

broji po napose skupština, puk, narod; nerazbira se ondě Dubrovnik, Rim, Carigrad: jedan je puk blaženih, jedan je grad Jerusalem, grad radosti; jedna Babilonija, grad žalosti. Obćene dakle grěhe, da jih Bog nepedepše na ovom světu, propuštio bi sasvim. Ali ni jedan grěh nedopuštja brez pedepse Previšnji; tako bo je on u svojih odlukah zasěkao, u svom věčnom zakonu zapisao, po nauku Gèrgura svetoga. Nu pedepsajući na drugom světu svakoga grěšnika napose, nepedepše grěh obćeni, jer obćeni grěh nosi u sebi něku osobitu opačinu, jer nosi pogodbu i sadruženje zlih hotěnjah protiva Bogu, koja pogodba i sadruženje, ako nisu otvoreno iztomačene rěčmi, jesu zatajno zdèržane u dělu. Tko nezna, tko nevidi razlikosti, koja je medju nabunom puka protiva zakonu postavljenomu, i medju krivinom měštjanah, gradjanah, paček i množtva njih, od kojih svak po sebi i skrovito, kako bi komu prigodnie, koristnie, zapověd je prestupio. Od teže i koliko vèrste je grěh nabunjena puka, neg'li potajno grěšna množtva; jer nabuna nije bez koga dogovora, i ako nije medju svakim po rěči, medju svakim je po dělu, buduć da ovi s izgledom mata, a oni mu odgovora, s naslèdovanjem potvèrdjuje, čini mu se drug. Radi česa světovna pravda već pazeć krivinu radi načina njena, neg' li rad' broja krivnikah, pedepsajući protivnike osobitom pedepsom nepropuštja za dostojnu njihovu pogèrdu, kako u grěhu drugi bijahu, učiniti, da zajedno zaplatu. Ali božja toliko se veće sèrdi, toliko već jakost stiče, koliko se već uzmnaža broj grěšnikah, paček nabuna njihova: nu obćene grěhe pedepše šaljuć obćene biče na narod, dèržave, krajine, za ukazati světu, koliko je veće njegovo mogujstvo nad jakosti světovne pravde, světovnih vladalacah.

Zidovi Jerihovi padaju, oru se. Po čem? Nijedna sila, nijedno oružje nije jih oborilo. Dvě stvari posao sgotoviše, reče Agustin: jedna valjajuć iznutra, a druga zdvora. Zdvora Israelske trublje radjahu, a iznutra valjahu, podkopavahu grěsi i opačine gradjanah. Sam puk Israelski měšte svih narodah inih světu je bio i biti će svědok ove istine,

rateći se on bez prestanka dobio bi, izgubio. Bi li imao pobiti, ali izgubiti, nije trěbovalo gledati, veli Zlatoustnik, koju vojsku ima, suproć kojoj ide, koliko jak on, koliko mu neprijatelj. Niti bi dobio po hrabrosti vojnikah, ni po nejakosti izgubio. Tu se nebi ratilo oružjem, nego krěpostmi, i s dostojanstvom pred Bogom. Ako on věran Bogu, dobio bi po višnjoj krěposti; ako protivan, izgubio od svoga grěha predobijen. Izrael bì puk, komu se nije moglo doć' vèrha; sam grěh bì podoban, pridobit' ga, sve što je tuča i biča na njega navestit. Ovo je spovědio nevoljan izpod tegote suprotivah, udaracah: ti si sve ovo poslao za naše grěhe; sagrěšismo, uvrědismo te; što god si učinio, pravo si učinio. Tako se ovo očito sgadjalo Izraelu, da je poznao ne samo on, nu su znali i njegovi neprijatelji vrěme prigodno, za srěćno nasèrnuti na njega, to jest, kad bi obćeno Bogu sagrěšio. Stupi s vojskom pod Betulju Oloferne, dozvà zbor, ter reče: Tko mu umě rěti što o puku ovom, tko je, što je, kakvu vojsku ima, kakva vojvodu, ter nešalje poklisarah k meni, meni se poklonit' da neće? Ustà na noge Akior, vojevoda Amonitah, govoreć: světujem ti, čestiti bane, da netičeš, nečiniš ništa proč ovomu puku; izkušaj prie, je li Betulja svomu Bogu sagrěšila. Znaj, ovo je puk sad nejak kao plašivo stado, sad jakostan kao lav silni. Ljudi ovih stranah jednoga Boga znadu; kad mu bijahu věrni, nije jim mogla odolěti jakost jedna; za nje se čudesa tvorahu, njim je nerazložito stvorenje pomagalo, nebeska vojska branila jih je. Kad ga pak uvrědiše, izpred neprijateljskih četah běžahu, kao pred vukovi ovce, padahu kao drobne ptice, kad zategne ledeni sěver.

Nu kako se neće protiva obćenomu grěhu razgnjeviti višnja pravda, naoštriti mač, opojiti ga i razsèrčbi nebeskom? Što taj grěh nosi na licu, na čelu? Nepodnosno bezočanstvo i bezobraznost. Bud' da po nesrěći razplodi se koji grěh u městu, gradu, dèržavi, da jih oplete sasvim, tu nije već straha božjega, srama ljudskomu. Jeda grěšnik s opazom grěši, da se nezna; oli, da će se, ako se obazna, posramiti? Paček još i da je tako potajno učinjen, da se

po inom putu obaznati nemože, grěšnik ga isti slobodno nesramno pripověda i glasi. Te što može gèrdje biti od ovoga? To je kao ono kruna od grěhah: nije kamo naprědi, reče Bog po Isajii o Jerusalemu govoreć. Grěšnik družinu ište i kupi: izružen je, pogèrdjen, tko mèrzi u taku družinu ulěsti. Ludosti su, sni su, što god prěte, što god naricaju pripovědaoci i božji naměstnici, kao ono pred gradjani Sodomskimi rěči Lotove bijahu rěči ludjaka. A što god iz daleka Bog gněvni kaže, oli se nerazumě, oli se ufa, da neće doprěti, neće dopasti. I ovo će Bog tèrpěti? Ovako bezočanstvo? Zagovori se Mojses s Bogom na gori. U to doba puk jevrěnski u dolini hotě, učini sebi inoga Boga, i mèrtvi hip. Grěh, što se može, najteži. Očitovà Višnji Mojsesu grěh jevrěnski. Podj', reče mu, sidi, vidi, što je tvoj, a ne veće moj, puk učinio. Smeten, veoma bolestan Mojses taj čas kleknù, prostrě se, zavapi: milosèrdje, proštenje, višnji Bože. Ako ga pogubiš, što će rěti Egipat? Da si ga namišljeno na pogubu izveo. Ovako on na gori. A kad side s gore, dvadesti i tri tisuće je odmetnikah pogubio. Što je ovo? Što ću promisliti? Ovaka proměna? Tko se na gori tako sèrčano molio Bogu radi puka, oni isti u dolini puk sěče bez milosti na tisuće! Ovdě jest koji velik uzrok, ovdě se koji velik razlog sadèrži. Nu netrebuje vele truditi, daleko iskati, za iznaći ga: na istom listu malo naprěda kaže ga pismo sveto. Dokle je Mojses gorě bio, mislio je, da je puk sagrěšio, kao čověk rad' nesvěsti, nejakosti ljudske; ali kad je sišao, poznao je, da je njegov grěh od same samovoljnosti i opačine, u kom se běše jur uzbezočio, uzbezobrazio. Čù, vidjè puk veselo tancati, pěsni radostno pěvati himbenomu Bogu; poznà dakle, da nije od grěha srama, od Boga straha, da se bezočanstvo měšte srama, pokoj i veselje měšte straha naměstio, cěća česa razumio je, da je trěba milosèrdje s oštrinom, molitvu s sabljom zaměniti.

Što ću ja sad o tebi rěti, Dubrovniče? je li tebe koji grěh opleo, u tebi se razplodio? Jesi li ti u grěšenju izgubio sram, izgubio strah, u opačinah se uzbezočio, uzbezo-

brazio? Ja te neištem suditi: nek' te sudi onaj, koji te veoma dobro zna, koji ima u listih od věkuvěčanstva sve tvoje upisano življenje, dělovanje do dlake. Nu ti neću zatajiti (koja bi tebi korist bila, a ne šteda, da zatajim?), što dopirem vidjet' po zraci i světlosti věre svete. Vidjeh jučer angjela kod vratah, dèržeći se za mač; vidim ga danaske, da je hitio měrila, da tebe hoće na nje staviti, za izměriti te prilično onomu, što Baldasaru reče Daniel. Čujem glas, koji ponavlja one rěči: sědè sudac, otvoriše se pisma. Čujem po Isajii proroku: hoće Bog suditi po měri. Cujem tebe, Dubrovniče, zvati na ovi sud, za da nebi rekao, da ti je kriva měra učinjena: ja ovako tebi, a meni prorok Osea. Ah, ako je rekao Job: Čověk nijedan, ako se uzatěče s Bogom, neće se opravdati, kako ćeš ti, kad Bog stavi na měrila tvoja krěpostna, tvoja grěšna děla; kad na desnu stavi děla milosèrdja, a na lěvu lupežtine, grabše, prevare, nepravde i kamate; kad stavi děla bogoljubnosti prema pogèrdjenju, potlačenju cèrkve; izpověsti, pričestjenja, rěči božje, cèrkvenih zakonah, božjih naměstnikah, psovakah, kriva svědočanstva i kletavah; kad stavi děla pokore prema proždèrlosti, mehkoputnosti? S koje će strane oteškati měrila, s koje se uzdignuti, pod nalogom i tegotom dobrih dělah, ali opačinah? Prosti me, Spasitelju, prosti, Bože, spoznajem sad svoj grěh; něsam dosad slobodno, kako je zapověd tvoja, kako je dèržanstvo moje, stavio pred oči Dubrovniku, i prikazao mu njegov grěh, premda sam većkrat njemu besědio. Kajem se; neću unapręda govorit iza zubah; govoriti ću mu danas na sva usta; rěti ću slobodno, što me ti nadišeš, za slavu tvoju, za korist njegovu. Nemislim ja tako krivo, Dubrovniče, o tebi, nedèržim, da se u tebi svaki grěh tako razplodio, da je u svakom tako razprostranio, da je dopreo do kraja, do konca; vidim, da se u tebi tvore različna dobra děla, rad' česa u kojoj vèrsti oteškati će na měrilih pri opačini dobro dělovanje. Ali jest koji god grěh, ako se nevaram, (nedopusti Bože, da što u krivo rečem, da se ja prevarim), koji mi se čini, da je dobro do konca, u kom se obvěstuje

nesramno, koji se očigledno kaže i uznosi. Te koliko se nije zao jezik razplodio. Što su sadašnji razgovori? sadašnji posědi? Nije vesela razgovora; poséda, ako se neizvede na srědu, s čim je na ruku s iskèrnjem se narugati, inoga osramotiti, inih časti, bitju, rodu štetu daraditi. Što se pak nad tim neizmišlja, nenalaga, nepričinja, nepristavlja? Vadi se iz dnopakla čěm potvoriti, obaditi. Radi česa po zlih jezicih nije děvice poštene, žene věrne, sluge pouzdane, tèrgovca pravedna, cèrkvenjaka, koji s Bogom žive. I ovo će Bog tèrpěti? Neće izvaditi mača? Neće udariti? Zao jezik izhodi od neljubavi, od omraze, iz otrovna sèrca ustaje. Da upitam dakle, koja je ovdě, kolika ljubav kèrstjanska? Kako gradjani, prijatelji, rodjaci medju sobom? Znam odprije, do skoro, da veoma ljubljeno, věrno, i pravedno obćaše gradjanin s gradjaninom, prijatelj s prijateljem, rodjak s rodjakom. Kako sad? Kako gradjani medju sobom? Da bi Bog dao, da se neište poviše tudje štete, pogèrde, poraze sebe obogatiti, uzdignuti, uzvisiti. Kako prijatelji? A nije li ovo rěč obćena: nije se već u koga uzdati, najbolje je ne spoznati se s nikim? Kako rodjaci? A nečuje se govoriti na sva usta: da je veće za ufat', da pouzdat' se u tudjina, neg u rodjaka? Neobće li sad medju sobom rodjaci, kao da su tudjini? Da stupim, u koliko kućah vidio bih neprestavni nemir? Da proištem, medju koliko kućah iznašao bih svadje bezkončive? Brat s bratom negovori, sestra se s sestrom nesastaje, nezna jedan o drugom, kad mu je dan veselja, dan žalosti. I ovo će Bog tèrpěti? Neće izvadit mača, neće udariti? . . .

Obćeni su dakle ovo grěsi Dubrovnika? Ako obćeni, dakle svači. To svak ovaki? U svem stadu nije běle ovce? voćke zdrave u svem voćnjaku? Ni u cèrkvi, ni izvan cèrkve nije tako nepogèrdjene duše? Težke rěči, kriva suda! Tko misli taku rěč od mene čuti, iz mojih ustijuh iztegnuti? Ali neznam ja, da se u svakoj vèrsti gradjanah ne malo dobrih kèrstjanah nahodi? Govorim dakle ja, ovo je moja rěč: tko nije u grěhu kom, može biti děonik njega. Koja je korist, da cvile cèrkvenjaci oko božjih oltarah radi

ljudskih opačinah, ako nije u njih hrabroga apostolskoga sèrca ustat' protiva grěhu, a karajuć besědami grěšnike i uztežuć nedostojnim odrěšenje i bezočne iz cèrkve odpravljajuć? Koja korist, da roditelj s rodjakom, s prijateljem uzdiše na svoje rodjenje, da se domaćin tuži na službu, kad u njem nije sèrca u svom domu naoštriti se protiva nered nu življenju službe i rodjenja? Koja korist, da dobre duše, dobri kèrstjani tèrnu radi grěhah, koje vide, kad jih puštaju mimo sebe prohodit' bez usta otvoriti? Koja je korist, mèrzěti, huliti tudj grěh, a grěhu se neoprěčiti? Dakle tko god moguć, a vele veće, tko god dèržanstvo imajuć, bivši radi toga odredjen, postavljen, propušta oprěčiti se grěhu, bez sumnje čini se děonik grěha. Nije dakle čuda, da kadkad Bog i dobre pored s opakimi pedepše, jer i u njih dostojnu pedepse krivinu nahodi. Govorim sve po nauku Agustina svetoga. U obćenom sve Italije, a osobito Rima, pèrvostolnoga od světa grada, težkom porazu ako dostojno na opake udari Gotska sablja, ali zašto od njih dobri nebiahu razděljeni, zašto po višnjem vladanju ne izbavljeni, upitan, reče Agustin: jer se opačinam onih ovi neoprěčiše. Komu bi težko upèrtiti se; sramio se tko, o neugodnim stvarima, plemenitim osobito, progovoriti; a tko god se strašio izgubiti milost, steći neprijatelja. Svaki je dakle od dobrih gledao, tèrnuo, mučao; i toliko je trake svud opačina prostirala, svak čas rast'la i uzmnažala se, dok se krenu višnja pravda, ter dozvà iz daleka města divlji narod da pročeplje i porazi, nerazbiruć dobre od opakih, oholi narod latinski, ponositi puk rimski. Evo puta, evo načina tebi, Dubrovniče, po kom doprěti, po kom spoznati, je li u tebi koji grěh obćeni. Pače hodi da vidiš, što će měra izněti. Prava su měrila u istinu, pravedan měrilac bez sumnje; nećeš i nemožeš biti prevaren. Ti se neva žiš uputiti? Ti se strašiš izgubiti na sudu, kako ono o Efraimu reče Osea. Strašiš se čuti, što bì Baldasaru rečeno. Něsi od měre. Ako je tako, neuměm ti inoga světa dati, sam ovi, koji znam: hodi, klekni, vapi.

Strahoviti Bože! rad' tvoje nezaměrne dobrote ostavi

sud, vèrzi, što će měrila. Zna Dubrovnik, da nije podoban odgovoriti na jednu od tisuće. Vidi, da je težko grěšan, da je dostojan svakoga zla, dostojan, da ti kugu pošlješ na njega. Što ćes dakle ti? Poslat' kugu, porazit' ga, izkorěnit ga? Nećeš ti toga učiniti. Odkad to da učiniš ti? Ovako něgda k tebi Abram, a ja sad. Te zašto neću? Nećeš, a ja ti opeta govorim, rad' onoga, što si ti isti rekao po Oseji proroku. Ali si zaboravio? Něsi rekao: ja sam Bog, a ne čověk? Cověk uvrědjen nepazi svěsti, samo gleda svoju razsèrčbu: čověk ište osvetu za smaknuti neprijatelja, od koga se straši. Ali moje razsèrčbe korist je zaměra. Tko mene može ustrašiti? Moj mač visi svedjer vèrh neprijatelja. Neću se opet vratiti, za pedepsati Efrajm. Zadosta je, što učinih do danas. Stalo mi je sèrce na město, misleć u sebi: to da ja Efrajm satrem, ko uništih grad Adamu i Sebou u sodomskom porazu, da se nezna sad, gdě su bili? Neću, ter neću; Bog ja, a ne čověk. Dopusti mi sad, na oči ovih u Oseji upisanih rěčih da ti rečem: Ali ti něsi oni isti Bog sad, koji si bio tad? Što se od tebe sgodilo? Skratio se od onda? Od Boga u čověka preobratio? Ali nije bio Efrajm tad, što je Dubrovnik sad? Uzopačio se Dubrovnik sad, běše se uzopačio Efrajm tad. Tebi nije moglo sèrce podněti, Efrajm staviti u pored s sodomskimi gradovi, a tebi će sèrce podněti, uništit Dubrovnik, komu si ti Bog, koji nosi u sèrcu usadjenu tvoju věru, kako činiš puku, koji oli te psuje, oli te nezna, i nespověda? Onda si rekao o Efrajmu: Jest čověk svet u njem, to mi je dosta, neću u grad ulěsti kao neprijatelj i osvetnik. Ufam, Bože, da se i ovdě tko nahodi svet, tebi ugodan, dostojan izprositi, da uztegneš ruku, utažiš razsèrčbu. Nu budi da se ni jedan nenahodi, još nahodim ja u što ufati. Za smilovati se, ti niti gledaš, niti imaš česa gledati, neg' li sama sebe, svoju dobrotu, svoje milosèrdje. Molim dakle tebe radi tebe, nevadi mača, ulězi u grad kao gost plemenit, kao gospar čestit, kao prijatelj blagodaran. Puk vas moli, vapi, da ulězeš, da ulězeš u dom svačiji, u svačije sèrce. Stupi, Bože, ulězi, budi s nami, ne odděli se od nas.

Vid Došen.

Primorac od mora velebitskoga, župnik dubovički. Pisao je: 1) Aždaja sedmoglava, u Zagr. 1768; 2) Jeka planine, bez imena spisateljeva, u Zagr. 1767.

Trublja

na ogled mejdana sazivajuća.

Evo trublja glas uzdiže,
Na sve strane nek odliže,
Da na pomoć vojsku zove,
I sakupi vitezove;
Da tko krěpko sèrdce ima,
Bojno kopje hitro prima,
Te aždaji na mejdanu
Nek vitežki dade ranu.
Bog je věčni svet u sebi,
Mudar, moguć sam po sebi,
Tako, da se reć nemože
Od njeg' dosta, da se slože
Bogoslovci svi s pameti,
I angjeli, još svi sveti,
Svi nemogu drugo reći,
Neg da nije moć doseći,
Nit s pameti blizu doći,
Jasnoj božjoj velikoći.
Pred njim, il' s njim nebi věka,
Duha, světa, ni čověka;
Dal' stvorenja sva sadanja,
Pram Bogu su jučeranja.
Što već stoji šest hiljada',
To je, kan' da počè sada.
Da hiljade tko hiljadi,
I strostručit vas věk radi,
Da s tim božji věk izpiše,
Nebi kazo ništa više,

Neg da počet nije moći;
  A kamo li na kraj doći.
Da tko věčnog' gospodina
  Mudrost piše sto godina',
Drugo ništa nenauči,
  Neg zaludu da se muči,
Kad se kini ludujući,
  Nedosežnost dosižući.
Angjeli su božji dosti
  Uzvišeni u mudrosti;
Al' njihovo opet znanje
  Pram božjem' je mnogo manje,
Neg kap mala rose čini,
  Prama morskoj svoj širini.
Tko mogućstvo božje měri,
  Jedno čini, kan' da žměri,
I s pameti da nemiče,
  Nit se misleć šta dotiče:
Jer sabrati sve tabore,
  Što svět ovi dati more;
Uzet silu iz propasti,
  I nebeske sve oblasti,
Pak mogućstvo měrit Boga,
  Bilo b' kao i brez toga;
Pram Bogom je sve to niže,
  Neg mrav sitni kad gamiže,
Da nebeskom vèrti silom,
  I da stresa zemljom cělom.
Da tko sreću, i radosti,
  I skup božjih svih krěpostih
Kazivati kako stane,
  Kažuć svega světa strane,
Koliko je naći blago,
  I sve što je sèrdcu drago,
Kazao bi trule kèrpe,
  I ubožtva strašne hèrpe,

Što od truna manje valja,
  Pram bogatstvu věčnog' kralja.
Sad uskoke ovog' kralja
  Prizovnuti amo valja,
Te upitat odpadnike,
  Strašnog' Boga odmetnike,
Imaju li iskru věre,
  Kad se Bogu iznevěre,
Da njih takne i probudi,
  Kažuć, kako svak poludi,
Kad od Boga svog' odpane,
  I zasluži věčne rane.
Tamni slěpac jer nepazi,
  U tamnosti kamo gazi?
Tko se diže, i pram kome?
  I što služi svak po tome,
Tamnu zloću kada pruži,
  Jasnost božju da obruži?
Kad uvrědi věčnog' kralja,
  Brez kog' ni trun svět nevalja?
Pak nemisli, nit se brini,
  Što svog' Boga neprocěni;
Pak još zloće, i nemiri,
  Što se Bogu iznevěri;
Pak još straha neimade,
  Krivac Bogu što postade?
Pred kojim no sva kolěna
  Od visinah do dubinah
Valja da čas svaki klonu,
  I od straha da potonu,
Kad promisle i procěne,
  Strašnog' Boga od visine,
Kom' nebeski jasni dvori,
  I angjelski svi tabori
Služeć dolě dèrže lice,
  I padaju svi ničice.

A cèrv zemlje jadoviti,
  Běsni čověk siloviti,
Digne svoju holu glavu,
  Da obori božju slavu!
Kao da se puž balavi
  Na to digne i postavi,
Kad rogove digne gori,
  Nebo njima da obori;
Zato nebo da obori,
  Rosom njemu što podvori,
Koja njemu krěpost dade,
  Da gamizat moć imade.
I grěšnik se diže gori,
  Slavu Boga da obori,
Milostivo koga stvori,
  I kom' svakim dobrom dvori,
I od koga ruke prima,
  Da se ganut oblast ima,
Pak kad ovu oblast stiže,
  Da po světu pogamiže,
Od svog' Boga on odběže,
  I s cèrnim se paklom diže,
Za da s kraljem na visini
  Rat zametne, i boj čini.
Oružje ću indi sada
  Primit, da se sablast svlada,
Naoštreno na sve strane,
  Za da ljutje dade rane:
Rěči ljute, i opore
  Primam, sablast da obore,
Da gděgodi glavom gane,
  Nek na čelu prime rane;
A kad běsne baca pěne,
  I jadovno ranit zine,
Nek nju bojno kopje směri
  U čeljusti, da se smiri,

Da pomamno neudara,
  I nečini věčnog' kvara.
Al' boj biti s takvom silom,
  Valja izać s vojskom cělom,
I pokazat krěpost zrělu,
  Za ukinut běsnu silu.
Tkogod indi živ bit želi,
  I u propast rad neseli,
Neka skoči, dok je vrěme,
  I nek bojno kopje prime;
Bojno kopje od krěposti,
  Koje sablast može bosti;
Pak aždaju po srěd sèrdca
  Udre, da se zakopèrca,
I dok grune prěko vrata,
  Kroz paklene jame vrata,
U dubinu od propasti,
  Gdě je město za sablasti,
Da pram nebu smrad nepljuje,
  Nit na zemlji kuge bljuje.
Neg se nitko pak neboji,
  Na mejdanu kada stoji,
I krěposno kad se vlada,
  Da ga sablast preoblada:
Jer dušmanin iz propasti
  Neima sile, ni oblasti,
Da onome ranu dade,
  Tko se ženski nepredade;
Neima kopja, niti mača,
  Krěpostnoga da nadjača;
Dal' s prevarom istom radi,
  Da otruje, i osmradi,
Dokle nagne na smrad pèrsi,
  Da se na njeg' tko namèrsi.

Ukor I.

o

Holosti.

Svak od Boga i naravi
  Blatno tělo zadobavi;
Kome kad Bog dušu stvori,
  S njim ju sdruži, i zatvori,
Nek po věčnog' Boga sudu,
  U blatnome ovom sudu
Privezani rob ostane
  Duša, dok s nje blato spane;
I dokle se u grob sori,
  Da rob onda skoči gori;
Skoči gori, ili doli,
  Kud u robstu svom privoli;
Nek naseli one strane,
  Koje blatu nisu dane.
Je li blatu ili robu
  U blatnome svome grobu
Oblast dana, da se digne,
  I visoke strane stigne?
Hotio bi holi tako;
  Ali tegli naopako,
Kada onim putem gazi,
  Kojim nitko neprolazi,
I koga nam sam Bog skrati,
  I po Bogu narav mati.
Kad odvětak starca Noja
  Běsno nadù holost svoja,
Grad visoki da sazidje,
  Da k nebesom po njem idje;
Da po čudu od visine
  Svud njihovo ime sine;
Nek se čudeć zemlja stresa
  Videć bedem do nebesa';

I nek bedem od visine
  Slava bude dědovine,
Koja silu tu osnova,
  Kod poslědka svih věkovah:
Tad Sabaoth Bog veliki
  Vrat ulomi praznoj diki,
Kad jezike njima smete,
  Ne brez holog' posla štete.
Jer drug druga nerazumi,
  Nit odgovor dati umi;
Što potrebno njima běše,
  Za uzdignut svoj grad više.
I ovako slava světa
  Ostà uvěk nedospěta,
I za rugo proměnjena,
  Neka bude svim spomena,
Da netèrpi Bog holosti
  I světovne izpraznosti.
Indi holi uzrok traži,
  I što misliš, pravo kaži:
Zašto kad si tamno blato,
  I duši je robstvo dato,
Ti za nizko tako těsto
  Od visine išteš město,
Koje narav blatu neda;
  Koje zaman rob izgleda.
K sebi holi sad preměsti
  Sliku ovu; pak se svěsti,
Da je bolje nizko biti,
  Neg visinu obljubiti:
Čověka bo na nizini
  Svak neg holog' većma cěni,
Kao zemlju, koja leži,
  I po kojoj težak teži,
Milujemo; jer nas hrani,
  I od mèrtvog' glada brani,

Kad plod daje obilati,
  I težaka věrno plati,
I darove mnoge pruži,
  Koje narod nezasluži.
Tako biva i kod ljudih,
  Kad je koji sladke ćudi,
Gèrliti ga svaki stane,
  Kan' da njime lěči rane:
Zašto ljudi od nizine
  Svakom' ljubav radi čine;
A koji se holo diže,
  Od njeg' mudri širom běže,
Da im holost nezasmèrdi;
  Il' njih holi nenagèrdi.
Zemlja dok je na svom městu,
  I u svome stoji těstu,
Smrad joj neće ime biti,
  Nit se ima čim kuditi:
Al' po větru kada hodi,
  Il' kad pliva pak po vodi,
Smetlište joj ime biva
  I mulj gadni, koji pliva.
Sto se majki zemlji reče,
  Sin od toga neuteče:
Dok na svome městu stoji,
  Ukora se on neboji;
Al' kad leti, il' kad pliva,
  Smrad mu odmah ime biva.
Ali ćeš mi zajer reći,
  Za izmać se, i uteći,
Da ti nisi prah zemljeni;
  Niti da si mulj vodeni.
Dal' planina od visine,
  Gděno najprě sunce sine,
I rad toga kano bolja
  Od ravnoga biva polja.

Lěpo mi se poizmačè;
  Al' daleko neodmačè;
Jer da b' bio i planina,
  Koja bi ti bila cěna?
Planina bi tebi dala,
  Da je tvoja cěna mala,
Rad pustoši i tvèrdine,
  Radi zime i rad tmine:
Visoke su gore puste,
  I po njima jame guste,
Da se od njih pamet plaši,
  I čověčja narav straši.
Samo zvěrad nepitoma,
  Kojim s ljudma nije doma,
Cèrnu goru zato ljube,
  Da njih ljudi nepogube;
Njima bo je majka mila,
  Jerbo ih je odhranila;
I studena nědra svoja,
  Mračne jame rad pokoja
Majka plahom jatu dade,
  Utočište da imade,
Kad se hitri lovci dignu,
  Da ga lako nedostignu.
Te s tim li se gore diče
  Što vas narod na njih viče;
Da su tvèrde i vèrletne?
  I po njima staze smetne?
Da putnici kad putuju
  Istu majku zemlju psuju,
Da planinu rodi tvèrdu,
  Kćercu majki na pogèrdu,
Koja drugog' zaručnika,
  Za koga bi bita slika,
Nije vèrstna, neg medvěda,
  Koji sèrdit běsno kida,

Ili lava, koji riče,
 Il' divjaka, koji siče?
Na planini od visine
 Malo kada zima gine;
Sněgovi su i ledovi,
 Větrovi su i smetovi;
Njoj su kose i kalpaci
 Tamne magle i oblaci;
Koje kadkad větar skine
 S hole glave od planine,
Nek visoku svoju glavu
 Kaže golu i ćelavu;
Da nek bratja hole glave
 Vide, s kim se dično slave.
Eto cèrne gore brate
 Ogledalo lěpo za te!
Ako ćeš joj biti sličan,
 Imaš čime biti dičan;
Imaš odkud uzet slavu,
 Za holitu svoju glavu,
Da te zvěrad omiluju;
 A neka te ljudi psuju,
Što se s cèrnom gorom družiš;
 Majku narav da obružiš,
Koja takvog' sina rodi,
 Da strašilo bit pogodi;
Jer kada se holo pružiš,
 Da se s cèrnom gorom sdružiš,
Ona tebi daje rugo,
 I od tebe prima drugo,
Da se težko reći more,
 Koje od kog' biva gore.
Kog' se vrědnost znati neda,
 Na druga se njemu gleda;
I cěna se njemu vidi
 U svom drugu, koga slědi:

Kakva druga tko uzima,
  Takvu cěnu i sam ima:
Ti se holi sam odmećeš,
  Da drugovat s ljudmi nećeš;
Dal' se dèržiš cèrne gore,
  Da ti cěnu dati more,
Da si majka, da si hrana
  Mnogom smradu i obrana;
I u tome išteš slavu,
  Kad za gnězdo daješ glavu,
Gdě zmaj leži od holosti,
  I sablasti s njime dosti,
Koje tvoju slavu pune,
  Kad te svojom zloćom krune.
Pazi indi! je l' to dika,
  Što si cèrnoj gori slika?
Svaka li je, mliš, visina
  Izvèrstnija od nizinah?
Gledaj jele u planini!
  Gledaj voćke u nizini!
Pod oblak se jela vije,
  Ali na njoj voća nije;
Rodne voćke toga běže,
  Vèrh da im se gore diže.
Dal' zemljice majke paze,
  Da visoko neodlaze,
Da im dade krěpost cvěta,
  I plod voća plemenita:
I kad voće već sazori,
  Da visoko nije gori;
Da se nebi polupalo,
  Iz visine kad bi palo;
Il' da nebi rad visine
  Osim svoje bilo cěne,
Neobrano kad iztrune,
  Nekoristno dokle grune.

Ti ako ćeš voćka biti,
I koristni plod doněti,
Holito se neuzdiži,
Nit od majke zemlje běži;
Za da hole rad visine
Neizgubiš ploda cěne,
Koga moreš dati dosti,
Kad se dèržiš poniznosti.
Znaš li, deblo da brez ploda
Koje neda dužnog' roda,
Imade se izvaliti
I u vatru uvaliti?
Radi indi plodan biti,
I koristni plod doněti,
Da na vatru nedopaneš,
I brez ploda da neplaneš.
Pak se i to jošter sěti,
Ako ćeš se ponositi,
Da što dèrvo više stoji,
Vihora se većma boji;
Jer ga veća sila bije,
I lakše ga predobije,
Da ga slomi, il' izvali,
I na cèrnu zemlju svali.
To i čověk lako stigne,
Kad visoko glavu digne,
Da se vihor bèrzo digne,
I k zemlji mu glavu prigne;
I što više běše gori,
To se ružnje k zemlji sori;
Ružnje bo se iz visine
Grune, nego iz nizine.
Nek krilate i prelake
Ptice lete pod oblake,
I visoke dèrže strane,
Kojeno su njima dane.

A nek čověk zemlje pazi,
I visoko neuzlazi;
Jer ištući poletiti,
Neće moći ni hoditi.
Tko bez krilah letět stane,
Vèrlo lako s noguh spane.
Ptica što se više diže,
To je svoga grada bliže,
U kome se lako pazi,
Da u mrěže nenagazi.
Tako čověk što je niže,
To je svoga doma bliže,
I manje se srušit boji,
Kad na nizku městu stoji;
Jer iz majke zemlje krila
Nerine ga svaka sila.
Ptica ako k zemlji sadje,
Lako lovca sebi nadje;
Tako čověk leteć gori,
Lasno nadje, što ga sori.
Kad mrav cèrni okrilati,
I stane se uzdizati,
Misli, da je sin sokola,
Koga nose krila hola:
Al' ako se vihor stište,
Zabaci ga u smetlište.
To čověku dogodi se,
Kad letěti usudi se,
Mli, da sunce ima brata,
Il' zvězdenog' da je jata;
Ali kada pouzadje,
Bèrzo vihor sebi nadje,
U smetlište da ga struni,
Nek s njim holu glavu kruni.
Svak nek svoga města pazi,
Za da na zlo nenagazi;

Zašto tudje tko posvoji,
Malo kad se izpokoji.
Što je holost, što l' nizina,
Kakva li je kojoj cěna,
Uzmi sliku, nek te gane,
Kad se žito vějat stane.
Cisto odmah dolě pada,
I luči se od svog' gada;
A prah, plěva i smetlište
Po větru se dignut ište.
Vâs je narod ovog' světa
Kano jedna hèrpa žita;
I po tome znano biva,
Što je žito, što li plěva:
Tko ponizno k zemlji pada,
Od holosti neima gada;
A holito tko popliva,
To je gadna světa plěva;
Nit hambara božjeg' ište
Takva plěva i smetlište.
Dim pogledaj kad se diže,
I k visini pogamiže,
Štogod više sebe metje,
To većma se sve razmetje;
I kad dodje do visinah,
To mu onda biva cěna,
Da se za njeg' ni neznade,
Kamo hode, i propade.
Pazi, što će tebi biti,
Kad se s dimom počmeš viti:
Sto po jednom putu hodi,
K jednom městu i pogodi.
Kad ćeš s dimom gore ići,
S dimom ćeš se i razići;
Visina bo mnoge stvari,
Il' razčini, il' pokvari.

Što se oblak diže više,
To dà manje lěpe kiše:
Jer vihori njime mašu,
Dok zamute u njem kašu,
Sněg, oluju, i metjavu,
I učine posve spravu,
Holi ćaća da ošteni
Plod, kao i sam nepošteni.
Indi kaži, što nahodiš,
Da visoko tako hodiš?
Morebit si mudre glave?
I rad toga išteš slave:
Al' mož'š li se sětiti,
Što će reći mudrom biti?
To je temelj od mudrosti:
Sama sebe poznat dosti.
Tko promišljat sebe stane,
Valja, da mu na um pane,
Da je zemlja njemu mati,
Zemlja da će i postati.
To je znati mudrost prava;
A holost je tašta slava,
Koju kada ište holi,
Vèrlo lako grune doli.
Tko će indi letět gori,
Nevěštije da se sori,
Kud ga strašna smèrt porine,
Na zavičaj od starine?
Tko zemljice majke pazi,
I tko tiho po njoj gazi,
Težko mu se tad nečini,
Kad ga smèrtna rana kini,
Što se malo niže spusti
Cèrnoj zemlji u čeljusti,
I prostirač svoj privèrne
Zemlju, da se njom ogèrne;

Kao koji leti gori,
  Pak se sruši, i obori
Iz visine iz nenada,
  I u jamu zemlje pada,
I za pokrov zadobavi
  Zemlju, koju već ostavì.
Gledaj pokrov tvoj holiti!
  Kako ćeš mu odolěti,
Da ti oči tvoje blati,
  Kog sad nećeš ni gledati?
Gledaj pokrov tvoj holiti!
  Kako budeš odolěti,
Da ti slava hole krune
  Pod pokrovom zemlje trune,
Koju běsno tad ostaviš,
  Kad nesvěsno sebe slaviš?
Daj! dalje se sad pitajmo,
  I uzroke popipajmo:
Morebit si u jakosti
  Samson drugi, i krěposti?
Te ti jakost daje cěnu,
  I diže te na visinu.
Al' da b' jaki ti i bio,
  Tu bi cěnu izgubio
Kod volovah i bivolah,
  Vukuć s njima težka kola.
Morebit si lěpa lica,
  Kao sunce, il' danica,
Te rad toga jasno sinù?
  I zadobi vèrstnu cěnu?
To je zajer tvoja slava,
  Ali slaba, i hèrdjava;
Jer kod ženskih praznih glavah
  Od lica se ište slava,
A razumni malo paze
  Lěpo lice, il' obraze;

Jer nemore dati cěne,
  Nit uzdignut na visine
Blato ozgor pogladjeno,
  A unutra nagèrdjeno.
Kožu s lica skinut podaj,
  Pak se motri i ogledaj;
I vidit ćeš, da strašilo
  Pod kožom je prije bilo.
Tko će stvari cěnu dati,
  Svu ju valja razgledati,
Zlo i dobro nek sastavi,
  Pak neka ju onda slavi.
Jarac, kad se ponapoji,
  I nad vodom popostoji,
Videć bradu i rogove,
  Neima li misli ove?
„O u gradu da bi bio,
  Gospodstvo bi zadobio;
„Brada kaže pamet zrělu,
  A rogovi moć i silu.
„A tko ima te krěposti
  Od pameti i jakosti,
„More biti starěšina,
  I gospodin od visinah“.
Al' stan'! postaj kozja glavo!
  Još ti neznaš tebe pravo:
Jer da bi se strag vidio,
  Sebe bi se zastidio.
To holiti uzmi za se.
  Pak pogledaj dobro na se,
Je l' lěpota sa svih stranah
  Slave vrědna tebi dana?
Bolje inda, da mož'š znati
  Tebi pravu cěnu dati.
Znaj! što vèrlo bèrzo gine,
  Nije vèrstno mnoge cěne.

Neka ti je lěpo lice,
 Samo jedne od groznice
Lěpotu će izgubiti,
 I rugobe slika biti.
Što je lěpše od ljubice?
 I rumene od ružice?
Pak su opet male cěne;
 Jer im bèrzo lice gine.
Cvět sad cvate, sad opada;
 I dopada ružnog' gada.
Cvět je našeg' lica slika,
 Kažuć, što je těla dika;
Časom cvate naše tělo;
 A do časa biva gnjilo;
I iz pèrvog' biva cvěta
 Stvar najružnja ovog' světa.
Sad krěpostno stoji gori,
 A u grob se sad obori
Gadnim cèrvom za večeru.
 Da ga toče i prožderu.
Da bi lěpše lice bilo
 Bogu većma zato milo,
To bi uzrok pravi bio,
 Da b' lěpotu svak ljubio;
Ali Bogu lěpo tělo
 Već neg' ružno nije milo;
Dal' se sgodi kadkad i to,
 Da je lice plemenito
Sèrčbu božju probudilo,
 Brez lěpote što b' nebilo.
Većma lěpi nego prosti
 Uzdižu se u holosti.
Morebit si ti od grada,
 Koji s mnogo světa vlada,
Te rad glasne domovine
 Dižeš tebe na visine,

I za malo cěniš druge,
  Kan da bi ti bili sluge?
Mnogi tako, znam, trabune
  I s tim ljudma uši pune,
Kan da bi njim domovina
  Bila jasna měsečina,
Jeda b' po tom bolji bili,
  I visinu zadobili.
Al' stvar da bi pravo znali,
  Lasno bi se zauzdali,
Nepotvarat tudjeg' zida,
  Da im mèrzlu slavu prida.
Jer da bi se i sgodilo,
  Da b' njihovo gnězdo bilo
Rim, Athena ili Troja,
  Ili glasna strana koja,
To bi slaba bila slava,
  Kad je sobom slaba glava.
Istina je, to se znade,
  Grad veliki da imade
I gospode světle dosti,
  I junakah od krěposti,
I mudracah razboritih,
  I gospojah zazoritih,
I čeljadi plemenite,
  Koja takva města kite;
Al' i drugog' puka ima
  Svakojaka, i med njima
I budalah, i strašivih,
  I lupežah, i laživih.
Toga broje veća města
  Na stotine i na tri sta,
Manja města gdě nemogu,
  Ni desetka da izmogu.
Sad mi reci, domoglasni!
  Što ti veće město hasni?

Nuder nadje ti poruka,
   Da sin nisi stražnjeg' puka?
Mlim, pèrvoga da bi bio,
   To bi znanje već dobio,
Da je tvoja domovina
   Znana drugim od starina.
Nit se trěba već mučiti,
   Znanu kome stvar činiti:
Ako l' za nju znali nebi,
   Da věrovat neće tebi,
Dal' nevěštu kad stvar kažeš,
   Misliti će, da im lažeš.
Sad sve ovo kad sastaviš,
   I promisliš, čim se slaviš,
Lasno ćeš se naučiti,
   Sebe s gradom nedičiti;
Jer il' hèrdjav svoj rod kažeš,
   Il' se ružiš, kada lažeš. —
Al' pitanje sve do sada
   Ako holog' neoblada,
I razgovor od razloga
   Nekaže mu puta svoga,
Nek se barem s ovim svěsti.
   Mudroznanac što navěsti.
Kad Diogen mudra glava,
   Znajuć, što je světa slava,
Drugim hoti nauk dati,
   Da njih holost neoblati,
Od mèrtvačkih hèrpu kostih
   Stade motrit dugo dosti.
Aleksander kralj ga pita:
   Što ćeš glavo razborita?
Jer mèrtvačke kosti gledaš?
   Jer li mèrtvim pokoj nedaš?
Tad Diogen odgovara:
   „Svět promišljam, kako vara,

„Da Filipa otca tvoga,
  Kralja nĕgda uzmožnoga,
„Razsaznati nije kosti
  Od ubogih i od prostih;
„Koga nĕgda svĕt proslavì,
  Onog' sin svoj sad ostavì;
„Kom' gradovi i tabori
  I svĕt mnogi nĕgda dvori,
„Kosti mu se sada ruše
  I med proste razasuše;
„Macedonsku koji krunu
  Nosì, sad mu kosti trunu;
„I na mĕsto one slave,
  Sad mu nije poznat glave,
„Je li krunu kad nosila,
  Il' goloću podnosila;
„Je li kada tresla svĕtom,
  Il' tišila drugog' mitom;
„Je li drugog' kad strašila;
  Il' se svakog' kad plašila."
O! da bi se svaki holi
  Nadvirio u grob doli,
Te da mèrtvih gleda kosti,
  Ogledalo pram holosti,
Za da vidi, i poznade,
  Na što skoro doć imade.
Mogao bi lako znati,
  Da se neće razaznati
Od onoga, koji sada
  U holosti bĕsno vlada.
Nu hologa golu glavu
  Za njegovu pitaj slavu,
Nek ti kaže, i svĕdoči:
  Kamo su mu hitre oči?
Kamo mozag? nos? i usta?
  Kamo s glave kosa gusta?

Kamo lice? gdě su zubi?
  Kako ova sva izgubi?
Kamo jezik? gèrlo? pèrsi?
  Da sve cèrna zemlja smèrsi,
I u svoje uze těsto,
  Svim jednako dajuć město,
Odgovor bi glava hola
  Něma, mèrtva, šuplja, gola,
I mučeći jasno dala,
  Smèrt sve da je pozobala.
Pak joj opet nije dosta,
  Dal' i na te, koji ostà,
Pazi, da te skoro stlači,
  Dok te sa mnom izjednači.
Niti misli, što ti reko',
  Da bi bilo još daleko;
Misleć, da smèrt onda bane,
  Od starosti kad tko pane,
Ili bolest kad ga sruši,
  Kad ga gnjavi, i zaduši. —
Sada indi sada holi!
  Pazi, gdě te duša boli,
Pak se lěči, nedangubi,
  Prije neg te smèrt pogubi;
Jer kad primeš věčnu ranu
  Strašne smèrti na mejdanu,
Onda neima veće lěka,
  Svih vrěmenah, svega věka,
Da izlěči smèrtnu ranu
  Po holosti tebi danu.
S Bogom, holi! nezaměri,
  Sto te bolje neizměrih;
Měrit će te božja vaga,
  Al' se pazi, da tad vraga
Po holosti nedopaneš,
  I s njim uvěk nepropaneš.

Ukor II.

o

Lakomosti.

Pisaoci něki kažu,
Koji slične pěsme slažu;
Da u paklu potok vrěje,
Od kog' dok se tko napije,
Uspomenu znanih stvarih
Za uvěke svu pokvari.
To istina prem da nije,
Da taj potok paklom vrěje,
I da ovu krěpost ima,
Popit razum da uzima;
Istina je baš očita,
Da bogatstvo ovog' světa,
Tko za njega mnogo mari,
Razum smuti, i pokvari;
Da tko od njeg' piti stane,
Brez razuma svog' ostane;
Da već sebe, nit drugoga,
Nit istoga pozna Boga.
Od naravi to imamo,
Da, ako li za se znamo,
Mili pokoj i mir pravi,
Radi, da svak zadobavi;
I da sebe svaki pazi,
Da u nemir nezagazi:
Raju bo je mir prilika;
A nemir je paklu slika.
Tkogod blago spravljat stane,
Mirovati svak prestane;
I pakleni nemir kuša,
Još dokle je s tělom duša.

Paklenoga sužnjem dvora
  Najtežja je to pokora,
Da nit' Boga uživaju,
  Nit im muke kad prestaju.
Te dvě vèrsti od pokore
  I lakomce světa more;
Jer o blago tko s' omèrsi,
  Ljubav s Bogom on pomèrsi.
I ovako kad odpane,
  I na Boga mèrzit stane,
Od svog' pakla bilěg prima,
  Nikad mira da neima.
Lakomost je bilěg pravi,
  Kog' lakomac na se stavi,
Da za blagom světa gine,
  I nikada nepočine:
Pamet mu se uvěk skita,
  Tražeć željnog' blaga světa;
Sad po suhu, sad po vodi
  Njemu želja pamet vodi,
Da poznade i providi,
  Gdě dobitak, gdě l' kvar slědi.
Měri tvèrde sad planine,
  A sad more od širine,
More li se kako preći,
  Il' okolo kud obići.
On hajduke cèrnih gorah,
  I talase strašnog mora,
Često ima na pameti,
  Kako će mu sve oteti:
Dal' od dobrih, i od věrnih
  Mli, da su mu svi nevěrni;
I da će ga pogubiti;
  Ili barem porobiti.
Još i čeljad što imade,
  Mli, o glavi da mu rade;

I od věrne još družine,
  Pazi, da gdě nepogine;
I da blago koje spravi,
  Njega s glavom nerazstavi.
O kèrvavo světa blago!
  Ludom' ti si slěpcu drago,
Kad dar mira i pokoja
  Njemu neda želja tvoja.
Pamet mu je sve navita,
  Promišljajuć blago světa,
Kako ga je težko steći,
  Lasno prosut i razteći.
Vidi brigu, s kojom pliva,
  Da svu korist predobiva;
Jer promišljat kada stane,
  Koliko ga težko pane,
I dobiti i paziti,
  Mora mu se omraziti
Vâs dobitak i sladkoća,
  Videć, da je sve gorkoća;
A svèrh svega videć radost
  Manju, neg će biti žalost,
Kad sve bude ostaviti,
  I s blagom se razstaviti.
O pameti lakomoga!
  Jer negledaš bivstva svoga?
S mukom, koju pamet daje,
  Muka těla drug postaje:
Još bo sunce, ni danica,
  Nepomoli svoga lica,
Kad lakomi pute čine,
  Do zahoda i do tmine;
Dal' i noćom od pokoja,
  Njih lakomost muči svoja,
Da truditi neprěstanu,
  Dal' na poslu nek osvanu.

Kad noć ljude i živinu
  Nudi, mirno da počinu,
Tad lakome želja vuče,
  Brez pokoja da se muče.
O lakomi! sram vas bilo!
  Tako li je vaše dělo,
Da za pokoj zlatne cěne,
  Manje znate neg živine?
Vó od jarma kad počine,
  I s konja se samar skine,
Vi u znoju tad plivate,
  I kèrvi se zalivate.
Francuzi se pomamiše,
  Kad latinsko vino piše,
Da rad njega vojevaše,
  I kèrv svoju prolěvaše.
Tu lakomi ludost čini,
  Kad kèrv svoju manje cěni,
Nego blago, koje bere,
  Rad kog' svoju sam kèrv ždere.
O lakomi! te gdě biste?
  Gdě l' se onda dogodiste,
Kad se ljudma pamet dade,
  Da vas dio nezapade?
To još da vam nije znano,
  Kakvo vam je blago dano,
Kada pokoj, i slobodu,
  Zadobiste po porodu;
A vi tako ludi biste,
  Da tu srěću proměniste
Rad varavog' světa blaga,
  U kom srěći neima traga.
Srebro li je, ili zlato,
  Mlite, nami dano zato,
Da se njemu mi prodamo,
  A ne da ga uživamo?

O nesvěsni sužnji zlata!
  O robovi blědog' blata!
Nahodi se kadkad ljudih
  Brez razuma i preludih,
Na galiju da se dadu,
  I za uvěk već prodadu,
Koje potlě s time kore,
  I bijući njih govore:
Vozi meso ti prodano,
  I pod oblast drugom' dano.
O nesvěstne vèrlo cěne!
  O jadovne tèrgovine!
Ali nije tu ni čuda,
  Da je tako pamet luda,
Kad tko samog' sebe proda,
  Na poslove težkog' broda:
Jer na korist koga kralja
  To prodano meso valja:
Al je čudo prěko čuda,
  Da je tako pamet luda,
Sužnju svome da se proda;
  I u mèrtve ruke doda,
Gdě nit samom sebi valja,
  Nit na korist biva kralja.
Tako čine blagozobi,
  Da su svome blagu robi,
Kad kèrvavu svoju muku
  Pod lakomu vèrgu ruku;
I kad sèrdce s njom zatvore,
  Da se ganut već nemore,
Izpod ključa lakomosti,
  Da se ikad već oprosti;
Te da pruži svoju ruku,
  Za načeti svoju muku,
Il rad svoje dobre volje,
  Ili ljute rad nevolje,

Vole sa psim' glad tèrpiti,
  I s govedim' mlaku piti,
Nego tvèrde pružit ruke,
  I zagrabit trudne muke,
Željno tělo da prihvate,
  I da najam njemu plate.
I dok živu sve ovako
  Robovi su naopako,
Kad su mèrtvog' svoga roba
  Sužnji živi do svog' groba.
Al pustimo blagobere,
  Nek svak sebe ludo dere,
I prodaje za necěnu,
  Kano pustoš, il mèrcinu:
Dat se barem to nemore,
  Svog' izkèrnjeg' da obore.
Od Boga je i naravi
  Put ukazan svima pravi,
Da nam složnost bude mila,
  Kano stranam jednog' těla:
Jedna bo smo svi obćina;
  Jedna narav, i skupština.
Dužnost indi tu imamo,
  Da izkèrnjem' pomoć damo;
A ne da ga oborimo,
  Pogazimo i robimo.
Da bi našeg těla strane
  Bile tako razuzdane,
Svaka sebi da poludi,
  Jedna drugoj da nahudi:
Noge da b' se pomamile,
  Našu jamu da b' odněle;
A mač ruke da popanu,
  Da zadadu sèrdcu ranu;
Jezik da se krivo pruži,
  Da nas smèrtne krivce tuži;

Da pameti oči lažu,
  I od světla tamno kažu;
Pamet volju da b' varala,
  I za dobro zlo prodala;
Volja pamet da pogubi,
  Da saséku jezik zubi;
Strane ove i ostale
  Těla na zlo da b' ustale,
Jedna drugu da pokvari,
  Da pogubi, il prevari:
Što b' od ove smutnje bilo?
  Kamo li bi onda tělo?
Nebi drugo moglo biti,
  Moralo b' se pogubiti.
Ovo biva i obćini,
  Kad lakomu ludost čini;
Kada jači na to pazi,
  Nejačega da pogazi,
Da mu otme i izmakne,
  I nemilo njega smakne.
Manji opet način traži,
  Po nevěri i po laži,
Da on svoga poglavara
  U dužnosti svojoj vara,
Laži kujuć na hiljade,
  Lažuć ništa da neimade;
Srěća mu je i godina
  Kriva kod svog' gospodina,
Da mu truda neizplati,
  Odkud dužnost može dati.
A vèrstnici i jednaki,
  Na to dobro pazi svaki,
Da himbene nadju stvari,
  Jedan drugog' da prevari;
Da se njima sdruže kese,
  Dok u svoju sve pritrese.

O obćino i ljubavi!
Tako li te sad svět slavi,
Da dar božji, i naravi
Za se bacì i ostavì?

Jovan Raić.

Rodì se godine 1726 u Karlovcih. Svèršiv škole u Komoranu i Šoprunu ode g. 1753 rad daljega izobraženja u Kijev. Tu probavi tri godine, zatim proživi jednu godinu u Moskvi, a poslè toga se vrati u domovinu. Nu tu nenadje dočeka, kakovu se je nadao, zato se vrati opet u Rusku, a po imenu u Kijev. Ovdě ostane něko vrème, pak onda otide u Carigrad s tom naměrom, da kupi gradivo za sèrbsku povèstnicu. Iz Carigrada ga bèrzo protěra kuga, zato se uteče u Svetu goru, gdě je mislio naći neizcèrpivi izvor za historiju sèrbsku; ali se prevari u nadi: monasi nehtèdoše stranu, nepoznatu, siromahu putniku svojih škrinjah ni otvoriti. God. 1758 vrati se u Karlovce i postane učiteljem, a malo poslě ode u Tamišgrad, gdè je tri godine bogoslovne nauke predavao. Iz Tamišgrada dodje na poziv biskupa M. Putnika u Novi Sad, i tu je u učiteljskom zvanju tako uspěšno dělovao, da se je bačko svetjenstvo od ostaloga svetjenstva znatno počelo odlikovati. Biskup ga učini arhimandritom Koviljskim. I biskupiju mu ponudiše do petnaest putah, nu on se nehtědè toga posla primiti. Umre god. 1801. — Raić napisà toga vèrlo mnogo, a sve jezikom, kao što je u početku članka, koji dolě slèdi. Veća čest njegovih dèlah leži u rukopisih. Na svèt je do sada izašlo: 1. Boj zmaja sa orlovi 1791; 2. Iz ruskoga prevedene propovèdi 1794; 3. Istorija raznih slavenskih narodov, u 4 svezka 1792—5; 4. Tragedija Uroš poslèdnji car od korena Nemanjina 1798; 5. Cvětnik 1802; 6. Pèsne, bez imena. U rukopisu ima više bogoslovnih i historičkih povećih pisamah.

Iz Istorije raznih slavenskih narodov.

(Knjiga VII. glava XII., §§. 18. 19. 20. 21. 22. 23.)

V toje vremja Stefan Ban, Stefana Knjaza sin, muž velmi blagorazumen, Bosanskija deržavi obladàše. Sej knjaže-

nije Holmskoje priobrěv, kotorago ljudi graničnija města Stefana Cara Serbskago neprestanno plěnjahu i opustoševahu, najpačeže obiždahu judol Trebinskija prěděli; Kanala, Gacka, Rudina i pročaja města obižahu daže do samago Katara. Siježe bivaše, jako Stefan Car v preodolěniji strani Romanii zakosněvaše, pomjanutija strani zaščitati nemogl. Vozvrašč sja že iz Romanii s pobèditelnoju rukoju o pokoreniji Bosanskago Bana Stefana, i pročih, kotoriji jego vlasti otmetnuša sja i izměniša, smotrèti načinajet. Vsemu ubo priugotovannu bivšu, ustremi sja Car vediji s soboju i supružnicu svoju Jelenu, dščer Joanna Kantakuzena Carja Grečeskago, i othodit v Bosanskija graničnija prěděli bliz rèki Drina s 50000 konnih i 30000 pěhotnago vojinstva. Razuměv že sija Stefan Ban, i toj vojinstvo svoje sovokupi: no jegda vidě, jako nevozmožno jemu jest, protivostati tolikoj silě, mnogaja i velikaja drevesa ssěk, prohodnaja města i razputnija stezi krěpko zagraditi prikaza, a sam v velikih i gustih lěsah i visokih gorah jako v prekrěpkih graděh prebivaše. Ješče po vsjudu Bosanskih měst prohodi krěpkimi karaulami utverdi, kromě že těh prohodov vesma truden v Bosanskuju zemlju vhod bjaše. I togda Carevim silam krajině nevozmožno bě vlèsti v Bosnu, jestli bi velmoži jego i boljari ot nego neotstupili bili, i v taj s carem soglasije nevoziměli bi. Zane on nabljudaše ih, da ne kako ot někojego velmož svojih carju predan budet. Car ubo uvědav onih vsja kromě vsakago prepjatija v Bosnu vhodit, i vsja ogněm zapustěniju predajet, ni že sami mnogocěnni dvor Bana poščadě. I takovoje strogoje ustremlenije sotvori navaždenijem ženi svojeja, toja ponuždenijem posla vojinstvo svoje, i grad Bobovac (Travnik), v kotorom jedinorodna dšči Stefanova Jelisavet prebivala, razhititi povelě: no poneže vesma ukrěplen bě, nevozmogše vosprijati jego, ostaviša.

*

* *

Svu bosansku dèržavu protečè silnom rukom careva vojska, tija do graničnih stranah, zvanih Dumna ili Dumno.

Došav car u rečenu Dumnjansku dèržavu, prohtědè mu se malo od napora počinuti. Zatim posla jednu čest vojske u stranu, nazvanu po rěci Cetini; a drugu čest posla u Dačersku stranu k zemlji hèrvatskoj, da ondě buduće města oplěne; sam pako podjè s ostalom vojskom u Zahumsku kneževinu; oružem zauzè gradove nazvane Imota i Novi, i dobrom ih posadom ukrěpi. Tada se caru prikloni mnogo bosanskih i humskih blagorodnih vlastelah, a mnogo ih s njim i otidè u Rašku oblast. To je pověst gospodina Brankovića, koju je i Mavrourbin podobnimi rěčmi u svojoj historiji na str. 231 zabilježio; a Du Fresne daje je u G. III. §. 60. str. 61. pokratjeno, nu pridaje još, da je car Stěpan Banovu kćer bio zaprosio za svoga sina Uroša, tako da mu dade za bračni dar Humsku kneževinu, i buduć da ban nije privolio na njegovu prošnju, zato se je poslě toga medju njimi neprestana vojna produžila. Udana bi pako ta Jelisava kašnje za Ljudevita kralja ugarskoga, i bijaše materom Marije, žene Sigmunda kralja ugarskoga i kašnje cara rimskoga. A kada je vojevao na oběZente, otè (po opisanju Mavrourbinovu na str. 230.) mnogo zlata, srebra i dragocěnih stvarih rimskim cèrkvam: zato mu zagrozì papa po svojih poslanicih svojim gněvom, ako nevrati ugrabljenih stvarih; a kada ih je povratio, pomiriše se opet; nu o takovoj njegovoj grabeži ništa ne spominju naše historije.

Doklam je car još u bosanskih stranah boravio, odpravljeni biše k njem poslanici mlětačke i dubrovničke republike, da o tom svakako nastoje, da se mir učini izmed cara i bana; jerbo su si još udilj bili protivnici, i car je svu dèržavu Stěpanovu konačnomu opustošenju predao. K tom pridaje još Mavrourbin, da je cara, kada se je vraćao u Rasiju, u Bašči, velikom polju medju Blagajem i Mostarom, susrio posebni poslanik dubrovačke republike, i da ga je pozvao u svoj grad. Odpustiv vojsku podje car onamo samo sa svojom dvorem, i ondè bi primljen sa svakom slavom i velelěpjem i počašljen i odaren tri cèla dneva neprestano. I poslě toga sprovodiše ga na brodovih repu-

blike u Kotor njegov grad, i odatle se vrati prěko Zete u Rasiju. . . .

Od dana do dana uspěvajuć oružem svojim pobědonosnim ukrěpi Stěpan carstvo svoje, te ga razprostranì i proslavì velelěpo. Podjè pako i k Bělopoljskom gradu na rěci Savi, i dobì ga od Ljudevita sa svimi podunavskimi dèržavami pod svoju oblast, i obnovì taj grad i krěpko ga utvèrdì. I tako uvedè veliku tišinu u svojem carstvu. Ovih stvarih neopisuje nitko izmed latinskih spisateljah, osim Brankovića i sèrbskoga rodoslova. Nu oni nespominju mnogo toga, što služi sèrbskoj slavi, kao što se to može opaziti na mnogo městah. Kašnje podižè više božanstvenih hramovah, navlastito pako hram svetoga Arhistratega Mihaila na rěci Bistrici bliže Prizrena; tu bo mu bijaše običaj molitve svoje Bogu uznašati.

Něko vrěme sabraše se svi velmože, knezovi i vojvode i svi načelnici sèrbskoga naroda, na blagdan svetoga Arhistratega. I po dokončenju cèrkvenih molitvah svetkovahu svetčano; i tu uzè car svojom rukom najpoglavitiju zastavu i ovako govoraše svim velmožam: Odgovorite nam, boguljubezni knezovi, na koju ćemo stranu odavle vojevati, da li na gèrčku ili na alemansku zemlju? Oni pako razveselivši se radostno odgovoriše: Na koju god stranu ti, slavni care, zapovědiš, mi vazda spremni čekamo. To učinì on, da natèra strah u sèrdca svojih protivnikah. A na toj zastavi bijaše na jednoj strani velikom věštinom izvedeno carsko znamenje, dvoglav orao s ostalim ukrašenjem, a na drugoj strani slika svetoga Arhistratega Mihaila s golim mačem. . .

Uredivši veliki i silni car sa redoma sve vladalačke poslove, počè promišljati i o budućih potomcih i naslědnicih tolike slave; radi toga namèni sina si Uroša oženiti. On bijaše zaprosio Jelisavu, kćer bosanskoga bana, za drugaricu svomu naslědniku i mladomu kralju Urošu, nu njezin otac nehtědè pristati na Stěpanove ugovore; i tako se razmetnù to prijateljstvo i proměnì se u glavno neprijateljstvo. Zbog toga opreděli Nikolu Bučina velikoga viste-

ra, plemića kotorskoga (po Du Fresne-u svojega protovestiara, a po Mavrourbinu kaznačea), i poslà ga k francuzkom kralju Ivanu, da zaprosi jednu izmed njegovih kćerih za drugaricu njegovu sinu Urošu petomu kralju. Ovaj ovèrši poslanički posao, predstaviv kralju carevu prošnju. A francuzki mu kralj odgovorì, da će s radostju i velikom pripravnostju svoju kćer dati, ako samo car Stěpan sa sinom si Urošem primi zakon zapadne rimske cèrkve. Nadariv još velikoga vistera mnogimi darovi i častju odpustì ga, da se vrati. Car pako čim je sve to izvěstno od vistera razumio . . ., umah poslà svatovne ljude k Vladu ili Blajku, inače Lajošu vojvodi. Vlako-zaplaninske zemlje knezu, imajućemu kćer děvu Jelenu, da ovu zaprose za mladoga kralja. Ovaj neoklěvaše, nego s velikim usèrdjem pristadè na volju carevu, i dadè svoju ljubeznu kćer, god. Gosp. 1355.

Baltazar Adam Kerčelić.

Rodì se g. 1715. iz plemenite obitelji. Posvetì se svetjeničkomu stališu i postadè zagrebačkim kanonikom. Tako dodjè do zgode, da je mogao iz pismohrane zagrebačkoga kaptola za svoje historičke poslove ponèšto cèrpiti. Historička su mu dèla za domaću povèstnicu puno znamenita i ovo su im naslovi: De regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae notitiae praeliminares. Zagrab. 1770., i: Historia cathedralis ecclesiae Zagrabiensis. Zagrab. 1770. Naški pako izpisà: Živlenje blaženoga Gazotti Auguština, 1747. Umre g. 1778. Svoju lěpu knjižnicu ostavì zagreb. akademiji.

Iz děla: Živlenje blaženoga Gazotti Auguština.

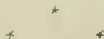
Iz kotriga sedmoga.

Na dvoja zmišljena dugovanja, ovde odgovoriti sem hotel. Pervić: da Sveti Auguštin zbog pregonov Mladina. Zagreb sam ostavil, i odišel je. Kaj zaisto nigdar nigde štel nesem, niti pri kom ovo je napisano, nego da na za-

poved Papinsku vu Luceru išel je. K tomu neznam, kak strah Mladina iz Zagreba genuti bil bi ga mogel, pokehdob Auguštin serce i ljubav kralja Karola bil je. Nego ako gdo reći poufa se, da tak nezahvalen kralj proti Auguštinu bil je, da njega, po kojem korunu kraljestva je zadobil, braniti ni hotel. Zatem ako Mladina je se strašil? Zakaj, prosim, Saracenov nebi se bil bojal? neg ako već mu se je bilo bojati Mladina jednoga, Horvatom odurnoga, i njemu suprotivnem, nego Saracenov, Turskomu zakonu prisežneh.

Drugoć: da reći one: Nezahvalna domovina nebuš nigdar vidla niti kosti mojeh, Zagrebcem i biškupije ove, bil bi rekel. Kaj prez zroka je izmišleno; ur Ljubav njegova oćivesto drugo kaže, kako ti i reć domovina. Zagreb njegova domovina ni bil. Sudim k tomu, da njega na reći ove Orsag do morja nebi bil sprevajal, neg ako rećemo, da milostivneja proti njemu bila je biškupija ova, nego proti nje sveti Biškup. .

Ali dajmo, da od Zagreba ovo bil bi rekel. Štimam, da s tem bolje vužgati proti njemu pobožnost bi se morala, i mi od pregjev našeh zgublenu milošću pri njem iskati bi morali, i vu nebu kraljujućega z pobožnostjum, na obrambu našu genuti. Koju on niti domovine svoje, od koje reći one je rekel, nezakraćuje. .

Premda niti mi niti Dalmatinci nečuvamo njegovih svetih kostih, imamo ipak u Zagrebu očitih znamenjah ljubavi ovoga svetoga biskupa. Najprije imamo humeral njegov, koji, budući da se na rame metje, morda nam je svědok skèrbi ovoga svetoga otca, koju i sada za nas nosi, kao na ramenu svojem. Zatim imamo pribavljenih kostih drugih svetacah, koje su u ovoj cèrkvi kao neizgovorno blago štuju; one su zaměna i zèrcalo ljubavi sv. Augustina. Sama stolna cèrkva jest neizměran njegov ostanak. Osobiti ove cèrkve zakon, u božanskih molitvah, misah, pěvanju, knjigah, od onda do sada obstojeći, koji će, kao

što se nadamo, do konca obstojati, nije drugo, nego pomoć, obrana i vidivo njegovo čudo.

Daniel Emir Bogdanić.

Rodì se u Vĕrovitici. Kao mathematik na glasu proživì u Ugarskoj do dvadeset godinah. Latinsku književnost svoga vrèmena obogati s dva dèla, a našoj ostavì samo jedno, pod naslovom: Dogadjaji svèta (u Beču 1792), i to nedovèršeno, jerbo ma je samo pèrvi dio izdao.

Iz Dogadjajah svĕta.

Poglavje XIII. Od Teukrah ili Trojanah do razora grada njihovog Troje.

Teukria ili Idea po planini Ida, zatiem pako Dardania, Troas, i najposlie Phrygia mala nazvana, od ponoći udara na Propontis, od poludneva na bielo more, od iztoka na veliku Mysiu, od zapada na tiesno more Hellespont. Deržava jest plodna i ugodna, i radi mlogieh uzoritih gradovah, najviše pako radi Iliuma ili Troje na velikomu glasu; neumerli pĕsnici Homer i Virgilio učiniše nje uspomenu viekovitu. Osim Troje, koja ležaše na poludnevnom kraju tiesnoga mora Hellesponta, biahu u njoj gradovi Abydus, Dardanum, Perkote, Sigeum, Larissa, Rhoereum i mlozi drugi. Skamander ili Ksanthus i Simois, od koih nam stari veoma mlogo poiše, jesu mali potoci, i više vodotočja sakupjenog dažda i odpustjenog snĕga, nego zlamenujuće rĕke; obi izvirahu iz planine Ida, i slučivši se salivahu se jednokupno suprot otoku Tenedos u bielo more.

Pribivaoci biahu ljubki i krotkoćudni, domorostva svojega ljubitelji i suprot nepriatelju hrabreni branitelji; na dvoru razbludni, kod kuće verlo prosti; kćeri kraljevske nestidiše se presti, razplite vezti, i mloga druga nizka

diela opravljati, svaki posao deržaše za ures i pravo priporučenje kriposti njihove, lienost i bezposlenost za prikor.

Bogovi njihovi biahu Pallas ili Minerva, Venus, Apollo Sminthius, Vesta i kasnie Cybele; u tverdji Troje, koju oni Pergamus zvaše, staja cerkva velike lěposti i u njoj kip Božice Pallas po imenu Palladium; ovi Palladium deržaše u velikoj časti, budući po misli njihovoj imaše ga iz neba i u njemu stajaše čest grada Troje i svega kraljestva Teukrie; scieniše oni da nie moguće Troji pasti u ruke neprijatelja, dokgod nebesni ovi dar bude se u gradu medju njima nalazio. Rimljani isti koji vierujući da je Aeneas Trojanin s ovim Palladiumom poslě razora nesrećne Troje u Italiu došao i temelj Rimskoga naroda i vladanja položio, imaše takojer u cerkvi Božice Veste Palladium svoj, kojega, budući deržahu za oni stari Trojanski Palladium, čuvaše ga pomno kako najvećo blago Rimskoga puka. Apollo stajaše najprie samo u cerkvi otoka Tenedos, poslě pako zidaše mu još jednu cerkvu u gradu Amaksitu.

*

* *

O umstvu i nauci njihovoj, a tako i o tèrgovini, ništa se nemože krěpko znati; premda mnogi misle, da su davno tèrgovali, i tim načinom svoju dèržavu na onu čast podigli, koja im je poslě toliku nenavist i napokon isti razsap kraljestva uzrokovala.

Vladanje bijaše u rukuh kraljevah, koji su se na pristolje dizali po baštini; sin za otcem, i stariji brat prije mladjega. O njihovih kraljevih prije Teukra ništa se nezna. Teuker pako vladaše srětno, a po njegovoj smèrti padè kraljestvo, buduć da nije imao sina, na kćer mu Aziju, ili kako ju drugi imenuju, Batiju. Dardan, kralj Samothrački, imajući Aziju za ženu, postadè vladaocem Teukrije, i od toga se vrěmena zvaše Teukrija po njegovu imenu Dardanijom.

Dardan stupivši na prěstolje počè udilj koristne naredbe u kraljevini uvadjati; razuměvši pako dobro, da

svèstne naredbe samo onda mogu imati svoju krěpost, kada se slušaju, nastojaše, da iznadje ona srědstva, koja bi mogla narod privući na slušanje rečenih naredbah. On mišljaše, da ova srědstva leže u bogomilosti i strahu kazni bogovah; zato dade sazidati hramove i iz Samothracije bogove priněti, koje je umio puku razložiti kano uzdèržatelje i branitelje svih onih, koji njihovu volju i njihove zapovědi slušaju i štuju. Na ovaj način davaše Dardan svoje zapovědi u ime bogovah, i one biahu na veliku čast sve njegove dèržave od naroda štovane i izpunjivane. Dardan imaše i boj u Paflagoniji, koji je srětno svèršio ukrotivši Henete, najpoglavitije stanovnike u Paflagoniji.

Erichtonij, najstariji sin Dardanov, vladaše poslě otca veoma svěstno i milostivo. On ljubljaše nauke i zato življaše sa svimi vladaoci oko Teukrije mirno i prijateljski. Da ublaži tegotno stanje svoga puka, učinì u Idskih gorah na više stranah rude otvoriti i velikom pomnjom obradjivati; tim, i osobitom svojom štednjom postadè on najbogatijim vladaocem u Aziji, premda nije ni dobarah tudjih dèržavah vojujući robio, niti je svojih podložnikah velikimi lětinami i svèrhurednimi dohodci globio.

Tros vèrže umah na početku svoga vladanja temelj glasovitomu gradu Troji. Sve ostalo, što se o njem može uměti, stoji u tom, da je imao boj s Tantalom, Sipilskim kraljem, i da je bio otac onoga glasovitoga Ganymeda, od kojega stari pěsnici govore, da ga je bog Jupiter rad njegove velike lěpote i snage, preobrazivši se u orla, ugrabio i u nebo odnio, te ga sobětnim dvoriteljem město vlastite kćeri postavio. . .

Polag sve skèrbi kralja Priama nemogaše niti Troja niti njegova kuća izběći onu pogibelj, koja je u nepromějivu redu stvarih čověčanskih od věka stala. Jerbo su gèrčki kraljevi, ili da na se potegnu tèrgovanje na cèrnom moru, ili da se osvete zbog Jelene, žene Špartanskoga kralja Menelaja, koju je Parid, zaljubivši se u njenu veliku lěpost i snagu bio oteo, listom digli na Troju, i to pod predvodničtvom Mykenskoga kralja Agamemnona. Do-

šavši do Troje, ležahu pod njom deset godinah, bijući se sveudiljno sada s trojanskimi četami, sada pako s četami njihovih saveznikah, dok se je napokon Gèrkom srěća pokazala; uhitivši grad učiniše oni veliko prolitje kèrvi; kralja Priama ubiše, plemeniti grad razoriše, kraljevinu dardansku uništiše godine 2998.

Alexander Tomiković.

Bijaše redovnikom reda sv. Franje dèržave kapistranske. Prevedè dělo Antuna Katifora pod naslovom: Život Petra Velikoga Cara Rusie, i dadè ga tiskati g. 1794.

1.
Put Petra velikoga po Europi.

Utišavši na srićni način domaća uzbunjenja, počeo se je Petar na put, toliko želit, pripravljati. Car Ivan umro je veće bio iz početka godine prošaste, i nije ostavio, nego li dvi kćeri. Petar imao je od carice Eudoksie tri sina, od koih sam Aleksia pervorodjeni živio je. Eudoksiu, pric nikoliko godinah, Petar bio je ostavio, i poslao u jedan manastir, nezna se pravo, ili poradi kakve sumnje, ili jerbo je bila umišana u kakvomu dogovoru; i tako nijedna stvar nije ga više zadèržavala. Odluči dakle diliti se iz svoih deržavah, i putovati nepoznan po drugih deržavah, to jest: odredio je skinuti sa sebe veličanstvo cara, i obući se stanjem jednoga podložnika, budući, da se nemože zanikati, da svaki princip izvan svoih deržavah podložit se mora gospodarom oniuh mistah, priko koih prolazi. Odredjenje istinito pogibeljno, i od koga se malo izgledah nahodi u dogadjaih.

*
* *

Putovao je izvan svojih dèržavah po Aziji i po Africi Aleksandro veliki, ali poradi želje dobiti druge zemlje:

pak ipak njegovo putovanje nije bilo, nego da kvari i razsipa tudje kraljevine i dèržave, bez popravljenja svojih u Macedoniji. Nije tako naš Petar. On je putovao kano filosof, kako su činili Pitagora, Sokrat i Plato. Hotio je putovati, da može kanoti ukrasti pravednom kradjom, štogod nadje dobra od čověčanstva kod drugih narodah, da može k svojim doněti. Naravnim je razumom dokučio, premda nije u knjigah štio, što je Aristotel pisao: da neizlazi u obće dobar vladar, koji nije drugomu vladaru podložan bio. Imenova dakle plemenito poklisarstvo, sastavljeno od tri osobe sebi najuzdanije, koje biahu: Lefort, knez Golovin i Voskrifestein. Sam se pako učini drugom istoga poklisarstva, vodeći sobom dobar broj plemenitih mladićah, izmedju kojih se světljaše knez Sibriski, vodeći lozu od starih carah sibirskih. Činilo se je, da će vlada carstva pasti za to vrěme na Romadonovskoga, koji je u Rusiji bio naměstni kralj, i od najplemenitije kuće. Ali Petar, znajući dobro onu uredbu vladanja, koju je Aristotel izrekao, da vladar nepredaje lasno jednomu čuvanje svih dèržavah, imenova tri vladaoca, Leona Nariškina, svoga ujaka, kneza Galicina, i kneza Prozorovskoga, kojim prěporuči svoga sina i vladu dèržavah, davši vlast svèrhu svih vojnikah generalu Aleksiji Šeinu. Da se pako strěljci opet nepovrate na dogovore i na bunu, razděli ih po drugih četah, koje su čuvale krajine, ostavivši za Moskvu dvanaest hiljadah stranskih, kojim je zapovědao general Gordon, Skocez rodjen, ali jednako ljubljen od svojih vojnikah i gledan od Moskovah.

Uredivši ovako sve svoje stvari, oděli se car sa svojim družtvom, za koje htěde da se imenuje veliko poklisarstvo, na početku Svibnja měseca g. 1698., i za několiko danah dojde u Rigu, grad plemenit u Livoniji, koji je onda spadao na kralja švedskoga. Budući da je ovaj grad bio pèrvi izvan njegovih dèržavah, nemože se izkazati, s kakvom je željom Petar obhodio sve strane, da može promotriti uredjenje putovah, uzidanje kućah, svakovèrstne zanate, umětnost i hitrinu zanatlijah, a osobito ka-

lup utvèrdah i ogradah města. Zapovědnik istoga grada, sumnjajući, možebit ne bez uzroka, něšto, usudi se preprěčiti Petru iztraživanje, s izgovorom, da takvo hodanje i motrenje nije dopuštjeno u gradu na krajini, osobito kad nezna tko je i odakle je došao taj znalični obtèrkalac. Neka svatko sudi, je li se mogao Petar ustaviti da se nerazjedi na ovu suprotivnost?

Ali nije samo ovo jedina pogèrda, koju je u Rigi primilo veliko poklisarstvo rusko. Bilo je u pogodbi ovih dvajuh dvorovah, kada bi prolazili dèržavami jednoga dvora poklisari drugoga, da im se dade sve potrebito i za ljude, i za živinu, zajedno s gostionicami, s vožnjom, i s brodovi badava. Vladalac Rige, koji nije mogao neznati ove pogodbe, neukaza im nijedne službe čověčanske, koja se čini plemenitim poradi poštenja. Ne samo da pred nje neizadje, već niti nepusti ni drugoga koga na svoje město. Dade im gostionice za prebivanje, ali prěproste i izvan grada. Kada je poklisarstvo poslalo k njemu jednoga od svojih plemenita, da mu dade na znanje svoj dolazak, i da zaište onu gostoljubnost, što je biti morala po starom običaju, i po pogodbi bližnjemu vladaru i prijatelju, rečeni se zapovědnik učini bolestan sa žalosti, koju mu je uzrokovala smèrt jedne njegove kćeri. Najposlije pozva k sebi u sobu poslanoga Moskova, i reče mu, da pozdravi od njegove strane poklisare, i da ište oproštjenje, što nije od bolesti mogao sam doći, da ih pozdravi; doda poslije, da će dati uredbu stražanom svojim, da ih puste i u grad unići, ali budući da je ovo město na krajini, neka nemotre zidovah i ograde, niti neka se k njim nepribližuju, drugačje da će primoran biti vrata im zatvoriti. Ovo im isto obznani po jednom svom oficiru, koga posla, da ih od njegove strane pozdravi. Budući mu pako poklisari odgovorili, da se čude, kako zapovědnik može sumnjati na plemenite osobe i prijatelje, kakvi su bili svikolici od družtva poklisarstva, on im opet poruči, da imade više uzrokah opaze i sumnje, i naredi, ako bi koji od Moskovah hotio u grad unići, da ga sdruže dva vojnika švedska s puškom na ramenu, i da

ga za duže vrěme nepuste ostati, nego li za dvě ure. Što se dogodi i istomu caru, s velikom njegovom mèržnjom i jedom. Još i dalje podje oběst ovih gradjanah. Želeći Petar viditi něke brodove olandezke, koji su bili u luci istoga grada na sidrih, uputi se po očitom putu, koji onamo vodi. Budući pako da je onaj put na mlogih městih bio blizu zidovah gradskih, vikahu stražani na njega, da se vrati natrag, dižući pušku na njega. On odgovori, da mu kažu drugi put, koji onamo ide; i buduć da drugoga puta nije bilo, jedva ga pustiše proći, sdružujući ga medju to mlogi vojnici švedski s oružjem. Isti zapovědnik potuži se na poklisare govoreći, da su někoji od njihova družtva hotěli nacèrtati i narisati osnovu zidovah, što nije moglo biti s dobrom naměrom; zato im obznani, ako tko što takova u napredak pokuša, da će morati životom platiti. Najposlije metnu stražu na njihov stan, da im nedade više u grad unilaziti.

Odidje dakle iz Rige veliko poklisarstvo rusko u ničem zadovoljno, i došavši 28. istoga měseca u Kraljevac (Königsberg) poglaviti grad Pruske, běše primljeno sa svim poštenjem po zapovědi obirača (izbornika) brandenburžkoga, koji je veće znao, da je isti car u onom družtvu. Ostadoše ovdě do 12. Lipnja, i prikazavši obiraču darove od kožicah kunskih i ermelinskih, i několiko komadah zlatom i srebrom tkanih, odidjoše zadovoljni od primljenoga poštenja. — U Amburgu stajahu malo vrěmena, prem ako su ih poglavari silom ustavljali, želeći dobro pogostiti Ruse poradi velike tèrgovine, koju je onda těrao ovaj grad s Arkangelom. Ali je car težio doći u Olandiju i Angliju, koje su dèržave bile osobiti cilj njegova putovanja.

Približajući se k Olandiji, posla obćini onoj od sjedinjenih dèržavah list, obznanjujući njihovim poglavarom uzroke, zaradi kojih je ovo poklisarstvo poslao. U isto vrěme razstavi se od ostalih, i uzamši sobom samo sedam od mladje gospode, podje poštom u Amsterdam, koji je neuztèrpljivo želio viditi. Zasitivši oči plemenitim onim tèrgovištem, predje u Sardan, město bližnje, sam upra-

vljajući ladju i obučen na način mornarah olandežkih. Ondě poznade někoga ribara, koga je prije několiko godinah vidio poslovati u Veronici, te zovnuvši ga imenom, reče mu, da bi hotio pribivati u njegovoj kući, zabranivši mu, da kaže komu, tko je on. Ali zaludo je bilo; jer puk se je već sakupljao oko ovih stranskih, za koje su věrovali da se medju njimi, da je i car isti. Medjuto došavši već na krajine njihove veliko poklisarstvo, primljeno bi s velikim poštenjem, a u Amsterdamu razsvětliše noćju grad i učiniše umětne vatre. Koliko je Petar nastojao, da se dèrži otajno, svi su ipak govorili, da je on u onom družtvu. U Sardanu pripeti se dogadjaj, koji bi bio mogao uzrokovati smutnju. Něko děte bude jako tureno u onaj tišmi puka do Petra, i usudi se baciti mu trulu jabuku u lice; ali car razborno podni ovu běsnost dětete, bez svake uvrěde. — Veliki ovaj vladar prěbivaše u Sardanu svekoliko vrěme svoga zadèržanja u kućici rečenoga ribara, te ju učini toli glasovitu, da se i sada ukazuje stranskim pod imenom Varstenburg, što znači kasteo kneza. Najveće mu razkošje bijaše, svaki dan ići, gdě su se pravili brodovi, i uměšavši se srěd poslenike sa sěkirom, teslicom u ruci, služiti onim majstorom, da može naučiti što je i kamo se metje svaki komadić, koji ulazi u spravu od broda. Narav mu dade pamet toli srećnu, da je dosta bilo jedan put mu samo što pokazati, da nezaboravi nikada. Hotjaše da ga imenuju Pieter bas, to jest majstor Petar; niti mu je tko mogao bolje ugoditi, nego koji bi ga tako imenovao. One je milovao, koji su mu ovo ime davali, a ledja okretao onim, koji bi ga zvali Excellentia ili Njihovo Veličanstvo. Povèrh toga išao je često, gdě su se pravila sidra, čela i jidra. Toliko je scěnio jednoga mornara u Sardanu, po imenu Masa, da ga je sobom odveo u Rusiju, i učinio ga kapetana bojna broda. I sam je služio na bojnu brodu, da prodje sve stupnje morskoga vojnika, kao što je prošao kopna vojnika pod Lefortom. Tako u Sardanu, kako i u drugih gradovih olandežkih upozna se sa svimi onimi, koji su bili izvèrstni ili u nauku, ili u kakvu zanatu.

Oko polovice Sěčnja, ukèrcavši se sa poklisarstvom svojim na brodove, poslane od kralja englezkoga, predje u Londin, gdě ostade do konca Travnja. Ovdě izvèrstno nauči posao praviti i dogotoviti brodove. Nemože se opisati veselje, kada je vidio boj na moru u Portsmuthu. Od potrebe bi bilo stajati uz njega, da se može viditi po očijuh i rukuh njegovih, što je ćutio u sèrcu, gledajući toliki broj brodovah, njihove redove, njihova gibanja i okretanja čudnovata. Više putah reče, da scěni stanje načelnika englezkoga na moru za srećnije, nego li stanje cara ruskoga. Tako je bio zaljubljen u pomorsku vojsku. Sve ostalo vrěme, koje se je zadèržavao u Londinu, pohadjao je dućane od različitih zanatah, da može, što vidi koristna, za svoje dèržave uzeti izgled i kalup. Uze i u svoju službu svakovèrstne majstore, koje ukèrca na fregatu, poklonjenu od kralja Guilielma, i posla u Arkangel.

Vrativši se iz Londina, zaputi se sa svim svojim družtvom u Beč. No prije nego se je zaputio, htěde se nasladjivati, jadreći s brodom po moru medju Amsterdamom i Naerdenom. Uzdigavši se na pol mora větar, mornari se počeše strašiti i na glas govoriti, da je brod u pogibelji. Ali Petar slobodeći ih reče: A kada ste vidili ili čuli, da je koji samovladalac na moru poginuo?

Šestnaestoga Lipnja dodje car u Beč. U pèrvom pohodu, koji mu cesar učini, priobći mu glas, što je od svojih dobio, da je sultan počeo o miru raditi. Oba pako osiguraše jedan drugoga, da će se pomagati protiva Turčinu, i da neć mira sklopiti jedan bez drugoga. U istom ovom pohodu, poslije pèrvoga pozdrava i naklona, cesar glavu pokri, nutkajući i cara, da se pokrije. Ali on nije hotio, što je onamo došao kano nepoznan, te je i cesar za cěloga razgovora stajao odkrivene glave. Šestoga Sèrpnja dade grof Staremberg, pèrvi sudac věća bojnoga, velikomu poklisarstvu sjajnu čast, na koju su bile pozvane sve gospodje, vitezi i plemići dvorski. Tri dana poslije, kada je po starom koledaru bila svetkovina sv. Petra apostola, koga je ime car nosio, dadoše i Moskovi čast obilnu u svojoj

palači, na koju cesar posla svoje pěvače, dade grad razsvětliti i umètne vatre praviti. Nepropusti car da nepohodi i nevidi svekoliko, što je bilo vrědno viditi u onom glavnom gradu rimskoga cesarstva, kano oružanu, knjižnice, slikanu i ostale stvari. Dvadeset i pèrvoga istoga měseca učini cesar drugu čast svojim gostom u palači razkošnoj, s umětnimi vatrami i s jekom od svihkolikih topovah gradskih. Nakon dvadeset i devetoga dana naumi car dalje putovati. Petdeset plemenite gospode, svikolici obučeni u kadifi cèrnoj, nošahu cesaru odredjene darove: najlěpše kožice ermelinske i zibilinske, i svakovèrstnih komadah, tkanih zlatom i srebrom, osim bisera i draga kamenja.

Po ovom poslědnjem pozdravu i naklonu spravljao se je car u Talijansku, te su već i senat mlětački i papa činili priprave, da dostojno prime i pogoste takova samodèržca. Ali mu u tom dodje pismo iz svojih dèržavah, poslano od onděšnje vlade, te morade proměniti odluku i odputovati u Moskvu.

2.
Bitka kod Pultave.

Bila je već nastupila godina 1709., vrědna uspomene u svoj Europi poradi preoštre i jake zime, od koje se ne samo po Němačkoj i Ugarskoj, već i po Talijanskoj sledile rěke i lokve. Ali kralj Karlo, hoteći izvèršiti svoju odluku, spremi se opet put, nemareći za zimu, i uputi se k Moskvi; ali jedva dodje blizu krajine velike vojvodovine moskovske, kad ga sustrětne general Ronne, i navali nanj tako žestoko, da ga je silno porazio, te malo da nije ostao isti Karlo, ili mèrtav ili zarobljen. Sad bijaše Karlo drugi put primoran ostaviti Moskvu, i poći u Ukrajinu, s nadom, da će dobiti kakvu pomoć iz Poljske. Ali carske čete zavoriše sve pute, te nemogaše pomoć od nikuda doći neprijatelju, koji zato osta u okolišu budizinskom sav měsec Travanj i više od pol Svibnja. Ali nemogući više počivati,

sazva bojno věće, te odredi obsědnuti Pultavu, s nadom, kojom ga pitao Mazeppa, da će ondě naći sve potrebito za uzdèržanje vojske, osim novacah, koje sam sakri, kada je odlučio preći na stranu švedsku. Pultava nije grad od velike cěne, ali car Petar dèržeć ga u ondašnjih okolnostih potrebitim, da može u njem dèržati hambare, dobro ga utvèrdi i metnu za posadu pet hiljadah vèrlih vojnikah, kojim je zapovědao general Allard Skocez, koji osim što je věrno služio svoga vladara, mèrzio je Švede, koji su ga veoma uvrědili, kada je bio kod njih u tamnici.

Petar veliki, premda je vidio sreću do sada sa svoje strane, promišljajući njezinu nestalnost, da se možebit opet nevrati na stranu Karlovu, htěde mu poslati něke točke za njegovu korist veliku, nebi li ga prignuo, da mir učine. Posla dakle vratit mu sve ono, što je za ovoga vojevanja osvojio u Ingriji i Livoniji, samu da mu ostavi gradove Petroburg i Slutelburg, što je car hotio imati za tèrgovinu svoga naroda. Ovaj povratak toliko koristan zabaci kralj švedski oholo, odgovorivši poslanikom, da će on pogodbu mira učiniti s carom u glavnom njegovom gradu Moskvi, gdě hoće da mu plate Moskovi trideset milionah rubaljah za trošak, što je učinio za ovoga vojevanja. Onda car, kano smèrstivši svoj šešir i čvèrsto metnuvši ga na glavu, reče: Dobro, dobro, brat Karlo hoće uvěk da bude Aleksander; ali u meni, ufam se, da neće naći Darija.

Vojska Karlova bila je onda spala na malo više od dvadeset hiljadah ljudih, kad evo zapovědi generalu Rosi, da udari na Pultavu. Ovo je grad u Ukrajini, malen, ali dobro utvèrdjen, kao što smo rekli; stoji kraj rěke Vorskle, koja oko njega teče, te je město močvarno, a malo dalje šumom zaraštjeno, da je težko u grad unići. Knez Menšikov dodje ovamo s dobrimi četami konjaničkimi i pěšačkimi, da brani grad od navale neprijatelja. Ostavši Švedi gotovo bez topovah, trebalo im je da udare na utvèrde gradske sa sabljom u ruci, te osvojiše tri, premda im pade oko tri hiljade ljudih. Naprośe ipak tako žestoko, da se je

Menšikov počeo za grad bojati: ali razabrav se, smisli da kakogod u grad pomoć prebaci, te u tom okruni sve svoje službe, što je činio caru, gospodaru i dobročinitelju svomu. Posla od svojih tri valjane čete, jednu nad grad a drugu pod njega, da obadve neprestance vatru sipaju, kada će pomoć mostom u grad ulaziti. Ova se naredba noćju izvèrši. Nije se moglo viditi što se čini od velike vatre i praske pušakah moskovskih. Karlo, misleći, da su Moskovi udarili na njegove čete s dolnje strane grada, otèrča onamo, da uzdèrži svoje, a druge posla, da uzdèrže one onkraj grada. Medjuto Moskovi noseći fašine, bacahu ih u vodene i blatne jame, te si tako učiniše most i unidjoše u grad, gdě naměstiše topove tako, da su mogli braniti most, i otvoren put imati k svojoj vojsci.

Osiguravši tako knez Menšikov grad Pultavu, car odredi zavèršiti već jedanput ovu vojnu. Već je više putah bio razbio švedsku vojsku, izsěkavši sad hiljadu, sad dvě, sad više njih, sad manje, a ovoga ih puta htěde sasvim satèrti. Već mu obikoše čete, nebojati se Švedah, pače ih predobivati. I više je u vojske car imao, a može se reći i sèrčanije; a nasuprot tužna i nevoljna bila je švedska. Al u isto vrěme kada je Petar veliki zapovědao preći Vorsklu malenu rěku, da se pokaže neprijatelju i da odtěra od Pultave i iz svekolike Ukrajine, Karlo odredi udariti prije na Moskove, s nadom, ako ne drugo, barem da ih uplaši svojom běsnoštju. S takovom dakle nakanom uze samo trideset od svojih, da prepliva tèsan rukav od rěke, da izvidi neprijatelja. Jedva do polovice dodje, kada ga zèrno iz puške Moskovah, koji su brěgove čuvali, rani tako žestoko, te probivši čižmu, smèrska mu petu. On ništa nerekav, a možebit i neoćutiv, nesvrati se s puta; ali kèrv, koja je obilno curila iz čižme, pokaza pogibelj, kada se je već k svojim vratio. Moljahu ga njegovi, da se dade lěčiti, ali on nehtěde ni čuti o lěčenju, doklegod nije noga tako otekla, da se nije od velike boli mogao na noguh dèržati, pa onda pusti, da mu se čižma razrèže i rana lěči. Onda vidiše sa strahom lěčnici, da je rana postajala rana mesotrovnica, te u

věću odrediše odrězati mu nogu, da mu život sačuvaju. Nadje se ipak něki ranarnik, Neumann, věštiji od ostalih, ili da reknem slobodniji, koji obeća da će ga ozdraviti, ako mu dopusti, da ranu dublje zarěže. Ti me imaš lěčiti, reče mu utěšen Karlo, reži bez obzira, koliko ti zanat prepisuje. Ja se nebojim, a ni ti se neimaš bojati. Pa pruživši nogu mirnije nego li oni, koji su ondě bili, gledao je curiti kèrv cèrnu i modru iz urězane rane, s takovom stalnostju, da se je činilo, da gleda curiti kèrv svojih neprijateljah. Ovoj siloviti lěk ustavi mesotrovnicu, da se je Karlo u malo danah mogao nositi na nosilih, da slobodi svoje vojnike u vojevanju.

Dobi on ranu ovu 23. Lipnja. Sutradan car predje Vorsklu sa svom vojskom, i približivši se Švedom, metnu u red konjanike i pèšake tako, da ga neprijatelj neprevari iznenada. Dvadeset i sedmoga istoga měseca prije zore Švedi htědoše preteći Moskove, te zatěrkavši se iz svojih redovah konjanici, nasèrnuše na moskovske tako silno, da car nije o tom mislio. Konjanici moskovski učiniše svoju dužnost, ali běše primorani ukloniti se za svoja braništa, dokle pěšaci nisu došli u pomoć; onda počeše Moskovi prosipati vatru tako, da je desno krilo švedsko bilo sasvim razsuto, a general Slipenbach ostao sužanj. Na lěvo krilo došavši knez Menšikov sa svojimi, navali na braništa, koja je čuvao general Rose, i udari na nje tako sèrčáno, da se je ovaj general morao predati na volju dobitnikovu. I tako prodje pèrva vojna.

Konjanici švedski uklonivši se natrag, sjedine se s pèšaci i stave se u red bojni sat daleko od Moskovah. Car zapovědi, da izidju dva reda pěšakah iz braništa, ostavivši tretji red za čuvanje; i razredi svoju vojsku ovako, da pèšaci budu u srědi, a konjanici na desnom i na lěvom krilu. Tako se uredivši, poče druga bitka, tri ure prije podne. Moskovi sipahu vatru tako žestoko i tako neprestance, da je za pol ure vojska neprijateljska bila svakolika razbijena. Koji nisu ostali mèrtvi na polju od bitke, dadu se u bèg, ali za njimi podju Moskovi u potěru sa sabljom u ruci

i sa sulicami do bližnje šume. Car, koji je bio svagdě neumoran, videći neprijatelja bèžati, naredi, da im se pokoj dade, i da se sačuva život njegova brata kralja Karla. Kada mu se malo poslije javi, da se je našla nosionica kralja Karla, razkomadana na polju od bitke, uznemiri se, žaleći takovu nesgodu vladara, koga je cěnio s naravnim prignutjem, koje imadu ljudi po naravi za štovanje krěposti i u neprijatelju. Dade dakle naredbu, da se traži njegovo tělo medju mèrtvimi, i zapovědi u isto vrěme svojim generalom, da idu u potěru za ostalom vojskom neprijateljskom. Sjedini se s onimi generali knez Menšikov, koji izpitujuć někoga pisara švedskoga uhvatjena, saznade, da je vojska švedska kod brěgovah rěke Dněpra u veoma zločestom stanju, neimajući ni kruha ni praha, i da je ondě kralj isti, pripravljajući se da predje rěku. Dosta bijaše ovo Moskovom, da lete u potěru za njimi.

I doista kralj švedski činio se je porad rane još nezalěčene nositi na nosilih na pogibeljna města, u jednoj ruci dèržeći mač, a u drugoj pištolju, da slobodi i užeže većma sèrca svojih vojnikah, da do svèrhe junački vojuju; ali videći generali, da snaga kralju malakše, zaklinjahu ga, da se samo ukloni s polja, gdě je toliki pomor bio, na što se najposlije sklonu, te htěde uzjašiti konja, i ukloniti se iz one bune, kad evo pade mu konj mèrtav od moskovskoga zèrna. Zato ga moradoše metnuti na kočije generala Majerfelda, te upregnuvši šest konjah, sprovedoše ga do Dnepra, da predje na drugu stranu. Budući da je ona nosionica bila više putah pala u onoj smetnji, rana mu se ozledi tako, da nije od boli mogao više urah ni rěči progovoriti. Ali kako mu je malo odlahnulo, spomenuvši grofa Pipera, svoga najvěrnijega službenika, pitaše za njega; ali ga uhvatiše generali moskovski iznenada kod Pultave baš onda, kad je sažigao pisma od svoje kancelarije, te ostade u sužanjstvu sa svimi pismi i sa dva miliuna talirah, s veće strane saksonskih.

Došavši Karlo do te běde, odredi raditi o miru, te posla generala Majerfelda s jednim trubljačem k caru Pe-

tru, da se je najposlije sklonuo mir primiti s pogodbom, više puta njemu postavljenom; na što ako mu nebi car privolio, barem da mu se dopusti slobodno izići iz ruske dèržave i ukloniti se u Poljsku. Začudivši se car, što vidi toga vladara, još malo prije toliko ponosna, a sada tako poklopljena, odgovori, da se je kralj švedski kasno nakanio mir primiti, te da mu se nemože potvèrditi pèrva pogodba, jer da su sve stvari drugo lice uzele. Posla se, da odgovor nosi kralju Karlu, sam trubljač; jer car ustavi generala Majerfelda, ne toliko što je smio k njemu doći bez pisma, koliko što je bivši njegov sužanj u bitci kod Kališa, puštjen na slobodu s pogodbom, da i kralj švedski pusti drugoga generala moskovskoga, što nebèše dosad izveršeno. Karlo, primivši odgovor po trubljaču, spoznade, koliko je istinito, što je napisao Salust, da je u našoj volji početi rat, ali ne uvěk zavèršiti ga. Neimajući dakle nikakve nade, predade preostalu vojsku Löwenhauptu, i uzamši sobom několiko oficirah, predje u Bender, grad od carstva turskoga u Tatarskoj, rekavši, da se voli dati u turske ruke, nego li da pade u moskovske. Karlo izgubi po tom porazu ime sěvernoga Aleksandra, kojim se običavaše imenovati.

Josip Stěpan Relković.

Bijaše štopskim župnikom u Vinkovcih. Svoje dělo „Kućnik“ povadì iz starih kućnikah i izdade ga na světlo g. 1796.

Iz Kućnika.

1.

Odakle dolaze imena někojih měsecih.

a) T r a v a n j.

Travanj měsec imenom se izda,
  On bo travom i cvètjem se gizda;

Někoji ga prozivaju Lažkom,
  To znaš, što je u jeziku naškom.
Lažak vrěme svakojako laže,
  Sada kišu, sad' sunce ukaže.
Zvězdoznanci na njega su ljuti,
  On bo njima često račun smuti;
Drugda lasno pogode vrěmena,
  U Travnju jim neznadu imena:
Kad upišu: Bit će lěpo, tada
  Kiša, kano da iz kabla pada.

b) K o l o v o z.

Svu godinu vozaju se kola,
  Mnogi pregu město konja, vola;
Jerbo ili konj fali kućniku,
  Il' vol vuče na volarsku viku,
Gdě je tèrha, s kojim se neběži,
  I gdě je dol pod bèrdinam nižji;
Stèrmcem vol se pod hintove preže,
  I koleso za podosje veže! —
Kolovozu pak odtud je ime,
  Jer se veli sad' za kola vrěme,
Ili zato, što se svaka hrana
  S polja vozi do svojega stana,
Il' put utren što se sada praši,
  Putnik ide, nit se noći plaši.

c) L i s t o p a d.

Neiztražuj Listopadu ime,
  Jerbo njega već izdaje vrěme:
List opada, i goli se dèrvo,
  Svašto hiti sad u Ništo pèrvo,
Sva se narav približaje kraju,
  I sve stvari svoj manjak poznaju! —
Ele uz to, — tkogod zdravje ima,
  Jelo, pitje a i snagu prima,

Nek još ruke za nědra netiče,
  Jer za njime mnogi posao viče.

2.

Što se radi měseca Travnja oko cvětja.

Travnjom veće stvar svaka oživi,
  Premda kadkad on zimom se krivi
I prěvari; jer mu Lažak ime,
  Zna iznašat prominjljivo vrěme! —
Ele mnogi poštenje mu gleda,
  Cvětju biti u zatvoru neda,
Što ob zimu u sobi imade,
  Sve već Travnjem napolje izdade,
Razsadjujuć u pripravne grede,
  Vèrst s vèrstjom se da uredno glede. —
Cvětje drugo, koje iz sěmena
  Ili zèrna zemlja primi cèrna,
Kom' mladice još jednako stoje,
  I tvom' se u razsadniku goje,
Dobro snaži, i kad valja, škropi,
  I pram mrazu obnoć ga poklopi;
Kad ga vidiš, već uzrastno daje,
  Tad ga vrěme razsadjat nastaje.
Koje dakle razsadjuješ kuda,
  Dva tri dana neuzteži truda,
Da od sunca zastira se hladom,
  Jer vrućina hudi cvětju mladom,
I svačemu, što iz zemlje vadiš,
  Da ga s města na město razsadiš.
S toga bolje prěd večer se sadi,
  Krěpak obnoć jer sád stoji mladi,
Osobito, kad se odmah zalje,
  Ta žilice u širinu šalje;
Nego kada za sunca se metje,
  Š njeg' na snagu odmah se nekretje.

Dèrvje, koje med cvětje se broji,
  Jer š njim zimus sakriveno stoji
Iz tudjijeh koje je zemaljah,
  Nosit na dvor do Svibnja nevalja;
Ali nad njim otvoraj prozore,
  Da ga sunce ogrijati more.

3.

Što se radi měseca Listopada oko voća.

Jošt ovoga měseca se radi,
  Da se voće za prěsadu vadi.
Sad' koje se prěsadi, prolětjem
  Ono većma okiti se listjem;
Jer se zemlja oko žile složi,
  I snaga se u korenu mloži.
Tako: orah, šljive i divjake
  Sad prěsadjuj baš od vèrsti svake.
U prolětje nad njima kalami,
  Nek' sunašce mladice izmami,
Nek' pitomo uzmloža se voće, —
  Svaki onog' poslě falit hoće,
Tkoga tako ugodno prěsadiš,
  I pomljivo za poslědak radiš!
Prosti čověk drugačije neće
  Steći ime seb' kod mladjih veće,
Nit ostavit svoje uspomene,
  Kad mu trava već nad grobom vene,
Veće, kada što za njim se mladi;
  Svaki veli: ovi čovik radì! —
Unuk fali dědove šljivike;
  Putnik veli: Živ bio u věke!«
Kad kraj puta pod jabuku leže,
  Il' umorna k' njoj konja priveže,
„Čestit bio, tu koji te vèrže, —“
  Ruku pruža za jabukom bèrže,

I osladi osušena usta,
  Dok ga sěna izpokoji gusta. —
Voćne sada odkapaju žile,
  Kud se one pod ledinom dèle,
Zrělo na nje djubre se navlači,
  Ozgor malo nogama potlači,
Da ga kiše u zemlju properu,
  S tog se soka bolje žile steru.
Kad već ljuta upinja se zima,
  Zemlje neka nad djubretom ima,
Da se žila njom od zime krije,
  Samo djubre njoj protivno nije.
Koje klice prigustjuju grane,
  One i što na voćki ti sane,
Odmah rěži s manjkom Listopada,
  Od njih stablo da se ne savlada,
I što rěžeš, melemom zamaži,
  Ili friške k tom' balege traži; —
Osim toga što se dosad radi
  Gada, odmah njega s voća vadi,
Jagmeć vrěme, — manje imaš kvára,
  S većim gad' se k prolětju obara. —
Koje puzno uroditi voće,
  Sad se tèrgat, za postavu, hoće;
Kad je měsec poslědnjeg četvèrta,
  Trulež (vele) tad ono nevèrta.
Način znadeš, jerbo rekoh prije,
  Kako s' voće u postavu dije,
Da ti dugo obstoji ležeće,
  I u štetu ić' kako ti neće.
Drugo prodaj, il' kod kuće suši,
  Bit će dobro, kad zima zabuši.

Dositej Obradović.

Obradović se rodì u Čakovu godine 1739. U svojoj se mladosti zakaludjerì u manastiru Opovu, nu težnja za naukom i za

světom učini, da je svoj manastir ostavio i u svět pošao. Prošav Hèrvatsku i Dalmaciju, ode u Kèrf, Moreu, Svetu goru i Smirnu, a odavlě se vrati prěko Korintha i Patrasa u Kèrf. Iz Kèrfa ode u Albaniju, a odatle opet u Dalmaciju, zatim u Tèrst i u Beč. U Beču proživi šest godinah. Poslě ode u Tèrst, Livorno i Carigrad; a iz Carigrada poběgne pred kugom na otok Chios. Kada se je kuga utišala, vrati se opet u Carigrad; ali on onamo, a kuga onamo, te ti on zato poběgne u Galac. Iz Galca ode u Lipsko. Na tom putu prodje, udariv prěko Lavova, Poljsku i Slezku, i dodje prěko Lipska u Hallu, gdě se je na sveučilištu zapisao i Eberharda slušao. Iz Halle predje u Lipsko, gdě se je ravnim načinom kao učenik upisao. Tu nadje u Breitkopfa tiskarnu s cirilskimi pismeni, i to ga navede, da je u kratko napisao svoj život i priključenija i da ga je tiskati dao, 1783. Slědeće godine dade pod tisak Sovète zdravago razuma. Iz Halle ode u Francuzku i Englezku, a poslě šest měsecih vrati se opet u Lipsko. God. 1788 dade štampati svoje Basne, kojim je priključio u listovih opis svoga života, kako je iz Opova otišao pa do 1788. Iste se godine uputi u Liflandiju. God. 1789 dade u Beču tiskati Sobranije raznih mravoučitelnih veščej. God. 1802 ode u Mlětke, gdě su mu sèrbski tèrgovci 2000 for. na godinu nudili, da živi u miru i da za svoj narod piše. God. 1806 predje u Sèrbiju; a poslě ode u Vlašku, nu opet se vrati u Biograd. U Biogradu postane věćnikom i odhraniteljem děce Karagjorgjeve. Tu umre godine 1811. Poslě njegove smèrti izdadè Solarić njegova Mezimca. — Obradovića ide ta neumèrla slava, da je pèrvi medju Sèrbi počeo pisati prostim narodnim jezikom; jerbo su njegovi predšastnici na književnom polju pisali jezikom, koji su doduše sami nazivali slavenskim, ili cèrkveno-slavenskim, ili slaveno-sèrbskim jezikom, nu koji nije nipošto čist cèrkveno-slavenski jezik, već někа směsa iz cèrkveno-slavenskoga, ruskoga i sèrbskoga. Ni on nije još u svem sasvim prost od tudjih prilěpakah, nu učinio je ipak početak i njegov je neobični um pokazao stazu, kojom valja u narodnom pisanju udariti.

Iz njegova životopisa 1788.

Početak moga putovanja.

*

* *

Što je čověk, kada ga preuzme kakova strast! kada mu kakova mašta užeže mozak, uzbuni sèrdce, i učini, da

sva kèrv u njem uzavrěje. Biah to vrěme u četèrnaestoj godini; pěšice hoditi nisam bio ni malo naviko: otići iz grada u Fabriku i Malu, pa se vratiti, to mi bijaše dosta. Taj dan kano da su mi noge krilate bile. Kod stana moga děda, spram Semartonu, počinusmo poslě podne. Ovčari Semartonski, izmedju kojih su me něki i poznavali, nahraniše nas mlěkom i skorupom; moj drug, koje od puta, koje od toga, što nije prošle noći spavao, zaspi tvèrdo, a ja se popnem na něku unku i stanem gledati k Semartonu. Dadem se malo po malo u misli; jedna idea i misao počme razbudjivati i na pamet dovoditi druge. Koliko sam bio svladan svojom budalastom svetinjom, nu ovdě preuzme narav sve svoje pravice i svu silu, baci pod noge i u ništa obrati sve moje ništetne mašte i praznověrje. Na pamet mi dodje moja mati i mila sestrica Julijanka; suze prolěvajuć stanem govoriti: Ostaj mi s Bogom, o predrago selo! rodno město roditeljice moje! Licem padem na zemlju, poljubim ju i nakvasim toplimi suzami. Nikada u svom životu nisam tako plakao gledajuć selo, u kom se je moja majka rodila, rodila i rasla, po kom se je u dětinstvu svom igrala, s roditeljem mojim věnčala, u koje je svake godine na Gjurgjev dan s bratjom mojom, s malom Julom i sa mnom dolazila, da svoje roditelje na njihovo kèrstno ime, svetoga Gjurgja, poseti. Ostaj mi s bogom (vrištuć sam jedva izgovarao) zemljo, duši mojoj sveta, u kojoj sada leže kosti njezine, i moje Jule, sladke sestrice! Sèrdce mi lupaše u pèrsima, činjaše mi se, kano da ću izdahnuti, ležah kao u nesvěsti. Kada sam k sebi došao, vèrlo se stanem kajati, što se od te mile zemlje udaljujem; sěćam se iz dětinstva, od kada sam sebe pamtim, da sam ćutio neizkazanu radost, kada bi mi rekli, ići ćemo u Semarton; većom bi željom čekao Gjurgjev dan nego uskèrs. Tu bi sproveli po deset i po petnaest danah; ja bih tèrkao po polju, igrao bih se s jaganjci, penjao bih se na unke: istina sve dětinjski poslovi, nu u onom uzrastu, koji je sama radost i veselje, nahodio bih je u tom takovu sladost, koja je nadilazila svako blaženstvo; a kad bih s polja došao, kako bi me čekala i gèrlila

mati, kako sestrica! Sve mi ovo tada u jedan put na um pade. Nemogoh obstati. Sad prolazim, može biti poslědnji put! može biti za uvěk pokraj blaženoga města; ostavljam ga za uvěk! i u njem kosti majke moje, roditeljice moje, i jedine sestrice! Tko ima ćutljivo sèrdce, može pomislěti, kako mi je bilo! I sad pišuć poslě dvadeset i pet godinah, smutjuje mi se utroba, suze mi teku i jako tužim; pol sata, a morda i višė, bijaše mi u ustih: Nano moja! nano sladka! Julo sèrdce! Julo dušo! (majku sam nanom zvao), i dulje bi tu bio ležao, da se nisu čobani oko mene skupili i počeli me těšiti, premda se ni sami nisu mogli od suzah uzdèržati. Iz ovoga zaključujem, da mi je mati živa bila, ili barem Jula sestrica, da nebi bio nikada iz Banata otišao. Već biah utěšen, kada mi se je drug probudio, i promotrivši, da mi sav moj plan ništa nepomaže, i da nevalja vrěmena gubiti, dademo se na put, i dodjemo u samu večer u Itebej, k mojoj tetki, Evri, rodjenoj sestri moje matere. Ona me dèržaše za dugo zagèrljena i plakaše nada mnom. Sutra dan vidivši, da neću nipošto više kasniti, metne mi u torbu něšto tanka platna na dvě košulje, i spremi něšto jela na put, te me izprati iz sela plačuć i ljubeć me. Meni i Niki nebijaše do oklevanja, jer smo se bojali, da za nami neide potěra. Ovdě nemogu propustiti da nenaznačim svómu rodu bez svake strasti, da medju svimi narodi, koje sam poznavao, neima milostivijega roda nad sèrbskim, a navlastito prama rodbini; od Hèrcegovine do Banata, u Bosni, u Hèrvatskoj i Slavoniji, u Sèrbiji, narodi su jako milostivi i preveliki ljubitelji rodbine: i što se tiče za starih vrèmenah tako hvaljene krěposti gostoljublja, to su zaista ovi narodi u tom pèrvi.

Ovaj dan pred večer dodjemo u něko selo na Tisi; nadjemo někoga svetjenika, gdě něšto u svojem dvorištu teše; zapitavši ga, kako bi mogli u Srěm prěći, kaže nam, da se mučno prelazi zbog velike vode u Tisi i Dunavu; još nam izjavi svoju žalost, što mu sinovah nije bilo doma, inače bi nas dao prebaciti na onu stranu bez platje; rekne nam, da čekamo večera; kad ljudi dodju s polja, da će

nam naći někoga, tko će nas za dva ili tri marijaša prevesti. Nu odakle nam tri marijaša? Mi neimadosmo ni tri krajcare. Nužda pruža savět: ja izvadim iz torbe svoj časlovac, koji je bio još na polak nov, moleć svetjenika, da učini zadušbinu, te da nas dade prevesti, a zato da uzme časlovac. To nebi bila nikakova zadušbina, da ja to učinim, odgovori dobri svetjenik, nego ako vam nije od potrebe časlovac, to ću vam dati zanj sedam marijašah i postarat ću se za vaš prevoz; ostario sam, i nemogu dugo voziti, inače bi vas i sam prevezo. U veče nam nadje momka, koji nas je u Slankamen prevezo.

Evo me u Srěmu, u naslědnoj zemlji poslědnjih sèrbskih despotah! Sutra dan něki Karlovčanin vratjajući se praznih kolah doma, doveze nas za několiko grošićah u Karlovce; tu prenoćimo, a rano u jutro počmemo putovati po poželjenoj Fruškoj gori. Prolazeći izpod Remete i Krušedola nesmědosmo se ni navratiti u ove manastire, da nas kako kalugjeri silom nezadèrže. Opovo nam bijaše u sèrdcu, k njem se paštismo. Oko pódne dodjemo u Irig, i uputimo se k manastiru. Kako nam je god rekao Todor klobučar, kako predjemo na manastirsku zemlju, učini nam se, kano da smo došli u edemsku baštu.

Ide se sve pokraj potočića, pored koga su nasadjeni veliki orasi i drugo dèrvetje, koje ga osěnjava i čuva od sunca. Na lěvoj se strani vide bèrda i brěžuljci pokriveni vinogradi i voćnjaci, a s lěva se pružila ugodna dolina, sva pokrivena i ukrašena livadami, punimi zlaka i poljskoga cvětja, pa se protegla do blizu manastira; a s one strane doline, rekao bi, da su carski vèrtovi; vinograd do vinograda, svaki je okružen i nakitjen svakojakim plodonosnim dèrvetjem. Bèrdo nad bèrdom, brěžuljak nad brěžuljkom, kano da se je jedan na drugoga drugoljubno naslonio, i kano da je jedan iznad drugoga svoju ponositu glavu pomolio, kako će lašnje gledati i smatrati onu krasnu dolinu, sestru svoju, i potok njena ljubovnika, koji ju zagèrljenu dèrži, i one, koji pokraj njega prolaze, i kako će u isto vrěme svako svoju velelěpu, svakovèrstnimi pro-

lětnimi, lětnimi i bogatimi jesenskimi darovi ukrašenu glavu světu pokazivati. Brěžuljak od brěžuljka lěpši i dičniji, a svi zajedno neizkazane krasote: tihosladki i ljubki romon potoka i njegova igra s dolinom, veselo pěvanja različnih pticah, krotko i prohladno duvanje větra i njegovo premetanje s listjem, diraju uho kano něka preugodna gudba, tako da čověk sam na se zaboravi; blagi miris livadnoga cvětja i svakojakoga voća napunjuje kano balzamom onaj i onako ugodni zrak. Neznaš, kako si tom blaženom dolinom prošao, kako li k manastiru došao; a kad smo došli k mom ljubljenom Opovu, šta ćeš prije gledati? šta ćeš razmatrati? čemu li ćeš se više diviti i čuditi? Da sam se sav u oko pretvorio, pak da sam na sve strane u jedan mah gledati mogao, ni tako se nebi one krasote nagledao. Tko bi hotio znati, što sam ja rad ovdě opisati, a nemogu, neka samo ode, od prolěća do jeseni, kad mu drago, u Opovo; pak kada se doma vrati, viděti će, hoće li moći sve izkazati, što je čuvstvovao; izuzamši one, koji predani někim strastim, sve im je ostalo jednako, ta išli pokraj rita, ta pokraj livade, slušali žabe ili slavulje. Ja govorim za one, koji imadu sèrdce, koje čuvstvuje za svaku krasotu božjega stvorenja. O roditelji, učitelji i upravitelji bezzlobne mladeži! ovu věčnu knjigu otvarajte svako vrěme vašoj děci i učenikom, privikavajte ih iz rana, da osěćaju, da poznaju i da čuvstvuju premudrost, blagost i bogate darove svoga Stvoritelja u stvorovih. Ovu knjigu čitajuć i nikakovu drugu, postadè Melkisedek svetjenikom višnjega Boga; ovo je knjiga Abramova, Jakovljeva i sviuh patrijarhah, kada još nije bilo nikakove druge, nju čitajuć postigoše visoku mudrost, poznanje Boga; ovo je živa i dělujuća knjiga, iz koje svako doba, svaki čas, svaki trenutak očima, ušima, svim čuvstvam, a navlastito našemu sèrdcu Bog govori. Nebo sa suncem, měsecom i zvězdami, zemlja sa svim, što se na njoj vidi, zrak, oblaci, větrovi, munje i gèrmljavina, voda i sve, što se u njoj giblje, prolětje, lěto, jesen i zima, svako dihanje i svaki stvor do najmanjega mravca i mušice, — sve je to knjiga, iz koje Bog

govori svim ljudem: poznaj čověče svoga Stvoritelja, Stvoritelja věčnoga i jedinoga, pravednoga i milostivoga. Neka čuvstvuje tvoje sèrdce, za to je stvoreno; inače bo nemožeš biti zahvalan, nego ako čuvstvuješ, i čim više budeš čuvstvovao, tim ćeš biti zahvalniji, tim ćeš više zahvaljivati, više ćeš ljubiti, više ćeš činiti, da izpuniš njegovu svetu volju, i na ovaj jedini način biti ćeš srětan i blažen u věke věkovah; jerbo si zato stvoren, razumnim umom i bezsmèrtnim duhom nadaren! Budi pravedan, budi dobar, ljubi krěpost! Nisi stvoren za kratko vrěme kano mrav; věčnost te čeka; kratko vrěme dobro tvoriv biti ćeš za uvěk srětan i blažen! Da pokaže sve veličanstvo ove božanstvene knjige, uči nas naš sladki Spasitelj Isus i savětuje nam, da negledamo na nju cělu, već samo na najmanju njezinu česticu, da poznademo iz najmanje čestice ove bezbrojne knjige velikoga Stvoritelja i njegovu preblagu i premilostivu promisao za sve; neveli: pogledajte na nebo i na sunce; neveli: čujte gromove i gèrmljavinu — to bi bilo odveć mnogo! Pogledajte, veli, na poljsko cvětje, tko ga tako krasi i oděva, da se kralj Salamun u svoj svojoj slavi nije mogao zaoděti i ukrasiti kano jedno izmedju toga cvětja? Otac nebeski! Pogledajte na ptičice u zraku, tko ih hrani i tko ih oděva? Blaga providnost otca nebeskoga! Ovu knjigu čitajuć premudri Sokrat, věčna slava Athene i svega slavnoga gèrčkoga naroda, prije Isusova došastja postadè mučenikom krěposti, oprostiv i blagosloviv onoga istoga, koji mu je otrov dao. Tko ovu knjigu zdravim Bogu oddanim razumom čita, i nju slědi, mora doći k istinitom poznanju Boga, i on je (kao što to uči sveti mudroljub i mučenik Justin) dělom kèršćanin, ako se imenom i nenazivlje kèrštjanin, jerbo živi pravedno i Bogu ugodno. Tko ove knjige nevidi, većma je slěp, nego onaj, koji je slěp rodjen. Tko njezina glasa nečuje, većma je gluh, nego sinji kamen, jerbo nebesa kazuju slavu božju i děla rukuh njegovih navěštjuje zemlja. Tko toga nećuti, tomu je u pèrsiuh gvozdeno sèrdce. Priučajte dakle mlada sèrdca, da čuvstvuju, da u najmanjem listku, travici i cvětku svoga Stvoritelja

poznaju; da u življenju i gibanju mravca i mušice obćega stvoritelja Boga opažaju; učite ih najprije ovim malim stvarim, dok vrěmenom kadra postanu, da k suncu i zvězdam um svoj uzvise.

Evo, moj čitatelju, vidiš, na kakove je misli samo osěćanje Opovske krasote moj um podiglo. O město dostojno si, da budeš posvetjeno mudrosti i nauci, i da se nazoveš sèrbskim Parnassom.

II.

Iz pisamah.

Dragi, ljubezni moj!

Větar imadosmo pospěšan, nu više krěpak, nego što treba za izići iz velikoga Smirnajskoga pristaništa. Tartana Idriotska bijaše srědnje veličine, novoustrojena i zdrava, nu odveć bijaše obteretjena, jerbo je tu bilo osim običnoga tovara u stvarih, oko 50 putnikah, a medju njimi polovina ženah i děce, koji su svi prelazili u Moreju. S města podjosmo prije podne; oko večernje dobe bismo već na pučini morskoj; na jedan put se digne tako silna bura, da se nismo ni malo nadali, da ćemo potopljenju izběći. Onakove vriske ženah i děce nebih rad više nikada čuo. Moj drug Maxim i ja nemogosmo na se ni pomislěti, samo gledasmo, kako se roditelji za svoju děčicu boje i žaloste, i da nije brod sasvim jak bio, a mornari posve iskusni ljudi, to bismo se bili težko spasili. U zoru prestane i bura, i kapetan nam odozgor veselim glasom poviče: »Nebojte se, nije više opasnosti.« Tada svi, naslonivši se jedan na drugoga, zaspasmo kao polumèrtvi. Sutra dan se nadjemo u velikom nu pustom pristaništu ostrova Mitilene. Svi izidjemo na obalu, i stanemo si čestitati na srětnu izbavljenju, baš kao da smo jedna jedina obitelj. Tko da opiše onu nježnu radost materah nad njihovom děcom! Rekao bi, da su od mèrtvih uzkèrsnuli. Negubite vrěmena, vikne kape-

tan; tu se lěpše ruča nego u tartani, ručajte, pak ćemo s Bogom dalje. Taj dan bijaše veliki utorak, nu svaki nas imadiaše raznih morskih postnih jelah, popèrženih sipah, ohtapodah, ostrijah i vina dovoljno; tu svi zajedno ručasmo, i napismo se kano da je uskèrs, a u tri sata po podne odplovismo tihim větrom, i na veliki četvèrtak stigosmo u Naupleon, gdě smo družtvo za Patru našli. I mi najmimo dvě mule i dodjemo kopnom u Korinth. Sidjemo k moru, nas oko 15, najmimo veliku barku, i ta nas doveze u Patru na sam uskèrs. Ovdě opočinemo svu svetu sedmicu; naměrimo se na korablju za Epirske obale, kamo je moj ljubezni drug želio poći, da onda preko Janine u Thessaliju dodje, a i meni se je odanle lahko bilo prevesti u Kèrf: nu odatle imadosmo cělih dvadeset danah neprestano protivne větrove; a što je još gorje, razboli se moj Maxim, a na moru bolovati sačuvaj Bože! Čělo vrěme nemogaše ništa u želudcu zadèržati. Dodjemo u Četèrdeset Svetih napram Kèrfu, i čim smo na kopno izašli, umah mu bijaše lašnje, a za pet se danah pridižè; nu k sili doći, tomu se hoće vrěmena. Albanezi něki prolazeći tuda iz Hormova, vidivši ga takova, sažale ga i obećaju, da će ga povesti do Argirokastra, a odatle mu je blizu Janina. Tu propitamo, i kažu nam, da se s Hormovitci može proći cělom Albanijom bez ikakova straha: ali ga ja tako slaba nemogoh od sebe nipošto i nikako odpustiti; zato nam nadju dvě mazge, i ja s njimi; pèrvo, da dopratim ljubeznoga druga do Argirokastra, drugo, da vidim čest Albanije. Hormovitacah bijaše do 20 momakah, oni s oružem i pěšice, a nas dva na mazgah. Od Argirokastra do Hormova neima više nego tri sata. Drugi dan hoda dodjemo u rečeni grad; bez ikakovih komplimentah zovnu nas prostosèrdno, da idemo odatle u njihov varoš, veleć nam: More ludi ste, ako nepodjete! more takova města niti ste viděli na světu, niti ćete viděti! Mi imamo ravno kraj varoša manastir svetoga Nikole; u njem bi moglo deset kalugjerah lěpo živlěti, a neimamo nego jednoga, jer mi Albanezi nećemo da se kalugjerimo; tu ćemo vas dèržati, ako

vam je volja, i tri měseca ili tri godine, da ni pare nepotrošite. Ako li vam se dopade, ostanite s nami do smèrti, nam će biti tako milo, koliko da vas je Bog s neba k nam poslao. Vidite li kakovi smo mi momci (sve nam ovo pèrvi medju njimi gèrčki veli), ovakovih nas ima u Hormovu do dvě hiljade, osim starih; tu ćete viděti staracah od osamdeset godinah, kako se uz goru penju pod oružem sve pěvajuć. Svi se razidju po gradu, svaki u svom poslu. Naš je stan blizu učione: odemo posětit učitelja, imenom Elefterija, čestita světovnjaka sa ženom i dětcom. Kažemo mu, s kim smo došli, i kako nas k sebi pozivaju; nu da se mi bojimo daleko se u svět puštati k nepoznanim ljudem; i on nas uvěri o onom, što smo prije o njih čuli. Hajde dakle u ime bože, barem da sasvim zdrava svoga ljubeznoga vidim i da se zdravi razstanemo.

Sutra dan se popnemo na visoke Hormovitske planine; nadjemo prekrasnu veliku varoš sa sedam sto kućah, sve kamenitih stanjah poput kastelah; samo u gradu ima do 50 izvorah, koji na kraj grada čine malu rěku; a ta se spušta baš kod manastira u strašno duboku propast takovom hukom, da sam mislio, da tu čověk nikada nemože zaspati; nu kašnje se uvěrih, da se nigdě na světu lèpše nespava: kada spavaš, čini ti se, da si na nebu, i da slušaš někakovu najprijatniju muziku. Ti ljudi kan da su nas tija iz Smirne dozvali, da nas časte! Pèrve starešine sve po redu. A lahko im je častiti. Ako se mèrsi, a on zakolje ovna iz svoga stada, polak izpeče, a od druge polovice načini dva tri jela sa skorupom; vina svaki ima u podrumu, jer ga neima komu prodati. Ako se pako posti, od ribe neima tu posta. Pošalje dva momka sat hoda u dolinu, gdě medju planinami velika rěka teče, koja je puna pastèrnah i drugih različnih veoma tečnih ribah. Za varenje neće da znadu, niti mare za juhu: izvanrednoga ulja imaju do izobilja, zato i ribu jedu ili pèrženu, ili s pitami, koje u post ovako prave: obare zelje, izcěde iz njega vodu, razlože ga s pitom u tepsiji, uspu ulja bez štednje, pak onda razrede ribu odozgor, i tako se izpeče s pitom zajedno u ulju pre-

divna mirisa; pred takovom pitom neka se slobodno sakriju talijanske paštete i englezki pudingi. Tko bi rad znati, kako se to kuša, kako li se u ustih topi, i kakovu prijatnost uzrokuje u gèrkljanu krozanj prolazeć, to neće iz ovoga opisa ni od stotine samo jednu čest poznati. Tko ovo primi za pretěranost, jako se vara; jerbo prijatnost, koju toliko hvalim, nestoji u prigotovljenju, nego u prirodnoj slasti ribe, zelja i ulja. Deset danah po našem došastju odrede starešine města poslati někoga popa Gjiku u Primet i u drugih několiko městah k někim albanezkim agam, i to rad svojih obćih poslovah; jerbo Hormovitci imadu dogovore i saveze s više poglavarah i pašah u Epiru i u Albaniji. Zaprosim ih, da mi dozvole, da podjem s popom Gjikom, da tako vidim města, kojimi je on morao prolaziti. More, kalugjeru, da podješ, tako mi Boga, imao bi što gledati! odgovori mi Dima Duka, jedan izmedju pèrvih starešinah. Rečeni svetjenik mogaše svèršiti posao za četiri ili pet danah, i tako se vratiti; nu meni za ljubav hodaše ovaj čověk sa mnom ravno petnaest danah po takovih městih, gdě su Hormovitski saveznici i prijatelji. Svuda biasmo i od Turakah i od kèrštjanskih Albanezah jednako primani i častjeni, i od mèsta do města pratjeni. Pop Gjika i s njim dva Hormovitca biše naoružani kako valja; nu zato se ipak pobojasmo na několiko městah, da se nenamèrimo na veći broj ljudih, koji bi bili neprijatelji i Hormovitjanom i njihovim saveznikom; zato bi nam u takovih městih davali po několiko naoružanih momakah za pratnju. Petnaesti dan dodjemo doma, i ja nadjem svoga druga vesela, zdrava i rumena; nu on se meni počme rugati, da sam od sunca pocèrnio. Neka sam, odgovorim mu, kada sam vidio, što nisam mislio u svom životu vidèti! I zaista dosta sam hodao, ali tako velelěpih i bože krasote městah nisam vidio. Něko blaženstvo ćutiš, čim samo pomisliš na ovakova divna města; kako bi dakle bilo tu živèti, da su oni ljudi naravi pitome, i da medju njimi vladaju zakoni, pravda i prosvetjen razum? Strašno je samo pomislèti! Dokle će onakovi prekrasni, hitri i hrabri na-

rodi, i u onakovih městih, samo za neznanstvo i slěpotu uma, u barbarstvu i divljači običajah živěti, dokle će jedan drugoga kao za šalu kano zeca puškom u čelo ili u sèrdce pogadjati? Meni nebi bilo protivno, rekne mi moj drug, da ovdě godinu danah ostanem. I ja ću s tobom, odgovorim ja, osobito zato, da uza te veću savèršenost u gèrčkom jeziku postignem. Daj ruku! Na! A kada smo to obznanili našim Hormovitjanom, sèrdačno se uzradovaše; a kada smo im još rekli, da im zahvaljujemo na njihovoj ljubavi i dobroti, i da mislimo, da nije pravo, da zahman hlèb jedemo, već da nam dadu desetero děce, da se od nas něšto nauče, buduć da mi za drugi posao nismo: dobro, odgovori Dima Duka, kad ste vi taki, i mi ćemo znati, kako vas treba odpremiti, kada od nas podjete. To isto vrěme pukne glas po svoj Albaniji, da je Stěpan mali s Cèrnogorci razbio Turke, što su na njih bili pošli; mnogo se o njem govoraše i kazivaše. To lěto prodje, a o Stěpanu malom počmu se glasovi sve to više raznositi. Ja sam već mogao dosta dobro albanezki govoriti. Albanezki je jezik prost, i zato se može lahko naučati, a našimi se slovi piše, kano da su upravo zanj načinjena. I tako bi svaki dan napisao po koji razgovor i naučio bi ga na izust. Albanezi se tomu čudjahu i radovahu, videć, česa nikada prije nisu vidèli, da se naime i njihov jezik tako lěpo dade pisati. Poslě toga, od prilike za dvě godine, poznadoh u Mlětcih nèkoga popa Theodora, učitelja Moskopoljskoga, koji je i tiskom izdao něšto albanezkoga, i to gèrčkimi pismeni; nu timi se nemože ni za tretjinu tako pisati kao slavenskimi, jerbo u Gèrkah neima slova za, ža, ča, ša i ća, a to je sve neobhodno potrebito kako slavenskomu tako i albanezkomu jeziku. Ovo prilažem ovdě zato: ako se slučajno tko nadje, te proreče, da će nègda i albanezki narod imati knjigah u svom jeziku sa slavenskimi pismeni, kao što ih imaju Vlasi, da se takov čověčanskomu rodu dobroželeći proricatelj ni malo neboji, već neka slobodno to željno obće dobro proriče! To je takova stvar, koja se može prirodno i lahko izposlovati, a i izposlovati će se, kada se Bog

smiluje onomu hrabromu narodu i onim prekrasnim zemljam. Kako je meni bilo, kada sam čuo od istih Albanezah: tko Sèrbijom zavlada, toga ćemo i mi priznati za svoga vladaoca, jerbo su sèrbski kraljevi i naši bili. Nedaleko od Hormova nalaze se polja, koja Albanezi drugačije nezovu nego Lepažita. Ja ih upitam, što to znači? Neznamo, odgovore mi, to je ime polja; a kada sam im ja to razjasnio, rekav im, da je to sèrbska rěč; more kalugjeru! odgovore mi, nečudi se tomu: mi biasmo u staro doba sa Sèrbi jedan rod i pleme! Početkom mèseca rujna zaprose me starešine Hormovitjanske, da im opravim nèki posao nedaleko od Kèrfa, kojim sam se morao baviti najmanje četiri mèseca. Ja otidem dragovoljno; dvojica me doprate do Svetih Četèrdeset; oni se vrate doma, a ja otidem na svoj posao, ugovoriv s njimi, da dodju po me, kada im budem pisao iz Kèrfa.

Ljubezni moj! ja mislim da je za jedan list već dosta napisano; ako se pako Vam učini više nego dosta, onda želim, da iz toga ništa drugoga nezaključujete, nego da ste Vi mojemu sèrdcu vèrlo dragi, kad Vam toliko pišem.

U Rigi 3. kolovoza 1788.

Dositej Obradović.

III.

Iz Sobranija raznih nravoučitelnih veščej.

1.

O ljubavi domovine.

*

* *

Ljubav domovine nesastoji se samo u tom, da je svakomu město, gdè se je rodio i odhranio, milije, nego sva druga na svètu. Ovo je prirodjeno i nèmoj životinji, jerbo se i ona nerado odtudjuje od mèsta, gdě je iz početka obikla. I za čudo je, kako se često konj, vol i svinja, kada se kamo daleko preměste, izmaknu i pobègnu natrag na svoje

pèrvo selište. To dolazi iz prirodjenoga svakoj životinji svojeljublja, da onamo teži, gdè mu se bolje čini. U razumnom čověku mnogo je viši i plemeniji ovaj isti prirodjeni nagon: jerbo on iz zahvalnosti, koju u sèrdcu svom prama milim i sladkim svojom roditeljem i odhraniteljem goji, ljubi i gèrli cèle i mnogobrojne narode, koji su istoga roda i jezika, i često žèrtvuje svoju korist, i dragovoljno isti svoj život za korist i srěću svojih saplemenikah prezire i predaje. . . Doklegod u kom narodu nebude dovoljan broj takovih plemenitih domoljubah, svagda će on ili na jednu ili na drugu stranu hramati; nu buduć da se od tako uzvišenih domoljubah traži junačka krěpost, zato se nemože naći dovoljan broj ovakovih, dok se u sav narod odhranjenjem i podučavanjem i upravljanjem neuvede razumna ljubav časti i lěpa imena. Jerbo, dokgod u kojem narodu nije mnogo veći broj dobrih i pravdoljubivih, nego zlih i nepravednih, nemože se naći dovoljan broj najboljih. Ovdě nije naměra tužiti se i jaditi, što nije taj i taj takov, a onaj i onaj drugojačiji, jerbo to nepomaže ni za dlaku; nu moguće je poznati, u čem stoji pogrěška, i početi se izpravljati i po mogućnosti poboljšavati, i to svakomu napose i svim u obće. Da se dade ovoj preblaženoj nakani povod i rukovodstvo, što može biti bolje i spasonosnije, nego častoljubnoj mladeži pred oči metati iz stare i nove historije takove krěpostne ljude, koji su ljubavlju domovine i svoga roda za sobom bezsmèrtno ime ostavili? I to će biti predmet ove glave. . . Archileonida, prosta žena u Lacedemoniji imaše sina odlične hrabrosti, koji za domovinu vojujuć poginù. Něki stranci, koji su u istoj bitci bili, donesu joj taj glas, hvaleći joj sina, i govoreći, da će se težko u Lacedemoniji njemu podoban naći. O! vi se varate! odgovori velikodušna žena: istina da je moj sin hrabar bio; ali, hvala Bogu, ima domovina naša mnogo boljih od njega. »Evo prekoristna mudrovanja za domovinu, da nitko sebe i svoje nedèrži za najbolje.« Ariston sin i naslědnik Agasiklev u vladi lacedemonskoj, čitajuć něki izvanredni nadgrobni govor u slavu Athenjanah,

koji su s Lacedemonci vojujuć poginuli, rečè: šta nebi ovaj čověk mogao reći, kad bi hvalio one, koji su ove slavne ljude pobědili? . . . Lacedemonjani ubiju poslanika perzijskoga. Orakul Apollinov proreče im veliku nesrěću, ako se sami tomu zločinu neosvete. Onda Buris i Spartis, dva znamenita Lacedemonca, otidu svojevoljno i predadu se Xerxu perzijskomu kralju, da na njih osveti smèrt svoga poslanika, kako mu drago. Začudiv se kralj tolikoj ljubavi domovine, zadovoljì se tim, te město da ih dade mučiti i ubiti, zaprosi ih, da ostanu u njegovu dvoru. Kako bi mogli mi sebe lišiti domovine, mi, koji smo svojevoljno došli, da za nju umremo? . . . Marko Furij Kamil, koji je živio 365 godinah prije Isukèrsta, bijaše pet putah rimskim diktatorom i triumfiraše četiri puta. K ovom slavnom mužu dodje za obsědanja grada Falera gradski magister s dětcom poglavitih gradjanah, i kaže mu, da je prevario dětcu, kao da će se s njimi prohodati i da ih sada njemu predaje, a to da je toliko, kan da mu je grad predao, te da od njega očekuje priměrenu svojoj zasluzi nagradu. Pravo je, odgovori slavni Rimljanin, da takov prijatelj svoje domovine dobije pristojnu nagradu. Zapovědi da ga do kože svuku i ruke mu naopak svežu, pa onda dade děci lěskovo prutje, da ga šibajuć u grad dotěraju. Kako je ovomu u gradu bilo, to se može lahko pogoditi. Dosta, da su gradjani videći u neprijatelju toliku krěpost, izašli, ključe mu od grada donesli i predali se. Ovoga istoga gradjanina iztěraju Rimljani poslě tolike njegove slave u věčno prognanstvo. Nu on, u svojoj krěposti neproměnljiv i nepomičan, izlazeći iz grada izrečè ove znamenite rěči: Bože daj, da me Rimljani nikada neuzpotrebuju! Otide u něki mali gradić Ardeu, i tu življaše mirno. Tu mu dodju poslě nèšto vrěmena glasovi, da su Galli na Rim udarili i zavojevali ga. Sada on, zaboravivši nezahvalnost svojih sugradjanah i učinjenu si krivicu, nemišljaše o ničem drugom, nego kako će pomoći svojoj domovini. Pozvan od onih Rimljanah, što su se na Kapitol utekli, i od njih opet za diktatora primljen, podje, udari na Galle, te ih

sasvim i pobědi, i tako oslobodi grad, i dočeka radost, samo velikim dušam prirodjenu, da je mogao svojim nezahvalnikom dobre učiniti, i da je mogao zidove onoga grada, iz koga je sramotno bio iztěran i izagnan, opet uzdići i obnoviti. Kodro kralj Athenjanah na 1071 godinu prije Isukèrsta. Heraklide osvojivši cio Peloponez, dodju i obsědnu grad Athenu. Athenjanom je orakul bio prorekao, da će svoje neprijatelje poběditi, ako im kralj od neprijateljah pogine. Heraklide to znajući zapověde cěloj svojoj vojsci, da u bitci nitko nedirne kralja. Saznavši to Kodro preobuče se kao dèrvocěpac, ode nedaleko od grada dèrva sěć, i tu nadje način, kako će kavgu zametnuti s neprijateljskimi vojnici, te lupi jednoga sěkirom, a oni ti ga ondě svega izkomadaju. To bijaše pred večer, a sutra dan pošlju Athenjani neprijateljem iskat tělo ubijenoga kralja. Saznavši to neprijatelji, obuzme ih užas, te poběgnu bèrže bolje. . . Athenjani biše obsěli grad Thas; gradjani umirahu s velikog nedostatka hrane od glada, nu nitko se neusudì spomenuti, da se predadu, jerbo je bilo uzakonjeno, da bude pogubljen, tko bi o tom spomenuo. Onda něki Hegetorid, jedan izmedju pèrvih gradjanah, metne si uže na vrat, i dodje u skupštinu i rekne: ja znam, kakav smo mi zakon učinili; nu pri svem tom predajem se smèrti, ubite mene, a spasite sebe i svoje obitelji, pa se predajte neprijatelju. Svi sabrani pohvale njegovu velikodušnost, neubiju ga, već unište učinjeni zakon, i predadu se. . . Něka Lacedemonjanka pošalje svoga roba, da razpita, što se čini s vojskom, u kojoj je ona imala do pet sinovah. Kada se je rob vratio, kaže joj, da su joj sva pet sina poginula. Ja te nisam poslala, odgovori ona, da vidiš, što čine moji sinovi, nego što čini naša vojska; da li smo mi pobědili? Jesmo, odgovori onaj. Hvala Bogu, rekne ona, i otide u hram, da pripne žèrtvu. . . Leonidi vodji lacedemonskomu poruči kralj Xerxe: hodi k meni, složi se sa mnom, pa ću te učiniti kraljem cěle Gèrčke. Ti neznaš, što je poštenje, odgovori mu ovaj; ja želim za slobodu Gèrčke vojujuć poginuti, a neću se s njezinimi neprijatelji

na njezino ugnjetenje slagati. Leonida polazeć s trista svojih vitezovah u Thermopyle, gdě je znao da će poginuti, ovako se sa svojom ženom oprosti: traži si dostojna muža město mene, rodi i odhrani domovini krěpostnih gradjanah. . . Likurg lacedemonski zakonotvorac, upravljaše svojom domovinom 870 godinah prije Isukèrsta. Podělivši svojim sugradjanom koristne zakone, kaže im, da će poći posavětovat se s delfičkim orakulom, da li bi se moglo něšto još boljega uzakoniti, nu pri tom ih sklone, da se zakunu, da će čuvati njegove zakone, dok se god něpovrati. Oni se zakunu, a on otide, pak se nikad više nevrati. . . Pedaret, jedan izmedju poglavitih Lacedemonjanah, nebijaše primljen medju tri sto věćnikah, koji su u stanovito vrěme izabirani; pa se ipak radostan vrati iz skupštine, zahvaljujuć Bogu, da mu domovina ima tri sto boljih od njega; to se zove ljubav domovine, a ne, kada ja nisam, neka nije ni on. . . Kada je Pelopida, thebanski vodja, na vojsku polazio, preporuči mu žena, da uměri svoju hrabrost i da si život čuva. Bog neka upravlja mojim životom, odgovori on; moja je dužnost, sada domovinu čuvati, a ne moj život. Něki klevetnik tuži Pelopidi někoga hrabra vojnika, da o njem vazda zlo govori. Neka on samo domovini služi kako valja, a o meni neka govori što mu drago! odgovori on. . . Fociona odsude njegovi nepravedni sugradjani, da otrov pije, i zapitaju ga, ima li što sinu si naložiti. Imam, rečè: da služi svojoj domovini věrno i pravedno, kao što sam joj i ja služio, i da nemari, što sam ja za svoju službu ovakovu nagradu dobio. . . Pomponij rimski vojnik učini čudesa hrabrosti bijuć se s Mithridatom, nu najposlě sav ranami pokriven pade neprijatelju u ruke. Mithridat, očevidac njegove muževnosti, primi ga milostivo i dade izlěčiti, a zatim ga zapita, može li se sada pouzdati u njegovo prijateljstvo. Ne, odgovori Pomponij, doksi god neprijatelj moje domovine. . . Regul, konzul i vojvoda rimski, bude nakon mnogo u boju s Karthažani odèržanih pobědah, i sam pobědjen i od Karthažanah uhvatjen. Oni ga pošlju u Rim, da sklone věće, da roblje zaměni; nu on im

morade dati poštenu rěč, da će se nazad vratiti, ako ništa nesvèrši. On otide; nu nepazeć na ništa, nego na korist domovine, sam stane Rimljanom savětovati, da toga nipošto neučine, i tako se vrati po svom obećanju natrag, gdě su ga užasnimi mukami umorili. . . Rutilij nepravedno izagnan iz Rima, někí poznanik reče mu, da se hoće u Rimu zametnuti kakva gradjanska borba, te bi se onda mogao povratiti. Oslobodi Bože toga! odgovori on, to bi mi bilo žalostnije nego moje izagnanje. Od njega zaprosi někí prijatelj něšto nepravična; nu on mu to uzkrati. A da koja mi je korist od tvoga prijateljstva, kada ništa nemogu od tebe dobiti? A kakva bi bila meni od tvojega, kada bi ja morao tim nepošten i nepravedan postati? . . . Themistokle, jedan iz medju najslavnijih gèrčkih vojvodah, dodje nakon više pobědah odèržanih na moru i na kopnu nad Perzijanci na olympijsko igralište. Sve množtvo narodu prestane gledati različne igre, svi obrate oči s udivljenjem na njega. Iz nebrojenih ustah zahuji jedan glas: eno Themistokla! ano ga! Onda on rekne onim, koji su oko njega bili: ovo mi je dovoljna nagrada za sve službe, koje sam Gèrčkoj učinio. Spremajuć se noći na neprijatelja, dade u gledalištu predstaviti boj izmedju dva pětla, koji se ružno izderu i okèrvave, pak onda rekne k narodu: vidite li bratjo sugradjani! ovi se pětlovi ondě nebiju ni za svoje žene, ni za svoja ognjišta, ni za domovinu, već jedino za junačtvo i za slavu: kakvom hrabrosti nemoramo dakle mi na naše neprijatelje udarati, mi, koji za sve to vojujemo? Prepiruć se s Euribijadom lacedemonskim vodjom, nemogavši mu ovaj rěčmi na kraj izići, podigne štap, da ga udari. Udri me, stariji si, reče mu Themistokle; samo poslušaj ono, što je cěloj Gèrčkoj na korist. Někí gradjanin veoma srebroljubiv iskaše něku službu, u kojoj je mogao sa štetom občinstva mnogo dobiti. Themistokle znajuć, da je on inače vrědan, i da bi mogao po svojih rodjacih i prijateljih tu službu dobiti, dade mu dovoljnu svotu novca pod tim uvětom, da toga više netraži. Ovaj slavni vitez izagnan iz Athene, priběgne k glav-

nom svom neprijatelju, perzijskom kralju; a ovaj u město što bi ga ozlobio, poćuti neizkazanu radost, da ima u svom kraljestvu takova čověka. Učini veliku čast i veliko veselje, i nastupivšu noć spavajuć tri puta zavikne u snu: Themistokla Athenjanina ja imam! Za življenje mu dade tri grada u Maloj Aziji. Poslě něšto vrěmena odredi kralj vojevati na Gèrčku, i Themistokla učiniti vodjom vojske svoje; nu ovaj, i u prognanstvu svoje domovine vatreni ljubitelj, samo da nebude prisiljen na nju vojevati, učini bogovom žèrtvu pa se otruje u 65. godini života. . . Thrasibul Athenjanin izbavi svoju domovinu od tridaset tiranah, povrati u grad sve izagnane i raztèrkane gradjane, utvèrdi prijašnje zakone, pomiri sve zavadjene sugradjane, sklonivši ih, da se svi zakunu na obću amnestiju. Onda mu rekne něki sugradjanin: koliko je tebi dužna domovina za tolike tvoje zasluge! O blažena mene, odgovori Thrasibul, ako sam joj platio, što sam joj dužan za rodjenje i odhranjenje! . . . Bajard nazvan neprestrašeni, jedan izmedju pèrvih častnikah Franje pèrvoga kralja francuzkoga, bijući se sa Španjolci bude smèrtno ranjen, i dá se položiti pod něko dèrvo, da tu izdahne. Konetabel Bourbonski, koji se je bio odmetnuo od Francuzke, svoje domovine, i u tom boju vodio vojsku španjolsku, spazi Bajarda u takovu stanju, i sěćajuć se prijašnjega z njim drugovanja dodje, da ga sažali. Gospodine vi zaslužujete veće sažaljenje, odgovori Bajard: ja umirem kao pošten vojnik za moju domovinu i za kralja; a vi s njihovimi neprijatelji na njih vojujete i prolěvate kèrv bratje svoje.

2.

Par papučah.

*

* *

U Bagdadu življaše nèki star bogat tèrgovac, po imenu Abu-Kazem-Tamburi, koji je kano skupac i tvèrdica

na daleko razglašen bio. Uza sve svoje bogatstvo nosaše on někakovu staru haljinu i dimlije, na kojih se ništa nije vidělo nego kèrpa na kèrpi. Kalpak mu bijaše tako mastan i zapèrljan, da se nikako nije moglo poznati, kakove je boje njegovo sukno někda bilo. Nu u cěloj njegovoj opravi biše mu ipak papuče najznamenitije; one si zaslužiše obću pozornost; svatko, gradjanin i stranac, bacaše na nje svoje oko: Podplate tih na glasu papučah biše svuda naokolo velikimi čavli podkovane, a gornja im strana različnimi debelimi kèrpami zakèrpena: jerbo deset godinah natrag računajuć malo se koji kèrpač u Bagdadu nadjè, koji se nebi bio mogao pohvaliti, da nije na njih svoju hitrost i věštinu pokazao. Dakle je sasvim naravno, da su morale vèrlo težke biti; ljudi, budući neobično skloni na posměvanje, kada bi hotěli kazati, da něšto za čudo težko, samo bi to Abukazem-Tamburovim papučam prispodobili. Abukazem hodeć jednom po velikoj Bagdadskoj pjaci, opazi nèkoliko osobito lěpih i velikih kristalnih posudah na prodaju; kano čověk u tom poslu věšt, spoznade, da bi se na tom moglo dobiti, zato kupi one posude i dade ih doma odněti. Isto vrěme čuje, kako su na někoga prodavavca mirodijah věrovnici tako nalegli, da je prisiljen do pedeset okah izvanredne ružične vode pošto po to prodati, samo da bude gotov novac; pohiti k njem, i kupi tu vodu za pol cěne, zatim ju dade doma odněti i u novokupljene kristalne posude sasuti. . . Pun radosti nad tim vèrlo koristnim kupom, naumi, da će něšto na svoje jadno tělo žèrtvovati, i tako se otide okupat u kupelj za pet parah; to je već davno i davno želio, samo je čekao sgodna vrěmena, da to někako zasluži. Tu se svlačeć, reče mu něki poznanik u šali, da bi već vrěme bilo, da i onim jadnim papučam oprosti i mir dade, te da se tako oslobodi od obćega posměvanja i ruganja. Ja sam o tom, odgovori Abukazem-Tamburi, više putah mislio; ali opet kad ih dobro pogledam, čini mi se, da još nisu za ostavku, a s druge strane vidim i sam, kakova su nam vrěmena; neima ti ni vojske ni kuge, da pomori barem polovicu ljudstva, te bi oni, koji

bi ostali, po koji novčić više imali. Ljudi se plode za čudo, kao da iz zemlje niču, a novacah od dana do dana sve to manje na světu. To govoreć svuče se i ode u toplicu, misleć u sebi: dati ću ja svojih pet parah, ali ću se dotle tèrti i prati, dok svu staru kožu sa sebe nesperem. Dok se je on tako trao i prao, dodje i gradski kadija, svuče se u istoj sobi i stupi u kupelj. Naš stari tèrgovac prije gotov, izidje i obuče se u svoje lěpe haljine, ali mu neima papučah, već na njihovu městu nadje někakove druge, nove i lěpe. Pomisli, da mu je tu šalu učinio onaj prijatelj, što se je s njim o papučah razgovarao. Baš ću mu zahvaliti, kad ga opazim, reče; navuče papuče i podje veseo doma. A kad ti nam kadija izidje, čisto se upropasti videć na město svojih papučah svemu světu poznate Abukazem-Tamburove papuče. Sluge polete po tragu, dovedu tèrgovca pred sudiju u sudijinih papučah; da nedobije koju stotinu po tabanih kano kakov javni bezsramni lupež, morade na tom městu za kazan toliko platiti, za koliko bi bio mogao hiljadu novih papučah kupiti. Kako je doma došao pravednim gněvom na svoje papuče razpaljen učini im strašnu prediku, dade im trista anatemah i baci ih u rěku Tigar, koja je izpred njegova prozora tekla. . . Iz dubljine sèrdca uzdišuć kupi si sada nove jake papuče, i stane dan i noć misliti, kako će svoju štetu nadoknaditi. Drugi dan poslě toga izadje, da se obazre po gradu, ne bi li što jesti nakupio, što bi se moglo skuplje preprodati. Taj isti dan ribari ľoveć ribu osěte něšto potežka u mrěži; kada su mrěžu izvukli, popade ih groznica, jerbo su viděli ono, čemu se nikada nisu nadali, Abukazem-Tamburove papuče naime, koje su se svojimi čavli za mrěžu zahvatile. Ljuto razdraženi i razjareni stanu strahovito psovati i proklinjati. Spopadnu papuče, pak s njimi u gosine prozore, koje su tako i razbili; nu ni to nebijaše još sva nesrěća, nego papuče uletivši u sobu udare o najveće kristalna stakla, nemilostivo ih razdrobe i tako propade sva ružična voda do kaplje. Kako je starcu bilo, kada je pred noć u svoju sobu ulězao i opazio, kako su mu prozori polupani, stakla porazbijana, ružična

voda prosuta, a njegove stare papuče tu. Baci kalpak s glave na zemlju, stane se lupati u grude i čupati si bradu, i tako jako jaukati, da su svi susědi potekli na tu viku. U takovih se okolnostih moraju ljudi obično čuditi i smijati; a kada su se siti nasmijali, razmišljavajuć bez šale o tom slučaju, svi jednodušno pronadjoše, da s timi papučami nije čist posao, i da s njimi mora nečisti duh (sile ga sapele) raditi i upravljati. Ha, reče onda něki stari hodža, to ti je ravno ono, što ja davno něgda u někom braminskom ćitapu čitao, da i haljine kada se odveć dugo nose, ulěze u nje někakva duša zla čověka, i da se tako upravo povampire! To je istina! reknu svi jednoglasno, a da šta bi drugo bilo? već ih valja dobro osušiti, pak onda sasvim sažeći, a pepeo im u větar na iztočnu stranu razvijati. Onda ih uzme bědni starac, i motreć ih plačljivim okom i mašuć glavom metne ih na strěhu pram suncu, da se tu dobro osuše i pripeku. Sutra dan se skupe susědska děca i počmu se igrati izpod strěhe na kojoj su papuče bile; isto doba dodju dvě mačke, potěraju se i pokolju po strěhi, i obore papuče, a te udare dvoje od one děce u glavu, te im ju razbiju. Stane dreka děce, njihovi otci priteku, uzmu papuče i děcu s kèrvavimi glavami, i odu kadiji na tužbu. Kadija dade k sebi dozvati onoga, čije su papuče, i gromovitim ga glasom zapita, da li on tu obuću poznaje. Poznajem u zao čas po svoju glavu! odgovori; a da što sada opet ovdě traže? Da u kratko kažemo: i ovdě se izbavi od štapovah velikim novcem, a papuče mu se predadu natrag. Onda on, da izběgne već jedan put tolike běde i napasti, zamota ih u někakove kèrpetine, oveže jako užetom, i kako se je smèrklo, otidje u svoju vèrt i zakopa ih duboko u zemlju. Nětko iz susědstva privreba ga u tom poslu, i mislivši, da on tu něšto drugoga sakriva, ulěze noću preko plota, izkopa onaj zavežaj, zatèrpa jamu i poravna zemlju, pak izidje na polje. A kada je velikom mukom zavežaj odrěšio, pozna, da se je u svojoj nadi prevario: zaveže opet bèrže bolje one gadne papuče, te ih baci u oluk, kojim su gradske pomije proticale. Poslě několiko danah udari jaka

kiša, i više rečeni zavežaj stane nĕgdĕ u cĕvi oluka, a oko njega nakupi se blata, tako da je voda nemogav proticati natrag udarila. Voda prodre i u nĕke podrume i dućane i tako se mnogim učini velika škoda. Majstori podju, da pregledaju i očiste vodne cĕvi, i nadju onaj zavežaj te ga odnesu kadiji. Bèrže po Abukazem-Tamburu. Ovoga oblije smèrtni znoj, kada je ušao i svoje papuče opazio. Prokleti čovĕče, reče mu kadija, šta si najposlĕ s ovimi papučami naumio? zar si namislio, da sav grad njimi upropastiš? Sad moraš toliku štetu platiti! . . . Čestiti kadija! odgovori onaj, sada već vidim, kakav je posao s timi papučami, kada su i odanle izašle, gdĕ sam ih zakopao. Sve ću platiti i sve ću pretèrpiti, štogod pravedni sud izrekne i dosudi, samo te molim i prosim, izbavi me bĕde i napasti! Oslobodi me od tih mojih glavnih neprijateljah, i nedaj mi ih više natrag! I kadija se nemogaše od smĕha zadèržati, i pošto je Abukazem učinjenu štetu naplatio, dade one čudnovate papuče nĕkamo odnĕti, a njega odpusti sa savĕtom, da odsele nenosi za dugo starih papučah.

3.

O prijateljem i prijateljstvu.

Predstavljajući različne naravoučitelne materije, vesma je polezno i skupa uveselitelno, te iste vešči, u samom njihovom dĕjstviju i ispolnjeniju pokazivati: a to biva črez istoriju. Polezno je, zašto je vrlo lasno upamtiti ono, što se u primĕru i u samoveščnom ispolnjeniju toga i toga vidi. Uveselitelno je pak; jer nas čini poznavati znamenita i slavna lica, koja su davno pre nas na svetu živila. Dovodi nas u poznanstvo i sodružestvo s njima, i vozbudjava u nami želju, da se i mi njima, po našem mogućstvu, u pohvalnim ispravljenijam podobni pokažemo. Prijateljstvo je prvo osnovanije čelovĕčeskoga vremenoga života i blagodejstvija. Kad bi svi ljudi na svetu dobri bili, svi bi jedan drugom prijatelji bili, i svi bi mogli blagopolučni biti. Ko-

liko je tešnje i bliže medju ljudma srodstvo, ako medju njima neima soglasija, vzajmnog blagovoljenija, dobroželanija, i věrnog sladkog prijateljstva, toliko su oni črez to isto sojedinjenie i srodstvo nesrećnii i bědnii. Muž i žena, brat i sestra i najbliže komšije, jednoga města žiteli, jedinoplemenni, i jedinověrni, bez milog prijateljstva, šta su drugo, nego tuga i nevolja? Ništa nije obštije medju ljudma, nego ime prijatelji; zašto priroda i sama uči, da to mora nešto lepo biti; ali po nesreći, i na veliku sramotu čelověčeskoga roda, ništa se toliko nebezčesti i zloupotrebljava, koliko ovo prečestno ime. Ni s čim se toliko nelaže i neliceměrstvuje, koliko s ovim svetime imenom. Pred očima ljubezni, predragi prijatelj, a malo po dalje, na drugom mestu, medju drugi prijatelji posmejatelj, oporočitelj, i ljuti hulitelj i gonitelj. Pravedni Bože! Jesu li zato slovesnostiju i razumom ljudi odareni, da se črez taj isti dar hitrije varaju, i nerazumnije medju sobom da živu, i sami sebe nesrećnima da čine! Da šta je tomu pričina? nije toliko ni isto nerazumno samoljubije niti nepravedno koristoljubije, koliko hudo vospitanije i nevaljali sgadljivi običai. Za vospetiti dakle, koliko je vozmožno, prijateljstva zloupotrebljenie, i za dati poznati ljudma, šta je prijatelj, šta li prijateljstvo, da će nam ovde istorija najpre stara, to jest pre Hrista, a po tom i nova několiko lepi priklada. . .

*

* *

Alcibijad nahodeć se u velikoj slavi i sréći u Atheni, mnogi mu se pokazivahu prijatelji, i zaklinjahu se, da su mu tělom i dušom oddani. On ih sazove jednu noć i kaže im, da je učinio ubojstvo, i da je sasvim propao, nego da mu pomognu, kako bi se spasio. Onda ga svi ostave pod raznom izlikom; sam Kalija ostane kod njega davši mu rěč, da će s njim, ako bude od potrebe, i umrěti. Onda otěra sve druge od sebe, a ovoga zadèrži za uvěk. . . Zopir věrni drug perzijskoga kralja Darija, da pomogne kralju obladati grad Babilon, dade si odrezati nos i uši. Priběgne u obsědjeni grad, veleć, da mu je kralj

to učinio. Gradjani poznavajuć njegovo izkustvo, učine ga svojim vojvodom. A on preda grad Dariju, koji, kada ga je vidio tako osakatjena, reče mu: Ah preko měre věrni druže, što si učinio! Neznaš, da bi ja dao sto ovakovih gradovah za tebe cěla! . . . Demetrij Falerski, peripatetički filosof, Theofrastov učenik, upravljaše deset godinah athenskom republikom, zatim bude izagnan i predje u Thebu, i ovdě živeć kano prosti gradjanin sklopi prijateljstvo s filosofom Kratom, u kojega je družtvu zadovoljnije živio, nego kada je u velikom gospodstvu bio. . . Filip macedonski kralj hodeć ulicom, gdě su se njegovi robovi prodavali, jedan izmedju ovih, vidivši, da kralj na sebi ružno svoju haljinu nosi, reče mu: Poslušaj me, Filipe, da ti kažem jednu tajnu, po kojoj ćeš poznati, da smo prijatelji. Kralj pristupi, a on mu tiho reče: Naredi si opravu, sramotno je vladaocu tako hodati. Istina, odgovori Filip, ti si moj prijatelj. Dade mu slobodu i nadari ga. . . Psamenit, egipatski kralj, koji je živio 525 godinah prije Isukèrsta, bude pobědjen i sa svojim obitelji zarobljen od perzijskoga kralja Kambysa. Jednom smotri, kako mu kći kao robinja vodu nosi, a sina si opazi u gvoždju, nu sve to podnašaše velikom uztèrpljivosti; nu kada je opazio někoga staroga prijatelja, gdě u skrajnjem ubožtvu, starosti i slabosti hlěba prosi, gorko je zaplakao. Kambys ga zapita, kako je to? Što svoju i svoje děce nesrěću podnašam, u tom me pomaže krěpka duša; nu kada věrna druga u tolikoj nevolji vidim, a pomoći mu nemogu, to me prekoměrno boli. . .

Alexander veliki zasluži to ime ne toliko pobědjenjem cěloga iztoka, koliko někimi děli, koja pokazuju pravo veličanstvo duše. Kada ga je ljuta groznica spopala, pripravljaše mu njegov ljubimac i lěčnik imenom Filip lěk, i to bijaše dan prije sraženja s cělom Darijevom silom, od kojega je sraženja sva Alexandrova slava zavisila. U isti čas, kada je lěk morao piti, primi pismo, u kom su ga opominjali, da se čuva Filipa, jerbo je podmitjen, da ga otruje. Filip unidje s lěkom; Alexander mu dade pismo,

da ga pročita, a on uzme lěk pak ga umah popije, tim pokazujuć, da mu nije moguće o poznatu prijatelju posumnjati. Što je mislio Alexander to čineć? Filip je pošten čověk! Filip je moj prijatelj! on je od mene svagda imao štogod je hotio, i može imati, štogod hoće! Kako bi on mogao mene otrovati? To nije moguće! Ali budi što mu drago, ja volim umrěti, nego o njem zlo pomislěti. . . Dionysij, pèrvi ovoga imena Syrakusanski vladatelj, odsudi na smèrt někoga znamenitoga Syrakusanca, imenom Damona. Ovaj zaprosi samu tu milost, da mu dopusti, da za několiko danah otidje vidět prije smèrti svoju ženu i děcu, i uredit svoje stvari, obećav, da će se na urečeni dan povratiti. Ako nadješ, tko će město tebe umrěti, ako te nebude natrag, pustiti ću te, reče mu kralj. To jedva dočeka njegov prijatelj Pitija, i dade se zatvoriti u tamnicu město svoga prijatelja. Damon otide. Urečeni dan osvane, a Damona još neima. Sva obitelj Pitijeva plače i tuži. Svi ga gradjani nazivlju nerazumnim i ludim. On pako, da utěši svoje, govoraše im: Neplačite, malodušni! sva je moja žalost, što znam, da će moj Pitija doći. Eto i pôdneva, urečenoga časa za pogubljenje; Pitiju povedu na stratište, i dovedu ga onamo. Kad u jedan mah sav narod na pozorištu počme glasom začudjenja i užasa jednoglasno vikati: Eno! eno Damona, gdě leti na konju. Ovaj dotèrči sav oznojen i s veselim licem pade na vrat svoga druga govoreć: Mili Pitija! ljubezni Pitija! nećeš ti umrěti, ja ću umrěti! Sve množtvo naroda prolěvaše potoke suzah, i samu Dionysiju, inače žestoku i divljemu čověku, umehča se pri tom neobičnom prizoru sèrdce; on priteče i sa suzami počme onu dvojicu gèrliti i ljubiti. Neće vas nijedan umrèti! Vi ste dostojni, da uvěk živite; smilujte se, primite i mene tretjega u takovo družtvo. . . Antipater, macedonski kralj, i Focijon, athenjanski gradjanin, biše prijatelji. Kralj zaprosi od Focijona něšto, što nije bilo pravedno. Kako možeš to zahtěvati od prijatelja? reče mu ovaj; da ja to učinim, bio bi tvoj hud laskatelj a ne prijatelj. . . Pisistrata, athenjanskoga gradjanina, a poslě vladaoca svo-

je domovine, ostave něki prijatelji, i otidu nèkamo na samo živět. Onda on natovari něšto potrebitih stvarih i otide za njimi. Oni ga zapitaju, što je došao? Došao sam, odgovori im, ili da vas povratim k sebi, ili da ostanem ovdě s vami; jer bez vas nemogu živěti. . . Themistokle i Aristid nazvan pravedni, najpoglavitiji athenski gradjani, biahu si protivnici i neprijatelji. Jednom ih izaberu gradjani za něko poslaničtvo od velike važnosti za cělu domovinu. Izlazeć kroz gradska vrata: Ovdě brate, reče Themistokle Aristidu, ostavimo naše neprijateljstvo, i budimo prijatelji dok srětno obavimo dělo ljubljene domovine; a kada se vratimo, možemo ga opet, ako hoćeš, nastaviti. . . Sada ćemo kazati několiko priměrah iz nove pověstnice. Něka siromašna žena dodje ka kardinalu Farnezu, i zaprosi od njega pet cekinah, da plati najmovinu od svoga stana; jerbo će ju inače van iztěrati. Kardinal se spomene, da je u mladosti u prijateljstvu živio s mužem te žene. Dade joj ceduljicu, da otide k nadstojniku njegova dvora. Ovaj pako izbroji ženi po zapovědi svoga gospodina pedeset cekinah; a ona to vidivši kaže nadstojniku, da ju kardinal nije dobro razumio, da ona nepotrebuje više nego pet cekinah. Ovaj otide i javi to kardinalu. Ima pravo dobra žena; moja je pogrěška; podaj joj pet stotinah cekinah i reci joj, da kadgod bude imala potrebu, neka se prijavi. . . Gospodja Gabrieli d'Estrées, koja je Henriku četvèrtomu francuzkomu kralju u milosti bila, svadi se s kraljevim ministrom Sulliom, i odluči, da će ga kraljeve milosti lišiti. Kralj, koji je svoga ministra vèrlo ljubio, pošalje ga k Gabrieli, da joj kaže od njegove strane, da on želi i hoće, da se pomire. Ona primi ministra ružno i žestokimi rěčmi. Onda kralj sědne sa Sullijom u kola, i podje sam k njoj. Ona upotrěbi onda svu svoju hitrost k svojoj naměri, nu vidivši, da je sve bez ploda, počme gorko plakati, tužeć se, da on mari više za slugu nego za nju. Vidivši kralj, da koliko ju je on više savětovao i molio, toliko se ona više ogorčavala i razdraživala i Sullija slugom nazivala, odgovori joj sasvim sèrdito: Šta sluga? znaj gospodjo, da ja

lašnje mogu naći deset damah, kao što ste vi, nego jednoga slugu i věrna prijatelja, kao što je Sullij. I to rekav okrene se i podje. Onda ona potèrči, pade predanj na kolěna, zaprosi oproštenje obećajuć, da će se istinski sa Sullijom pomiriti. . . Voitieur, izabrani francuzki spisatelj za Ljudevita trinaestoga, izgubi u igri sve svoje novce, i ostane dužan dvě stotine dukatah. On napiše pismo svojemu prijatelju Kostaru ištuć od njega ovu svotu novca. Ovo znamenito pismo opisuje nam živo znakove savèršena uvèrenja i slobode pravoga i savèršena prijateljstva. Evo ga: Ja izgubih jučer sve svoje novce, i suviše dvě sto dukatah, što sam ostao dužan, i obećah, da ću danas platiti. Ako ih imaš, pošalji mi ih umah, ako li ih neimaš, a ti ih uzajmi od koga ti drago. Bilo kako bilo, valja da mi ih uzajmiš, i čuvaj se dobro, da ti tko drugi neugrabi izpred mustaća ovu lěpu sgodu, da mi ljubav možeš učiniti; meni bi bilo žao rad tebe; koliko te ja poznajem, ti bi se mučno zbog toga umirio. Da tu nesrěću izběgneš, bolje će biti, da razprodaš sve štogod imaš! Ti vidiš iz toga, kako ljubav umije zapovědati; ja osěćam u sebi veliko veselje ovako s tobom postupajuć, i znam dobro, da bi ćutio još veće, kad bi ti tako sa mnom radio, ali što ću ti ja, kad si lěnčina; sada sudi, nisam li ja o tebi pravo uvěren. Ja ću dati obveznicu onomu, tko mi donese tvoje novce. I dobar ti dan. . . Na ovakovo pismo treba podobna odgovora. Ja ćutim neizkazanu radost, da ti mogu izkazati malenu službu, koju od mene potrebuješ; nikada nisam pomislio, da bi se mogla kupiti takova radost za dvě stotine dukatah. Pošto sam to sada spoznao, dajem ti svoju rěč, da ću imati, dok budem živ, mali kapital pripravljen na tvoje razpoloženje. Zapověđaj mi slobodno sve što ti bude ugodno; ti nećeš imati tolike radosti meni zapověđajuć, kolika će moja biti tebi služeć; ali koliko sam ti god pokoran, ipak ću ti se protiviti, ako me budeš silio, da uzmem od tebe obveznicu.

IV.

Iz Basnah.

1.

Orao i lisica.

Orao i lisica učine medju sobom družstvo, i što bi to bilo svagdašnje i postojano, dogovore se i soglase, da žive u komšiluku; da bi u potrebi jedan drugom mogli pomoć dati. Zato izberu jedan veliki rast, na kojeg granama orao načini sebi gnjizdo, gdi snese jaja i izleže piliće. Lisica, pri korenu, u šupljini istoga dreva načini sebi od lišća postelju, i trudna budući, tu okoti lisičiće svoje. Ova jednom, po običaju izidje u lov, a orao, neimajući taj dan šta jesti, ni s čim svoju familiju naraniti, i videći lisičiće podebele, sleti dole, uzme i odnese u gnjizdo. Malo po tom vrati se lisica i upazi žalostno pozorišće, krv, koja jošte vruća iz gnjizda teče, bědni lisičići plačevne glase daju, a orao im nogtima utrobu dere, i kljunom im oči vadi. Kako je lisici bilo na to ozdo gledajući, svak sebi lasno predstaviti može: da od koga drugoga to strada, nebi joj ni po žalosti bilo, no od prijatelja i komšije svoga. Ne mogući ništa drugo; činila je to što svi slabi tvore, kad im od silnii obida biva, proklinje i pravosudno nebo na osvetu prizivlje. Po malo dana pastiri tu pekli na kolju meso, ot kojega orao ugrabi parče s prilepljenim na njemu ugljenom; po slučaju tada větar duvaše; upali se orlovo gnjizdo, spadnu dole orlići polak poprženi: kako li ti nam je lisica rado dočekala! kako je s njima pred orlovim očima o rast udarala, srce iz nji jošte živi čupala i proždirala! svak to lasno pogoditi može.

*

* *

Nauk. »Nedruži se, s kim se nisi kadar počupati,« veli stara poslovica. Na koga se ljudi najviše tuže, nego na susěde i prijatelje? Danas se ljube i druže, a sutra se

psuju i ruže. Něki tèrpe za svoju zlobu i nepravdu, a něki za neznanje i budalaštinu. Nedruži se, s kim se nepoznaješ, i neprijatelji se sa silnijim od sebe, a navlastito neprimaj nikoga sebi za prijatelja prije nego saznaš, kako je živio s prijašnjimi prijatelji. Pravda iziskuje, da nikomu nečinimo ni najmanje uvrěde. Krěpost hoće, da drugim pomažemo i dobro činimo. A zdravi nam razum krěpko prěporuča, da se zdravo čuvamo, da nam nitko zla neučini, i baš ako bi i hotio, da nipošto nemože. To je najsigurnije i najbezbrižnije. Dokle nam god nětko može zlo učiniti, ako hoće, dotlě nismo u najboljoj koži. Mi ćemo viděti u mnogo basnah, da se je lisica u različitih okolnostih pametno i hitro vladala; nu ovdě se je sasvim osramotila. Ona je dobro znala, da orao zeceve i lisičiće rado jede. Tko joj je rekao, da se s njim druži i u susědstvu bude? Nu ohola pohlěpa slave koliko je pametnih obezpametila i oštrovidnih oslěpila? Orla za prijatelja imati, nije šala; to lěpo zvoni! Nu najlěpše, čemu nas ova basna uči, jest, da se silni neuzda odviše u svoju silu. „Ima sudbine oko, koje sve vidi," vele Gèrci. Kažu, da se čude Turci, što od njih mnogo ištu; nu ako stanu sve iskati, što su oni drugim oteli, malo će im što i ostati.

Gèrgur Čevapović.

Bijaše redovnikom reda sv. Franje. Proslavì se kao latinski spisatelj. Naški napisà pěsmotvor: J o s i p, sin J a k o b a p a t r i a r k e; u n a r o d n o j i g r i (Budim 1820), i to je jedino dělce, što je učeni ovaj pisac izmedju ostalih svojih povećih dělah naški napisao. Na to, čini se, da ga je potaknula želja zabave, koju je hotio pribaviti svojoj bratji u samostanu vukovarskom, pa da to bude bez spačke, iz cèrkvene je pověstnice uzeo stvar, koju je razvio lěpo i na staro-klasičku, ali bez osobita uzleta pěsničkoga. Igra je u jednom činu, a u deset prizorah (ulazah). Pred svakim prizorom, a gděšto i u posrěd prizora, osobito u jačem ćutjenju, ima několiko kiticah, koje se pěvaju po notah, što je sam pěsnik

sastavio i na rečenih městih tiskati dao. To dakle ně će ima něšto od tako zvanih operah. Jezik je pravilan i narodan.

Ulaz četvèrti.

Jakob spavajući sluša pěsmu i motri Josipa u snu. Ruben donese haljinu Josipovu kèrvavu, nad kojom Jakob nariče.

Glas otajni.

1.

Rani kopje mladoga junaka,
Koga majka ostavi nejaka,
Ranila ga u gori zelenoj
Nesloga bratje.

2.

Ranjen junak gorice preleti,
S tudjim' krili daleko odleti,
Al će za njim golemo sèrdašce
Jodati ljuto.

3.

Sèrce, sèrce, koje si zaspalo,
Blago tvoje sad je već nestalo!
Svèrhu kèrvi kèrv je udarila:
Zemlja se čudi.

Jakob.

Jaki Bože! na svemu ti hvala!
Kakva u snu běše ovo šala?
Kako u snu vidih svog Josipa,
Kadno slavić pěva ptica lěpa.
On glas kadšto uzvisi i zveči,
Opet spusti, i kano zaječi:
Fi! fi! fiče kano ptića ljuta;
Ćok! ćok! ćokče po trideset puta'.

Ruben! Ruben! pèrvorodni sinu,
Zar ti stado janjacah poginu?
Da ti k otcu nesmiješ pristupit,
Izraela dragog sad poljubit?
Nisi se ti, sine, dosad krio,
Nit zatajó gdě si kadgod bio?
Al govori, kad od bratje ideš:
Jer brez Jose doma doći smědeš.

Ruben.

Priklanjam se tebi, otče stari!
Al mi žalost sèrce vèrlo kvari;
Čija je to, vidi, haljinica?
Jel' da j' imó takvu tvoj Josica?

Jakob.

Haljina je, veliš, Josipova?
To bi meni bila smèrt gotova
Zar je Josip mali poginio?
Il haljinu drugu proměnio?

Ruben.

Nij' haljinu Joso proměnio;
Cini mi se da je poginio.
Vidi, kakva mu je dolamica,
Sva rumena kanoti ružica.
Da je děte do nas bilo došlo,
Veselo bi, věruj, njemu prošlo,
Ja bi njega do kuće doveo,
Proz pustoši sikimske proveo.

Jakob.

Haljina je zbilja sina moga,
Baš tako mi velikoga Boga!
Lovinu je ljuta zvěr lovila,
Pak mi sinka dragog ulovila.

Hej! Josipe, sladka radost moja;
Gdě je, dušo, lěpa mladost tvoja?
Ah, Josipe, svesèrdno veselje,
Već te vidit neću ni od želje.
Ah Josipe, kruno majke svoje!
Desno oko sěde glave moje!
Jer ostavi starca babu svoga?
Ozovi se, za miloga Boga!

Glas potajni.

Bože! što se s Izraelom sgodi,
Baš u staroj sad njegovoj dobi!
Lěpo děte, u pustoj planini
Život smèrtjom nemilom proměni!

Jakob

Věčni Bože mog otca Izaka!
Ti baš uze Josipa nejaka?
On štap běše u starosti mojoj,
Neću skratit svetoj volji tvojoj.
Al prokleta bila zvěr nemila,
Koja moga Josu jest odněla;
Nedojila više svoje mlade,
Sve gorice postale joj jadne;
Lov lovila uvěk brez dobitka,
Neimala nigda u njem žitka.
Zaklinjam vas, sikimske planine!
Proklinjam vas, seirske doline!
Nepadala na vas već kišica,
Nit jutarnja topila rosica,
Snizili se vaši cedri holi
I Libani ostali vam goli.
Město mastnog stada i pastira'
Nedali vam ljuti vuci mira,
Široko vam lištje posanulo,
Veselje vam nigda nesvanulo.
Ah, nesrětni zdenče kod Kadesa,
Nek me sada čuju sva nebesa,

Kako ću te opako zakleti,
U žalosti mojoj baš prokleti:
Ondě Agar Baba Boga vidi
Al rad tebe sina ja nevidi;
Vrělo tvoje odsad prisanulo,
Nit se kadgod na tečaj ganulo:
Otrovna ti voda vazda bila,
Kojagod bi usta tebe pila:
Jer se tebe sinak moj napio
Pak je smèrtnu čašu tu popio
Zato snit ću za njim u grobove
Gdě je tmina zatèrla robove,
Odkupljenje světa čekajuće,
U mesiju pravog ufajuće.
Sad, nebesa! ukažite milost,
Uztèrpljenja dajte meni krěpost.

Giri Ferić,

i n a č e G v o z d e n i c a.

Rodì se u Dubrovniku **1744**. a umrè **1824**. Bijaše kanonikom. Pisao je latinske pěsne, kao što vele, izredne, a naškim je jezikom pisao **P r i č e**, kojih je několiko u dalmatinskom magazinu za god. **1851**. obnarodovano.

Iz pričah.

1.

Prag od kuće najveće bèrdo.

Na Bosnu poklisar
 Jedan poslan kí je,
Budući svaku stvar
 Spravio mal' prije,

Za puta, ká toga
   Trěbuje, gèrljaše
Prijatelja svakoga,
   I děci děljaše
Medene cělove,
   I dobroj ljubi svój.
Jur sluge njegove,
   Kijeh je ne mal' broj,
I pratež sva pred njim
   Ide, pak uputi
I on se isti zatim,
   Poslědnji: al' nuti!
Pristupi kad na prag,
   Taj čas se ustavi,
Odstupi ter natrag,
   I ljubit' se stavi
Ženu i děcu iznova,
   Službi i naredjivat'
Sad ona, sad ova.
   Tu ga al' veće nij' stat':
Opeta se uputi
   Za izit', nu iznova
Na pragu on ćuti
   Noge kó od olova,
I ljenost u svemu
   Tělu. To videć svoj
Drag jedan, rečè mu:
   Prijatelj', brate moj!
Kao bèrda visoka
   Ti ćeš proć', na vrati
Kad kuće prije roka
   Ljenost te uhvati?
Kom on: Nestraše me
   Bèrda ina, samo da
Prodjem ja kuće mé
   Prag višji svih bèrdah.

Stvari na světu, ké
Mi većma ljubimo,
S muke se velike
Od njih odcěpimo.

2.

Nejaka je rěka svaka,
Ká se u dosta děli traka.

Selo moli rěku,
Běs voda da bude
Uzpregnut' veliku,
Njivami kó hude.
Na molbe ona te se
Neprignu, ké tlači,
Porazni i unese
Skup voda još jačji.
Selo opet moliti
Stà, i ako neće se
Ganut', njoj zaprěti,
Osvetit da će se.
Molbe ona iznova
Tlači, i mal' za tim,
Kó prije, polja sva
Potopi vodam' svěm.
Tad selo, poklě je
Cěnilo, da veće
Njemu ckniti nije,
Te se i na nesrěće
Da ima odzvat' i zla,
Za svoju sahranu,
Na kú god je tekla
Štetno ona stranu,
Da se dubu, odredi,
Potoci kopjačam.

Veselo to slědi
  Sva mladost, i na sram
Rěke bi velike,
  Jer ju u traka dosta
Razděli, tolike
  Da joj sile neostà.
I ká prije bijaše
  Ohola odviše,
Kaono dostojaše,
  Ružno ju snižiše.
    Dědina kad se ima
      I velja děliti
    Glavam' meu mnozima,
      Slabo svak zahiti.

Matija Petar Katančić.

Rodì se u Valpovu u Slavonii g. 1750. a umrè g. 1825. Bijaše redovnikom reda sv. Franje. Mnogolětnim učenjem pribavi si velike znanosti. Něko vrěme bijaše profesorom na Peštanskom sveučilištu. On napisà što latinski, što naški do 30 dělah. Medju ostalim prevedè sv. pismo u jezik slaveno-ilirski izgovora bosanskog, u 6 velikih svezakah. Njegovi pastirski razgovori tiskani su u knjižici: Fructus Autumnales in jugis parnassi pannonii maximam partem lecti, tiskanoj u Zagrebu god. 1844.

Iz děla: Fructus autumnales.

1.

Slavogost i Ljubodrug, kozari.

Slavogost.

Od kada sam počeo pěvati nuz diple popěvke
  Po zelenih goricah, kud zdene rěke teku,
Nigda nečuh take pěsme, věruj, Ljubodruže, volarske,
  Neg' što něki Miloglas dan kod Oseka pěva.

Pana pěva sviralom, bělim koja lěpo zavita
  Bì s olovom, ljubno pěsmice Pana pěva,
Da gora i dubovi, da lug veselja se potajni,
  Da tihi vuci bihu, prestadè rěka teći.
Gdě, kada sustade Pan trudeć po lugu, počiva;
  Gdě po lovu zečnom gizda Dijana ležè;
Gdě tanenoglasnih sladko bì pěnje ptičicah,
  Gdě Satiri s Nimfam' keteuš igru vode.
O! tko bi takve pěvat' počeo nami pěsme, kozaru,
  O! tko bi to pěvao kod Sokolovca našeg'?

Ljubodrug.

Ja bi mu poklonio šarenovu tikvicu odmah,
  Od nje ja neimam skupljega dobra, věruj,
Ti si, veliš, slušao pěsmu, Slavogoste, volarsku;
  Daj, nebi li sgodio pěsmice Pana, gledaj.
Metni novi pisak, pomaži pak šupljine voskom,
  Svirati, daj, počmi, tikvica bit' će tvoja.

Slavogost.

Neznam ja, hoću li pogodit' te pěsme, kozaru,
  Pana pěvat' neumě tèrstena svěrka moja.
Al' ću kušat' (rečenog pamtim još pěnje volara,)
  Pěsmu; ako vrědi tikvica pěnja mojeg.

Ljubodrug.

Poloku tikva kupi, jest od kore jagnjeda ozgor
  Čep, kog lična viseć' zamčica tanka nosi.
Cista unutri, vodicom šest puta' zalita tekućom,
  Još miriši novinom; ništa bo pila nije.
S dvora vidiš viljenog nožićem slikovana čilapa,
  Glavu nosi visoko, prednje propinja noge.
Gled', konjanik na njemu kako dizdume světle, poteže,
  Gled', kako Vila lěti, gled' kako ćorda brije!
Sěvaju munje 'z oči, 'z ušiju gromovi se razsiplju,
  A na samur světlo trepti čelenka kapi.

Gled', kako rani Turak katanu po desnici kruto,
  Al' kako glavu, gledaj, Turčina sěče vitez.

Slavogost.

O da nije vitez slavni, Ljubodruže, Ilirac;
  Tog' kako ja razuměm, majka Ilirka rodì.

Ljubodrug.

Baš na polju kod Bajne vitez tako Luko posěče
  Djombega, ter veseo srěd polja ravna pěva.
Taj moja s dvora, vidiš, dogadjaj nova tikvica kaže,
  Nju Milorod prijatelj 'z Kuzmice poslà meni.
U njoj piva nebi, moja nit' jošt usta dotaknu,
  Dam tebi, ako popěvaš, nju, Slavogoste, danas.
Děd' počmi.
Děd', počmi staru, znaš? Od Gjurgjica popěvku,
  Ljubeć', kaži, obraz svoj kako smaknu sebe.
U gorici zelenoj baš kod Sokolovca bijaše
  To, gděno gjurgjici još milo běli rode.

Slavogost.

Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg, počmite, Vile pěvat'!
Ov' Slavogosta, slušaj dolino! 'zpod Kuzmice glas jest:
  Ja Slavogost, počimam kod Sokolovca pěvat'.
Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg, počmite, Vile pěvat'.
O! gdě si bila, Venus, kaži, gdě si bila, Dijana,
  Kad s očiju Gjurgjic seb' prenemaga svojih?
Il' visoki Nevoljaš, zeleni Bogac il' Slavoljubnik,
  Vam stajališ bija; jer Orlava bila nije.
Nit hladni Vučjak vidi vas, nit' Knesnica rěka,
  Kuzmice nit' vèrtli, nit' Sokolovca gora.
Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg, počmite, Vile, pěvat'.
Tu koze, tu zecevi, vuci Gjurgjica plakaše,
  Tu jeleni bèrzi, kozlići, janjci, ptice.

Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg, počmite, Vile, pěvat'.
Ovdě bijaše zdenac neglotni, kog voda bistra
  Prosvětljiva; nikad taknula marha njega,
Nit' vodu muti zvěrad, bližnjeg' nit' grančica stabla;
  Stabla dahu hladnost, trava preželjnu sladost.
Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg', počmite, Vile, pěvat'.
Ovdě děte došav umorno těrajući zvěradi,
  Spusti se na travicu blizu od zdenca mehku.
I kad hotě žedju protěrat', nova žedja priraste,
  Prignuvš' usta k vodi, priliku lěpu vidi.
I što tělo nebì, ljubeć' on tělo činjaše;
  Sam se čudi sa sobom, pak stadè motrit' oči,
Obraz běli, čelo světlo, vrat čisti, obèrve
  Cèrne, vidi rumenom gizdava usta bojom.
Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg, počmite, Vile, pěvat'.
Misleć' on, da je tudji obraz, da je Nimfa prelěpa,
  Nju dohvatit' rukami naglo željaše lahkim'.
Al' nedokuči nikog, veće gizdave pokvasi ruke,
  Da nemogaše, žali, ništa dokučit' imo.
Pita, tko si, kaži! Jeda li mila Nimfa? poviknu;
  Jeka njem' u gorici, ja mila Nimfa, rečè.
Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg', počmite, Vile, pěvat'.
Traži dugo Nimfu, dugo, pak on ništa nenajde;
  Ja te poviknu, želim! Nimfa povlasti, želim.
Odgovor on razumě, nitkog nesmotri žalostan,
  Lica svojeg samo priliku jurve slabu.
Počmite pastirsku pěvati, mile Vile, popěvku,
  Kod Sokolovca našeg, počmite, Vile, pěvat'!
Tad rečè: kad me varaš, kad ti mene, Nimfo nemariš,
  Sveg' me budeš primit', kad moje lice kudiš.
To vapijuć' k ledenom nevoljan sebe zdencu pridruži,
  I rad' vlastitog seb' smačè lica mladić.

Prestani sad pěvati, Gjurgjic gine, Vilo, popěvke,
Kod Sokolovca našeg, prestani, Vilo, pěvat'.
Sestrice tu plakahu, plakahu tu Nimfe žalostne;
Gjurgjicu mili, jao! jao! mili, eko reče.
Prestani sad pěvati, Gjurgjic gine, Vilo, popěvke,
Kod Sokolovca našeg, prestani, Vilo, pěvat'.
Tělo dižu mèrtvo, za sahraniti pošteno dragog,
Na zelenu travicu metnuše vrutka pored.
Prestani sad pěvati, Gjurgjic gine, Vilo, popěvke,
Kod Sokolovca našeg, prestani Vilo pěvat'!
Kad li vrěme tomu dospě, da se tělo sahrani,
Běli cvětak gjurgjic, gdě bija tělo, rodi.
Prestani sad pěvati, Gjurgjic gine, Vilo, popěvke,
Kod Sokolovca našeg, prestani, Vilo, pěvat'.
Od tada lěpi cvětak kod nas gjurgjic se naziva,
Kod Sokolovca rodi, Kuzmica njim se kiti.

Ljubodrug.

Baš kiticu lěpu sakupih gjurgjica jučeri;
Na kiticu s tikvom, vrědno je pěnje tvoje.

Slavogost.

Tikva meni, věnac bělog gjurgjica sabranim
Otcim' na město Kuzmica zvano budi.

Skupa.

Skupština nek' veseli, domaćin mnogo živi godinah,
Nek' se sabor sviralom vazda spominja našom.

2.

Slavodrug, Joso, Antun, kozari:
Miloglas, Tomo, Ivo, volari.

Miloglas.

Što si se na vijaču, tužan Slavodruže, podupro,
San jeda li tebe, jeda li tebe Ljubice trude?

Il' su ti ušteteni piski, tvoje diple razsute?
Il' su te ostavili druzi, jeda Vile nevoljnog?

Slavodrug.

Ah, Miloglase, plačem, tužim, niti, zašto? nepitaj:
Nisu meni sanki lažni, niti Ljube dosadne;
Nit' su moji piski, niti su meni diple na humu:
Para drugi nož sèrce nami, druga tuga žalostnim.

Miloglas.

Aj meni! Ti si moju sviralu, Slavodruže, ponavljao;
Na gorici zelenoj sa mnom ti Pana popěvke
Pèrvi pěvaše: novu sada pak ja kazati pěsmu
Žudih; ti tuguješ: da što ti je, druže poljubni?

Slavodrug,

Ah, Miloglase, selim; selimo, Miloglase, kozari.

Miloglas.

Bog mili! Što je selim, selimo pak jošte kozari,
Nerazuměm rěči, niti čuh tu nigda potajnost?

Joso.

Jest tako. Igre něki dan mi kod Zvèrcnja kozarske
Dèržeć' pod Lučicom, veselo gdě bratja biahu
Skupna, vodeć' s Vilam veselim kolo, pěći popěvke:
Al' to bliža k nami smèrknutog lica oružnik.
Na glavi mu klobuk s pečati, na tělu odělo
Cèrljeno, a ploče na pèrsi, na lača, duga puška
Na rameni, dvě male naprěd, za pismo klobukom.

Antun.

Nigda kolo strahotu takvu pastirsko nećuti,
Neg' kad oružnik ovaj mirnim pristupi kozarom.

Joso.

Stan' te, veli. Vaše igre na stran; zapovědi šumara
Čujte: što god koza okol' Šaga, Lipovca,

Sentina, Marjanac, po Zvěrnjaku, Nartu, Selišću,
Kraljevci, Lučici, Mirčinci, Ritu, Karašu,
Gustom, Viškovcu, Gorici, po Zvèrenju okruglom,
I kud rěka teče, ribicom preplodna Karašca,
Kud brěgovi Vučicu, bistru kud slěde Vučinku,
U tri dni da nestane svih, da neima nijedne.

Tomo.

O mili pastiri, koze; o zapovědi preoštre!
Što takovog, Bože moj! neuvrědno jato sagrěši?

Joso.

Grize, veli, granu hrasta, šumu mladu, šibarje
Kvari; ter domu više zlobi, nego dade koristi.

Slavodrug.

Ta, Miloglase, žalost, taj plač nas slědi kozare,
Jur selimo tužni, jur dubrave sladke gubimo,
I dome tudje slabim zagnani tražimo jatom.
Jošte nejaki, evo, jarići, jao! koje jučeri
Plodna mati dade, put s kozami podmoraju trudit'!

Miloglas.

Ah! Slavodruže, žalim. Tko će jur nami pěsme kozarske,
Tko pěvati s Nimfam' poskočnice? Tužno selište,
Tužni gaji, doli, gore, gèrmi, luzi potajni.
Ah, što će šumske činit Drijades, što će Vile potočne,
Kad mile pěsme stanu, kada ljubnih diple kozarah?

Ivo.

To sam ja vidio, kadno nami Děva preminù
Majka, pored pasuć' vole Sentina, gdě koze gustoj
U šumici biahu, svèrh vrana tužno poviknu,
Nit' stade večeri vračat', moje misli tarući.

Tomo.

Ja po Mirčinci s volovi na travi budući,
Orla vidih s rodom silni po zraku bijući

Boj, da perja lete, s visokih da padnu na zemlju
Strana, da pèrutim' jedan oštro pljuska drugoga.
Jačji orao pandžam' rodu razdèrpà na koncu.

Slàvodrug.

I meni jarce poklà vuk istu noć, kada Majka
Ostavì nas, koza još bratji množtvo porazi.
Tad sam ja rekao, nesrěćno slědi kozarom
Vrěme; evo sad ćutimo! S Bogom ostani ljubna
Družino, slavni domu; s Bogom, o naša bratja volari.
Mi selimo širom, vi srěćni nas se spomen'te.

Miloglas.

O! mila bratjo, putuj! Kada nesrěća takve nevoljne
Progoni; pěsmicami budemo vas slědeli tužnim,
Tèrpiti! o! Jeda li svèrhu vas nebo misli proměne,
I paše stare vami, nami staro veselje povrati!

Tito Brezovački.

Bijaše prevendarom kod sv. Marka u Zagrebu († 1805). Sastavì više pěsmotvorah u latinskom i slovenskom jeziku; medju poslědnjimi je najvèrlije dělo: Mathiaš Grabanciaš diak, izdano g 1821 nastojanjem Tome Miklonšića.

Iz děla: „Mathiaš Grabanciaš diak.“

Izhod II. Mathiaš, Smolko i Kuzman.

Mat. Dober dan! poštuvani meštri.
Smol. Bog daj dober! moj gozpone! prez zamere! gdo-
ste vi?
Mat. Jasem diak, koisem škole zveršil, vezda idem po
svetu, dase negde navčím, kaj još neznam; negde pak,
kaj znam, da pokažem.

Kuz. (proti Smolku). Dobro nam je došel; napravimosi z njim kratek čas; ar, dabi kaj znal, bi bolje opravljen hodil. (Proti Mat.) Drago nam je, da se na takvoga namerili jesmo, od koga se kaj naprednoga navčiti moremo.

*

* *

Mat. Tako, tako, sve pomalo, koliko je moguće!

Smol. Tim bolje! ako nam vi znamenje svoga znanja tako očevidno pokažete, da opazimo, da niste po školah hlače uzalud derali, ja ću vam dati nove čižme; jer takovim želim uvěk pomoći, koji se tèrse naukom naděstiti, što im je priprosti rod i zloba sreće uzkratila.

Kuzm. I ja ću vam podstaviti dolamu, i pokloniti kučmu kapu.

Mat. Lěpa hvala! ali — može se dogoditi, da komu što nepovoljna kažem ili učinim; jer korist moga nauka nestoji samo u tom, da samo sebi pomožem, nego da i drugomu budem od koristi . . . jer naš nauk mora uvěk onamo směrati, da se ne samo za svoje dobro skèrbimo, nego i da bližnjega ili od zla odvèrnemo, ili na dobro uputimo . . . onda tekar ćuti domovina korist od naukah, koje s tolikom marljivostju nastoji da děci svojoj po naučiteljih ucěpi. I zato, ako bi komu što protivna učinio ili kazao, nezaměrite; jer istinu reći i na dobro bližnjega uputiti, to sam dužan.

Kuzm. Ništa zato! pravo imate! jer istina je velika krepost.

Mat. Tim veća, čim se odpèrtije i sigurnije kazuje.

Smol. Gospodine! sa svojom istinom nećete dan danas daleko; jer vam je svět sada takov, da do istine ništa nedèrži; dapače onoga, koji istinu govori, běži i mèrzi . . . Pri manjih još još ima gdě oběd, gdě večeru; — ali pri većih niti je pod krov nepuste . . i ako se kako k njim zavuče, věrujte mi, tako ju zlostave, da izmedju njih nijedne kèrpe cěle neodnese; što se nas někojih starih Hèrvatah tiče, mi ju još cěnimo; ali skoro će nestati i nas i istine!

Mat. To je žalostno! komu dakle da se věruje, ako ne istini?

Smol. O, gospodine! Sada, tko vam sladko govori, mastno pripověda, sve hvali, što se komu dopada, kudi, što nije po volji; tko se zna po větru kretati, tko s vuci tuli, s medvedi pleše, on vam je čověk ovoga světa, pravičan, istinski i svigdě dobro prijet.

Mat. Joj meni! dotle li je već došla istina!

Smol. Duše mi, dotle, dapače i dalje, nego bi mislili . . . jer odkad je Matiaš kralj umro, i istina je u Ugarskoj zakopana; zatim poslije deset godinah dobi i u Hèrvatskoj suhu bolest, te je tako dugo ginula i pogibala, dok nekako za petnaest godinah sasvim preminu. Něki sude, da nije posve preminula, nego da je samo zaspala . . . ali drugi govore, da su se pravoslovci na nju negdě naměrili, pak da su joj oči izkopali, da nebi vidila, što je pravo, što li krivo; pošto su pako ovu oslěpili, pograbiše njezinu sestru pravicu, ter su joj oči zavezali, da i ona istine nebi vidila, i zato vam ide sada sve naopak, da nije znati, što je pravo, što li krivo.

Kuzm. Gospodine djače! možebiti da ste i vi izmed onih mudracah, koji znaju oči izkapati. i

Mat. Moj prijatelju! ako ima jedan, dva, ili několiko opakih ljudih, neslědi, da su svi opak; kano: ako je Smolkova žena prije tri dana poludila, te se na vèrtu o hrušku oběsila, nemožemo reći, da će se i vaša žena o hrušku oběsiti.

Kuzm. (za se). Zašto sam nakanio od te hruške zacěpiti u svojem vèrtu?

Smol. (Začudi se, i reče Kuzmanu). Susěde, u ovom mora da je vrag, jer izvan moje družine još nigdě nitko nezna za smèrt moje žene. (Matiašu) Odakle vi to znate? moj gospodine djače!

Mat. Ja iz zvězdah i iz računah mogu sve saznati.

Kuzm. Dali samo prošlo, ili možebiti i buduće?

Mat. Obodvoje sve po malo.

Kuz. (Smolku). Hoćemo da ga pitamo o prošlom, ako to pogodi, moći ćemo věrovati, da zna i buduće . . . (Matiašu) Moj gospodine djače! bi li mi znali što kazati o mojoj prošlosti?

Mat. (pogleda na nebo, broji na pèrste, i reče): Vi ste sin opančara, u mladosti ste imali duge pèrste, te ste bili više putah šibani; po tom ste postali kèrznarom, te ste na svakojaki način sgèrnuli lěp imetak i silu novacah, ali skoro svaki tretji krajcar krivično! sada vas ljudi štuju, jer ste bogati, te znate ljudem jezike zavezati, da vam kroz pèrste gladaju, vi se pako neuztežete bližnjega oguliti, samo da možete svaki dan koju škudu ili žutak u zeljnoj komori pod podsěk zakopati.

Kuzm. (Za se). Je li mu sam paklenski duh to sve kazao!

Mat. Je li istina?

Kuzm. Tak, tak, ne posve.

Smol. Susěde! neima do Varaždina slikara, koji bi vas lěpše pogodio.

Kuzm. Mnogo laže, mnogo.

Smol. Ništa, ili sasma malo. (za se). Ja ga neću uprav ništa o sebi pitati, jer da me načme, kose bi mi u vis stèršile. (Matiašu) Buduć da znate, da mi se je žena oběsila, bi li znati što o njoj kazati?

Mat. O mèrtvih ili dobro, ili ništa! nu tim bolje o živih . . kano postavimo, da ste vi u mladosti. . .

Smol. Dobar i valjan bio.

Mat. U župnoj cèrkvi . .

Smol. Věrno Boga molio, i prodike poslušao.

Mat. Punu škrinjicu novacah. . .

Smol. Župniku odnio.

Mat. Uzeli i odnesli (dok Matiaš ovo govori, Smolko jako kašlje, da bi ga zaglušio). Da ste na Klanjcu na sajmu někomu kožaru banku od sto forintih. . .

Smol. (preteže se). Na drobne novce razbio.

Mat. Drugomu pako torbicu s novci. . .

Smol. K sebi na spravu uzeo. . . .
Mat. Odrezali i odnesli.
Smol. Tati su to učinili, ja sam onda ondě bio; sada je pako dosta vašega znanja; već smo dobro o vas uputjeni.
Kuzm. Doista dosta, jer se sada tako dobro poznamo, ja i Smolko susěd, kano da smo prava bratja (sam za se).
Smol. Nebi li mi sada malo zagriznuli, jer je jur staro jutro, i doba jesti.
Mat. Nebih mario, jer sam od sinoć na taštje.
Smol. Taki ću služiti . . . malo razpuznjenca sira, i k njemu češnjaka; k tomu dobra stara vina, k ovomu svemu par prijateljskih rěčih, to čini uprav dobar ručak . . . . medjuto dok dodjem, sědnite.

Matija Jandrić.

Bijaše župnikom u Cèrkvenoj, u Zagr. biskupiji. Napisà dva děla: a) Ljubomirović, ili pravi priatelj (izdao Miklоušić g. 1821); b) Diogen, ili sluga dveh zaljubljeneh bratov. Umre g. 1828.

Iz Ljubomirovića.

Zpeljivanje tretje.

Izhod pèrvi.

Hiža staroga Fabiana, nutre jedna postelja pokrita: jedna ladica z- penezmi, vu zteni kakti zazidana, druga pako v kutu na podu. Fabian hodi po perztih, nalukava se sim tam, podpira vrata z- klučem, i govori.

*

* *

Ovdě mi neće nitko glave razbijati; u ovu sobicu, gdě spavam, nesmije mi se nitko ni pokazati . . neću da bi

sluge vidile, što radim. . . Ovi magarci dodju samo s izgovorom, da bi me podvorili, a oči jim sěmo tamo igraju, kako bi mogli spaziti onu sazidanu škrinjicu, u kojoj škude dèržim . . da bi ju samo mogao s města ganuti i pod ovo pokrivalo metnuti. Ali, ništa zato, ova je druga dragocěnija, u njoj su dukati (digne škrinjicu s dukati težko, i postaviju pod pokrivalo). Ovdě budi, sèrdašce moje, dušo moja, ti sve moje! O lěpa moja! (nagne se na škrinjicu), ti raju moj! daj, daj, pusti da te vidim, da se s tebe uzradujem, nahranim i okrěpim! ti si moja najbolja jestvina! ti radost i veselje moje. Neka idu drugi na plese, u kazalište, kavane, na zabave, u družtva; ja plešem, kada tebe vidim; ja se nasladjujem i veselim, kada drage svoje žutake gledam. . . O zlato! ti kreposti svakoga, ti radosti siromahah, ti urese kraljevah, i najveća muko sèrca . . ah! kada na te pomislim, od straha sav zadèrhtjem, da mi te nebi tko ukrao; ili pijem, ili jedem, ti si mi pred očima; ako spavam, o tebi sanjam; moje su sve skèrbi samo u tebi zakopane. . . O! da bi mogao hiljadu godinah živiti, i svake godine jednu ovakovu škrinjicu napuniti, i to ovakovim dragim sèrca moga blagom! (poljubi dukat), pa da mogu najposlije medju ovakovimi perinami umrěti! — umrěti? umrěti? ah! vas, sirote moje, ostaviti? — ah! smučuje mi se! hoću da se malo okrěpim (premetje sěmo tamo dukate, i sve ih po redu ljubi). Ovo su oni Venecianci, koje sam dobio u ono zlato vrěme, kada su vojske natrag běžale, te je skupoća bila velika. . . Ovo su pako kremničari i duploni, koje sam dobio od onoga děčka, koga su roditelji u onih gladnih godinah od mene posudili dvě stotine škudah, ali tako, da mi za dvě godine naraste toliko duplonah; ah! to je bila lěpa sreća! Kamate četiri puta veće od glavnice! onaj děčak neima najposlije ni komadića kruha . . . to je sve pravo! oh! lěpi moj Korpuš-juriuš! (uvěk kod škrinjice stoji i premetje).

Prizor drugi.

Gjurina i prijašnji.

Gjur. (zaviruje pukotinom u ložnicu starčevu, posluša i veli). Proklati stari klipan! gle, gle! što zlata ima!

Fab. (ništa se neogleda, nego dalje govori). Ovo su oni španjolski duploni; istina, da su malo manji, ali je zato zlato vèrlo dobre vèrsti!

Gjur. (sobom) Dobro, dobro! razrediti ću ih ja kako valja.

Tab. Ove sam čuvao kod sebe! ali hvala Bogu, onaj se utopi, koji mi ih je bio dao; ostalo je šestero děce, ali ona za nje neznaju; zato: bona fide juris proprii; ah! što ćemo, čověk dok živi, mora za se skèrbiti. . (Gjurina baci sada kamenčić na škrinjicu, te se sakrije).

Fab. (prepane se). Joj, joj! što je to? joj! krov se ruši; srušiti će se kuća! o draga moja škrinjice! samo nedaj Bože, da se ti u ove podèrtine zakopaš!

Gjur. (obučen kano vrag, pomoli glavu luknjom, i reče). Dušo prokleta! hoćeš li to jedanput ostaviti?

Fab. (uplašen). Tko je to? tko bi rado nutar? . . . joj meni, mora da su tati! (posluša) a! ne, ništa, vrata su dobro zatvorena: to mi se je tako samo pričinilo . . . o dragi dukatići! o! . . .

Gjur. (oštro). Ostavi to! (još jače) ostavi to!

Fab. Tko to govori? tko je to božji? odakle si?

Gjur. Ja sam vrag! (odide).

Prizor tretji.

Fabian (sam).

Joj meni! što tražiš ovdě? paklenska hudobo! što hoćeš? ako si došao, da odneseš, uzmi radje mene, samo mi moje zlato ostavi! bèrzo, bèrzo! moram sve popraviti i zatvoriti. . . Već sav dèrhtjem! samo da bih vode imao!

ali neka bude! hoću prije da škrinjicu spravim; joj meni! više nemogu ni dihati. . . Gjurina! (slabo ga zove) ali ne, neću da vidi ove škrinjice; pod postelj ću ju metnuti! ali nemogu; preslab sam; o lěpi moj vraže! nemoj ti meni moga dobra! ostavi me u miru, da se ga još malo nagledam (napne se, i postavi škrinjicu pod postelj) ovdě neka bude za koji čas! idem se malo vodice napit, jer sam vèrlo slab; ah, što ćemo: starost, slabost! (Ide do vratih, pak se ogleda) Jesam li samo dobro sakrio, da se nevidi? . . . bilo bi ipak bolje, da uvěk ovdě ostanem . . ali što! žedjan sam, moram piti; idem, pa ću se taki natrag vratiti: to će bèrzo biti; dvě kaplje samo . . (otvori vrata, i sastane se s Poštenovićem, te sav u strahu zavikne).

Juraj Hidja.

Rodì se u Dubrovniku 7. Veljače g. 1752. Svèršivši nauke u rodnom gradu, poslaše ga roditelji u Bolonju, da uči filosofiju i lěčničtvo. Tu se u naucih tako odlikova, da ga republika dubrovačka posla u Fiorencu, a zatim u Napulj, da se obćeći s najglasovitijimi lěčnici onoga vèka, u lěčničtvu izvěžba. Došavši kući, prionu i uz domaće pěsničtvo, te prevede liričke pěsme Horacijeve. Zatim prevede i Virgilija, nu prije nego je mogao sasvim ga urediti, umrè 27. Listopada g. 1833 u Zatonu, na svom dobru.

Iz tretje knjige.

Pěsan I.

Čověk je blažen, kad živi mirno, zadovoljan svojim blagom, ako i ne prem obilnim.

Odi profanum vulgus et arceo etc.

Dalek pogan puk od mene:
Posvetnika Pinda děva'
Čujte pěsni nečuvene
Mladci i děkle, ké vam pěva.

Kralji krote ljudska stada,
  A Jova se kralji boje,
  Kí trene okom i svět vlada,
  Kí gjigante svèršio je.
Jest tko sgradam' i imanjem
  Bogatijem se ponosi,
  A někoga s milovanjem
  Na poljani puk iznosi.
Izvèrsnjega zatočnika
  Taj nadsěva hitra u slavi;
  S većěm skupom branjenika'
  A oni se diči i slavi.
Nu takmenu vlast prostira
  Smèrt nemila na svakoga,
  Kosi, plěni bez obzira
  I veljega i maloga.
Komu vlasu o konjskomu
  Više glave mač višaše,
  On u brašnu sičilskomu
  Slasti i smoka nekušaše,
Nit ugodni žuber pticah
  Niti sladko romoniti
  Mogaše mu zvek od žicah
  Tih na oči san doníti;
San, kí često ljude od sela
  Po pojatah snadje, ili
  Dubja u sěn(i), pokraj vrela
  Gdě pèršaju větri mili.
Tko požude krotke ima,
  Nit ga tèrga sinje more
  Uzmamjeno pod větrima,
  Nit ga hude zvězde more;
Njega gradom natučeni
  Vinogradi neskončaju,
  Nit baštine plod žudjeni
  Koj prikažu, pak nedaju.

Nenametje čas krivinu
  Na pogane vode prěke,
  Čas na suše i vrućinu
  Čas na zime prevelike.
Ogradje se tak prostrane
  Na pučini učiniše,
  Da skratjene žitke stane
  Ribe u plovu oćutiše.
Lěs se nosi klak i stěne,
  I s težaci majstor radi,
  Jeda gospar tuj počine,
  Kom' zemaljski stan dosadi.
Nu kam běži, kam no hodi,
  Strah i cèrna misó s njim su:
  U plav skaču, čim on brodi,
  Čim on jezdi, na sapim su.
Pok' netaže boli u nami
  Pomast, biser, zlato suho,
  Vino izbrano, dragi kami,
  Ni grimizno světlo ruho;
Kuću čemu zavidnu ću
  Novim skladom sagraditi?
  Cemu prodol sabinsku ću
  S brižnjim blagom proměniti?

Toma Miklоušić.

Rodom bijaše iz Jastrebarske, gdě je kao podjašpríšt g 1833 i umro. On napisà više toga i latinski i naški. Ovo su mu poglavitija děla: a) Stoletni kalendar; b) Izbor dugovanj vsakovèrstneh; c) Podučavanje vu najpoglaviteŝeh vere istinah. Osim toga složì mnogo pěsamah naških a navlastito latinskih.

Iz děla: Izbor dugoványch vszako verztnéh.

Da Panonci jošće pod Rimljani, szveta ladavci, ne samo od vojnićkoga viteztva, nego i od znanja diaćkoga jezika, i drugeh navukov na velikom glasu jesu bili, piše Paterkuluš. Po zatergnjenem vu Panonie Rimskem ladanju, i vsakojaćkeh narodov navalenju, kada bi se Slavinci vu Panonie Savski otverdili, ztare Panonce nasledujući, ne samo oružja diku sebi zpravili, nego i zbog znanja diačkoga jezika, i drugeh navukov slavu vekivećnu prezkerbili jesu. I zaisto diku viteztva vojnićkoga narodu ovomu gdo zkratiti more? On negda tulike vojzke srećno je izpeljal, tulike boje bahatno i hrabreno dokončal, tulike kotare zavjel, silu Mahometansku toliko puti zderžal, premogel, pretiral i zaterl; tak da zadnjić od kraljev Vugerzkeh za jake zide i krajev keršćanzkeh ztalne čuvare poztavljen biti je moral. Kulika pako diaćkoga jezika veščnost, i oztaleh vredneh navukov znanozt pri Slavinzkom narodu vsigdar je bila, svedoćiju pisci i pisma vu diaćkem jeziku od njih popisana.

Imali jesu zadnjić negda Slavinci svoje laztovito pisanje, i to dvojverztno: Cirilianzko, Ćjurulica zvano, i glagolitičko S. Hieronyma, i bukvice zvano. Z onem i sada sebi vnogi Slavinzki narodi, navlaztito Rusi, služiju, ovo pako po Horvatzkoj, navlaztito okolo Primorja, bilo je navadno, kaj onoga pisma i sada jošće kažeju. . .

Ako gdo Slavincev biztri razum, visoku pamet, vitežku za navuke prikladnost, i vu vsakotereh poslih razbrisanu prevejanozt premisli, dvojit zaizto nebude, da vu narodu ovem pisci nahadjali se jesu: nego žalozt! zarad pomenkanja slovarnie (typographia) ali su pisma potepena, ali gde med samoćnemi zidmi v škrinjah perhneju. Meštria najmre ova, koja vseh navukov, napredkov, i življenja zderžitelica reći se more, ztoprav vu ztoletju XV. svoj početek je dobila. .

Ova se umětnost kašnje razširi po cěloj Němačkoj, Francuzkoj i Talijanskoj. Oko godine 1473 donesè ju iz Talijanske dozvani Andrija Hes u glavni ugarski grad Budim; te oko g. 1696 dodjè u Zagreb, gdě se je posle neprestano zadèržala. Oko g. 1574 dodjè po někom Rudolfu Hofhalteru u Medjumurski gradić Nedelišće; a oko g. 1774 po Tomi Tratneru u Varašdin; oko g. 1776 po Martinu Divaltu u Osěk; oko g. 1790 po Lovri Karleckom u Rěku, a napokon dodjè još za francuzkoga navaljenja u Karlovac. — U Zagrebu utemelji tiskarnicu g. 1696 Pavle Ritter ili Vitezović, i one iste godine dati natiskati svoju Kroniku. Godine 1700 izdadè knjigu: Croatia rediviva; 1702 Stemmatographiae Illyricanae, 1703 Plorantis Croatiae saecula duo carmine descripta.

Milovan Vidaković.

Rodì se u Serbiji u selu Nemenikuće god. **1779**. Od god. **1817** — **1825**. bijaše profesorom u Novosadskoj gimnazii, a poslè bijaše privatnim učiteljem. Umre g. **1841**. u Pešti. Vidaković je mnogo pisao. Od njegovih romanah spoměnuti ćemo ove: **Usamljeni junoša** g. **1810**; **Ljubomir u Elisijumu** I. d. **1814**. II. d. **1817**. III. d. **1823**.; **Kasija carica** **1827**.; **Siloan i Milena** **1829**; **Ljubezna scena u veselom dvoru Ive Zagorice**, **1832**. U stihovih pisao je: **Istoriju o prekrasnom Josifu**, **1810**; **Mladog Toviju** **1825**; **Put u Jerusalim**, **1838**. Najglavnije njegovo dělo jest **Ljubomir u Elisijumu**.

Iz J. Č. Ljubomira u Elisijumu.

U Hèrcegovini imam ja jedno selo, koje mi je car, kad sam vojenu službu ostavio, poklonio. Pèrvi put kad u njega odem, idem i gledim domove, gledim narod, koji mi sudba moja i car moj vručava, milo mi je, i svako mi se činjaše, da je od moje sobstvene familije. Kad al' na jedanput čujem něku viku i popěvku; dojdem tamo, imam

što i viditi; pred jednim domom množestvo ljudih obojega roda, deru se i viču pijani, bacaju čaše i stakla puna vinom okolo sebe kako god ludi. »Za zdravije kuma, za zdravije starog svata!« i šta znam, napije se, pak treskac staklom o zemlju! — Na jedanput stadoše čaše i odsgor padati; koji vrag! odkuda to opet; kad al' njih několiko popeli se onako pijani na dom, metnuli jedan stolčić na dimnik i pune bokale s vinom, sěli unaokolo na něke poizprečane daske, pak se deru pusti, koliko igda većma mogu! — Vidim, da su svatovi; zapitam za domaćina, pošlju me u sobu; kad tamo, jošt veće čudo zastanem. Na sred sobe izvukli stol, pak jednomu starcu svezali ruke naopako, oběsili mu puno šiše vina o vrat, nakitili ga kao dodolu raznim cvětjem, pak ga digli na stol, da tu mora, neznam koliko dugo kao osudjen stojati, a starac sěd već kao ovca! — Gledim po sobi, sve je to polupano, sve izrazbijano, vino izrazsipano, ah! — kamo god čověk pogledi, sve štetu vidi. — Šta je to, ljudi božji, kakova je ovo gibelj? Gdě je domaćin? — Pokažu mi rukom na istog starca na stolu: ovo je, vele mi, domaćin! — Pak koga jada radite s njim? Što je to, starino? Ta što je to, povičem. Mahne glavom siromah, i ništa mi neodgovori. Jeda li je něm? upitam. Nije něm, odgovore mi, no tako ga stari svat odsudio, da nesmě ništa govoriti, dokle god on nedojde! — A zašto? E! tako je kod nas prostih ljudih običaj, da stari svat ima vlast ovdě sada šalu provoditi, kako god hoće! — Pak gdě vam je stari svat? Sad će, veli, taki dojti. Kad al' eto ti nam jednog; pijan zakèrlještio očima. »No bratjo! da vidite sad domaćicu, kako sam s njom uredio.« Na to polete ovi svi napolje. Izidem i sam, al' na sred dvora jednakim načinom babu kukavnu vezali i nakitili, pak ju digli na stol. Ta što je opet to, starice? Što ovi ljudi čine s tobom? A ona u města da mi odgovori, počne vak! vak! vak! Ovi drugi da se izkidaju od směha. Ja gledim na nje, i čudim se ludomu poslu. Gospodine, rekne mi jedan, njoj je zapovědio stari svat, da na svakoga, koji bi joj što progovorio, lajati mora. No sve biva iz dobre volje, gospodi-

ne, to njoj nije ništa protivno; ona je danas sina oženila. — Ja videći ljude napite, nisam jih hotio ništa dirati; ostavim jih, neka provode svoje, a sutra ćemo se, reknem u sebi, razgovoriti, kad svi pri čistoj pameti budu. Odem knezu, da prenoćim. Ovaj bijaše mlad čověk, no mi se vidjaše, da je zrěla razuma i poštenijega sèrca. Pri večeri pripovědim ja njemu, što su ti svatovi radili. E moj gospodine, rekne mi on, ništa je to; da vidite, šta zimi, najpače o pokladah čine, i kad koji svetca svoga slavi. Da vas Bog sačuva, kako ti ljudi luduju, i iz prostote šta nerade! Sila putih potuku se, i s kèrvavimi glavami dojdu meni na tužbu. Zatvorim, bogme, veli, ja i gděkoga i izbijem, govorim jim i světujem, no sve to ništa nepomaže. Tako se, reknem ja, stari običaj kod prostote, kako god sveti zakon poštuje. No to valja po malo iztrebljivati.

Drugi dan bude nedělja, kao da nas. Zamolim svetjenika, da javi u cèrkvi, da sam došao, koji selo primam, pa starešine sela i poglavari da se saberu poslě poldne svi kod kneza, tu ćedu me poznati, i něke naredbe i zapovědi primiti. Odem u cèrkvu, i budem na svetoj službi, vidim ljudih u cèrkvi sasma malo, a selo je veliko. Otče! reknem svetjeniku izlazeći iz cèrkve, zašto je tako malo ljudih u cèrkvi? Gospodine, veli, a što jim ja znam, kad nećedu da dojdu. Za volju božju! odgovorim mu, zašto narod nepoučavate? Zašto jih u cèrkvu nesklanjate? Vi ste pastiri, vi ste otci i sluge božje, vaša je to dužnost. — Naša je dužnost, veli, al' kad neslušaju! — U razgovoru ovako pojdem knezu, kad al' pred jednom kèrčmom množtvo jih vidim, gdě piju. Eno vidite, veli mi, zašto u cèrkvu nećedu da dojdu; zavuku se u kèrčmu od jutra kako svane, pak do poldne piju palinu, a po poldne do same noći vino.

Knez nas ljubezno dočeka. Pri njem obèdujemo. Još pri stolu sědimo, al' eto ti nam seljanah; izidem pred nje. Kaže jim knez lěpo: Bratjo moja, ja imam čast vam ovdě danas predstaviti našega gospodina i t. d. kako što jim i svetjenik u cèrkvi javio. Radujemo se, odgovore oni, i sa svakim štovanjem se u milost i otčinsku vašu ljubav

preporučujemo; svaku pokornost i svaku podaničku poslušnost od naše strane kao našemu gospodinu obećavamo i t. d. izgovore oni tu.

Gledim na nje, ljudi dobri i uljudni; prostota bez politike, bez pretvornosti. Vi se meni, reknem jim, u milost i ljubav otčinsku preporučujete; ja ću vam i biti pravi otac, ja ću vas ljubiti, kao svoju obitelj, svoje pleme. Vi meni zavěćavate svaku poslušnost, i kao gospodinu svojemu pokornost: to ste i dužni činiti; obače koliko će biti izmedju vas, koji ćedu ono za zlo primiti, što jim ja iz čověkoljublja i na njihovo dobro, za njihovu srěću predložim, i da bude, zapovědim. — Dužnost moja iziskuje od mene, da ja o vašoj srěći, i o vašem kao podanikah mojih blagostanju, s kojim se i moje od danas skapča, brižljivo nastojim, promišljavam i trudim se; da vas ljubim, čuvam, i zaštištavam, kao svoje sinove, za koje ću i odgovarati kako Bogu i caru, tako i savěsti svojoj; a vaša dužnost od vas zahtěva, da se meni sa sinovljom ljubavlju pokoravate, sinovljom krotkostju mene sretate, zakone něke i zapovědi moje, iz kojih ćete više blagostanje izkusiti i poznati, blagodušno i bez roptanja primite. Vrata moja svakomu od vas u poldne u polnoći biti ćedu otvorena, pristup k meni budi za kakovu tužbu nikomu neće biti zabranjen; svakoga ću s krotkostju, svakoga s ljubavju k meni primiti, rěči saslušati, i s koliko měrilo pravde sobom donosi, svakomu učiniti, samo budite vi od vaše strane ljudi, i ostavite — one svoje lude, kad ženite, i kad udajete, običaje, svoja ona prěko měre, kad svetca slavite, pijanstva, svoje u kèrčmu neděljom i praznikom prije svete službe polazke, i sve ovim podobne razkoši da ostavite, i na sva takova, bratjo moja, kao da nigda kod vas nisu bila od danas zaboravite! — To ja hoću, tako je moja volja, a i zapovědam. Gostitelj, kèrčmar i budi koji bio, koji bi gostilnik i kèrčmu svoju u praznik prije svete službe otvorio, osim putnikom i stranim, taj će ti novcem kaznjen biti. — Ljudi božji i bratjo moja ljubezna! Razsudimo stvar, kao što trěba, pristoji li se ono činiti, što vi prosti ljudi, kad

se malo popustite, pri tom činite? Kažem jim, šta sam prošloga dana gledao, kako li sam mnoge, kad sam iz cèrkve izišao, pred kèrčmom napite već vidio! — Jeste li vi ljudi? povičem na nje, jeste li vi kèrstjani? — Zašto sebe ubijate, zašto zdravlje svoje kvarite? Ni zašto na ovom světu nestrada čověk, kao za bezumlje, a ništa ga naprotiv srěćnijim netvori, kao pokornost razumu. Bog svemilostivi nebi čověka tolikim strastim i slabostim ni podvèrgnuo, da mu nije toli veliki, toli uzvišeni razum darovao. Svaki od vas, nastavim jim, ako i nije visoko naučan, to prirodnim razumom može (samo ako hoće stvar razsuditi) zlo od dobra razlikovati i razpoznati.

Ja ću vam, reknem jim, za priměr ovdě u svojoj besědi dva čověka dovesti. Jednoga uredna, koji se po pravilih razuma vlada, a drugoga neuredna, koji se strastim svojim podlaže, recimo da su obo prosta poljodělca. Uredni muž pazi na svoje prihode, i spram njim uměrava svoje razhode; měre, koju mu razum polaže, neprehodi, i zato častno i spokojno život svoj provodi. On u posleni dan ustane rano, sunce ga s plugom na njivi ozari, jevitima svojima rukama dèrži na plugu ručice, pritiskuje u cèrnu zemlju, a děte mu dugim bičem pored volovah lagano hodi i zvižda. Čisti oni i u jutru svěži zrak nje umorene prohladjuje i krěpi, ptičice jim ševe umilnim svojim glasom nad glavom poju. Věrna njegova supruga s prosto sgotovljenim obědom na vrěme dojde. U veče s umorenimi svojimi volčići ide doma, nevina děčica ostave svoju na ulici igru, i vesela tèrču mu na susrět; on jih s otčinskom ljubavlju to jedno to drugo na umorne svoje ruke prima, miluje jih, i daje jim poljsko cvěčice. On sědne s njimi i svojom ženom za prosti svoj stol večerati, u tihom razgovoru izloži svakom svoj posao, što će koji sutra dělati, pak se pomoli usèrdno Bogu, zahvali mu, što ga je blagost njegova onaj dan od svakoga zla sačuvala, preporuči mu se kao otcu s pokornim sèrcem i ide spavat. Umorna svoja uda nekoliko vrěmena na postelji odmara, i kako kroz prozor zoru ugleda, lahk opet i odmoran ustaje. ju-

trenju molitvu očita, pak se opet voljan děla svojega prima. I tako kao dobar kèrstjanin cělu sedmicu častno, i baveći se dělom bezporočno provede. U nedělju, kad izide s jutrene molitve iz cèrkve neide u kèrčmu, no upravo doma; i kao dobar otac i domaćin světuje se sa ženom svojom, šta ćedu za oběd, te ako ona što kupiti potrěbuje, dade joj. Je li potežko kao utrudjenu da 12. ure, dokle se iz cèrkve neizide, čekati, da ništa nejede, pošlje u gostilnik, ako sam neima, i donese malo paline doma, popije čašicu, najviše dvě, dade i ženi i drugim u kući, koji su zato, i koji težke poslove rade, pak malo što pojede, i izide kamo u družtvo, s kojim u razgovoru provede vrěme, dokle tretji krat zvona nenavèste, da valja u cèrkvu iti; ode i smireno u cèrkvi božansku liturgiju s ostalom častnom bratjom posluša, i dojde doma; sědne pošteno sa svojom, koju mu je Bog dao, obitelji za stol, pooběduje, čašu vina, ako ima ili kupi iz kèrčme, to poděli lěpo s drugimi pri stolu, jer i drugi rade i trude, i tegotu snose. Po poldne ako i ode malo za probaviti vrěme u gostilnik, sědne s družtvom, pije koju čašu vina, razgovara se s njimi, no pri pameti ostaje, i trezan doma dolazi; vino, velim jim, nije nam zato dano, da se opijamo, i neznamo, šta govorimo, no za podkrěpljenje naše i za razveseljenje, ono je prekrasan dar božji, zato pametno i uměreno treba da ga uživamo. Ono je pametnim lěkonosna medicina, a budali ubitačan otrov. Blage naravi, pametan, i trudoljubiv muž nalazi svoje veselje u dobri děli, a ljenština i za sebe i svoju familiju nemarljiv traži ga u pitju.

Budala i neuredan čověk što čini? On prěko cěle sedmice ljeno o dělu nastoji; svi mu poslovi, kojih se hladnim sèrcem prima, traljavo idu; a kad dodje nedělja, kako svane, ode u kèrčmu, gdě zastane sebi podobne, pak do samo poldne sve palinu pije; nemari, što je nedělja, neslušа, što zvona u cèrkvu iti opominju, nit' se sětja za svoju žalostnu familiju. Kukavna žena dosta krat neima za što soli da kupi, da mu oběd osoli, izgleda na njega i čeka ga, šalje děte i zove ga, koji naj-

poslė onako pijan kad dodje, i žena mu reče rěč jednu, trista věrah, trista dušah, za kose, pak s njom o zemlju. — To je kèrstjanski, tako se Bogu posvetjeni dan svetkuje! — Najde što onako durnovit, te se najede, pak opet u kèrčmu, gdě ga lěpo družtvo čeka; pije vino do same noći, i do polnoći! Sutra dan pošto se malo izspava, kad ustane, glava mu težka! bole, dèrktje kao prut, pipa se po džepu, novce sve potrošio, kojimi bi štedeći i po malo i pametno trošeći měsec danah cělu familiju izdèržati mogao, ženu sirotu iztukao i izprebijao, kukavnu dèčicu u strah i trepet preveo i ojadio, svetu i božju službu prenebregao: svěst ga muči i grize; svi mu članovi u cělom tělu strepe, raskajao se, išao bi na posao, no nemože; po dva tri dana tako dangubi.

Dokle čověk u dom komu ujde, odmah vidi, kako domaćin i domaćica u njem živu. Ako su dobri i pametni, čisto jim je sve u domu i spremljeno, kamo poglediš; postelje jim naměštjene, sudovi ako su i zemljani i dèrveni, lěpo oprani, ognjište oběljeno, svaka jim stvar u cělom domu na opreděljenom svojem městu stoji, soba svako jutro mirisom okadjena, dvor takodjer spremljen i počištjen, kleti i podrumi, sve se to u prekrasnom dèrži poredku, i od svega ključeve dobra gazdarica pri sebi ima, i od nje, tko što potrebuje, ište. Děčica jim, ako ćedu i u prostom odělu biti, lěpo i čisto oblečena, umivena i očešljana, zdrava, rumena i vesela, jer mudra i děcoljubna mati zna, da čistoća tělesna i uměrenost u jelu i pitju jest pravi temelj zdravlju, a gdě se tělo u pravom svojem i od prirode danom zdravlju nahodi, tu i duši oni u nami razum zdrav biva i cvěta, jer on je u odnošenju na tělo, kao cvět ili plod na dèrvo, a tělo je ono dèrvo ili koren, na kojem se on sadèržava. Rani bo pri korenu dèrvo, cvět načne venuti i sušiti se. Blažen oni svaki, dvaput blažen, komu je Bog dobru i pametnu ženu dao! — I od nje sila zavisi, da dobar muž bude, blažen i srěćan oni plod utrobe njihove, izčadija njihova, koja u začetju svojem srěćni postaju.

Na protiv toga, nastavim svoju besědu, gdě ljenštine

obitavaju, ondě je nepočištjeno, ondě je nespremljeno, ondě je djubre jedno, smrad i gad; svuda jim se po hudnoj sobi uhvatila paučina. Ondě jim vidim kašljavu babu, gdě se sirota skupila za peć, i sědi na kojekakvih neopranih kèrpetinah; ondě malu děcu neumivenu, neočešljanu, gadnu i žalostnu, golu, bosu! Ah poštena sèrca čověk nezna, ili će sažaliti, ili se ljutiti mora. Zašto to biva? Ništete radi? Ubožtva radi? Jest gděgdě i zbog toga; no odkuda je to ubožtvo? — Ponajviše od ljenosti ili iz izlišnih troškovah rodilo se. Napose velim, ja sam gledao dobrih gazdah, koji tako siromašno živu, jer neumědu da živu. Kakovo li je vam, priložim u besědi, ono jučeranje veselje. Jeda li onako treba činiti? Nečudim se toliko mladim, od njih pameti nije toliko zahtěvati, no samo pokornost starijim svojim, dokle u zrělost svoju nedojdu; nego čudim se sědim starcem! Za ime božje, kako jim sramota nije, kako jih one sěde vlasi neopoměnu. Ta šta je u jednom kašljavom, gèrbavom i slabom starcu drugo i imati možemo, nego smirenost, mudrost, dobar svět i priměr pobožnosti! — Neka je najprostiji, ako je samo bodra duha i poštena sèrca, ova dobročinstva može imati, kad hoće, i za takova ga mi ljubimo i poštujemo. Mlad je čověk podoban prolětnu cvětu, koji samo naše oči uveseljava, a star je zrělomu u jesen plodu, kojim se gèrkljan naš nasladjuje. Stara čověka kad već jedanput tělesne sile i krěposti ostave, trěba da mu duševne bolje dělovati počinju. Takov je, gospodine, kod nas prostih ljudih običaj, rekne mi jedan. Kakov je to ludi običaj, lupati stakla, prolivati onako nemilostivo vino, porazbijati prozore, kukavna starca i staricu onako vezati, i pred nevinom děcom sablast kojekakovu činiti? Sram vas budi, povičem. Zapovědio, veli, stari svat; nije stari svat, no stari pas i svinja, kad onako radi. Sudove, iz kojih je jeo, i čase i stakla, iz kojih je pijo, razbijati i ljudem štetu činiti; ta zaslužuje, da se netuče, kuda se tuče, no po tèrbuhu. Znate kojekakve budalaštine i škodljive običaje svoje dèržati, i nesměte od njih da odstupite, kao da ste Bogu tim pogrěšili i zakon sveti narušili; a kad

častni svetjenik i otac duhovni po dužnosti svojoj popenje se na katedru, da vam slovo božje propovědi, da vas pouči, sčepate kapu, pak napolje! — To imate pravo, gospodine, priloži svetjenik; imate pravo u tom. Ja sam sám svoje ovdě u selu ljude uzeo na um. Evo pred ovimi častnimi starci govorim, da svi oni, koji iz cèrkve, kad hoću slovo da govorim, poběgnu, ili su oholi i premudri, pak misle u sebi, da više znadu, nego njihov svetjenik, ili strastim i porokom oddani, pak primaju slovo ono sveto za uvrědu, i sèrde se, kao da bi ja upravljao besědu svoju na njega, hoteći, da ga izobličim. Ja govorim po svetom evangeliju za izpravljenje svim nam u obće, a on duva na mene, zašto odkrivam ono svěsti njegovoj, što je on nadrimudrostju svojom zatajio malo bio. Dogodi se kad i kad, da se komu što hiti, te mu trěba iziti, no! — takovomu se prašta, takovom se nezaměrava, ali lahko jih je poznati.

Izvolite, gospodine, nastaviti svoje slovo; poprave li se vaši seljani? — Ja nje izkaram lěpo, i zapovědim jim, da više nigda ono, što su činili, nečine; kažem jim ovako: Ljudi božji! ženite ili udajete, uzmite svetjenika, i još jednog ili dva muža, pak otidite u děvojčin dom, gdě ste vec s roditelji njenimi ugovorili i zaprosili, i podajte, što zovemo jabuku: mali, veliki, kako je komu moguće, dar, kao znak ili zalog za sigurnost obe strane. Odložite dèlo na koji dan, da se i jedna i druga strana s nuždnima može pripraviti; no što skorije, to bolje, da zavist odkuda neposije razdor kakovi. — Došao je već dan, da se mladi uzmu, to několiko dobrih prijateljah zovnite, i bez svake huke buke i vike, smireno i častno u cèrkvu idite, i děcu svoju blagoslovite, i po zakonu věnčajte, pak onda lěpo ajde doma. Svetjenika i najviše još dvojicu možeš na oběd ustaviti, a ostalim zahvali na prijateljstvu i odpusti jih. Kad projde nedělja dvě li danah, dokle se novodovedena nevěsta u domu tvojem privikne, običaje nauči, i sasvim se lèpo pozna, dokle misli one za roditeljskim domom iz glave malo izbaci, i lěpo se s tvojom familijom srodi i usvoji, onda po mogućtvu i po volji svojoj spravi čast, zovni

opet svetjenika, on je naš obći duhovni otac, pred njim ljudi, a osobito prosti, uštimavaju se i polažu stražu ustima svojima. Pri čestnom stolu tvojem da se nenajde, koji bi kleo ili što hudo govorio. I zovni druge, koga ti je volja, dobre prijatelje; dovedi, ako hoćeš, i muzikante, pak lěpo i čestno proveseli se u svojem domu s svojimi dobrimi prijatelji cěli dan: ali u svem razumno i dèržeći se pravilah pristojnosti. Jeda li mi nemožemo veseli biti, ako neludujemo, ako nelupamo stakla i čaše, ako nerazbijamo prozore, i sude, iz kojih jemo? Jeda l' mi nemožemo drugu nevinu i neporočnu šalu uvesti, da se nasmějemo, nego domaćina kukavnog i domaćicu, koji nas ljubezno kao goste u svoj dom dočekuju, da vežemo, i onakova poruganja s njima predděcom da činimo! — To je šala? to je skandala i rugoba; to je ubijstvo i raztočenje! — O Bože! vapim, neupiši jim to u grěh, neznadu bo, što čine. Bud se skupite toliki, te kukavnom čověku pojedete i popijete i cèrno iza nokta, tud mu i drugu štetu pravite, i u dug ga bacate. — Podobnim načinom i kad slavite, mogli bi ste několiko poštenih ljudih zovnuti, koji je gazda i dobro stoji, neka zove; od bogatih nije nuždno mnogo, no gděkoga osobitog prijatelja, imadu bo oni šta i doma jesti, no siromakah nek' zove, koliko više može mu podněti, dělo je ovo bogougodno. U svetom evangelju stoji: gladna nahraniti i žedna napojiti; svaki pravi kèrstjanin ove svete rěči Hristove valja da opomene, no vi tako neradite. Ja sam, reknem jim, svojim očima juče gledao, što ste radili. Prosipate pusti ono vino, kao da vam nigda više netreba! Koliko se je dobra mnogim siromahom samo onim, što se je jučer razteplo, učiniti moglo. Zašto, bratjo sladka, tako radite? — Znate li vi, da je grěh smèrtni, razum svoj, ovi božanski dar, kojim nas je milostivo nebo po neizrečenoj dobroti svojoj obdarilo, na zlo upotrěbljavati? Primite ovi moj blagi i za vas proste ljude prekoristni savět, koji vam sa otčinskom iskrenoštju, sa otčinskom ljubavlju dajem, želeći svim, da sretni budete, da Bogu na slavu poživite, da caru vašem zemnom na radost budete, rodu i otačbini na

diku, a sebi na věčnu korist. A to biti može, ako pametno i uměreno živiti uzuměte. Uměrenost i trudoljubje, ljubezni bratče i sestrice, koliko ste krasni, kako nevini, tko vas nebi radostnim okom pogledao, i tko od smèrtnih po lěpoti vašoj nebi pogodio, da ste ljubezna děca prekrasne one i nebesne kćeri, kojoj se na prestolu ognjozračnom ne samo ljudi, no i angeli, kao dětetu božjemu klanjaju; no kako je krasno i ime njeno: krěpost. Obljubite, bratjo, ovu sladku njenu děcu, prigèrlite jih svojim sèrcem. Primit ćete za nagradu od njih zdravlje, bogatstva, tišinu duhovnu, mir u domu, ljubav, štovanje od svakoga, osobito od mene, na koga i kocka pada, da vam budem otac, i da vas kao sinove svoje na svako dobro nastavim i uputim.

I zaista nebude naprazno ovo moje slovo. Po malom vremenu kad sam se te sasvim preselio, ja sam s radostju gledao, kakov je plod u njih proizvelo, kako su se lěpo popravili i poboljšali. Zato velim, kakogod jedna familija u jednom domu, ako ima dobra i mudra starešinu, koji njom razumno upravlja, biva srěćna, i dom taj cvěta; ako li ima hèrdju, ljenštinu i vinopiju, to cěla familija strada: tako i jedna obćina, ako ima pametne, dobre, čověkoljubive i pravedne poglavare, biva srěćna, žive u lèpom poredku; ako li po nesrěći kakove kukavice njom upravljaju, a ona propada i strada. Mudra poslovica sèrbska: „S glave riba smèrdi.“

Ignjat Kristianović.

Rodì se u Zagrebu g. 1796: sada je kanonikom pèrvostolne zagrebačke cèrkve. Ovo su mu poglavita děla: a) Danica zagrebečka od g. 1834—1850: b) Slovnica horvatska: c) Blagorečja za vse celoga leta nedelje; d) Način vu vseh življenja dogadjajeh zadovoljnomu biti: e) Pomoćnik betegujućeh i vumirajućeh; f) Prevodi više komadah svetoga pisma staroga i novoga zakóna. Osim toga ima još několiko u rukopisu, medju inim sv. pismo novoga zakona i propovědi.

Iz Danice od g. 1841.

Senja od ufanja.

Jednoč vu mojoj mladozti je se dogodilo, da sem se duže vremena z veselem ufanjem zanašal na nekaj, kaj bi mi se bilo naj dogodilo, i od česa kak mi se je videlo, visi vsa moja sreća; ali ravno vezda moral sem naj duže čekati. Višeputi mi se je to izto nanudilo, kak da bi se sad i sad hotelo izpuniti, ali i pak za kratek čas mi se je kazalo, kak da bi to zevsema nemoguće bilo. Vu ovoj dvojnozti nahodjajući se nesem znal česa bi se bil deržal, ali prijel, medtem toga vendar sem se batrivel z ufanjem, i postal sem sad turoben sad vesel. I to je tak jedno celo leto zmir bivalo; jednoč pako, kada bi se bil celu dragu noć jako zamišljen, sim pak tam po poztelji prevraćal, zadnjić sem prepal vu vugodni senj, i onda mi se je pričelo senjati, kak da bi čul vu snu ženski glas, koi mi je rekel: z Bogom! ja se sada od tebe odružujem!

Meni se je činilo, kak da bi bil hitro suknul iz poztelje, mesec pako je lepo jasno vu hižu svetil, i zagledal sem lepu i tenko zrašćenu ženzku kakti kakvu vilu, odevenu z perhetajućum opravum iz fioličnobojne svile. Ova zpodoba videla se je odhadjati, i onda mi je vu snu došlo na pamet, jeli to ni morebiti Gozpa Ufanje, koja se je vre dugo pri meni zaderžavala. I nut oseguriyši se, pričel sem ju zvati, i nju pitati.

Kam ćeš, o razveselitelica mojega serdca? — O sladko Ufanje! oztani pri meni jošće na dalje!

Ufanje. O, ja nesem tvojemu serdcu na batrivnozt, nego na muku, pokehdob da te zmir samo zanašam. Ja sem vkanitelica tvojega serdca, i prikraćujem tebi živlenje po zkećenju i zdihavanju, po poželenjih i žuhkeh hlepenjih. Z mojemi oštremi zubmi glodjem tvoje serdce, tak, da celi mili dragi dan i noć nikaj drugo nedelaš, nego da zajedno samo misliš na ztvari, kojeh se nadejaš, i z njimi tvoju pamet i serdce zabavljaš i trapiš; — zbog česa

sem te nakanila oztaviti, da i pak poztaneš zadovoljen, kak si bil predi, nego se ja pri tebi jesem bila naztanila.

*

* *

Ja. O nado, jedina slasti moga života, molim te, neostavi me. Tak dugo si me već tvojom pritomnosti veselila, ostani dakle i nadalje kod mene, te me razveseljuj kao i dosada.

Nada. O mladiću! žalim te zbog tvoje prevelike slěpote. Ugodnosti i slasti zoveš ono, što ti je bilo čemerom. Neuvidjaš li, da sam ja vas mir i pokoj iz tvoga sèrdca protěrala? Jerbo tko se mnogo nada, navadno pliva u golemih brigah, osobito ako danas sutra spozna, da ga je nada prevarila. Gdě sam ja, ondě nije daleko zdvojenje, i tko se u me nada, navadno u pěsak sije.

Ja varam učena kao i priprosta, kao što ćeš to i ti spoznati, kada se od tebe oddružim. Zato me nezadèržavaj više kod sebe; dosta je, što si mi dopustio, da sam cělo lěto na tvoju golemu muku kod tebe stanovala.

Ja. Nado, ne tako, ostani kod mene još duže, ja ću te svagda cěniti; jer premda tvoje odvlačenje mnogo muke mojemu sèrdcu zadaje, to ti ipak ove muke mnogovèrstno nagradjuješ, i mojemu sèrdcu pribavljaš radost, rad koje lahko zaboravljam na sve moje pèrvašnje muke, i sve moje želje prestaju na jedan put. Zbog toga ću sve drage volje podnašati, samo ako me ti, moja nado! neostaviš.

Nada. Moram se zaisto čuditi nad tvojom ludosti, gdě me želiš dulje kod sebe zadèržati, premda ti ja nemogu ništa hasniti; ti bi se bio morao mene već davno zasititi, jerbo sam te neizbrojeno putah prevarila, i dosta sam te dugo za nos vodila. Da si pametan, ti bi me iztěrao iz svoje kuće, u koju ja nikakove koristi nedonosim.

Ja. Kako bi ti mogla meni koristnijom biti, nego kada mi neprestano u najlěpšoj slici pokazuješ srěću, koju ako jednom postignem, već ću na ovom světu uživati nebeske slasti, na koje kada pomislim, zaboravim na sve boli sèrdca, koje sam ikada podnašao.

Nada. Cuj mladiću! Ako ti onaj dar, za koji tako sèrdačno moliš, jednom i zbilja od mene i od svěće dobiješ, šta će biti, ako ti taj dar najveću žalost donese, i ako ti po njem u škodu i nesrěću propaneš? — Jerbo se nerědko dogadja, da ti je ravno ona stvar, kojoj si se nadao, kada ju postigneš, na najveću nesrěću, i da ti ono velikom željom zadobljeno dobro više putah uzrokuje stiske i nemir, i to na toliko, da u svojem sèrdcu proklinješ onu uru i onaj dan, u kojem si se tomu nadao, u kojem si za to molio. O tom se možeš i sam uvěriti.

Ja. Kako bi to bilo moguće, nado! da bi meni moglo biti na nesrěću ono, što ja od Boga prosim, i svom čednosti želim? . .

Nada. Sve stvari, kojim se čověčje sèrdce na ovom světu tako željno nada, . . jesu nestalna, i svako dobro doprinosi sa sobom nenavist, nazlob, neprijateljstvo, stisku, zlovoljnost i skèrbi, te je tako u svakom tom dobru sladki med sa gorkim čemerom poměšan. I premda čověk takovo dobro svojom rukom čvèrsto dèrži, napokon ga ipak mora pustiti i od njega se razlučiti, i to onda, kada se bude duša od těla razstavljala. .

Poslě tih rěčih nestadè nade, i kada sam se vas osupnjen probudio, počeh promišljavati, kako je to i zbilja istinito, i kako je nestalna nada u sve vrěmenite stvari. Jerbo premda se težkom mukom dobavljaju, i premda nam se velike čine, tako ipak neimaju obstanka: zato valja, da ih se kanimo, i da naša sèrdca podignemo na nebeska dobra, koja nisu podvèržena nikakovim proměnam.

Sadèržaj.

